ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

„ИЗГОТВЯНЕ НА АНАЛИЗ НА ВЛИЯНИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО ВЪРХУ СЪСТОЯНИЕТО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ"

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 6 НА РЕГЛАМЕНТА

„ПРИНОС ЗА ЗАЩИТА НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ, ПОДОБРЯВАНЕ НА ЕКОСИСТЕМНИТЕ УСЛУГИ И ОПАЗВАНЕ НА МЕСТООБИТАНИЯТА И ЛАНДШАФТА“

АГРАРЕН УНИВЕРСИТЕТ-ПЛОВДИВ

Март 2020

Съдържание

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 6 НА РЕГЛАМЕНТА.....1

„ПРИНОС ЗА ЗАЩИТА НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ, ПОДОБРЯВАНЕ НА ЕКОСИСТЕМНИТЕ УСЛУГИ И ОПАЗВАНЕ НА МЕСТООБИТАНИЯТА И ЛАНДШАФТА“ 1

6.1 Анализ на постигнатото в областта на мерките за защита на биоразнообразието 7

6.1.1 Връзки между земеделието и биологичното разнообразие.....8

6.1.2. Заплахи за биологичното разнообразие 10

6.1.3. Анализ на приложимите национални документи и инструменти, засягащи биологичното разнообразие, екосистемните услуги и опазването на местообитанията и ландшафта 16

6.1.4 Ключови индикатори за измерване на въздействието.....18

6.1.5. Оценка на напредъка в областта на биоразнообразието.....24

6.2. Анализ на постигнатото в областта на мерките за защита на екосистемните услуги123

6.3. Анализ на постигнатото в областта на мерките за защита на местообитанията и ландшафта.....136

6.4. Изводи.....140

Списък на фигурите и таблиците

Таблица 6.1. Селектирани индикатори, изследвани от Анализа 20

Таблица 6.2. Индикатори за оценка по SEBI 020 и свързани индикатори от налични Европейски рамки за индикатори 24

Таблица 6.3 Напредък по подпомагане на земите с ВПС по ПРСР 2014-2020. 29
Таблица 6.4 Площи на стопанства с високи вложения в ЕС-28 и селектирани страни-членки (ха) 32
Таблица 6.5 Площи на стопанства с ниски вложения в ЕС-28 и селектирани страни-членки (ха) 33
Таблица 6.6 Площи на стопанства със средни вложения в ЕС-28 и селектирани страни-членки (ха) 33
Таблица 6.7. Напредък по изпълнение на индикатора Интензивност на селското стопанство от ОРМО на ОСП 2014-2020 33
Таблица 6.8 Планирани показатели за изпълнение за периода 2014-2020. 37
Таблица 6.9 Текущо състояние към 12.2018 г. 37
Таблица 6.10. Тенденции в разпределението на площите в преход към биологично производство и сертифицирани, 2016-2017 г. 40
Таблица 6.11 Тенденции в разпределението на културите в преход към биологично производство и сертифицирани, 2016-2017 г. 41
Таблица 6.12 Очаквани въздействия от прилагане на Мярка 11 от ПРСР 2014-2020 и наблюдавани тенденции, влияещи върху околната среда и климата. 43
Таблица 6.13. Въздействие на дейностите в Мярка 11. Биологично земеделие върху областите с поставен акцент и принос за постигане на целите на ПРСР 2014-2020 в област околна среда и климат: 46
Таблица 6.14 Брой на местообитания и видове/под-видове в България и за биогеографски /морски регион (проект) 67
Таблица 6.15. Причини за промяна в консервационния статус – видове (%). 69
Таблица 6.16 Причини за промяната в консервационния статус на местообитанията (%). 72
Таблица 6.17 Проучвани растителни видове 89
Таблица 6.18. ИЧВ от загриженост за ЕС, отчетени в държавите членки на ЕС 109
Таблица 6.19 Характеристики на ИЧВ от загриженост за ЕС (отчетени и докладвани за България).. 111
Таблица 6.20 Характеристики на ИЧВ от загриженост за ЕС (отчетени и докладвани за България). 113
Таблица 6.21 ИЧВ, включени в първото допълване на списъка с ИЧВ от загриженост за страна-членка на ЕС. Е-установени популации, С – случайни отчитания; Q – отчитания под въпрос. Информацията, съответстваща на MS, маркирана с *, идва само от набори от данни на EASIN. В тези случаи няма разлика между установени и случайни записи. 115
Таблица 6.22 Характеристики на ИЧВ от загриженост за ЕС (допълнителни видове отчетени и докладвани за България). Източник: JRC, 2019. Информацията е взета от EASIN, Risk Assessments of the IAS Regulation and web sources (CABI, GISID, NOBANIS, DAISIE, ITIS, WORMS). 117
Таблица 6.23 Основни типове екосистеми в България и тяхното подразделяне 124
Таблица 6.24 Обобщени данни за оценката на екосистемните услуги на подтипове екосистеми във вътрешни влажни зони на национално ниво (в тъмен шрифт са дадени ЕУ-и, на които не е извършена оценка) ... 129
Таблица 6.25. Обобщени данни за оценката на екосистемните услуги на подтипове сладководни екосистеми на национално ниво 130
Таблица 6.26. Средни стойности за оценката на предоставяните екосистемни услуги по подтипове екосистеми с рядка растителност 133
Таблица 6.27 Изразходвани средства за опазване и възстановяване на околната среда на национално ниво спрямо БВП на страната за съответната година, млн. лв. 138

Фигура 6.1 Дял на земите под договори за управление, включващи за дейности в полза на биоразнообразието и/или ландшафти (светло-зелен цвят) и гори (тъмно-зелен цвят). През 2017 г.: биоразнообразие и/или ландшафти, приоритетна област 4А, ПРСР 2014-2020). 25
Фигура 6.2 Загуба на земеделски земи с ВПС в Европа поради интензификация на земеделието (в %), към 2017 г. 26

Фигура 6.3 Загуба на земеделски земи с ВПС в Европа поради интензификация на земеделието (в %), към 2019 г. 27
Фигура 6.4 Земи с висока природна стойност в България. 28
Фигура 6.5 Дял на земеделската земя в Натура 2000. 31
Фигура 6.6 Площи под екстензивна паша в държавите-членки 34
Фигура 6.7. Райони с природни и други специфични ограничения в ЕС на ниво LAU-2 35
Фигура 6.8 Общо биологични площи (напълно сертифицирани и в преход) по ДЧ, 2012 и 2017 (в ха), ... 37
Фигура 6.9 Дял на площите в преход, по страни, 2017 (% от общо биологични площи – напълно сертифицирани и в преход) 39
Фигура 6.10 Култури в обработваеми площи, постоянно затревени площи, трайни насаждения, по страни, 2017 (% от общо биологични площи – напълно сертифицирани и в преход) 41
Фигура 6.11 Пеперуди в тревните площи – популационен индекс 49
Фигура 6.12 Общи индекси на птиците, ЕС, 1990–2016 (обобщен индекс на оценките на популацията на избрани групи от размножаващи се видове птици, 2016 = 100) 51
Фигура 6.13 Сборно годишно изменение на националните индекси на обикновените птици в земеделски земи (%) 52
Фигура 6.14 Индекс на обикновените видове птици за България 2005 – 2017 г. 53
Фигура 6.15 Разпределение на тенденциите на 76 вида птици, според категорията на промяна. 53
Фигура 6.16 Индекс за птици, обитаващи обработваема земя – Farmland Bird Index (FBI) 54
Фигура 6.17 Брой видове на зимуващите водолюбиви птици през 2017 г. по места 56
Фигура 6.18 Численост (брой екз.) на зимуващите водолюбиви птици през 2017 г. 56
Фигура 6.19 Численост (брой екз.) на зимуващите водолюбиви птици за периода 1998-2017 г. 56
Фигура 6.20 Индекс на въздействие на климатичните промени върху птичите популации 57
Фигура 6.21 Тендеции в промяната на индекса 59
Фигура 6.22 Претеглен популационен индекс на видовете птици, който се предвижда да загуби своя набор от видове под въздействие на климатичните промени (92 вида) 59
Фигура 6.23 Дял на оценката на не-птичите видове във всеки природозащен статус за България (% оценени видове) 68
Фигура 6.24 Консервационен статус и тенденции в консервационния статус на не-птичите видове, оценени като имащи неблагоприятен статус в страните-членки 69
Фигура 6.25 Природозащитен статус на пасища и ливади (% от оценките на местообитанията (Conservation status of grassland (% of assessment of habitats) at 2012. 71
Фигура 6.26 Дял на оценката на местообитанията във всеки природозащен статус за България (% оценени видове) 71
Фигура 6.27 Тенденции в консервационния статус за местообитанията оценени като имащи неблагоприятен статус. 72
Фигура 6.28 Дял (в %) на видове/популации на птици, размножаващи се в България, докладвани с тенденции за намаляване, стабилизиране, колебаещи се, увеличаване или неизвестни за периода 2008-2012 и 2013-2018 (проект). 73
Фигура 6.29 Дял (%) на видове/популации на птици, зимуващи в България, докладвани с тенденции за намаляване, стабилизиране, колебаещи се, увеличаване или неизвестни за периода 2008-2012 и 2013-2018 (проект). 73
Фигура 6.30 Заплахи за биологичното разнообразие на почвата в обработваемите площи и затревените площи. 88
Фигура 6.31 Промяна на броя и площта на защитените територии в България за периода 2004 – 2017 г., ха. .. 93
Фигура 6.32 Промяна в броя и площта на определените защитени зони по Директивата за птиците за периода 2007-2017 г., на в България 95
Фигура 6.33 Промяна в броя и площта на определените защитени зони по Директивата за местообитанията за периода 2007 – 2017 г., на в България 95
Фигура 6.34 Площ на наземните обекти, определени по НАТУРА 2000, в км. 96

Фигура 6.35 Тенденции в площите определени по Натура 2000 по Директивата за птиците и Директивата за хабитатите, в ЕС в км², към 2017 г. 96
Фигура 6.36 Прогрес при обозначаването на сухоземни площи в зоните по Натура 2000 от 2011 г. до 2017, за постигане на цел 11 от Аичи за не по-малко от 17% от сухоземните (и вътрешните водни) площи да са под защита до 2020 г. 102
Фигура 6.37 Брой на най-опасните инвазивни видове, регистрирани в страните (по данни EEA от North European and Baltic Network on Invasive Alien species (NOBANIS) 2012 г.) 107
Фигура 6.38 Брой на ИЧВ, от загриженост за ЕС, отчетени в държавите-членки на ЕС. Изобразени са както установени, така и случайни записи на ниво ДЧ. Информацията, отговаряща на ДЧ, маркирана с *, идва само от EASIN. В тези случаи няма разлика между установени и случайни записи. 107
Фигура 6.39 Кумулативен брой ИЧВ от загриженост за ЕС за ДЧ. Установените и случайните записи на ИЧВ за ДЧ са включени при анализа. 108
Фигура 6.40 Брой ДЧ, в които ИЧВ от загриженост за ЕС са били отчетени. Установените и случайните записи на ИЧВ за ДЧ са включени при анализа. 108
Фигура 6.41 Ниво на квадратите за отчитане (10x10 км) и основно разпространение на Myocastor coypus, Orconectes limosus, Perccottus glenii I Trachemys scripta в ЕС. Видовете са отчетени и в AT, BG, DK, HU, EL, RO и SK, но липсват референтни географски данни. 114
Фигура 6.42 Брой на ИЧВ от загриженост за ЕС (изброени в първата актуализация) за ДЧ на ЕС. Изобразени са както установени, така и случайни записи на ниво държава. Информацията, съответстваща на MS, маркирана с *, идва само от набори от данни на EASIN. В тези случаи няма разлика между установени и случайни записи. 115
Фигура 6.43 Пропорция на животински и растителни видове от загриженост на ЕС. 120
Фигура 6.44 Таксономия на фауната на ИЧВ от загриженост за ЕС. 120
Фигура 6.45 Обкръжаваща среда на ИЧВ от загриженост за ЕС. 121
Фигура 6.46 Карта на типовете вътрешни влажни зони (WEMA полигони) в България 125
Фигура 6.47 Карта на типовете сладководни екосистеми в България извън НАТУРА 2000 (в зелено) 125
Фигура 6.48 Капацитет на екосистемната услуга „Диви животни и предоставени от тях ползи“ с параметър „общ улов на риба (в тона)“ 132
Фигура 6.49 Осреднен брой линейни елементи за трансект на главните типове земеделско покритие, 2015. 137
Фигура 6.50 Динамика на изразходваните средства за опазване и възстановяване на околната среда по основни направления на национално ниво, млн. лв. 139
Фигура 6.51 Структура на разходите за опазване на околната среда по основни направления на национално ниво, процент (%) 139

Списък на съкращенията

ВПС –Висока Природна Стойност
ГМО – Генно Модифицирани Организми
ЕС – Европейски Съюз
ЕК – Европейска Комисия
ЕНП – Екологично Насочени Площи
ИАОС – Изпълнителна Агенция за Околна Среда
ИЗП – Използваема Земеделска Площ
ИЧВ – инвазивни и чужди видове
МЗХГ - Министерство на Земеделието, Храните и Горите
МОСВ – Министерство на Околната Среда и Водите
НПРД - Национална Приоритетна Рамка за Действие
НПЗБР - Национален План за Запазване на Биологичното Разнообразие
НСМОС – Национална Система за Монисторинг на Околната Среда
ОРМО – Обща Рамка за Мониторинг и Оценка
ПЗП – Постоянно Затревени Площи
ПРЗ – Продукти за Растителна Защита
ПРСР – Програма за Развитие на Селските Райони
AEI – Agroecological Indicators (of DG-AGRI)
DG – Directorate General
EEA – European Environmental Agency
UNEP – United Nations Environmental Programme
IUCN – International Union for Conservation of Nature
MAES - Картиране и оценка на екосистемите и техните услуги
SEBI - Streamlining European 2010 Biodiversity Indicators

6.1 Анализ на постигнатото в областта на мерките за защита на биоразнообразието

КОНТЕКСТ

Загубата на биологичното разнообразие се разглежда като значително предизвикателство в ЕС, като то е адресирано чрез целенасочени мерки и дейности в Европейските и национални стратегии за неговото опазване, както и чрез мерките в ПРСР 2007-2013 и ПРСР 2014-2020. Според Програмата на ООН по околната среда (UNEP)[1], до 24 % от видовете, които принадлежат към групите на пеперудите, птиците и бозайниците, вече са напълно изчезнали от територията на някои европейски страни. Според данните, публикувани от 2007 г. насам от Международния съюз за опазване на природата (IUCN), 23 % от земноводните, 19 % от влечугите, 15 % от бозайниците и 13 % от птиците в Европа са застрашени.

През 1998 г. се приема Европейската Стратегия за биологично разнообразие. Четири плана за действие, отнасящи се до опазването на природните ресурси, селското стопанство, рибарството и икономическото развитие и сътрудничеството за развитие, са договорени като част от тази стратегия през 2001 г. В последствие, през Май 2011 г. ЕК приема съобщението „Нашата застраховка живот, нашият природен капитал: стратегия на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г.“[2] насочена към спиране на загубата на биологично разнообразие и екосистемни услуги в ЕС до 2020 г. Стратегията на ЕС за опазване на биологичното разнообразие се основава на прилагането на две важни директиви, Директивата за местообитанията (92/43 / ЕИО) от 21 май 1992 г. и Директивата за птиците (79/409 / ЕИО) от 2 април 1979 г., кодифицирана с Директива 2009 / 147 / ЕС от 30 ноември 2009 г. Прилагането на тези директиви включва създаването на съгласувана екологична мрежа от обекти под заглавието Natura 2000. През декември 2016 г., Natura 2000 отчита 27 522 обекта с площ от 789 хиляди km² и морска площ от 396 хил. км², където са защитени диви видове и местообитания им. Създаването на мрежата Натура 2000 се разглежда като първи стълб на действие, свързан с опазването на природата. Законодателството на ЕС установява и втори стълб, чрез строги режими на защита за някои животински видове (например, арктическата лисица и иберийският рис, като и двете са под сериозна заплаха от изчезване).

Водеща цел на ЕС за 2020 г.: Спиране до 2020 г. на загубата на биоразнообразие и на деградацията на екосистемните ползи в ЕС и, съответно, тяхното възстановяване, доколкото това е възможно, както и увеличение на приноса на ЕС за спиране загубата на биоразнообразието в световен мащаб.

Приети са и шест специфични цели и 20 действия за подпомагане на постигането на основната цел. Шестте цели обхващат:

- Пълно прилагане на законодателството на ЕС в областта на природата за защита на биологичното разнообразие;
- По-добра защита на екосистемите и по-голямо използване на зелена инфраструктура;

[1] (Информационни фишове на ЕС, 2019)

[2] (COM (2011) 244 окончателен) (‘Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020’ (COM(2011) 244 final),

- По-устойчиво земеделие и горско стопанство;
- По-добро управление на рибните запаси;
- По-строги контроли върху инвазивни инвазивни чужди видове;
- По-голям принос на ЕС за предотвратяване на глобалната загуба на биологично разнообразие.

Европейската визия за 2050 г. е „До 2050 г. биоразнообразието в ЕС и екосистемните ползи, които то осигурява — неговият природен капитал — следва да бъдат защитени, ценени и подходящо възстановени, както заради присъщата стойност на биоразнообразието, така също и заради техния съществен принос за човешкото благополучие и стопански разцвет, така че да се избегнат катастрофални промени, дължащи се на загубата на биоразнообразие.“

Стратегията е в съответствие с глобалните ангажименти, поети на Конференцията на страните по Конвенцията за биологичното разнообразие в Нагоя (Япония) през октомври 2010 г. в контекста на Конвенцията за биологичното разнообразие, и където световните лидери постигнаха съгласие за пакет от мерки за справяне с глобална загуба на биологично разнообразие през следващото десетилетие. Протоколът от Нагоя за достъп до генетични ресурси и справедливото споделяне на ползите, произтичащи от тяхното използване, като допълнително споразумение към Конвенцията от 1992 г. за биологичното разнообразие, влезе в сила на 12 октомври 2014 г.

През 2015 г. ЕК извърши преглед на постиженията по отношение на средносрочната стратегия на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г., за да провери дали е на път да постигне целите си. Прегледът установи, че не е постигнат значителен напредък към основната цел за 2020 г. Единствената цел, която бе отчетена като имаща напредък, бе борбата с инвазивните чужди видове. За да се засилят действията и да се доближи до постигането на целите на Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г., през май 2017 г. ЕК прие Плана за действие за природата[3]. През 2020 е приета е Стратегията на ЕС за Биологично разнообразие за 2030 г. – Да осигурим полагащото се място на природата в нашия живот.

6.1.1 Връзки между земеделието и биологичното разнообразие

Още през 1999 г. Европейският парламент подчертава, че „... земеделието ще продължи да има водеща роля в селските райони, фермерите ще имат фундаментална роля в управлението на площите, защитата на биоразнообразието и околната среда“. Неговата роля за опазване на застрашени и редки породи животни и птици е много важна. ЕС изигра важна международна роля за търсенето на решения на проблеми като загубата на биологично разнообразие, изменението на климата и унищожаването на тропическите гори. През 2011 г. ЕС се ангажира със спирането на загубата на биологично разнообразие и на влошаването на екосистемните услуги в ЕС до 2020 г. Парижкото споразумение относно изменението на климата, постигнато през декември 2015 г., с цел да се смекчат последиците от изменението на климата, и последващото законодателство на ЕС за изпълнение на споразумението се очаква да имат положително въздействие върху опазването на биологичното разнообразие през следващите десетилетия.

[3] (План за действие за природата, хората и икономиката) (Nature Action Plan (An Action Plan for nature, people and the economy)

Финансовата подкрепа за изпълнението и управлението на дейностите по Европейската Екологична Програма НАТУРА 2000[4] за периода 2007-2013 г. от бюджета на ЕС съгласно член 8 на Директивата за местообитанията, определя финансова рамка, свързана с финансиране от съществуващите инструменти, а именно: Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони, Европейски фонд за рибарство, Европейски фонд за регионално развитие, Европейски социален фонд, Кохезионен фонд, Европейски финансов инструмент за политика по околна среда LIFE+ и Седма рамкова програма.

ЕС е страна по следните конвенции: Рамсарската конвенция за опазване на влажните зони (февруари 1971 г. и припозната от ЕС); Конвенция по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES) (март 1973 г.); Бонската конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни (юни 1979 г.); Бернската конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и естествените местообитания от 1982 г.; Конвенцията за биологичното разнообразие от Рио де Жанейро (юни 1992 г.); както и със следните регионални конвенции: Конвенцията от Хелзинки за защитата на морската среда в района на Балтийско море (1974 г.); Конвенцията от Барселона за Средиземно море (1976 г.); и Конвенцията за опазване на Алпите (1991 г.). ЕС е обвързан и от Конвенцията от Орхус (1998), която предвижда публичен достъп до информация за околната среда, участие на обществеността в процеса на вземане на решения и достъп до правосъдие.

Земеделските площи имат специфично значение за биоразнообразието в Европа. Те включват:

- *Полуестествените местообитания и райони*, които включват предимно екстензивно селско стопанство и традиционни форми на управление, напр. ливади, пасища, овощни насаждения и смесено фермерство.
- *Мочурища, блата и наводнени терени* в рамките на обработваемите площи, в които живеят определени групи птици и животни, привикнали към методите на управление.
- *Структурни елементи на земеделския ландшафт* като живи плетове, синори, каменни или дървени огради, отделни дървета или буферни зони между земеделските площи и водни обекти, които са важни гнезда за различните видове.

В много случаи, изоставените маргинални площи в полупланинските и планински райони довеждат до загуба на биоразнообразие, особено при дребните земеделски стопанства в т.нар. райони с природни ограничения.

Въздействие на системите за земеделско производство върху биоразнообразието

Земеделските системи имат ключова роля за съхраняване на биоразнообразието и опазването на природните ресурси. При анализиране на взаимовръзките между земеделието и биоразнообразието трябва да се вземат предвид взаимосвързаността на ландшафтите в определен регион, оценката на разнообразието на местообитанията, тяхното разпределение и биологичен потенциал, разнообразието и разпределението на системите на земеделско производство във връзка с местообитанията. Фактори като организацията на производството (фамилни ферми, големи предприятия, и др.), пазарната ориентация (култури за директна продажба, фуражи и др.), типа на производството (интензивно, интегрирано, биологично), вложенията за производство (почвообработки, пестициди, торове,

[4] Актуализирана НПРД за Натура 2000, 2019

семена и др.), влияят върху производствените резултати (добиви) и запазването на ландшафта и биоразнообразието.

На ниво ЕС, местообитанията и видовете с консервационно значение са определени от Директивата за защита на птиците (79/409) и Директивата за местообитанията (92/43) в рамките на мрежата НАТУРА 2000. Зоните със специално значение за защита на птиците обхващат местообитания за гнездене и такива за хранене, които са много тясно свързани със земеделските площи. Затова интензификацията на земеделското производство е основна причина за намаляване на броя и видовете птици. Два фактора са от съществено значение за биоразнообразието в земеделските ландшафти – **природните условия и типът земеползване**. Посредством управлението на големи части от територията на ЕС, земеделието запазва генетичните ресурси, биоразнообразието и широк набор от ценни хабитати на ниво ферма.

Главно две са тенденциите, които причиняват нарушаване на крехкия баланс между земеделието и биоразнообразието:

- **Специализация и интензификация** на някои методи на земеделие, като например използването на повече минерални торове, химични пестициди и тежки машини, монокултурно растениевъдство и др.
- **Маргилизиране или изоставяне** на традиционното управление на площите, което е главен фактор за запазване на определени хабитати и видово биоразнообразие.

6.1.2. Заплахи за биологичното разнообразие

В Европа понастоящем почти една четвърт от дивите биологични видове са застрашени от изчезване, а голяма част от екосистемите са деградирали до степен да не могат да осигуряват така ценните екологични услуги и обществени ползи. В България, съгласно оценката на консервационния статус на типовете природните местообитания от Анекс I на Директивата за хабитатите в континенталния регион, около 85% от природните местообитания са в „неблагоприятно-незадоволително" състояние по отношение на критериите структура и функции. При местообитанията, например, са установени 190 случая на натиск с основен код „А" (Земеделие) за всички местообитания във всички биогеографски региони (НПРД, 2013).

Опазването на биоразнообразието в земеделските площи осигурява не само широк набор от жизненоважни екосистемни услуги и ползи, като например опрашване на растенията, разнообразна продукция, намаляваща икономическия риск за дребните фермери, но и опазване на ключови местообитания за защитените растения, животни и птици. Но опазването на агробиоразнообразието изисква и съответствие на мерките за поддържане на защитените зони от мрежата НАТУРА 2000 с мерките за добро земеделско и екологично състояние на земеделските екосистеми (ЕСБ, 2011). Площното разпределение на типовете екосистеми на територията на НАТУРА 2000 зоните показва, че земеделските, тревистите и горските екосистеми заемат над 70% от общата площ (НПРД, 2013).

Националният план за запазване на биологичното разнообразие (НПЗБР, 2000) посочва, че в сферата на селското стопанство основна заплаха се явява както интензификацията (напр. разораването на земи в равнинните райони с цел превръщането им в ниви, лозя, овощни градини), така и екстензификацията на земеделските дейности (в планински и полупланински райони, традиционните селскостопански дейности намаляват или спират, като напр. животновъдството), отразяващо се съответно в загуба на местообитания и намаляване на биоразнообразието. Незаконният дърводобив и пожарите довеждат до

значително увреждане и унищожаване на повече от 15% от горите в България с неблагоприятни последствия, особено в заливните гори.

Анализът на ПРСР 2007-2013 показва, че в страната съществува богато биоразнообразие (ландшафтно, видово и генетично), като защитени породи животни и сортове растения, идентифицирани и обособени защитени зони, благоприятен агроекологичен потенциал, значителен дял от територията е включена към списъка на земеделските земи с ВПС, използване на екстензивни природосъобразни практики, законово регламентирани екосистемни услуги в горите, и др.

Въпреки ускоряването на прилагането на мерки 213 и 214 от ПРСР 2007-2013 и Мерки 10 и 11 от ПРСР 2014-2020 за всички земеделски площи, включително тези с ВПС, които имат пряко влияние върху промяна на природозащитния статус на видовете и местообитанията и състоянието на популациите на птиците на национално ниво, все още съществуват негативни тенденции (заплахи) вследствие на методите и практиките на земеползване, които трябва да бъдат адекватно адресирани, в т.ч.:

Заплахи за видовете, местообитанията и екосистемните услуги

- Унищожаване на ценни полуестествени местообитания с ВПС посредством отводняване или пресушаване на влажни зони, пресъхване на реки и водни обекти, разораване на пасища и ливади и други;
- Интензивно използване на природните ресурси, включително чрез монокултурно растениевъдство, несъразмерно прилагане на синтетични торове и ПРЗ (пестициди, растежни регулатори и др.);
- Устойчива тенденция към деградация на почвената структура в обработваемите земи, рефлектираща в ерозия, нарушен воден баланс, измиване на нитрати и нитрити чрез повърхностни и подземни води (вкл. след отвеждане на отпадъчните (замърсени) води от земеделските стопанства), и еутрофикация вкл. в зони със защитени видове и местообитания;
- Недостатъчна осведоменост на земеделските стопани относно ползите от агробиоразнообразието и устойчивото земеползване;
- Недостатъчно интегриране на дейностите по запазване на биологичното разнообразие с горското планиране и със стопанисването на горите;
- Недостатъчно интегриране на науката в агроекологичните дейности;
- Недостатъчно подпомагане за непродуктивни инвестиции, свързани с прилагането на екологосъобразни практики.

Все още е налице негативна тенденция малките семейни стопанства в полупланински и планински райони и необлагодетелстваните райони да изоставят земеделски земи, поради неспособност за конкуренция с големите земевладелци. В същото време, тези райони са най-ценни за биоразнообразието, особено полуестествените местообитания, развивали се при непрекъсната, но екстензивна паша, като същото важи за заливни равнинни ливади.

Затова, опазването на биоразнообразието в земеделските земи е приоритет както на националните правителства, така и на ЕС. Както настоящата, така и предвидената за следващия програмен период 2021-2027 ОСП на ЕС, ще включва редица мерки за защита на земеделските земи с ВПС, тъй като те обхващат около 15-20% от европейските селски местности.

А) Деградация, фрагментация и загуба на местообитания, предизвикана от човека

Разрушаването на местообитанията е най-сериозната заплаха за биологичното разнообразие в страната. То засяга както водните, така и сухоземните местообитания и е от дейности в различни сектори на икономиката.

Земеделската дейност, като неправилните почвообработки на наклонените терени, изсичането или изрязването на храстовидна или дървесна растителност, пресушаването и разрушаването на влажните зони, разораването на пасища и ливади, разораването на почвата или изсичането на дървесна растителност в буферни зони до водни тела е друга заплаха, предизвикваща загуба или деградация на местообитанията или до нарушаване на условията за видовете в тях. Като резултат природни масиви и местообитания се разпокъсват (фрагментират), формират се прегради и препятствия, затруднява се връзката между отделните видове.

В сферата на селското стопанство заплаха, водеща до промяна и загуба на местообитанията, се явява както интензификацията, така и екстензификацията на селскостопанските дейности. В първия случай са засегнати предимно селскостопански земи в равнинните части на страната, които се разорават и превръщат в ниви, лозя, овощни градини и други обработваеми площи. В планинските и полупланинските райони се наблюдава обратният процес - намаляването или спирането на традиционните селскостопански дейности, свързани с животновъдството, водят до загуба на местообитания и намаляване на биоразнообразието.

Въздействието на земеделските практики е значително върху специфични групи като птиците, чиито хабитати изчезват след превръщането на естествените ливади и гори в обработваеми площи. Два са основните фактори, открояващи се като въздействащи негативно върху **състоянието на птиците в земеделските земи, които са адресирани чрез** Условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние:

1) Премахването на храсти и дървета от обработваемите земи, пасищата и ливадите.

Национален стандарт 7г) „Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите живи плетове и дървета, които не се отрязват по време на размножителния период и периода на отглеждане при птиците (от 1 март до 31 юли)“. Стандартът е приложим за изпълнение, ако в земеделска площ от стопанството (обработваема земя, трайно насаждение или постоянно затревена площ) са налични живи плетове и/или дървета,в които птиците могат да гнездят. Не се счита за нарушение на стандарта премахването на нежелана растителност съгласно НС 7в) –дървесен вид айлант в постоянно затревените площи от стопанството.

Същевременно проучвания в България доказват, че разнообразието на видове е по-високо в екстензивно ползвани пасища с наличие на по-голям процент храстова растителност[5]. Премахването на храстите води до загуба на биоразнообразие, включително и на популации на приоритетни за опазване биологични видове и типове местообитания. То води и до влошаване качеството на естествения ландшафт.. Унищожаването на храстовата растителност води до влошаване състоянието на популациите и местообитанията на значителен брой консервационно значими видове, включени в приложенията на Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30 ноември 2009 година за опазване на дивите птици и Директива 92/43 на ЕИО за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна, както и в Закона за биологичното разнообразие (Приложение 2 към чл.6, ал.1, т.3 и т.4).

[5] Nikolov *et al*. 2011

Към най-уязвимите от премахването на храстовата растителност видове птици спадат червеногърбата сврачка (*Lanius collurio*), черночелата сврачка (*Lanius minor*), ястребогушото копривarче (*Sylvia nisoria*), градинската овесарка (*Emberiza hortulana*), големият маслинов присмехулник (*Hippolais olivetorum*), голямото белогушо копривarче (*Sylvia communis*) и др.

2) **Разораването на постоянно затревени площи** е съществен фактор за намаляването на популациите на птиците в земеделските земи. Голяма част от тях представляват естествени и полуестествени пасища и ливади, които по начин на трайно ползване са категоризирани като орни земи, но не са били разоравани в последните 5 или повече години, като съответно са се превърнали и представляват постоянни пасища[6]. Собствениците или арендаторите на обработваема земя често просто я разорават, без да засяват култури, с цел да получат субсидии за единица обработваема площ. Не са редки и случаите, в които разоравани биват дори пасища, определени като такива по начин на трайно ползване, въпреки че това е незаконно и наказуемо в рамките на зоните по НАТУРА 2000. В резултат на този тип разораване се унищожават гнездови и хранителни местообитания на видове като сивата овесарка (*Miliaria calandra*), ливадния дърдавец (*Crex crex*) и др. За оценката на степента на влияние на тези практики върху популациите на засегнатите видове са необходими по-задълбочени анализи и допълнителни изследвания. С настоящите темпове и мащаби на промяна на начина на ползване на тези земеделски земи биха могли да се очакват значителни промени в популациите на много от видовете, тясно свързани с тревните местообитания.От друга страна, разрушаването на местообитанията, загубата на биологично разнообразие и влошаването на екосистемните услуги води до загуба на добиви в селското стопанство, поради ограничаване на възможностите за опрашване и засилване на въздействието вредители и болести, както и до ръст в разходите, поради повишена необходимост от напояване, торене и др.

Б) Замърсяване на околната среда

Замърсяването на околната среда води до деградация и загуба на местообитания и може да се разглежда като част от тази по-глобална заплаха. Биоразнообразието в България е засегнато в различна степен от различни форми на замърсяване - замърсяване на почвите от селскостопанска дейност; замърсяване на водите (от пестициди и торове, замърсяване от животновъдните комплекси, и други химични замърсяване и др.); замърсяване с отпадъци след растително-защитни мероприятия и др. В определени райони трайно се регистрират относително по-високи и дори опасни концентрации на вредни вещества във водите и в частност тежки метали.

Повсеместен характер има замърсяването с нефтопродукти от машините, използвани при земеделските практики, а регистрираната през годините тенденция към намаляване не бележи устойчивост, въпреки навлизането на нова техника.

Установени са пунктове в земеделски райони с постоянно високо равнище на нитратите в подземните води. Отчитаните високи стойности на нитратите най-често се дължат на неприлагане на добри земеделски практики. Рискът от еутрофикация на отделни крайморски езера или участъци в крайбрежната зона за ползване не намалява в желаната степен.

В) Пряко унищожаване и експлоатация

Прякото унищожаване на животни и растения в повечето случаи е резултат от пряката експлоатация на биологични ресурси, като засяга в различна степен екосистеми,

[6] чл.5 от Наредба № 5 от 10 март 2010 г. на МЗХ

местообитания и таксони. Пряко биват унищожавани диви животни и при някои селскостопански дейности (косене, жътва, разораване на ливади и пасища и др.)

Г) Генетична ерозия и внасяне на неместни видове

В България по естествен път или в резултат на човешката дейност са разпространени и се разпространяват чужди видове, някои от които представляват заплаха за генетичната чистота на местните популации или увреждат качествата на природните местообитания. Макар и идентифициран, този проблем все още не е напълно проучен, както за животинските, така и за растителните видове. Под формата на горски култури са разпространени няколко чуждоземни дървесни вида – лиственица, дугласка ела, секвоя, веймутов бор, някои видове тополи и др. Те формират малка част от горите в страната, но независимо от това, налице са предпоставки за генетично замърсяване на местните видове.

Внасяне на неместни видове на регионално ниво може да бъде и замяната на естествените широколистни горски екосистеми с изкуствени насаждения, предимно от иглолистни и други видове, неприсъщи за съответните местообитания. Залесяването с неподходящи растителни видове изменя състава на съобществата и микроклимата, което може да доведе до изчезване на определени, обикновено стенотопни таксони растения и животни с висока консервационна значимост (напр. повечето видове охлюви, всички земноводни, смокът-мишкар). Разрушават се естествените места за размножаване и се унищожават ловните местообитания на прилепите и т.н. При животните от хибридизация потенциално са застрашени дивата котка и вълкът. Заплаха за местните видове риби представлява зарибяването с чуждоземни, нетипични за ихтиофауната на България видове, като дъговата пъстърва и сивена, които влизат в конкуренция и изместват местната балканска пъстърва.

Европейският съюз прилага специална политика за предотвратяване навлизането и управление на разпространението на ИЧВ. Водеща роля в нея има **Регламент №1143/2014, в който** има **Списък на ИЧВ,** приет през 2016 г. и актуализиран през 2017 г**., на видовете от загриженост за ЕС.** Идентифирани и описани са едни от най-разпространените и опасни ИЧВ за биоразнообразието в Европа като айлант, амброзия, бяла акация, черна акация (аморфа), обикновен кактус, фалопия, ясенолистен клен, определени и в списъка на Европейската и средиземноморска организация по растителна защита.

Д) Глобално изменение на климата

Замърсяването на въздуха и ефектът на глобално изменение на климата са отчетени и на територията на България. Страната попада в зоната на засушаване. Намалява общото количество на валежите и на речния отток с характерни минимуми (засушаване) през 4-5 години, особено ярко изразени в Черноморския район за басейново управление.

Рисковете, произтичащи от изменението на климата са анализирани в Националната стратегия за адаптация към изменението на климата и Плана за действие към нея.

Като цяло, очакванията от промените в климата са предимно негативни и касаят загубата на генетично разнообразие (за някои видове завинаги), основно по отношение нахигрофилните растения, водните и влаголюбиви животни, както и хабитатите край реки, езера, торфища, заблатени места и други влажни зони. Промените засягат жизнения цикъл и размножителния период и влияят върху популациите и процесите в екосистемите. Най-ясно изразени са промените в състава на растителната покривка в посока на увеличаване площите, заети от по-сухоустойчиви видове, като е възможно навлизането и на инвазивни видове, които да изместят традиционните и като резултат да променят целостта на екосистемите.

Процесът води до влошаване на състоянието на екосистеми, съставени от студоустойчиви и влаголюбиви горски видове. Еднозначната негативна оценка, обаче, може да бъде неточна, тъй като адаптирането към климатичните промени е възможно да допринесе за осигуряване и разширяване на обхвата на екосистемните услуги, като увеличаване на производителността на сухоземните екосистеми, включително добивите на някои култури и дървесина.

Този факт се отразява неблагоприятно върху хигрофилните растения, водните и влаголюбиви животни и като цяло върху хабитатите край реки, езера, торфища, заблатени места и други влажни зони. Най-ясно изразени са промените в състава на растителната покривка в посока на увеличаване площите, заети от по-сухоустойчиви видове. Процесът води до влошаване на състоянието на екосистеми, съставени от студоустойчиви и влаголюбиви горски видове. По-нататъшното затопляне и засушаване на климата би оказало изключително неблагоприятно влияние върху видовото и хабитатно разнообразие в България.

Е) Природна уязвимост на видовете и местообитанията

Групата от заплахи за биологичното разнообразие включва някои естествени процеси, които в определени случаи водят до загуба на популации на видове, съобщества и местообитания, ограничена възможност за разпространение и колонизация; слаба репродуктивност; висока смъртност на млади индивиди; близкородствено кръстосване; природни бедствия и др. Някои видове имат ограничен размножителен потенциал и по естествени причини са с малочислени популации, поради което са силно уязвими от човешко въздействие. С ниска репродуктивност са редица растителни видове, някои безгръбначни животни, по-едрите грабливи птици (скален орел, орел змияр, далматински сокол и др.), някои едри кокошеви (глухар, планински кеклик), прилепи, мечка. От видовете, приспособени към обитаване на места със строго специфични характеристики, най-характерни са дивата коза, смокът-мишкар, както и повечето от ендемичните и реликтните видове. Такава като цяло е торфищната флора, привързана към висока киселинност на средата.

Ж) Проблеми при информиране и привличане на обществеността за опазване на биологичното разнообразие и екологично образование

Обществената подкрепа за опазване на биоразнообразието и устойчивото използване на биологичните ресурси е недостатъчна. Екологичното образование не е ефективно, като бавно се развива интегрирането на въпросите по опазване на биоразнообразието във всички образователни степени и форми на обучение.

З) Ограничения при финансиране на дейности по опазване на биологичното разнообразие, пропуски в научните познания и остаряла база за научни изследвания

Въпреки, че в страната е натрупано голямо количество информация, все още са налице някои пропуски в научното познание

И) Набор от земеделски практики за адресиране на заплахите за биоразнообразието в земеделските площи

Почти половината от дивите видове растения и животни в Европа зависят от селското стопанство. Приносът на нашата стрна за опазване на биоразнообразието проличава от поддръжката в два програмни периода на прилагане на екологосъобразни методи на земеделие (напр. биологичното земеделие и агроекологията), като неизползването на химически синтетични пестициди и минерални торове, намаляването на броя на животни на единица площ, по-високите грижи за почвата и нейното плодородие, по-висок дял на полуестествените площи, опазване на местното биоразнообразие от видове растения и

животни. Тази целенасочена финансова подкрепа (виж Анекс 1 към Анализа) за възстановяване и поддържане на агробиоразнообразието допринася значително на различно ниво за: опазване на разнообразен ландшафт и микроклимат, полезните животински видове (включително полезни хущници и паразити за биологична растителна защита), по-добро опрашване, поддържане и подобряване на местната флора и фауна и местообитания и по-доброто им адаптиране, поддържане на хидрологичния цикъл, контрол на ерозията, регулиране на климата и прихващането на въглеродните емисии.

Агробиоразнообразието намалява риска за земеделските производители, особено в по-отдалечените райони с по-нестабилни условия на околната среда. Потенциалните по-ниски резултати от една култура (продуктивност и адаптивност), приходите от другите култури могат да я компенсират. Разнообразяването на културите и различната възвръщаемост от тях може да играе ролята на компенсаторен механизъм, като потенциално по-ниските резултати от една култура (продуктивност и адаптивност) се компенсират от приходите от другите култури.

Фермерите могат да въвеждат по-високо и ефективно работещо биоразнообразие основно вътре в полетата (парцелите) или между полетата / фермите. Биоразнообразието вътре в посевите и насажденията се постига главно чрез а) монокултура, но с разнообразие от сортове (генетично), б) смесен посев от две култури от различни ботанически семейства, напр. зърнено-житни и бобови, в) смесен посев от поликултури, с различна цел (напр. усвояване на хранителни вещества от различни почвени слоеве, взаимна растителна защита, разнообразяване на пазара и намаляване на риска и др.). Биоразнообразието между посевите и насажденията се постига главно чрез а) различни култури, отглеждани в сеитбообръщение, или смесена растениевъдно-животновъдна система, б) различни сортове от една и съща култура, отглеждани на различни полета, в) основни култури на полетата, съвместно с малки овощни градини.

6.1.3. Анализ на приложимите национални документи и инструменти, засягащи биологичното разнообразие, екосистемните услуги и опазването на местообитанията и ландшафта

Европейска Стратегия за Биоразнообразие 2020

Новата ОСП се опитва да намери решения за адресиране на изоставянето на земеделските площи и промяната на традиционните методи на земеделие чрез:

- Специфичните мерки на ПРСР 2014-2020 за защита на биоразнообразието и местообитанията (агроекологични плащания, НАТУРА 2000 и биологично земеделие);
- Изискванията към фермерите, заложени в изискванията за Кръстосано съответствие.

В действие е и специална програма на ЕС с финансови мерки за промотиране на опазване, определяне, събиране и използване на генетичните ресурси в земеделието, въведена през април 2004 г.

Планът за Действие за опазване на биоразнообразието в земеделието, приет още през 2001 г., поставя следните приоритети:

- Промотиране и поддръжка на екологосъобразните земеделски практики и системи, които предоставят директни или индиректни ползи за биоразнообразието.
- Поддръжка на устойчивите фермерски практики в райони с високо биоразнообразие.

- Поддържане и разширяване на добрите екологични инфраструктури и промотиране на дейности за опазване на местните и застрашени породи животни и видове растения.

През декември 2008 г., ЕК публикува междинен доклад за прилагането на ЕС - Планът за Действие, който предостави широка оценка за прогреса на ниво в ЕС.

През май 2011 г. Европейската комисия приема нова стратегия, определяща рамката за действията на ЕС през следващите десет години за изпълнение на водещата цел за биоразнообразието, определена от лидерите на ЕС през март 2010 г. Стратегията се основава на 6 взаимно свързани цели за въздействие върху основните причини за загуба на биоразнообразие и насочени към намаляване на ключовите видове отрицателни дейности върху природата и екосистемните ползи. За всяка от целите е формулиран и набор от насрочени във времето дейности, както и други съпътстващи мерки. Стратегията ще се изпълнява посредством Обща рамка за нейното прилагане, включваща ЕК и държавите-членки, в партньорство с ключови заинтересовани страни и с гражданското общество.

Водеща цел на ЕС за 2020 г. е:

Спиране до 2020 г. на загубата на биоразнообразие и на деградацията на екосистемните ползи в ЕС и, съответно, тяхното възстановяване, доколкото това е възможно, както и увеличение на приноса на ЕС за спиране загубата на биоразнообразието в световен мащаб.

Кръстосано съответствие, Директни плащания и ПРСР 2014-2020 г.

Плащанията по програмите за развитие на селските райони трябва да имат предвид основните изисквания за екологизиране[7]. Освен по СЕПП, всяко стопанство ще получава плащане на хектар, деклариран за целите на основното плащане, за използване на определени благоприятни за климата и околната среда практики. Изискванията за екологизиране са задължителни, а неспазването им ще води до намалявания и санкции, които в определени случаи могат да засягат не само плащането за екологизиране. Плащане за екологизиране ще се отпуска само за площите, отговарящи на изискванията - **основните 3 предвидени практики са:**

а) поддържане на постоянни пасища;

б) диверсификация на културите (всеки стопанин трябва да отглежда поне 2 култури, ако обработваемата му земя е над 10 хектара и поне 3 култури, ако обработваемата земя е над 30 хектара. Основната култура може да заема най-много 75 % от обработваемата земя, а двете основни култури — най-много 95 % от обработваемата площ), и

в) осигуряване на „приоритетни екологични площи“, представляващи най-малко 5 % от обработваемата площ на стопанството за повечето стопанства с обработваема площ над 15 хектара — синори, живи плетове, дървета, угар, ландшафт, биотопи, защитни ивици, залесени площи. След като през 2017 г. Комисията представи предвидените доклад и законодателно предложение, тази площ може да се увеличи на 7%.

Площите за биопроизводство се считат за отговарящи на условията за отпускане на плащане за екологизиране, без към тях да се прилагат допълнителни изисквания. За да не се ощетяват стопаните, които вече прилагат агроекологични мерки, е предвидена приравнителна система, при която вече прилаганите практики се смятат за еквивалентни на основните изисквания за екологизиране.

ПРСР 2014-2020 предвижда мерки, отговарящи на шест приоритета и национални подприоритети. Акцент на ПРСР до 2020 г. са малките стопанства, опазването на

[7] МЗХ, 2013

биологичното разнообразие, биологичното земеделие и животновъдство. Съществена цел в Националната Приоритетна Рамка по Натура 2000 е:

Приоритет 4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство.

Приоритетна област 4А: Възстановяване, опазване и укрепване на биологичното разнообразие, включително в зони по НАТУРА 2000, зони с природни или други специфични ограничения, както и на земеделие с висока природна стойност и на състоянието на европейските ландшафти.

6.1.4 Ключови индикатори за измерване на въздействието

На европейско ниво ключовите индикатори за оценка на степента на загуба на биологично разнообразие са разработени в рамките на инициативата **SEBI 2010** *(Streamlining European 2010 Biodiversity Indicators).*

Инициативата за Рационализирани европейски индикатори за биологично разнообразие (SEBI) насочва екологичните политики чрез мониторинг на европейски набор от 26 индикатора, които проследяват директно състоянието и тенденциите на компонентите на биологичното разнообразие, или отразяват заплахите за биоразнообразието, устойчивото ползване, екосистемните услуги, финансирането, информирането на обществеността. Те предоставят оценка и информация за напредъка по целите и ангажиментите в рамките на стратегията на ЕС за биологично разнообразие до 2020 г., както и редица международни конвенции и споразумения като Конвенцията за биологичното разнообразие (КБР), Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. с нейните цели за устойчиво развитие (ЦУР) или Бернската конвенция. От създаването си през 2005 г. инициативата SEBI формира мост между европейската, глобалната и националната политика и рамки за индикатори и събира информация в рамките на регионален център на знания.

Инициативата SEBI е партньорство между Европейската агенция по околна среда (EAOC), нейния Тематичен център за биологичното разнообразие (ETC / BD) и ГД „Околна среда“ на Европейската комисия. Инициативата гарантира легитимност и стабилен подход, като включва ключови заинтересовани страни от научната общност, институции и експерти, които са в състояние да преодолеят научно-политическия интерфейс, както и представители на държави, които са членове на Европейската мрежа за информация и наблюдение на околната среда (Eionet). Специално внимание се обръща на изготвянето на значими, допълващи се и полезни за потребителите показатели, свързани с политиката. Те се основават на добре обоснована методология, измерими по точен и достъпен начин, представляват част от устойчива система за мониторинг, показват времеви тенденции и, доколкото позволяват, валидни сравнения между държавите. Индикаторите на SEBI са използвани по различни начини, включително средносрочният преглед на стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г., оценките на MAES (Картиране и оценка на екосистемите и техните услуги), петият доклад на ЕС към КБР за окончателна оценка на напредъка към целите на Aichi през 2020 г.

Наборът от индикатори SEBI предоставя надежден източник на информация за биологичното разнообразие и данни на ниво ЕС. SEBI надгражда върху текущия мониторинг и наличните данни, за да избегне дублирането на усилията и да допълни други дейности за описание, моделиране и разбиране на биоразнообразието и натиска върху него.

SEBI 001 – Обилие и разпространение на избрани видове
SEBI 003 - Видове от европейски интерес
SEBI 004- Екосистемно покритие
SEBI 005 - Хабитати от европейски интерес
SEBI 006 - Генетично разнообразие в животновъдството
SEBI 007 - Национално определени защитени територии
SEBI 008 - Места, определени съгласно Директивите на ЕС за местообитанията и Директивата за птиците
SEBI 010 - Инвазивни чужди видове в Европа
SEBI 011 - Въздействие на климатичните промени върху популациите на птиците
SEBI 013 - Фрагментация на природни и полуестествени зони
SEBI 020 - Селско стопанство: площ под управленски практики, потенциално подпомагащи биологичното разнообразие
SEBI 025 - Финансиране на управлението на биоразнообразието.

В настоящото изследване, индикаторите по SEBI са допълнени от други важни европейски документи, съдържащи индикатори за измерване на въздействие Табл. 6.1, като:

- Обща рамка за мониторинг и оценка (ОРМО) за измерване резултатите от изпълнението на ОСП за периода 2014—2020 г.
- Агроекологични индикатори (AEI) за проследяване на интегрирането на екологичните проблеми в ОСП
- Индикатори за земеделие и околна среда на ГД „Земеделие и Развитие на Селските Райони“ на Европейската Комисия /DG Agriculture and Rural Development, Unit Farm Economics/
- Картиране и оценка на екосистемите и техните услуги /Mapping and Assessment of Ecosystems and their Services /MAES/
- Доклади за състоянието и опазването на околната среда – МОСВ/ИАОС/НСМОС, България.

РАМКА ОТ ИЗСЛЕДВАНИ ИНДИКАТОРИ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА БИОРАЗНООБРАЗИЕТО, ЕКОСИСТЕМНИТЕ УСЛУГИ И ЛАНДШАФТА

Таблица 6.1. Селектирани индикатори, изследвани от Анализа

Област и цели за новата ОСП 2021-2027	**Индикатор, изследван от Анализа**	**Показатели за измерване на индикатора, използван от Анализа**	**Контекст-индикатори за ок. среда и климат на ОСП 2014-2020** /Context-indicators/ **и Индикатори на въздействието** /Impact-indicators/	**Показатели за измерване на контекст-индикатора**	**Индикатори на ГД „Земеделие и Развитие на Селските Райони“ на ЕК**	**Индикатори за Оценка на Екосистеми и Техните Услуги** /Mapping and Assessment of Ecosystems and their Services /MAES, 2018/
						Показатели за натиска и състоянието на агроеко-системите и сладковод-ните екосистеми /вкл. интегрирани ндикатори на SEBI, AEI и CSI-EEA/
БИОРАЗНООБРАЗИЕ, ЕКОСИСТЕМНИ УСЛУГИ И ЛАНДШАФТ	ОРМО Индикатор Т9:	Процент от земеделската замя под договори за управление, подкрепящи биоразнообразието и/или ландшафтите (на база одобрени в ПРСР)				
Преминаване от пасивно към активно управление на земите с висока природна стойност и биологичните площи	SEBI 020 - Селско стопанство: площ под управленски практики, потенциално подпомагащи биологичното разнообразие	а. Райони на земеделските земи с висока природна стойност (ВПС): - Дял на земеделската земя в Натура 2000, 2016. - Загуба на земеделски земи с ВПС в Европа поради интензификация на земеделието (в %), към 2017 г. и 2019 г. - Дял на Екологично Насочените Площи (ЕНП) в общата използваема площ (ИЗП) (%), 2017	**C37 Селско стопанство с висока природна стойност (I.09)** I.09 High nature value (HNV) farming	- общо (ха)	- Продажби на пестициди (в тонове) в ЕС - Продажби на пестициди (в тонове) по групи в ЕС	- Употреба на пестициди (кг активна съставка / дка / година) - Дял от земеделските земи с висока природна стойност в селскостопанските площ (%) (SEBI 020) (AEI.23) - Дял на биологичното земеделие в ИЗП (%) (SEBI 020) (AEI.04) - Плътност на добитъка (ЖЕ/ха)

		б. **ОРМО С19. Контекст-индикатор на ОСП Площи под биологично земеделие**: - Площи (ха) и бр. стопанства в преход; - Площи (ха) и бр. стопанства сертифицирани. в. **ОРМО: С32 Райони с природни ограничения** **- общо** **- планински региони** **- други** **- специфични**				
Опазване на видовото разнообразие Опазване на хабитати и земеделски площи от преобразуване	1. Обилие и разпространение на избрани видове (SEBI 001 и CSI 050) 2. Въздействие на климатичните промени върху популациите на птиците (SEBI 011) 3. Генетивно разнообразие на селскостопанските животните (EEA_SEBI006) 4. Индекс на Червения Списък на Европейските видове (SEBI002) 5. Видове от Европейски интерес (CSI007/SEBI003)	1. а. Индекс и състояние на обикновенните видове птици (3 индекса): - общ индекс на птиците в земеделските земи, общ индекс на горски птици и индекс на всички обичайни птици; - сборен годишен темп на промяна на обикновените видове птици в земеделски земи в ЕС ОРМО: 35. Индекс за птици, обитаващи обработваема земя (I.08) б. Популационен индекс на пеперуди в пасища и ливади в ЕС в. Промяна в числеността и състоянието на зимуващите водолюбиви птици в България	**С35. Индекс за птици, обитаващи обработваема земя (I.08)** I.08 Farmland bird index **32. Райони с природни ограничения**	35. - общо (индекс) 32. - общо - планински региони - други - специфични	- Промяна в индекса на птиците в земеделските земи, и средногодишния темп на промяна - Европейски индикатор за тревни пеперуди	-Индикатор за птиците на земеделските земи (индекс) (SEBI 001) (AEI 2.4.1) - Индикатор за пеперудите в пасищата (индекс) (SEBI 001) - Бозайници, земноводни, влечуги, повлияни от промените в земеделието (индекс на Червения списък) - Диви опрашители (ако има такива) (видово богатство)

Стабилност на защитените територии	1.Защитени територии по националното законодателство (SEBI 007) 2.Защитени зони по Директивата за местообитанията и Директивата за птиците) (SEBI 008) 3.Площ на наземните обекти, определени по НАТУРА 2000 в ЕС	1. - Промяна на броя и площта на защитените територии в България за периода 2004 – 2017 г., ha 2. - Промяна в броя и площта на определените защитени зони по Директивата за птиците за периода 2007-2017 г., ha в България. - Промяна в броя и площта на определените защитени зони по Директивата за местообитанията за периода 2007 – 2017 г., ха в България 3. в km^2	**С34. Райони по „Натура 2000“** -	- дял от територията - дял от използваната земеделска земя (в т.ч. естествени пасища) - дял от общата горска земя	- Брой местообитания, свързани със земеде-лието, защитени съгласно Директивата за местообитанията - Състояние на опазване на местообитанията в зависимост от селското стопанство - Абсолютна и процентна промяна на защитена зона FOWL	- Процент агроекосистеми, обхванати от Натура 2000 (%) - Състояние на популациите в ЕС и тенденции на видовете птици, свързани с обработваеми земи и тревни площи (%)
Оптимизиране на интензивността на земеделското производство	**ОРМО С33. Интензивност на селското стопанство**: а. Интензивност на вложенията във фермата б. Площи с екстензивна паша	а. - Дял от ИЗП, стопанисвани от стопанства с ниска, средна и висока интензивност б. - % на площите от ИЗП - гъстотата на пашуващите животни (крави, овце, кози и коне), в ЖЕ на ха фуражна площ	**С33. Интензивност на селското стопанство**	- ниска интензив-ност - средна интензив-ност - висока интензив-ност - паша	- Дял от земеделските площи, стопанисвани от стопанства с ниска, средна и висока интензивност - Дял от ИЗП, използван за екстензивна паша - **AEI.12**	- Интензификация / екстензификация (AEI12)
Намаляване на разрушаването на местообитанията и екосистемите Опазване на видовете и хабитатите от Европейски	**Екосистеми и екосистемни услуги:** 1. Екосистемно покритие (SEBI.004) Екологичен отпечатък на Европейските държави (SEBI.023) 2. Фрагментация на природни и полуестествени зони (SEBI 013) 3. Видове от Европейски Интерес -Природозащитен статус на видовете в Европа, съгласно Директивата за местообитанията (SEBI 003)	3. - Консервационен статус на видовете – земноводни и влечуги, растения, - **ОРМО Контекст-индикатор С36. Природозащитен статус на земеделските местообитания (пасища)** 5. - Природозащитен статус на земеделските местообитания (пасища)	**С36 Природозащитен статус на земеделските местообитания (пасища)**	- благоприятен, неблагоприят ен-незадоволите лен, неблагоприят ен-лош, неизвестен	- Земеделска земя, превърната в изкуствена земя - Заплахи за биоразнообразието на почвата в културните площи - Заплахи за биологичното разнообразие на почвата в тревните площи	- Преобразуване на земи (% / година) - Промяна в екосистемното покритие (% / година) (SEBI004) (AEI10.1) (брой / година) - Консервационен статус и тенденции на място-обитания от Интерес за Общността, свързани с пасища (%) - Консервационен статус и тенденции на видовете от Интерес за Общността, свързан

интерес Ограничаване навлизането на инвазивни видове	4. Генетично разнообразие в животновъдството (SEBI06) 5. Хабитати от европейски интерес (SEBI 005) 6. ГД-АГРИ: Потенциални заплахи за биологичното разнообразие на почвите в културите и затревените площи: 7. Инвазивни чужди видове в Европа (SEBI 010)	- Природозащитен статус на типове местообитания и видове (Article 17, Habitats Directive 92/43/EEC) (EEA) 6. - за обработваеми земи; - за пасища и ливади			- Среден брой линейни елементи на трансект с селското стопанство като основно покритие на земята - Индекс на хетерогенност на земеделските земи	с обработваемите площи и пасища (%) - Брой на годишните навлизания на инвазив-ни чужди видове * - Фрагментация на паси-щните местообитания (мрежи / 1000 km²) - Индекс на фрагментация на ландшафта (индекс) - Сеитбообращение (функционални групи от култури) (брой) - Плътност на полуестествените елементи (% / ha) - Свързаност на полуестествени елементи (индекс) - Дял на угар в ИЗП (%)
Устойчиво земеползване	1. Фрагментация на ландшафта. 2. Вземане на земя за други цели.	1. Landscape fragmentation (Eurostat_t2020_rn110, source: EEA) 2. Land take (EEA_CSI014/LSI001)				
Съхранение на ландшафта	а. ГД-АГРИ: Земеделие и ландшафт б. ПРСР: Стълб 1: Елементи на ландшафта	а. - наличие на линейни елементи				

Източник: собствени проучвания и оценки на база:

А) Каталог на екологичните индикатори - Environmental indicator catalogue - Directorate E: Sectoral and regional statistics, European Commission (към 29 July 2019),

Б) Обща рамка за мониторинг и оценка (ОРМО) за измерване резултатите от изпълнението на ОСП за периода 2014—2020 г.

В) Агроекологични индикатори (AEI) за проследяване на интегрирането на екологичните проблеми в ОСП

Г) Индикатори за земеделие и околна среда на ГД „Земеделие и Развитие на Селските Райони“ на Европейската Комисия /DG Agriculture and Rural Development, Unit Farm Economics/

Д) SEBI - Рационализирани европейски показатели за биологично разнообразие

И) Индикатори на европейска агенция за околната среда (European Environmental Agency, EEA)

Ж) Картографиране и оценка на екосистемите и техните услуги /Mapping and Assessment of Ecosystems and their Services /MAES/

З) Доклади за състоянието и опазването на околната среда – МОСВ/ИАОС/НСМОС, България

6.1.5. Оценка на напредъка в областта на биоразнообразието

ПЛОЩИ ПОД УПРАВЛЕНСКИ ПРАКТИКИ, ПОТЕНЦИАЛНО ПОДПОМАГАЩИ БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ (SEBI 020)

Земеделските практики, потенциално подпомагащи биологичното разнообразие, обхващат основно две категории земеделски земи, които не са взаимно изключващи се:

а. Площи на земеделските земи с висока природна стойност (ВПС).

б. Площи под биологично земеделие.

Площите на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС) обозначават площите (ха), в които системите за земеделие поддържат високо ниво на биологично разнообразие. Те се характеризират с екстензивни земеделски практики, свързани с голямо разнообразие на видове и местообитания или присъствие на видове от европейски природозащитен проблем.

Площите под биологично земеделие показват тенденциите в района на биологичното земеделие и дела на площта за биологично земеделие **(ха)** в общата ИЗП.

Концепцията на земеделските земи с ВПС обвързва биологичното разнообразие с продължаването на отглеждането на определени видове растения и поддържането на специфични системи за земеделие. Общата цел на набора от данни е да се подобри европейската карта на земеделски земи с ВПС, която показва вероятността за разпространение и присъствие на земеделските земи с ВПС в цялата европейска територия.

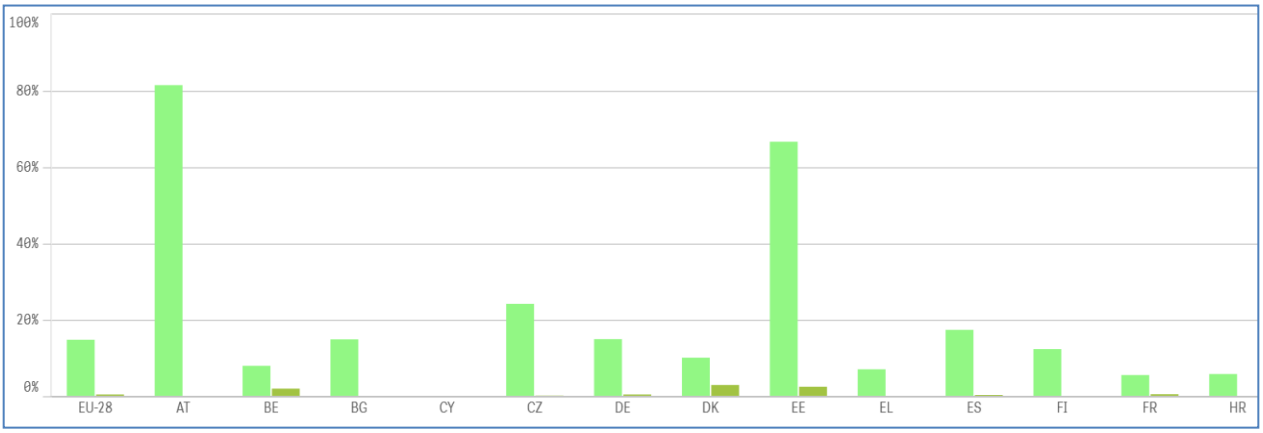
Анализът по-нататък разглежда група от индикатори и показатели (Табл. 6.2), които са пряко или косвено свързани с управленските практики, потенциално подпомагащи биологичното разнообразие, а именно:

Таблица 6.2. Индикатори за оценка по SEBI 020 и свързани индикатори от налични Европейски рамки за индикатори

ИНДИКАТОР, свързани със SEBI 020	**РАМКА ОТ ДРУГИ СВЪРЗАНИ ИНДИКАТОРИ**
Процент от земеделската замя под договори за управление, подкрепящи биоразнообразието и/или ландшафтите (на база одобрени в ПРСР)	ОРМО Индикатор за въздействие Т9; ОРМО Индикатор за Резултат R.27 Preserving habitats and species: Share of agricultural land under management commitments supporting biodiversity conservation or restoration.
Загуба на земеделски площи с ВПС поради интензификация на земеделието (*Loss of HNV farmland due to agricultural intensification per NUTS3*)	
Земи с Висока Природна Стойност (ВПС): • тип 1 от земеделските земи с ВПС • тип 2 от земеделските земи с ВПС • тип 3 от земеделските земи с ВПС	**ОРМО С37. Контекст-индикатор на ОСП Селско стопанство с висока природна стойност** (HNV, High Nature Value Farming)
Интензивност на селското стопанство: Интензивност на вложенията във фермата Площи под екстензивна паша (гъстота на животните)	**ОРМО С33. Контекст-индикатор на ОСП Интензивност на селското стопанство** (Farming Intensity); AEI.12 (Intensification/extensification)
Райони с природни и други специфични ограничения	**ОРМО С32.Контекст-индикатор на ОСП Райони с природни или други специфични ограничения** (ANCs Areas facing natural or other specific constraints)
Земеделски площи под биологично земеделие	**ОРМО С19. Контекст-индикатор на ОСП Площи под биологично земеделие** (Agricultural area under organic farming)

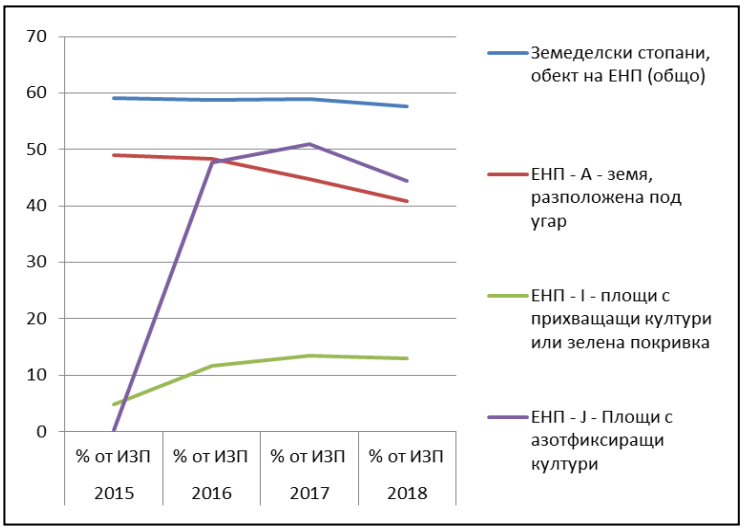
Процент от земеделската земя под договори за управление, подкрепящи биоразнообразието и/или ландшафтите (на база одобрени в ПРСР)

Според данните на ЕЕА (2017), в България, земеделската земя под договори за управление е 15%, но нивата са относително идентични с тези на ЕС-28 и са по-висотабки в сравнение със страни като Франция, Унгария или Гърция (Фиг 6.1).

Фигура 6.1 Дял на земите под договори за управление, включващи за дейности в полза на биоразнообразието и/или ландшафти (светло-зелен цвят) и гори (тъмно-зелен цвят). През 2017 г.: биоразнообразие и/или ландшафти, приоритетна област 4А, ПРСР 2014-2020). *Източник: ЕАОС, https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/Biodiversity.html*

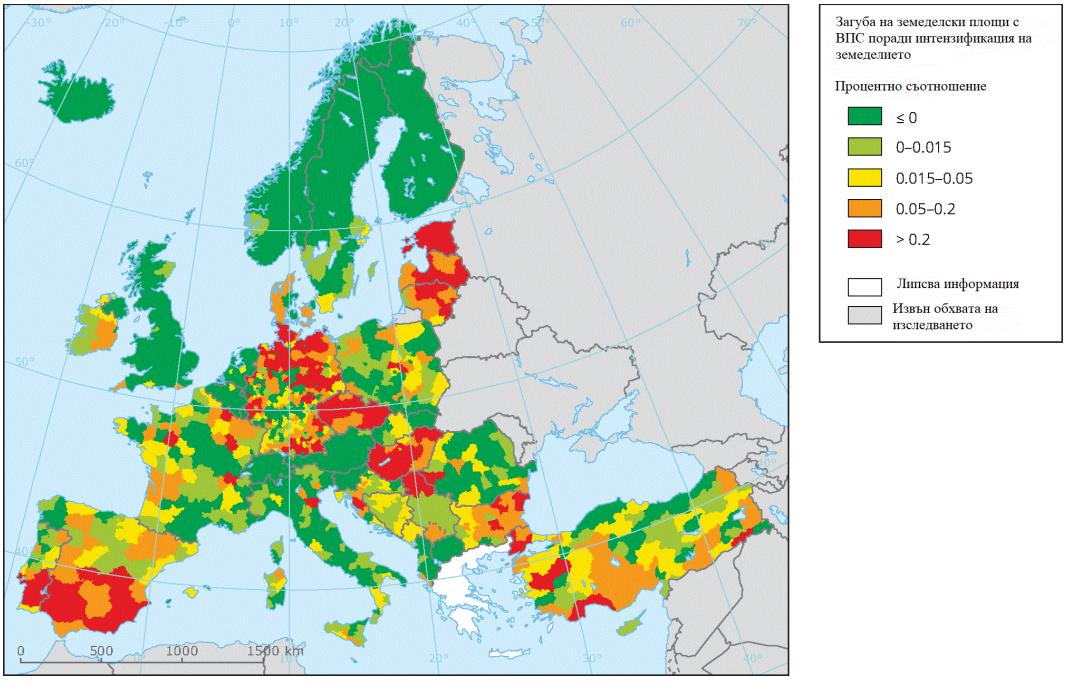
Брой земеделски производители и площи с екологична насоченост	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
	% от ИЗП	% от ИЗП	% от ИЗП	% от ИЗП
Земеделски стопани, обект на ЕНП (общо)	59,1	58,8	59,0	57,6
ЕНП - A - земя, разположена под угар	49,0	48,4	44,7	40,9
ЕНП - I - площи с прихващащи култури или зелена покривка	4,8	11,6	13,4	12,9
ЕНП - J - Площи с азотфиксиращи култури	0,2	47,7	50,9	44,4

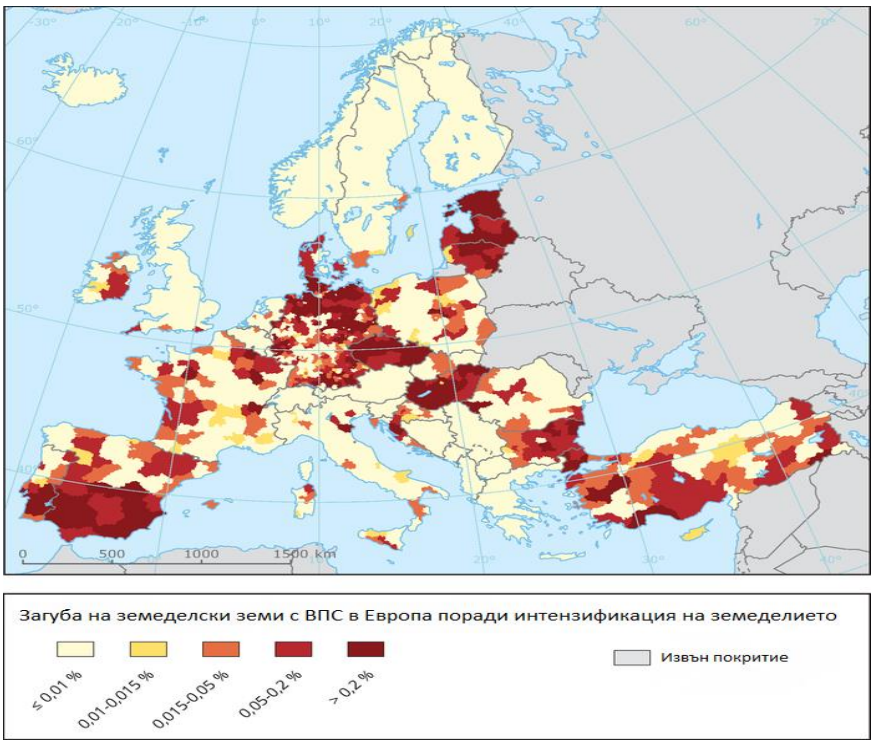
Загуба на земеделски площи с ВПС поради интензификация на земеделието

Европа има значителни площи под земеделски земи с висока природна стойност (ВПС), които осигуряват местообитания за широк спектър от видове. Такива райони обаче са застрашени както от интензификацията на земеделието, така и от изоставянето на земята. Самото присъствие на земеделски земи с ВПС не е доказателство за устойчиво управление, но насърчаването на природозащитни и устойчиви земеделски практики (като биологичното земеделие) в тези райони е от решаващо значение за биоразнообразието. Много важна тук е ролята на агроекологичните плащания, които се отпускат на - земеделските производители, като се очаква положителен ефект и от мярката за сътрудничество, чието прилагане е още в начален етап.

Земеделските земи с висока природна стойност (ВПС) обхващат горещи точки на биологична чувствителност в селските райони и обикновено се характеризират с екстензивни земеделски практики. В Европа, загубата на земи с ВПС поради натиска на интензификацията на земеделските практики (Фиг. 6.2 и Фиг. 6.3 към 2017 г. и към 2019 г. съответно) са най-високи в централно-европейските държави, на Пиринейския полуостров, Германия, Унгария и в някои райони на нашата страна. Според предоставените данни от Евростат (ниво NUTS-3), България попада сред държавите-членки с най-голяма загуба на земи с ВПС, поради интензификация на селското стопанство, като площите със загуби са в категориите повече от 0,2% и от 0,005 до 0,2% от ИЗП, а загубите са най-високи (>0,2% от ИЗП) в централната част на страната, района на Дунавската равнина и Добруджа. Най-малко са загубите на земеделски земи с ВПС в западната част на страната. Това най-вероятно се свързва с нивата на интензификация на земеделското производство, които се определят от вложенията на единица площ като торове, ПРЗ, горива и материали и др.

Фигура 6.2 Загуба на земеделски земи с ВПС в Европа поради интензификация на земеделието (в %), към 2017 г., *Източник: Евростат, 2017*

Фигура 6.3 Загуба на земеделски земи с ВПС в Европа поради интензификация на земеделието (в %), към 2019 г., *Източник: Евростат, 2019*

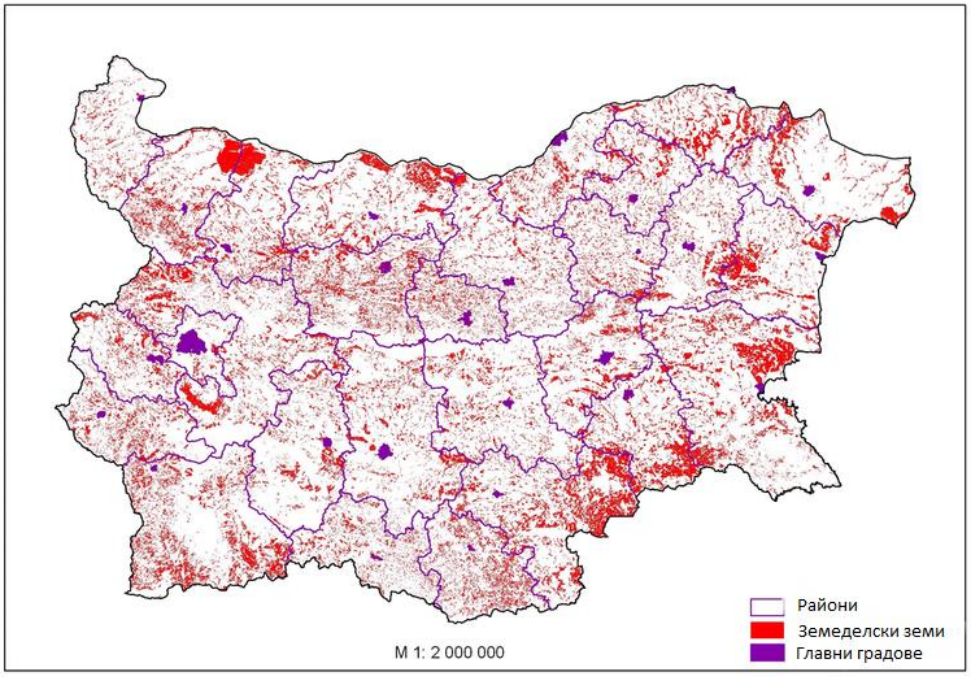
ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ С ВПС (С.37)

Изключително важно за опазване на биологичното разнообразие е опазването на земеделските земи с висока природна стойност (ЗЗВПС). Те са *„територии, в които земеделието е основен (обикновено преобладаващ) начин на земеползване и земеделската дейност поддържа или е свързана с голямо разнообразие на видове или местообитания или на видове от европейска консервационна значимост, или и двете”* (МОСВ, Доклад за състоянието на ок.среда, 2019). На база подробна карта на ЗЗВПС, изготвена от МЗХГ, МОСВ и неправителствени организации и институти, *общата площ на физическите блокове със земеделски земи с висока природна стойностсе определя на* 1 630 035 ha (http://eea.government.bg/cms/bg/soer-2010-part-c/flexibility/national-and-regional-story). Това са площите от ИЗП (в %), стопанисвани с цел генериране на висока природна стойност. Селското стопанство с висока природна стойност (ВПС) е резултат от комбинация от системи за земеползване и земеделие, които са свързани с високото ниво на биологично разнообразие или наличието на определени видове и местообитания. Земеделските земи с ВПС включват планински и равнинни пасища и ливади, крайречни влажни зони, крайбрежни дюни с тревна растителност, мозайки от овощни и зеленчукови градини, лозя и необработваеми площи между тях. Групират се условно в три вида земеделски земи:

1. Земеделски земи със значително участие на полуестествена растителност, преобладаващо ливади и пасища (ВПС1).
2. Земеделски земи с мозайки от култури, с ниска степен на интензивност на обработката и пояси от естествена растителност – синури, петна от дървета и храсталаци, малки рекички и вади, скални групи и т.н. В тези територии се обособяват голям брой екологични ниши и дивите растения и животни могат да съществуват независимо и/или благодарение на земеделските практики (ВПС2).

3. Земеделски земи (включително интензивно култивирани земи и пасища), които поддържат популации на редки видове с европейско и световно природозащитно значение – редки, застрашени видове, защитени от българското и международното законодателство (ВПС3).
4. Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение (ВПС4).

Голяма част от земите с ВПС обхващат територии в планинските и полупланински райони или такива в равнините, но с ниска продуктивност, където земеделието е затруднено от фактори като стръмни склонове, бедни почви, голяма надморска височина, малко количество на валежите (Фиг.6.4).

Фигура 6.4 Земи с висока природна стойност в България. *Източник МЗХ.*

Напредък по подпомагане на земите с ВПС по ПРСР 2014-2020. *Източник:* МЗХГ

Мярка		Брой оторизирани заявления	Подпомогната площ ха/ЖЕ	Оторизирана сума (лева)
Мярка 10-Агроекология и климат.	Кампания			
Направление 10.1.1.Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС)	2015	489	14 002	3 268 621
	2016	708	20 652	4 717 670
	2017	803	24 583	5 494 719
	2018	747	22 723	5 033 391
Направление 10.1.2. Поддържане на местообитания-та на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение	2015	939	114 603	15 756 405
	2016	791	104 619	15 570 924
	2017	750	112 092	17 008 961
	2018	713	110 373	17 488 669

Ръстът в направление 10.1.1 в периода 2015-2017 г. в броя на оторизираните заявления е около 60% спрямо 2015 г., а на подпомогната площ с ~75% спрямо 2015 г. Между 2015 и 2018 г., оторизираните заявления по направление 10.1.2. Поддържане на

местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение намаляват от 939 на 713, но е отделен значителен финансов ресурс от 15 756 405 до 17 488 669 съответно.

Наличните данни (Табл. 6.3), показват, че общо площите за подпомагане по **Мярка 10-Агроекология и климат** в Направление 10.1.1. Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС) и в Направление 10.1.2. Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение са се увеличили близо 6 пъти спрямо площите подпомагани по Мярка 214 от предходния програмен период. Разгледани в динамика, може да се отбележи значителен ръст, както в броя на одобрените заявления, така и в хектарите подпомогната площ в двете направления. При отчитането на тези показатели следва да се има предвид фактът, че съгласно със Заповед № РД-09-273 от 31.03.2017 г. на Министъра на земеделието и храните през Кампания 2017 г. силно е ограничен приемът на заявления за подпомагане по мерките 10. Агроекология и климат" и 11. "Биологично земеделие", с които се поемат нови ангажименти, като изключенията са изрично дефинирани в Заповедта.

Таблица 6.3 Напредък по подпомагане на земите с ВПС по ПРСР 2014-2020.

Източник: МЗХГ, Отчет за изпълнение на ПРСР 2014-2020

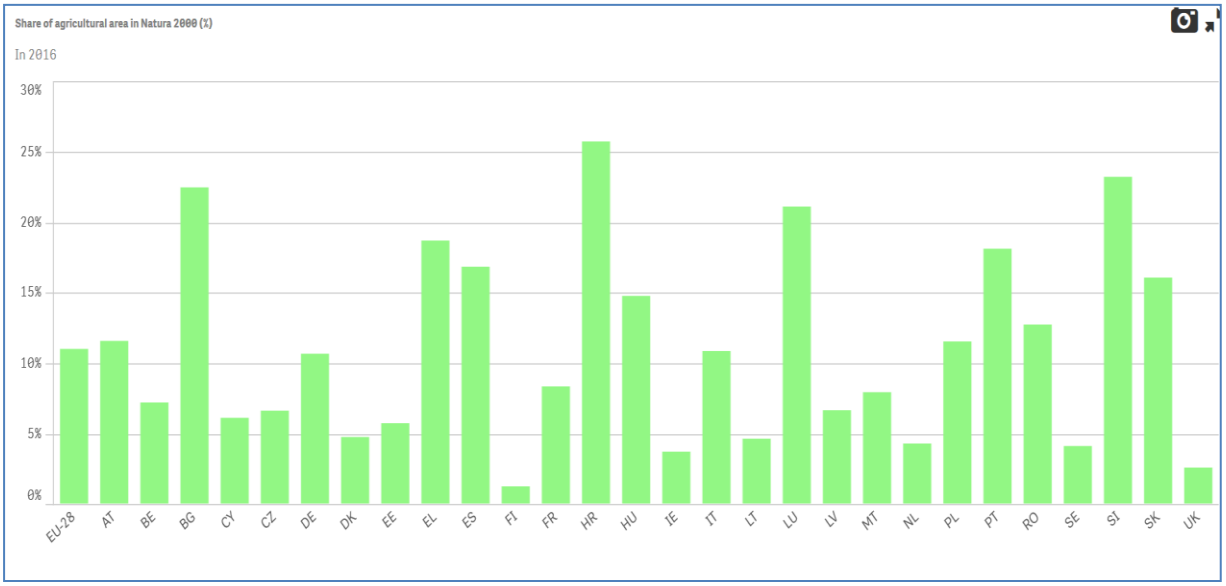
Мярка	Брой подадени заявления	Брой одобрени заявления	Брой оторизирани заявления	Заявена площ ха/ЖЕ	Подпомог-ната площ ха/ЖЕ	Оторизи-рана сума (лева)
Мярка 214-Агроекологични плащания - Кампания 2016						
Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС1)	410	319	326	14 352	13 576	3 886 794
Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение (ВПС4)	62	53	53	8 919	8 789	2 548 079
Мярка 214-Агроекологични плащания - Кампания 2017						
Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС1)	266	212	218	9 350	8 364	2 371 546
Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение (ВПС4)	53	46	46	7 841	7 656	2 335 241
Мярка 10-Агроекология и климат. - Кампания 2015						
Направление 10.1.1. Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС)	507	491	489	15 131	14 002	3 268 621
Направление 10.1.2. Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение	1245	1072	939	196 095	114 603	15 756 405

Мярка 10-Агроекология и климат - Кампания 2016						
Направление 10.1.1. Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС)	774	704	708	23 138	20 653	4 717 670
Направление 10.1.2. Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение	948	841	791	165 184	104 619	15 570 924
Мярка 10-Агроекология и климат - Кампания 2017						
Направление 10.1.1. Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС)	865	780	803	28 196	24 583	5 494 719
Направление 10.1.2. Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение	830	744	750	168 813	112 092	17 008 962
Мярка 10-Агроекология и климат - Кампания 2018						
Направление 10.1.1. Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС)	811	753	747	26 040	22 723	5 033 391
Направление 10.1.2. Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение	779	730	713	160 581	110 374	17 488 669

ДЯЛ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПЛОЩИ В ЗАЩИТЕНИТЕ ЗОНИ ПО НАТУРА 2000 (С.34)

С.34	**Земеделие в зоните по Натура 2000** **/Farming in Natura 2000 areas/**	**дял от ИЗП, в % (в т.ч. естествени пасища)**	**22,2 (2011)**	**23 (2016)**	**- индикатора не отчита типовете земеползване, акцент върху ВПС-3 (защитени видове);**
		Площи на Натура 2000 като дял от територията на страната (%)	**34,3 (2011)**	**34,9 (2016)**	**- България е в топ 3 сред страните-членки на ЕС;** **- 119 защитени зони за опазване на дивите птици;** **- 236 защитени зони за опазване на природни местообитания**
		дял от общата горска земя (%)	53,1 (2011) от горските площи		

Делът на земеделските площи в Натура 2000 (Фиг. 6.5) е също важен индикатор за защитата на биоразнообразието, защото разрешените земеделски практики в тези площи трябва да бъдат екологосъобразни, например биологично земеделие. Този дял за нашата страна е около 23%, което е значително по-високо от средния за ЕС-28 (около 11%) и делът във Франция (около 8%), Румъния (около 13%) или Полша (около 12%). Въпреки, че показва една висока грижа за опазването на биоразнообразието в земеделските площи в Натура 2000, този показател, има някои ограничения: а) не взема предвид типа използвани фермерски системи в тези площи, не е динамичен и подценява степента на ВПС, защото адресира предимно Тип 3 земи с ВПС, а не и трите типа земи с ВПС.

Фигура 6.5 Дял на земеделската земя в Натура 2000. *Източник: EEA 2016.*

ИНТЕНЗИВНОСТ НА ЗЕМЕПОЛЗВАНЕ (С.33)

Друг много важен индикатор, който описва площите под управленски практики, потенциално подпомагащи биологичното разнообразие е интензивността на земеползване. Той се състои от 2 поддиапазона - интензивност на вложенията във фермата и площите под екстензивна паша (Табл. 6.7).

			% от ИЗП		
С.33	**Интензивност на земеползване**	**ниска интензивност**	87,6 (2007)	60,8 (2017)	**Увеличаване на средната и висока интензивност на земеползване**
		средна интензивност	8 (2007)	46 (2017)	
		висока интензивност	4,4 (2007)	5,4 (2017)	
		площи под екстензивна паша	30,1 (2010)	28 (2017)	

1. Интензивността на вложенията във фермата

Интензивността се изразява чрез използваната селскостопанска площ (ИЗП), управлявана от стопанства с ниска, средна и висока интензивност на вложенията, определена като процент от общата ИЗП. Интензификацията се определя като увеличаване на интензивността на

фермата, докато екстензификацията описва обратната тенденция.

Наличната информация показва, че на ниво ЕС, площите на стопанства с **висока и средна интензивност** спада (Табл. 6.4 и 6.6) от 2007 до 2016 г. В България, площите с висока и средна интензивност бележат ръст от 220 до 275 хил.ха и от 350 до 1 841 хил. ха съответно, като подобна е тенденцията в Гърция и Унгария (средна). Страни от ЦИЕ като Румъния и Полша бележат спад. Тази тенденция се свързва с по-високите количества селскостопанските вложения (торове, пестициди и фуражи) на хектар земеделска земя. Като цяло се наблюдава обща тенденция за увеличаване на закупените количества инсектициди в ЕС-28, в по-малка степен нарастване на фунгицидите и преобладаващо намаляване на количествата използвани пестициди. България е увеличила общо продадените количества пестициди за 2017 г. спрямо 2012 г. с 1,5 пъти, след Финландия[8], която е увеличила закупените количества близо с 2 пъти. Прави впечатление, че най-голям е делът на нарастване на инсектицидите, не само за България (350%), която е на второ място по темп на нарастване. На първо място в ЕС-28 е Германия, която е увеличила близо 14 пъти използването на инсектициди спрямо 2012 г., а за същия период ИЗП се е увеличила едва с 0,12%. Според скорошни изследвания, употребата на инсектициди може да се увеличи още по-драстично с промяна в климата и покачването на температурите през следващите десетилетия. Въпреки драстичното нарастване в продадените количества инсектициди за България, те все пак се запазват като малък дял от общото количество пестициди. Нарастването на продадените количества пестициди в България и малкият й пестициден отпечатък, сравнен на ниво ЕС-28 и между различните страни членки, дава основание да се твърди, че българското земеделие по-скоро „наваксва“ в използването на препарати за растителна защита. По данни на МЗХ за периода 2013-2016 година, делът на площите в България, върху които са внесени хербициди са намалели с 5%, докато тези, с използвани фунгициди са се увеличили с 13% и най-много е увеличението при използваните инсектициди – 18%. За същия период, продадените количества хербициди са се увеличили близо 3 пъти, този на фунгициди също, а за инсектициди над 6 пъти.

Най-значимият дял на ИЗП, стопанисван от стопанства с **ниска интензивност** (Табл. 6.5) се наблюдава в България (60,8%), Испания (63,8%), Литва (66,7%), Латвия (66,9%), Румъния (80,1%) и Португалия (83,6%). При тях разходите за вложения са около или под 150 EUR на ха при постоянни цени на входящите разходи, с изключение на Испания, където нивото на разходите за вложенията е 242 EUR на ха при постоянни цени на вложенията. Тенденция за увеличаване на площите с ниски вложения се забелязва в Гърция, Румъния, Полша, Франция и Белгия.

Таблица 6.4 Площи на стопанства с високи вложения в ЕС-28 и селектирани страни-членки (ха)

Година	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
ЕС (EU25-2004, EU27-2007, EU28-2013)	50,060,8	46,594,4	47,352,6	47,460,1	47,212,3	50,366,7	49,521,5	48,750,	47,485,1	46,539,6
Белгия	1,071,5	1,071,7	1,046,0	1,071,5	1,092,23	1,108,69	1,134,88	1,094,03	1,098,40	1,087,2
България	220,1	189,411	164,634	187,130	223,402	196,790	206,239	244,047	272,831	275,881
Гърция	934,0	1,102,5	1,023,6	947,251	1,123,35	1,234,64	1,078,60	1,217,08	1,216,2	1,076,9
Унгария	649,5	735,516	656,553	625,554	575,237	647,278	697,288	659,962	631,450	595,7

[8] Анализ на ИАИ, 2019

Холандия	1,410,4	1,472,0	1,546,2	1,507,05	1,566,30	1,568,86	1,594,68	1,626,56	1,585,5	1,576,4
Франция	10,235,8	10,748,6	11,672,7	11,575,6	11,866,9	11,964,6	12,193,9	12,125,7	11,884,6	12,080,7
Румъния	1,705,7	683,647	796,579	667,349	608,683	625,434	518,174	531,382	608,724	820,71
Полша	4,922,4	4,204,1	3,109,8	3,470,22	2,371,47	2,617,07	2,485,78	2,274,36	2,249,77	1,972,3

Таблица 6.5 Площи на стопанства с ниски вложения в ЕС-28 и селектирани страни-членки (ха)

Година	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
ЕС (EU25-2004, EU27-2007, EU28-2013)	55,796,4	62,371,5	60,530,4	63,261,8	63,610,3	64,339,3	67,329,6	64,545,7	61,020,7	62,852,8
Белгия	73,196	80,670	85,021	115,559	87,984	107,019	106,967	116,371	108,900	126,135
България	2,569,5	2,800,2	2,868,8	3,288,62	2,838,03	2,630,2	2,813,56	2,388,16	2,391,12	2,324,80
Гърция	866,420	769,450	599,988	759,983	769,794	786,474	1,069,14	1,071,82	1,051,45	1,200,78
Унгария	2,082,8	2,299,8	2,559,14	3,053,73	2,832,5	2,612,2	2,634,93	2,741,83	2,936,71	2,768,18
Холандия	149,555	134,926	142,184	177,301	167,101	100,879	68,177	70,228	74,531	54,352
Франция	3,452,8	3,621,7	3,712,6	3,302,81	3,299,2	2,969,99	3,570,36	3,480,50	3,731,89	3,550,77
Румъния	4,681,4	7,928,55	7,149,60	8,274,11	8,722,5	8,048,86	8,429,79	7,434,04	6,215,76	7,339,49
Полша	3,120,4	4,377,35	4,887,85	4,865,35	5,756,5	5,841,56	6,142,14	6,000,61	6,366,99	6,839,43

Таблица 6.6 Площи на стопанства със средни вложения в ЕС-28 и селектирани страни-членки (ха)

Година	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
ЕС (EU25-2004, EU27-2007, EU28-2013)	50,001,9	48,061,9	47,942,0	46,931,1	47,140,5	46,589,5	47,564,1	49,318,6	50,310,0	50,908,3
Белгия	294,779	316,765	327,814	303,890	296,411	242,209	236,790	254,227	284,558	220,582
България	350,167	376,901	703,055	541,184	986,548	1,460,6	1,279,98	2,277,99	1,755,9	1,841,59
Гърция	1,142,37	1,083,36	1,037,06	972,230	1,039,99	1,140,10	1,160,38	1,186,26	1,206,67	1,305,33
Унгария	2,457,66	2,249,02	1,960,89	1,766,79	1,952,72	1,698,10	1,678,25	1,640,21	1,542,47	1,548,30
Холандия	254,243	212,650	174,180	194,092	179,956	189,569	142,424	128,443	135,946	152,680
Франция	11,918,0	11,275,5	10,102,6	10,914,2	10,776,4	10,738,9	10,066,0	10,107,8	10,185,4	10,222,6
Румъния	4,179,99	2,384,18	2,419,81	1,729,35	1,258,46	1,897,35	1,586,74	2,498,20	3,305,87	2,457,92
Полша	5,430,12	5,839,62	5,368,83	5,113,83	5,388,34	5,324,60	5,203,43	5,249,58	4,956,46	5,047,78

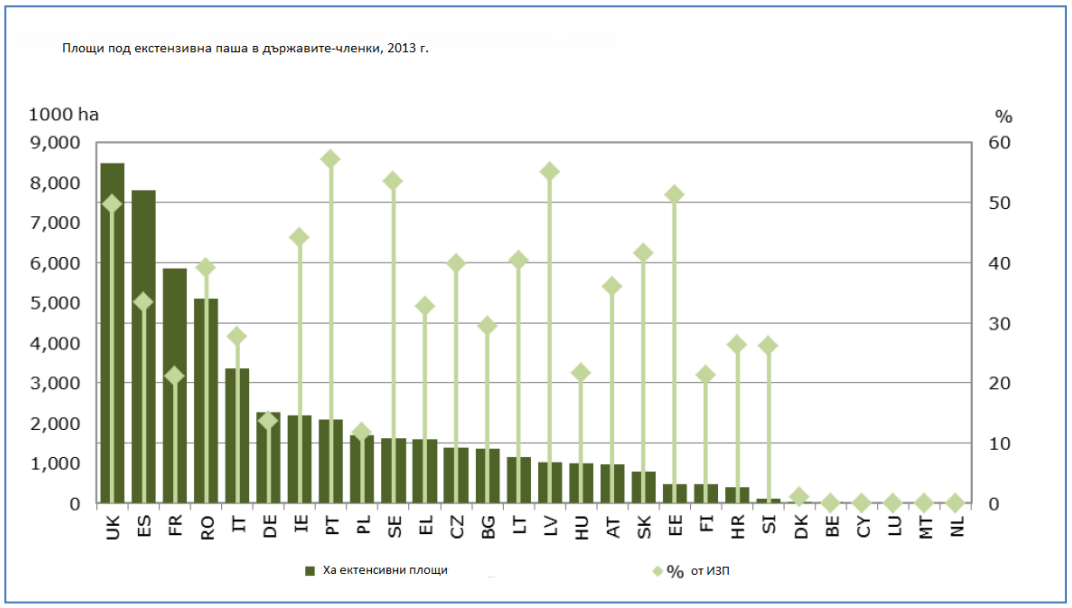
Таблица 6.7. Напредък по изпълнение на индикатора Интензивност на селското стопанство от ОРМО на ОСП 2014-2020

С.33 Интензивност на селското стопанство*					
Показател	Мерна единица	Година	Стойност	Година	Стойност

Ниска интензивност	% ИЗП	2007	87,6	2016	68
Средна интензивност	% ИЗП	2007	8	2016	46
Висока интензивност	% ИЗП	2007	4,4	2016	5,4
Пасища и ливади	% ИЗП	2014	27,4	2016	28
Площи под екстензивна паша	% ОЗП			2013	8 Екстензивна паша

2. Площи под екстензивна паша

През 2013 г. (Фиг. 6.6), 29,4% от ИЗП в ЕС-28 са под екстензивна паша с общо количество 51,3 милиона ха, от които около 70% са разположени в ЕС-15.

Фигура 6.6 Площи под екстензивна паша в държавите-членки, *Източник: Евростат, 2013*

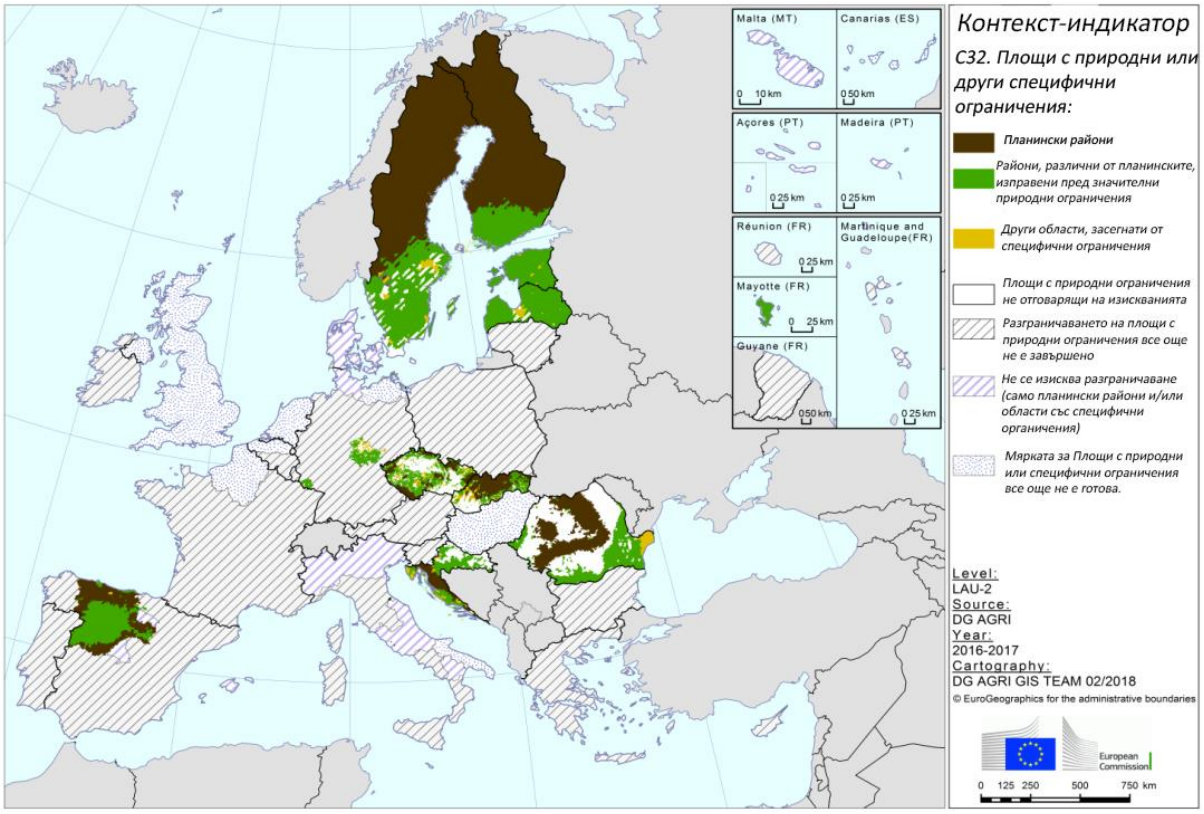
Данните показват, че площите под екстензивна паша в България заемат около 28% от ИЗП в страната и по този показател България се нарежда в средата на класацията на ДЧ на ЕС, като по-добри показатели в сравнение с нас се отчитат от Румъния и Полша. Екстензивната паша показва гъстотата на пашуващите животни, ненадвишаваща 1 животинска единица (ЖЕ) на 1 ха фуражна площ (фуражни култури, постоянни пасища и ливади), като дял от ОЗП. Изменението на площите под екстензивна паша показва намаляване на натиска на животновъдството. Екстензивното пашуване допринася за намаляване на уплътняването на почвата вследствие на по-малкия брой животни на единица площ, намаляване на водоплощната ерозия и запазване на биоразнообразието от пасищни видове растения. По-високата гъстота на животните на единица пасищна площ означава и по-голямо количество отделени екскременти на ха на фуражна площ, което увеличава риска от натоварване с хранителни вещества (азот и фосфор) и придвижване на излишъците от тях чрез повърхностните и подпочвени води. По-високата гъстота на животните на единица площ допринася и за завишаване на емисиите на парникови газове (азотни съединения).

В нашата страна, площите с повече от 50% от ОЗП за екстензивно пашуване са разположени в планински и полупланинските райони на страната - в Югозападния район, докато тези с 25 до

50% в Южния Централен район, В останалите райни на страната тези площи заемат от 0 до 25% от територията на ОЗП.

РАЙОНИ С ПРИРОДНИ И ДРУГИ СПЕЦИФИЧНИ ОГРАНИЧЕНИЯ (С.32)

ПРСР 2014-2020 предвижда подкрепа на земеделските производители в райони, изправени пред естествени или други специфични ограничения, като трудни климатични условия, стръмни склонове или особено качество на почвите. Това подпомагане цели да намали рисковете от изоставяне на земята и последващо опустиняване, загуба на биологично разнообразие и ценен ландшафт. Определянето на района се основава на обективни биофизични критерии, установени в съответното законодателство за развитие на селските райони (член 31 от Регламент (ЕС) 1303/2013).

Фигура 6.7. Райони с природни и други специфични ограничения в ЕС на ниво LAU-2, *Източник: ГД-Земеделие на ЕК, година 2016-2017*

Наличните данните (Фиг. 6.7, ГД-земеделие, 2018) показват, че в нашата страна разграничението на площите с природни или други специфични ограничения все още не е завършено.

ЗЕМЕДЕЛСКИ ПЛОЩИ ПОД БИОЛОГИЧНО ЗЕМЕДЕЛИЕ (С.19)

Приоритети/области с поставен акцент:

- **4Б) Подобряване управлението на водите, включително управлението на торовете и пестицидите**

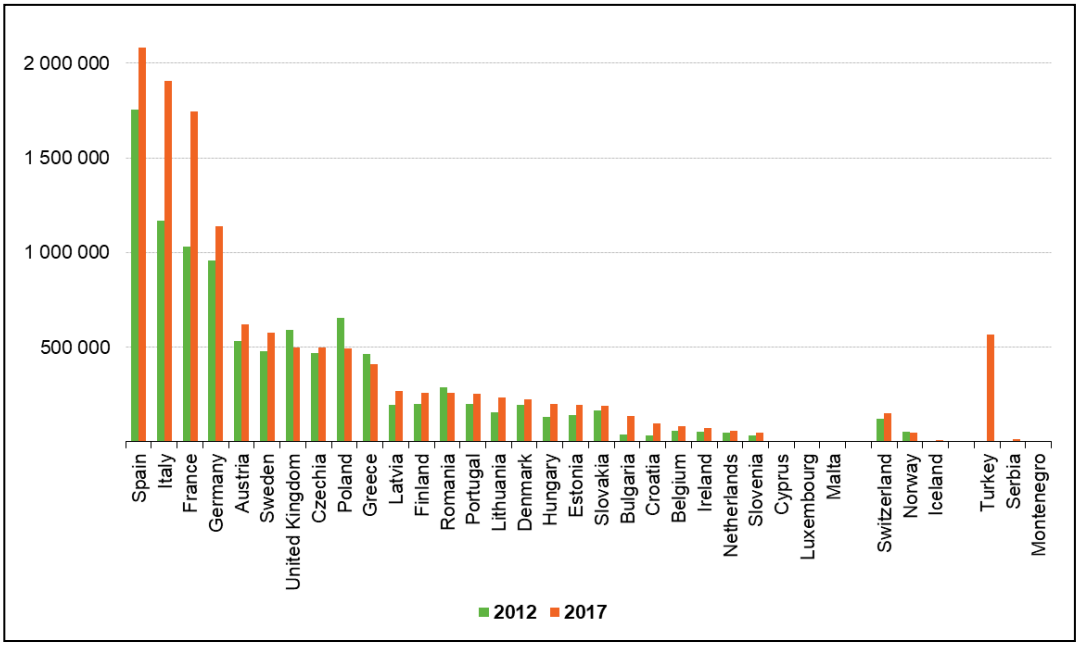
			Цели 2014	Изпълнение 2017	
С.19	**Селскосто-пански площи под биологично земеделие**	**Преминаване към биологично земеделие** (М11.1) **Поддържане на биологично земеделие** (М11.2) **Общо публични разходи,** лв.	23 000 (ха) 23 000 (ха) 151 593 438 Евро	52 849 (ха) 28 059 (ха) 145 969 748 (лева,)	**Най-много подадени заявления за био-растениевъдство**

Развитието на земеделските площи за биологично земеделие се подпомага чрез прилагането на мярка 11 „Биологично земеделие“ от ПРСР 2014 – 2020 г. Целта е да се подобрят управлението на водите, включително управлението на торовете и пестицидите, да се предотвратят процесите на почвена ерозия и да се допринесе за борбата с климатичните промени, както и да се насърчи растежа и създаването на нови работни места в селските райони.

В последните десет години биологичното земеделие е един от секторите, който се развива с най-бързи темпове, като непрекъснато нарастват площите и броя на операторите, включени в система на контрол. Биоземеделието отговаря на целите и приоритетите на ПРСР като типа производство с най-голям принос за опазване на компонентите на околната среда, най-високи възможности за реализация на пазара, поради непрекъснато нарастващото търсене и най-висока социална отговорност (по отношение на безопасност на произведената продукция, отговор на желанието на потребителите да се хранят здравословно и грижата за околната среда).

Според данни на Евростат през 2017 г. България е отчела площ от 136 618 ха, заети с биологично земеделие (БЗ), в сравнение с 2007 г. - 13 646 ха, т.е десетократно увеличение. За сравнение през 2017 г. ЕС-28 има 12 560 189 ха обща площ с БЗ, спрямо 7 268 143 ха през 2007 г. (Фиг. 13.2 от Общия Анализ).

През 2017 г. площите в система на контрол заемат 2,72% от общата ИЗП в страната, като площите в система на контрол, заявени по СЕПП през годината, са 2,73% от всички площи. Очевидно е многократното нарастване на площите за периода 2012-2017 г., но те са все още сравнително малък процент от ИЗП (Фиг. 6.8) (за страните от ЕС този показател е средно 7,03%). Въпреки, че по този показател страната ни е на 25 място сред страните в ЕС, подобно на нас са страни като Ирландия (1,66% или 74 хил. ха), Румъния (1,93% или 258 хил. ха) и Великобритания (2,87% или 497 хил. ха).

Фигура 6.8 Общо биологични площи (напълно сертифицирани и в преход) по ДЧ, 2012 и 2017 (в ха), *Източник: Евростат, 2019*.

Бурното развитие на сектора вече допринася значително за постигането на Приоритет 4 от ПРСР 2014-2020, а именно P4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство. Добрите перспективи за развитието си в бъдеще, на базата на развитието през последните години, прави биологичният сектор за един от най-подходящите за подпомагане кандидати за подпомагане по отношение на новите ‚еко-схеми' на ПРСР 2021-2027.

Таблица 6.8 Планирани показатели за изпълнение за периода 2014-2020. *Източник: МЗХГ – ПРСР 2014-2020*

Планиран(и) показател(и) за изпълнението 2014—2020 г.		
Наименование на мярката	**Име на показателя**	**Стойност**
M11 — Биологично земеделие (член 29)	Площ (хектар) — преминаване към биологично земеделие (11.1)	23 000,00
M11 — Биологично земеделие (член 29)	Площ (хектар) — поддържане на биологично земеделие (11.2)	23 000,00
M11 — Биологично земеделие (член 29)	Общо публични разходи (в евро)	151 593 438

За периода 2007-2017 г. броят на операторите в биологичното производство в България е нараснал повече от 20 пъти, а на производителите – 27 пъти.

Таблица 6.9 Текущо състояние към 12.2018 г. *Източник: МЗХГ, Отчет за изпълнение на ПРСР 2014-2020*

Мярка	**Бр. подадени заявления**	**Брой одобрени заявления**	**Брой оторизирани заявления**	**Заявена площ ха/ЖЕ**	**Подпомог-ната площ ха/ЖЕ**	**Оторизира на сума (лева)**
Мярка 11-Биологично земеделие. – Кампания 2015						
Подмярка 11.1 Плащания за преминаване към биологично земеделие за ха ИЗП	2116	2012	1867	36 159,85	33 220	26 982 769
Подмярка 11.2 Плащания за поддържане на биологично			170	2 775	2 638	1 971 682

земеделие за ха ИЗП						
Мярка 11-Биологично земеделие – Кампания 2016						
Подмярка 11.1 Плащания за **преминаване** към биологично земеделие за ха ИЗП	4235	4100	3 713	85 208	77 377	56 144 011
Подмярка 11.2 Плащания за **поддържане** на биологично земеделие за ха ИЗП			451	8 163	7 318	5 263 526
Мярка 11-Биологично земеделие – Кампания 2017						
Подмярка 11.1 Плащания за **преминаване** към биологично земеделие за ха ИЗП	4255	3806	2 285	55 732	52 849	36 795 121
Подмярка 11.2 Плащания за **поддържане** на биологично земеделие за ха ИЗП			1 736	31 907	28 059	18 812 639
Мярка 11-Биологично земеделие – Кампания 2018						
Подмярка 11.1 Плащания за **преминаване** към биологично земеделие за ха ИЗП	3848	-	-	-	-	-
Подмярка 11.2 Плащания за **поддържане** на биологично земеделие за ха ИЗП			-	-	-	-
ОБЩО						**145 969 748**

Наличните данни (Табл. 6.8 и 6.9) показват много добро изпълнение на заложените показатели , а именно:

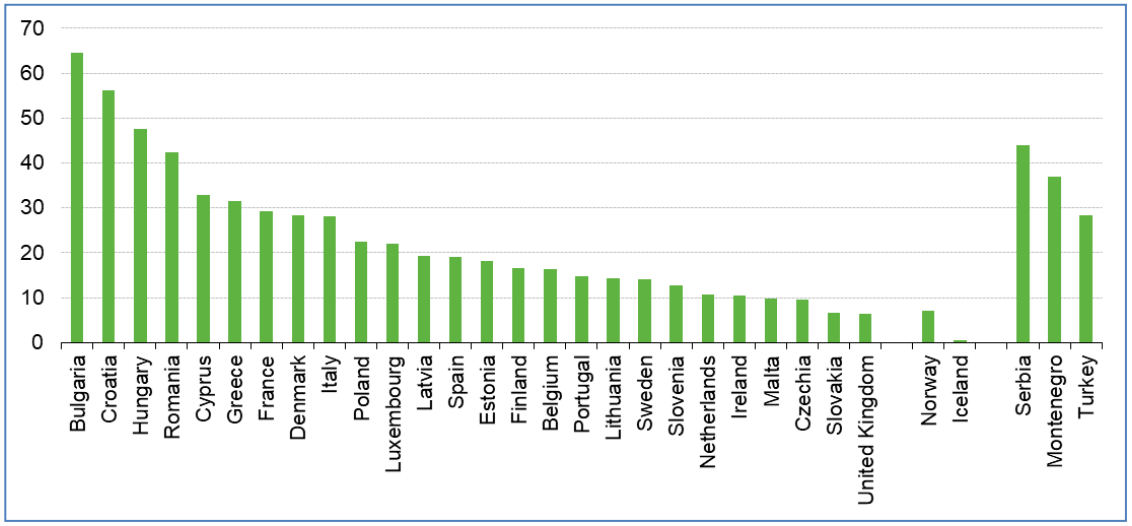
- Площ (хектар) — преминаване към биологично земеделие (11.1) – заложени 23 000 ха за подпомагане, а подпомогнати към края на 2017 г. 52 849 ха
- Площ (хектар) — поддържане на биологично земеделие (11.2) – заложени 23 000 ха за подпомагане, а подпомогнати към края на 2017 г. 28 059 ха.
- Общо публични разходи (в евро) – заложени за периода 2014-2020 - 151 593 438, а оторизирани плащания към края на 2017 г. - 145 969 748 лв.

Площи в преход и субсидиране

В около половината от страните от ЕС-28 площите в преход към БЗ през последните десетина години са между 10 и 30% от всички площи с БЗ. България все още е на челна позиция по дял на площи в преход към БЗ, като те са между 70 и 82% за периода 2013-2015 г.(най-висок процент в ЕС-28), а тази тенденция продължава и през следващите 2016 и 2017 години. Намалението след 2015 г. у нас се дължи на преминаването към напълно сертифицирани площи, но и изчерпването на финансовия ресурс за субсидиране на сектора. Този факт потвърждава критичното значение на финансовото стимулиране, като всъщност те би трябвало да се разглеждат като финансови компенсации за по-ниските добиви от културите, в резултат най-вече от отказ от използване на химични биоциди и минерални торове от страна на био-фермерите. Финансовите стимули са много важни за био-операторите, тъй като по този начин те биват компенсирани не само за опазване на природните ресурси и климата, но и за прилагането на политиките в тази област, както и приноса за предоставяне на социални ползи – безопасни и питателни земеделски продукти, както и подмладяване на възрастовата структура в

земеделието. Като пример може да се посочи,че през м. Август 2019 г, ДФЗ-РА финансира 880 проекта, подадени през ИСУН подмярка 6.1 “Стартова помощ за млади земеделски стопани”. Те попадат в 100%-вия бюджет на подмярката, за чиито прием са разпределени 22 000 000 евро (43 027 600 лв.). Всеки един проект се подкрепя с до 25 хил. евро. От договорираните 880 проекта 654 са насочени към биопроизводство. Най-голям брой – 736 проекта са в сферата на растениевъдство – в секторите „плодове и зеленчуци“, както и в трайните насаждения. От тях 595 са с бионасоченост. В сектор „Животновъдство“ има 78 проекта, от които био са 59. В 66 проекта са заложени инвестиции и в растениевъдството, и в животновъдството. Най-активни са младите фермери в областите Хасково – със 100 одобрени проекта, следвани от тези от региона на Пловдив – с 84 проекта. На трето място се нареждат младите стопани от област Бургас – с 68 одобрени проекта.

Това финансово подпомагане трябва да продължи, за да не се задълбочи тенденцията на общо намаляване на култивираните площи (Табл. 6.11), което вероятно се дължи на констатираното намаляване на броя на био-операторите от 2017 г. насам, поради изчерпан финансов ресурс на Мярка 11.

Фигура 6.9 Дял на площите в преход, по страни, 2017 (% от общо биологични площи – напълно сертифицирани и в преход), *Източник: Евростат, 2019.*

Тенденциите в разпределението на площите (Фиг. 6.9) в преход към биологично производство показват, че към края на 2017 г. България е на първо място в Европа по дял на биологичните площи в преход.

Разрезът на площното разпределение в страната също в края на 2017 г. (Табл.6.10) сочи, че площите в преходен период при повечето групи култури намаляват, а площите преминали преходен период и напълно био-сертифицирани се увеличават, но главно при ливади и пасища, фуражни култури и технически култури, към които био-производителите имат интерес.

Таблица 6.10. Тенденции в разпределението на площите в преход към биологично производство и сертифицирани, 2016-2017 г. *Източник: Аграрен Доклад 2018 –МЗХГ*

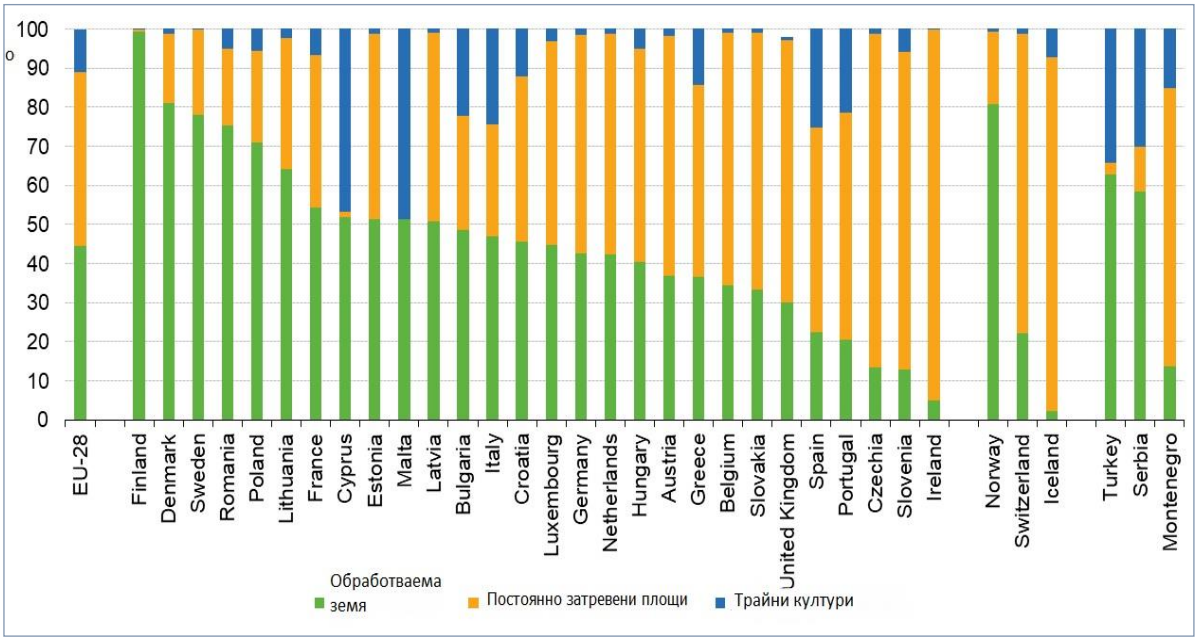
Вид Култури	Площи в преходен период		Площи, преминали периода на преход		Общо площи	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Зърнено-житникутури, вкл. ориз	22 102	10 409	8 838	6 192	30 940	16 602
Технически култури	24 332	14 481	6 180	8 517	30 512	22 998
Пресни зеленчуци, пъпеши, ягоди, култивирани гъби (общо)	2 525	1 338	1 153	1 556	3 678	2 894
Трайни насаждения	21 802	19 165	11 372	11 320	33 174	30 485
Постоянни ливади и пасища	32 910	26 498	5 826	13 423	38 736	39 921
Фуражни култури от обработваеми земи (Култури за зелено)	13 170	9 766	1 741	4 601	14 911	14 366
Угар	7 120	5 455	954	2 328	8 075	7 782

Типология на групите култури, отглеждани по биологичен начин и очакваното въздействие върху околна среда и климат

Данните на ниво ЕС сочат, че в България се поддържа относително балансирано разпределение на площите под различен тип биологично производство (Фиг. 6.10), в сравнение с Гърция с преобладаващ дял на постоянно затревени площи, Полша и Румъния с голям дял на обработваеми земи, и Франция с голям дял на трайните насаждения. Високият темп на нарастване на площите с биологичното земеделие в успешно съчетаване с агроекологичните мерки води и до високи и мултиаспектни ползи, както за постигане на целите за опазване на биоразнообразието, така и за смекчаване на въздействието на климатичните промени (чрез запазване и увеличаване на органичното вещество в почвата, повече растителна покривка и прихващане на ПГ в (Първи Официален Отчет за Изпълнение на Трети НПДИК, МОСВ, 2017), и за подобрено качество на води и почви и почвеното биофразнообразие, поради неупотребата на минерални торове и химични пестициди. Прилагането на практиките на биологичното производството влияе индиректно за подобряване или поддържане на доброто природозащитно състояние на природни местообитания и видове от Натура 2000. Високият темп на нарастване на площите с биологичното земеделие се дължи и на успешно съчетаване с агроекологичните мерки, високите ползи за биоразнообразието и климата, както и добрите пазарни перспективи. Този сектор стимулира заетостта и привлича млади земеделски стопани, като осигурява 10—20 % повече работни места на хектар, отколкото конвенционалните стопанства, и създава добавена стойност за селскостопанските продукти.

У нас през последните години намалява делът на зърнено-житните култури спрямо общата площ в система на контрол от 19% до около 13% (Фиг.13.14 от Общия Анализ и Таблица 6.11), увеличава се делът на трайните насаждения (около 22%), постоянно затревените

площи (29,22%) и фуражни култури от обработваеми земи, увеличават се животните и пчелните семейства, ежегодно намаляват площите с диворастящи култури. Най-значим е делът на площите, заети с постоянни ливади и пасища, трайни насаждения и технически култури (етеричномаслени култури, медицински растения и подправки от 55 до 73% за последните три години) (Фиг. 6.10 и Табл. 6.11)).

Фигура 6.10 Култури в обработваеми площи, постояно затревени площи, трайни насаждения, по страни, 2017 (% от общо биологични площи – напълно сертифицирани и в преход), *Източник: Евростат, 2019.*

Таблица 6.11 Тенденции в разпределението на културите в преход към биологично производство и сертифицирани, 2016-2017 г.

	2016	2017
Зърнено-житни култури, вкл. ориз	30 940	16 602
Зърнено-бобови, протеинови култури за производство на зърно	523	1 238
Кореноплодни култури	86	342
Технически култури - общо	30 512	22 998
Култури за зелено/ Фуражни култури от обработваеми земи	14 911	14 366
Пресни зеленчуци, пъпеши, ягоди, култивирани гъби (оранжерийно и полско производство)	3 678	2 894
Трайни насаждения	33 174	30 485
Постоянни ливади и пасища	38 736	39 921
Угар	8 075	7 782
Общо площи в систма на контрол	160 635	136 629
*Диворастящи култури	307 995	272 819

Диворастящии култури – гъби, билки и горски плодове се събиратот сертифицирани екологично чисти райони, но площите не са култивирни и не се включват в графа „Общи площи в система на контрол“

**Източник: МЗХГ, по данни от годишните доклади на контролиращите лица на биологичното производство*

Произведената от **биологичното животновъдство** продукция варира през годините, но се отбелязва потенциал за нарастване на животновъдния сектор в БЗ у нас. Дисбалансът между производството на фуражни култури (увеличено 128 пъти - от 153 тона през 2011 г. на 19604 тона през 2017 г.) и отглежданите животни, който се наблюдава през последните две години се дължи на фактори като ограниченията и трудностите при опазване здравето на био-животните (поради ограниченията в употребата на препарати), ниската цена на био-животновъдните продукти, недостатъчни мощности за преработка на животновъдните продукти, рискът, който ХВП се колебае да поема, във връзка с нередовните доставки, както и недостатъчните стимули за ХВП да преработва първичната био-животновъдната продукция. Преработвателите на био-суровини са сравнително малко – през 2017 г. само 12 за млечни продукти, за преработка и съхранение на месо и месни продукти - 1; за преработка и съхранение на зеленчуци и плодове – 74; за преработка на продукти от брашно – 5; за производство на растително олио и животински мазнини – 23. Губи се добавената стойност от този вид продукция или не се реализира, или се изнася извън страната (аналогично с био-растениевъдната първична продукция). Изключение е увеличението в производството на биологичния пчелен мед (от 178 331 отглеждани по биологичен начин пчелни семейства през 2015 до достигат 236 462 през 2016 г. - с 33% повече на годишна база, до 250 434 през 2017 г. и 6440 тона пчелен мед при 1941 тона през 2016 г.) поради добрият прием на мед на европейския и световен пазар.

Подпомагане на БЗ

БЗ се подпомага основно по Втори стълб на Общата селскостопанска политика (ОСП), който обхваща мерките, включени в Програмата за развитието на селските райони. В България, Мярка 11 подпомага биологичното растениевъдство,биологично животновъдство и биологичното пчеларство във вид на компенсаторни плащания за земеделски стопани, които доброволно извършват агроекологични практики, като 75% от средствата се осигуряват от ЕЗФРСР и 25% от националния бюджет. Общият бюджет на мярката е 151 593 439 евро или 5% от общия бюджет на ПРСР 2014-2020 (в Румъния 2%, а в Хърватия – 5% от общия бюджет на ПРСР). Ставките за субсидиите по мярка 11 са регламентирани в Наредба 4 от 24.02.2015 г. за прилагане на мярка 11 „Биологично земеделие” от ПРСР 2014-2020 г. Площите в БЗ по подразбиране са одобрени за т.нар. зелени плащания по Ос 1. Биопроизводителите могат да получават подпомагане по други мерки – напр. подмярка 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства”, подмярка 4.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“, подмярка 6.1 “Стартова помощ за млади земеделски стопани” и др., или за комбинации със: а) парцели и/или животни, заявени по мярка 10 „Агроекология и климат“ от ПРСР 2014 – 2020 по направление „Контрол на почвената ерозия“ и/или животните по направление „Опазване на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство“; и б) постоянно затревени площи в зони в Натура 2000, за които в заповедта за обявяването им няма забрана за използване на пестициди и минерални торове в пасища и ливади. Очакваните въздействия от прилагането на Мярка 11 на ПРСР 2014-2020 обхващат намаляване на използването на минерални торове и пестициди; намаляване на замърсяването на почвите и водите; поддържане на добри екологични практики, съгласно с ДЗЕС и ЗИУ;

намаляване на водната и ветрова ерозия на почвите, както и опазване и поддържане на високо ниво на биоразнообразие, като наблюдаваните тенденции и практики, които допринасят за реализацията на очакваните въздествия са обобщени в Табл. 6.12.

Таблица 6.12 Очаквани въздействия от прилагане на Мярка 11 от ПРСР 2014-2020 и наблюдавани тенденции, влияещи върху околната среда и климата. *Източник: собствени проучвания и оценки*

Очаквани въздействия от Мярка 11 на ПРСР 2014-2020	**Наблюдавани тенденции, влияещивърху околна среда и климата /към 08.2019 г./**
Намаляване на използването на минерални торове, пестициди	*Поддържането на стандартите за био-земеделие на ЕС автоматично води до намаляване на съвкупното използване на минерални торове и пестициди *По-ниските реализирани добиви, респективно риска от ограничени приходи, водят до ориентиране към култури, изискващи нискоразходни земеделски практики *Ограниченията по отношение на изкуственото подхранване на почвите стимулират отглеждането на азотфиксиращи и протеинови култури, които отбелязват по-висок дял в сеитбообръщенията
Намаляване на замърсяването на почвите и водите	Животните като основен елемент в кръговрата на хранителните вещества на ниво био-ферма.
Земеделие, съобразено с добрите екологични практики (ДЗЕУ и ЗИУ)	Възможността за получаване на подпомагане по Мярка 10, както и фактът, че са по-малко рискови за преобразуване в сравнение с трайните насаждения, техническите и полските култури обуславят увеличаването на дела на постоянните пасища и затревените площи. Рискът тук се проявява по-отчетливо в случаите, когато не се отглеждат животни. -
Намаляване на водната и ветрова ерозия на почвите	Увеличният дял на площите с трайни насаждения е позитивен фактор в борбата с ерозията. Стимулиращо въздействие за разширяване на тези площи имат добрите пазарни възможности, които съществуват по линия на снабдяването с био-суровини за ХВП. Следва да се отчете, че липсата на изисквания за доказване на плодна продукция от орехоплодните рефлектира в изкривяване на субсидиите. -
Опазване и поддържане на високо ниво на биоразнообразие	Приносът на биологичното земеделие към опазването и поддържането на биоразнообразието се проявява основно в следните направления: - Поддържане на по-висок дял на постоянни затревени площи и трайни насаждения - Намаляване на площите с диворастящи култури – съхранение на естествени местообитания - Увеличен брой пчелни семейства – поддържане на

	екологична услуга опрашване, и производство на пчелен мед – екологична услуга предоставяне на здравословни храни - Комбинирано плащане за защитени породи и био-животновъдство

В допълнение към мерките по линия на ОСП, Комисията ще представи план за действие относно биологичното земеделие, който ще помогне на държавите членки да стимулират предлагането и търсенето на биологични продукти. Тя също така ще гарантира доверието на потребителите чрез кампании за популяризиране и екологосъобразни обществени поръчки. При изпълнение на агроекологичните количествени цели за целия ЕС, определени в настоящата стратегия и в стратегията „От фермата до трапезата“, ще бъдат взети предвид различните отправни точки и нееднаквият напредък, постигнат от държавите членки.

Изводи:

1. За периода 2007-2017 г. броят на операторите в БЗ в България е нараснал повече от 20 пъти, а на производителите – 27 пъти.

Поради отбелязаните позитивни и негативни тенденции е необходимо преосмисляне на политиката за стимулиране на био-сектора. Тя може да съдържа мерки за:

- компенсаторните плащания да бъдат обвързани с получените и доказани реални добиви и показатели за въздействие върху околната среда и климата;
- да се осъществява по-строг контрол на т.нар паралелно производство – по данни на Евростат (2016), България е на последно място от ЕС-28 по отношение на показателя „среден дял на биологичната площ от средната обща ИЗП на едно стопанство с биологични и други видове площи“ – 22,8%, в сравнение с 48% в ЕС-28, 52% в Румъния, 55% в Полша, или 38% във Франция;
- компенсаторните плащания за постоянно затревени площи да бъдат задължително обвързани с отглеждане на животни – това изискване да се предвиди и в следващата ПРСР;
- бъдещо стимулиране на преработвателен сектор за животновъдни биопродукти, чрез целенасочена подкрепа за преработката на първичната биологична продукция – напр. чрез продължаване на под-мерки като 4.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“
- наблюдаваната тенденция за увеличаване на броя на био-фермите (подобно на ЕС-28), и то предимно средният клас стопанства, поради по-високата възвращаемост на единица площ и по-ниските разходи за труд, ще продължи да изисква 1) добро обучение в БЗ за по-задълбочени знания и умения, и 2) по-добри съветнически услуги за по-добра икономическа и екологична ефективност;
- диференцирано финансово стимулиране на българските био-култури и био-продукти, притежаващи най-висок потенциал за износ на европейския пазар - замразени, сушени или пресни плодове като ягоди, малини и боровинки, билки, етерични масла от роза, лавандула и мента – които да се добиват от култивирани площи, а не от природните местообитания с цел опазване на биоразнообразието;
- обучението и консултациите да обхванат перспективните направления за следващата ПРСР –

баланса на хранителните вещества в почвата (балансираното торене с органични торове), по-високото включване на протеиновите култури и постоянно затревени площи (с по-висок процент, с оглед смекчаване на климатичните въздействия и повече животни), сухоустойчиви и резистентни сортове и местни породи животни, растителна защита и т.н.; в тази връзка е целесъобразно Национален Център за Диагностика и Технологии за Растително Здраве (ПЛАНТХЕЛТ, PLANT-HELTH), който да се създаде и функционира например в Аграрен Университет-Пловдив, и който да бъде първата по рода си в България модерна национална научноизследователска инфраструктура, съвкупност от диагностична лаборатория и свързани научни ресурси за Диагностика, Прогнози и Технологии, насочени към изследване на растителното здраве. ПЛАНТХЕЛТ ще проучва на съвременно системно ниво факторите, въздействащи върху растителното здраве по веригата почва-растение-растителен продукт и ще предлага технологични решения за българските фермери с цел осигуряване безопасни био-базирани растенивъдни продукти и фуражи за страната и ЕС. ПЛАНТХЕЛТ ще допринесе и за постигане на целите на Националната стратегия за развитие на научните изследвания, адресирайки приоритетната област „Подобряване на качеството на живот – храни, здраве, биоразнообразие, опазване на околната среда, градска среда и транспорт и др.“

- Еко-схемите, предвидени в Стълб 1 на новата ПРСР 2021-2027, могат да бъдат базово ниво за био-производителите, които навлизат в преход, с изисквания, които да надграждат изискванията за кръстосано съответствие, за изпълненията на които да се получава компенсаторно плащане на единица площ, заедно с декларираните по СЕПП. Така, гаранциите да се постигне гореописаното и търсено от новата ОСП по-голямо въздействие върху околната среда са по-големи, а и ще се отдиференцират само тези биопроизводители, които са движени от подбуди за устойчиво производство, а не за лесно получаване на субсидии;
- В Стълб 2, мярка Биологично земеделие също може да остане, но да предвиди дейности, надграждащи тези в Еко-схемите по Стълб 1 и с много голям принос към целите за околна среда и климат (виж напр. подточка а), в) и д), както и за смесени био-растениевъдно-животновъдни стопанства с цел оползотворяване на оборски тор и биомаса, и създаване на добавена стойност в комбинация с продукция по Наредба 26 на МЗХ).
- да продължи подкрепата за сектора БЗ, която е изразена не само чрез Мярка 11 Биологично земеделие от ПРСР 2014-2020 г, но и чрез подмярка 6.1 “Стартова помощ за млади земеделски стопани”, 16.1 „Подкрепа за сформиране и функциониране на оперативни групи в рамките на ЕПИ“ от мярка 16 „Сътрудничество“, както и приоритетното подпомагане по инвестиционните подмерки 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства“ и 4.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“. По тези подмерки се дадоха допълнителни точки за биопроизводители, в това число и на току-що поели ангажименти в БЗ, което привлече нови оператори към БЗ. Компенсаторното подпомагане на площ, в комбинация с осигуреното приоритетно подпомагане по инвестиционните мерки и по-високия интензитет на финансовата помощ са стимул за земеделски стопанства да преминават към и да развиват биопроизводство.

Таблица 6.13. Въздействие на дейностите в Мярка 11. Биологично земеделие върху областите с поставен акцент и принос за постигане на целите на ПРСР 2014-2020 в област околна среда и климат:

Области с поставен акцент, с въздействие върху ок.среда и климата		**Планиран(и) показател(и) за изпълнението 2014—2020 г.**	**Степен на въздействие вследствие на дейностите по биологично земеделие**
1А) Стимулиране на иновациите, сътрудничеството и развитието на базата от знания в селските райони	1А-1: Повишаване на осведомеността	Т1: процент на разходи по членове 14, 15 и 35 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 във връзка с общите разходи за ПРСР (област с поставен акцент 1А)	
	1А-2: Повишаване на капацитета за предоставяне на съветнически услуги		
	1Б-1: Подобряване на организацията за трансфер на знания и иновации	Т2: общ брой на операциите за сътрудничество, подпомагани по мярката за сътрудничество (член 35 от Регламент (ЕС) № 1305/2013) (групи, мрежи/клъстери, пилотни проекти...) (област с поставен акцент 1Б)	
1В: Поощряване на ученето през целия живот и професионалното обучение в секторите на селското и горското стопанство	1В-1: Повишаване квалификацията и управленските умения	Т3: общ брой на участниците в обучения съгласно член 14 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 (област с поставен акцент 1В)	
2А) Подобряване на икономическите резултати на всички земеделски стопанства и улесняване на преструктурирането и модернизирането на стопанствата, особено с оглед на увеличаването на пазарното участие и ориентация и на разнообразяването в селското стопанство	2А-2: Повишаване на жизнеспособността и устойчивостта на малките земеделски стопанства	Т4: процент на земеделските стопанства, получаващи подпомагане по ПРСР за инвестиции в преструктуриране или модернизация (област с поставен акцент 2А)	Положителен ефект и принос към устойчивото развитие на селските райони, като допринася за околната среда и смекчаването на последиците от изменението на климата и подкрепата на малки и средни ферми, повечето от които са семейни.
4А) Възстановяване, опазване и укрепване на биологичното разнообразие, включително в зони по „Натура 2000“ и в зони с природни или други специфични ограничения и земеделие с висока природна стойност, както и на	4А-1: Съхранение на дела на полу-естествените тревни местообитания с висока природна стойност 4А-2: Съхранение и възстано-вяване на ценните местообитания и видове в местата по Натура 2000 4А-3: Съхранение на дела на горите с висока консервационна стойност	Земеделска земя, обхванатa от договори за управление в подкрепа на биологичното разнообразие и/или ландшафти (ha) (област с поставен акцент 4А) От 18 Земеделски площи - обща използвана	Въвеждането на екстензивни земеделски практики ще намали нитрификацията и втока на биогени в естествените и полуестествени екосистеми особено тревните съобщества и водните местообитания, с кумулиращ се

състоянието на европейските ландшафти	4А-4: Опазване на застрашените от изчезване редки породи животни и традиционни, застрашени от изчезване сортове растения 4А-5: Подпомагане на земеделието в райони с природни ограничения 4А-6: Въвеждане на системи за превенция на пожарите в горите	земеделска площ Гори/други залесени площи, обхванати от договори за управление с цел подкрепа на биологичното разнообразие (ha) (област с поставен акцент 4А) От 29 Гори и други залесени площи (000) - общо	положителен ефект върху флората и фауната и като цяло върху естествените и полу-естествени екосистеми. Това ще допринесе и за поддържане на видове и местообитания – целеви за зоните, в благоприятно природозащитно състояние.
4Б) Подобряване управлението на водите, включително управлението на торовете и пестицидите	4Б-1: Предотвратяване и намаляване на замърсяването от селското стопанство 4Б-2: Увеличаване на дела на биологичното производство	Земеделска земя, обхванатa от договори за управление с цел подобряване на управлението на водите (ha) (област с поставен акцент 4Б) От 18: Земеделски площи - обща използвана земеделска площ, Горска земя, обхванатa от договори за управление с цел подобряване на управлението на водите (ha) (област с поставен акцент 4Б) От 29 Гори и други залесени площи (000) - общо	
4В) Предотвратяване на ерозията на почвите и подобряване на управлението им	4В-1: Съхранение и увеличаване на почвеното плодородие	**Земеделска земя**, обхванатa от дого-вори за управление с цел подобряване на управлението на почвите и/или предотвратяване на почвената ерозия (ha) (област с поставен акцент 4В) От 18: Земеделски площи - обща използвана земеделска площ. **Горска земя**, обхванатa от договори за управление с цел подобряване на управлението на почвите и/или предотвратяване на почвената ерозия (ha) (област с поставен акцент 4В) От 29 Гори и други залесени площи (000) – общо.	щадящите практики при обработката на площите ще допринесат за предотвратяването на почвената ерозия и за борбата с климатичните промени
5. Насърчаване на ефективното използване на ресурсите и	5Е) Насърчаване на опазването и съхранение на въглерод в селското и горското стопанство (област).	Т19: процент от земеделските и горските земи, обхванати от договори за управление, допринасящи за улавяне и съхранение на въглерод (област с	

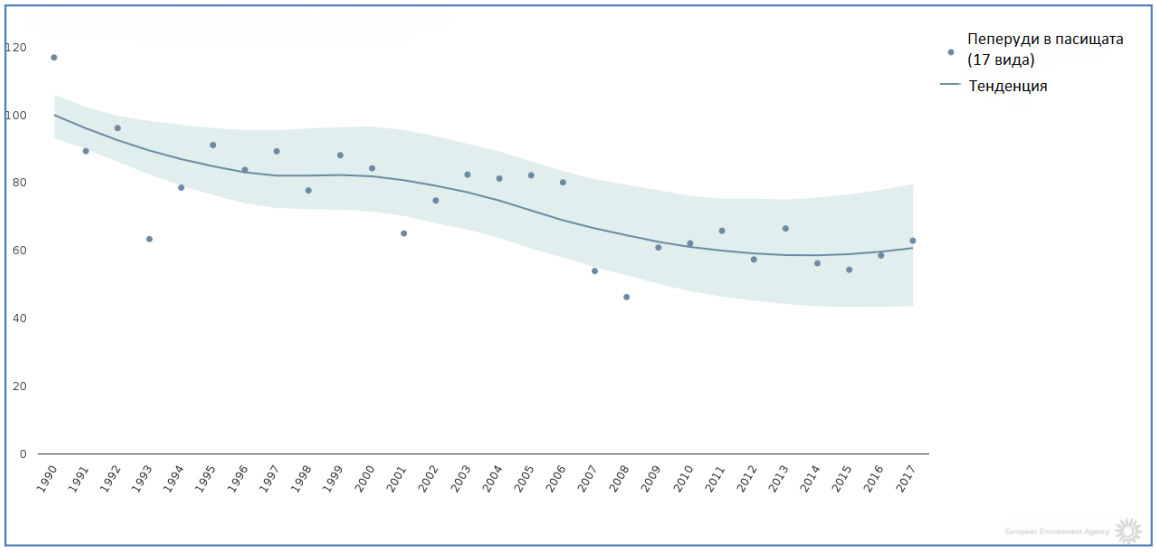
подпомагане на прехода към нисковъглеродна и устойчива на климата икономика в земеделието, ХВП и горското стопанство		поставен акцент 5Д)	
6А) Улесняване на разнообразяването, създаването и развитието на малки предприятия, както и разкриването на работни места		Т20: работни места, разкрити в подпомогнатите проекти (област с поставен акцент 6А)	с биологично производство започнат да се занимават повече млади и безработни хора живеещи в селските райони.
6В		Т21: процент от населението в селските райони, обхванато от стратегии за местно развитие (област с поставен акцент 6Б)	
		Т22: процент от населението в селските райони, което се възползва от подобрените услуги/инфраструктура (област с поставен акцент 6Б)	
		Т23: работни места, разкрити в подпомогнатите проекти (Leader) (област с поставен акцент 6Б)	
6С		Т24: процент от населението в селските райони, което се възползва от нови или подобрени услуги/инфраструктура (ИКТ) (област с поставен акцент 6В)	

ОБИЛИЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИЗБРАНИ ЕВРОПЕЙСКИ ВИДОВЕ (SEBI 001)

Тенденциите в обилието от обикновени птици и пеперуди в техните европейски обхвати и времево, дават представа за въздействието на селскостопанските практики върху биоразнообразието.

Схемите за мониторинг показват значителни дългосрочни (25-годишни) тенденции към намаляване на обикновените птици (по-специално птиците в земеделските земи) и броя на популациите на тревни пеперуди, без признаци за възстановяване. Между 1990 и 2016 г. в 26-те държави-членки на ЕС със схеми за наблюдение на популацията на птиците се наблюдава намаление с 9%. Индексът на обикновените горски птици намалява с 3% (ЕС). Намаляването на броя на птиците в обикновените земеделски земи за същия период е много по-изразено - от 32% (ЕС) и 35% (ЕС плюс Норвегия и Швейцария).

Индексът на пеперудите в тревните площи намалява значително в 15-те страни от ЕС, където съществуват схеми за наблюдение на пеперуди. През 2017 г. индексът е с 39% под стойността си от 1990 г. (Фиг. 6.11)

Фигура 6.11 Пеперуди в тревните площи – популационен индекс. *Източник: EEA, 2017*

Според EEA, дългосрочните тенденции в популациите на обикновени птици и тревни пеперуди показват, че в Европа има значителен спад в биоразнообразието, измерено чрез популациите на птици и пеперуди. Това се дължи основно на загубата, фрагментацията и разграждането на естествените и полуестествените екосистеми, причинени главно от интензифицирането на селското стопанство, интензивното управление на горите и изоставянето на земи или разрастването на градовете. Например, чрез загуба на местообитания, разпокъсаност и опростяване (например премахване на живи плетове и дървесни пояси, за увеличаване на обработваемите площи), птиците губят местата си за гнездене и хранителните източници, което допринася за намаляване на популацията. Основният двигател на спада на пеперудите в тревните площи е интензифицирането на земеделието и промените в използването на селските земи, включително изоставянето на тревни площи. Загубата на богати на видове полуестествени пасища е особено пагубна за тях. Освен това, интензификацията на селското стопанство може да доведе до големи количества на

агрохимикали, включително пестициди, които могат драстично да намалят популациите от насекоми и пеперуди.

Птици

Птиците са чувствителни към промените в околната среда, включително замърсяването и изменението на местообитанията. Птиците са използвани като важен показател за състоянието на околната среда.

Индекс на обикновените птици

В ЕС опазването на дивите птици е обхванато от Директива 2009/147 / ЕС от 30 ноември 2009 г. Птиците се считат за добри индикатори за измерване на разнообразието и целостта на екосистемите, тъй като те обикновено са близо до върха на хранителната верига, имат голям обхват и способността да се движат на друго място, когато средата им стане неподходяща; следователно те реагират на промените в местообитанието си. По този начин птиците са признат екологичен индикатор за състоянието на таксоните.

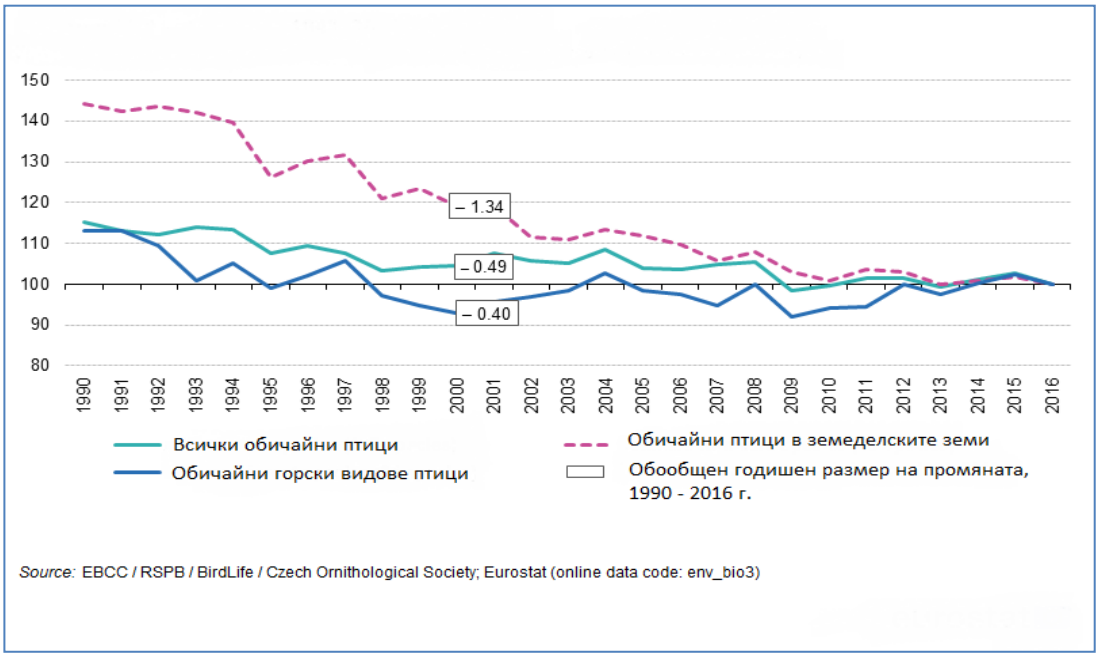
Състоянието на индексите на ЕС се основават на данни от 26 държави-членки на ЕС (не са налични данни за Хърватия и Малта), получени от ежегодно провеждани проучвания на национални разплодни птици, съпоставени от Общоевропейската схема за общ мониторинг на птиците (PECBMS).

Индексът е съвкупност от три различни индекса по категории птици:

- Обичайни птици в земеделските земи (39 вида)
- Обичайни горски птици (34 вида)
- Всички обикновени птици (168 вида)

За първите две категории птиците имат висока зависимост от селскостопански или горски местообитания през гнездовия сезон и за хранене. И двете групи се състоят от целогодишни жители и мигриращи видове. Индексът „Всички обичайни птици“ включва земеделски и горски видове, заедно с други общи видове, които са общовалидни, което означава, че те се срещат в много различни местообитания или са особено адаптирани към живота в градовете.

Фигура 6.12 показва цялостната промяна в **трите индекса на птиците за ЕС (Общ индекс на птиците в земеделските земи, общ индекс на горски птици и индекс на всички обичайни птици),** изразена числено чрез съставната годишна скорост на промяна (стойности в полетата). Тази променлива показва цялостното развитие на всеки от трите индекса на птиците, без да се вземат предвид годишните колебания.

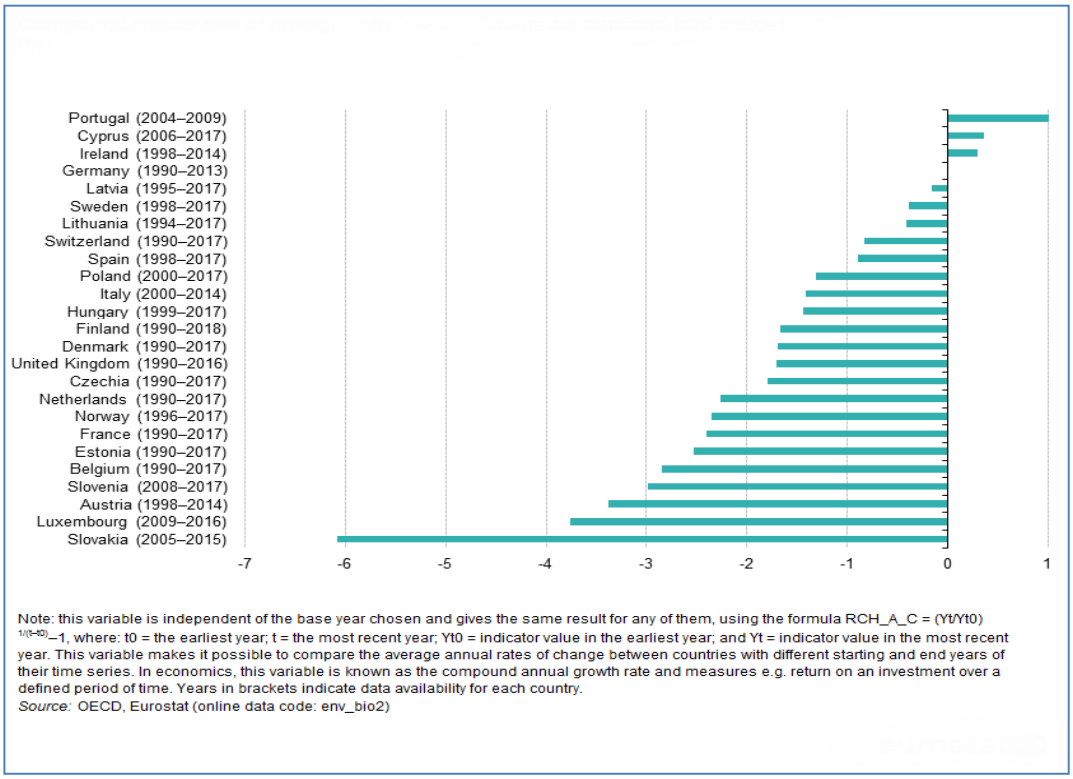

Фигура 6.12 Общи индекси на птиците, ЕС, 1990–2016
(обобщен индекс на оценките на популацията на избрани групи от размножаващи се видове птици, 2016 = 100), *Източник: EBCC / RSPB / BirdLife / Чешко орнитологично дружество; Евростат (env_bio3)*

Индексите на птиците показват, че популациите и на трите групи обичайни видове птици намаляват през периода 1990 - 2016 г., като най-значителния спад се наблюдава при обикновените птици в земеделските земи (-1,34%). Тези годишни темпове на промяна водят до спад от 36,2% за обикновените птици в земеделските земи, 10,8% спад при обикновените горски птици и 13,2% спад за всички обикновени птици в ЕС.

В допълнение към индексите за птици в ЕС, които се изчисляват, като се използват данни за набор от видове, общи за всички държави от ЕС, участващи в общоевропейската обща схема за наблюдение на птиците (pan-European common bird monitoring scheme) (Фиг. 6.13), страните изчисляват и национални, специфични за отделните страни индекси за обикновени птици в земеделските земи. За тях страните избират своя набор от обикновени видове в земеделски земи, който може да се различава от този на други европейски страни.

Фигура 6.13 показва сборните годишни темпове на промяна на обикновените видове птици в земеделски земи на национално ниво. Различното покритие на данните отразява участието на всяка страна в схемата за мониторинг. Съставният годишен темп на промяна позволява да се сравняват средните годишни темпове на промяна в страните с различни начални и крайни години от техните времеви серии.

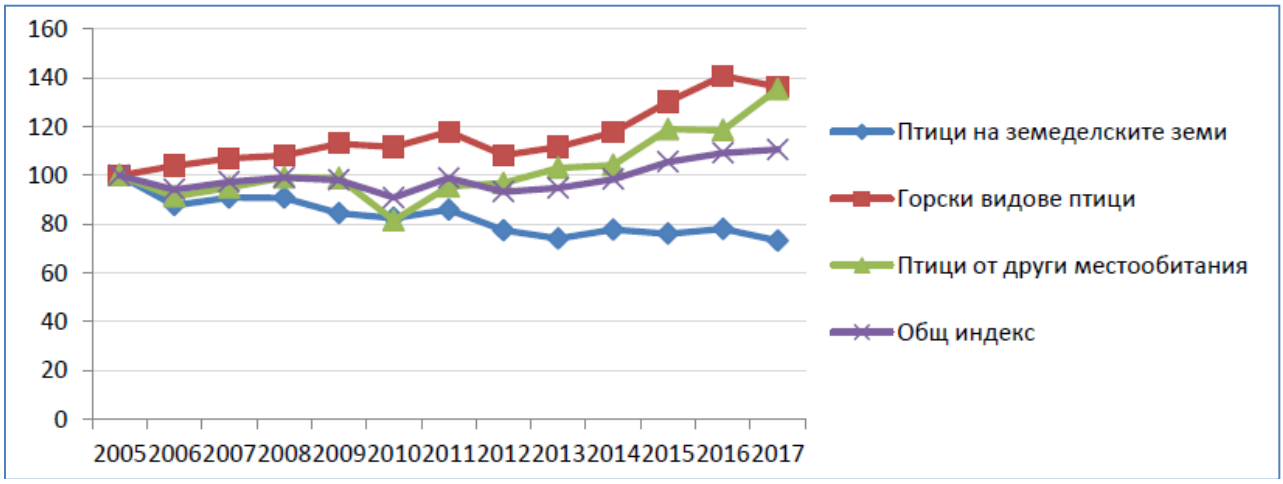

Фигура 6.13 Сборно годишно изменение на националните индекси на обикновените птици в земеделски земи (%), *Източник: OECD; Евростат (env_bio2)Source: OECD; Eurostat (env_bio2) Biodiversity statistics: tables and figures*

ИНДЕКС И СЪСТОЯНИЕ НА ОБИКНОВЕНИТЕ ВИДОВЕ ПТИЦИ ЗА БЪЛГАРИЯ *(SEBI 01)*

Общата тенденция за периода 2005 – 2017 г. за общо 50 вида, съставляващи индикатора, е за увеличение на числеността с 11%. Това се дължи изцяло на положителните тенденции при горските видове и птиците от други типове местообитания. Запазва се силно неблагоприятната тенденция на видовете, обитаващи земеделските земи (-27%), или обитаващи местообитания, които под някаква форма са повлияни от селскостопанските политики и практики. Намаляването на индекса за състоянието на популациите на птиците е признак за влошеното състояние на тези видове и средата, която обитават. От всички 76 вида птици, чието състояние е оценено през 2017 г., намаляващите са 16%, увеличаващите са 25%, стабилните са 25%, а тези с неопределена категория на тенденцията са 34%.

Настоящата оценка включва тринадесет годишен период (2005 – 2017 г.) и резултатите се основават на реални наблюдения на птици в пробни площадки с размер 1x1 км (Фиг.6.14). Според класификацията на Общоевропейската схема за мониторинг на обикновените видове птици, оценяваните видове се разделят на три групи според обитаваната среда: земеделски земи, гори и „други“ типове среда.

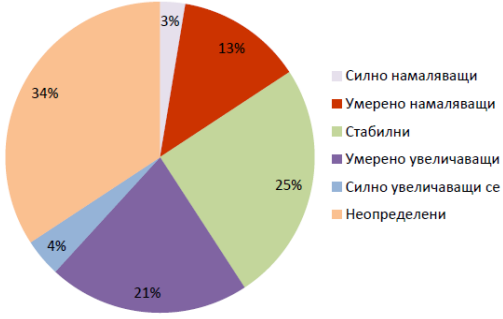
Фигура 6.14 Индекс на обикновените видове птици за България 2005 – 2017 г., *Източник: МОСВ Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда за 2017 г.*

От оценените 76 вида (100%), 27 вида (36%) обитават земеделските земи, 16 вида (21%) са горски видове и 33 вида (43%) обитават други типове местообитания. За изчислението на индекса са използвани данните за 50 широко разпространени вида птици (18 вида от земеделските земи, 12 горски вида и 20 вида от други местообитания). Базова година е 2005 =100%.

Сред видовете, обитаващи земеделските земи, с най-значителни отрицателни тенденции са посевната врана (-94%) и конопарчето (-73%). С отрицателна тенденция в числеността са още 6 вида птици от селскостопанските земи. Запазва се увеличението на числеността на голямото белогушо коприварче (266%). С положителна тенденция са само още два вида, обитаващи земеделски земи, това са яребицата и грандинската овесарка. Останалите 7 вида, типични за този тип местообитания са със стабилна численост.

От видовете, обитаващи горите, с положителна тенденция на популацията са пойния дрозд, черешарката и още 6 горски вида птици. Със стабилни тенденции са три горски вида - обикновена чинка, сойка и кос. С отрицателна тенденция в числеността е единствено горската бъбрица (-50%). В третата категория (видове обитаващи „други" типове среда) намаляващи видове са сивата врана (-46%), чавката (-44%) и обикновената кукувица (-33%). В тази категория най-значитнелно увеличение се наблюдава при ястребогушото коприварче (+722%) и фазана (+287%). Умерено увеличение има и при още 6 вида. Стабилни са популациите на обикновения мишелов, домашното врабче и още 7 вида.

Тенденциите на цялата група са представени на фигура 6.15:

Фигура 6.15 Разпределение на тенденциите на 76 вида птици, според категорията на промяна. *Източник: МОСВ, Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда за 2017 г*

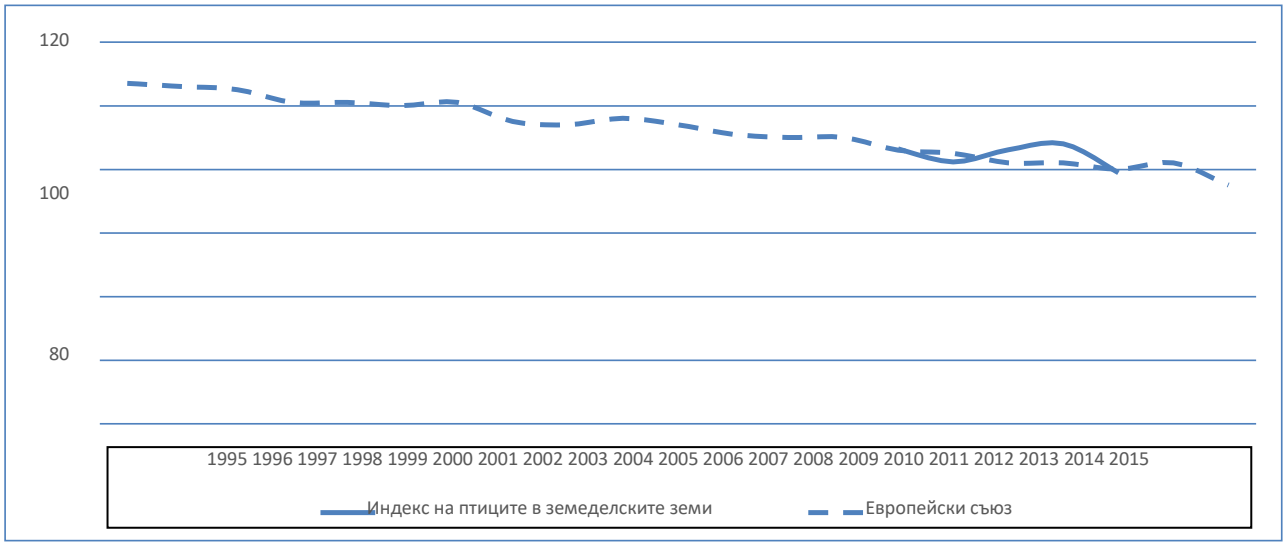
Намаляването на индекса за състоянието на популациите на птиците е признак за влошеното състояние на тези видове и средата, която обитават. Причините за преобладаващо неблагоприятни промени в числеността на птиците, обитаващи местообитания, които под някаква форма са повлияни от селскостопанските политики и практики, са свързани премахването на полските граници (синори), премахването на храстите, разораването на пасищата, химизацията и най-общо, процесите на интензификацията в селското стопанство.

ИНДЕКС ЗА ПТИЦИ, ОБИТАВАЩИ ОБРАБОТВАЕМА ЗЕМЯ (C.35, I.08)

C.35	Индекс на птиците в земеделските земи (I.18)	общо (индекс)	89 (2005)	Index 2000 = 100	~80 (2015)	39 вида, зависими от земеделските земи за хранене и гнездене и не могат да се развиват в други местообитания

ПРСР 2014-2020 е възприела **Индекса за състояние на птиците в земеделските земи** като един от индикаторите за успех на прилагането ѝ. Ex-ante оценката на ПРСР отчита, че приносът ѝ за изпълнението на индикатора е "недостатъчен"[9]. Допълнителните количествени аргументи и анализи отразяват специфичното влияние на конкретните мерки и стандарти върху видовото разнообразие и степента на коректно изпълнение на предвидените мерки.

Индикаторът за птици в земеделските земи служи като барометър за промяната на биоразнообразието на земеделските ландшафти в Европа. Индикаторът е съставен индекс, който измерва степента на промяна в относителното изобилие от обикновени

Фигура 6.16 Индекс за птици, обитаващи обработваема земя – Farmland Bird Index (FBI)

Източник: *European Bird Census Council (EBCC) and the Pan-European Common Bird Monitoring Scheme (PECBMS)*

[9] Agrotec, 2014

видове птици в избрани места. "Списъкът на видовете в ЕС" понастоящем обхваща 39 вида, които са зависими от земеделските земи за хранене и гнездене и не могат да се развиват в други местообитания. Преброяването се извършва от мрежа от доброволни орнитолози, координирани по национални схеми.

Данни за България са много оскъдни (EEA, 2019), но те показват доближаване до Европейската тенденция за намаляване на птиците в земеделските площи (Фиг. 6.16).

Промяна в числеността и състоянието на зимуващите водолюбиви птици в България

В резултат от среднозимното преброяване през 2017 г. са установени 670 236 индивида от 8 разреда зимуващи водолюбиви птици, което е повече от наблюдаваните 288 128 индивида през 2016 г. и наблюдаваните 237 656 индивида през от 2015 г. Това е най-високата численост на зимуващи водолюбиви птици, установени у нас при среднозимните преброявания през последните 20 години.

Среднозимното преброяване на зимуващите водолюбиви птици в България е проведено в периода 12-16.01.2017 г. В резултат са установени общо 670 236 индивида в 116 водоема от 8 разреда* зимуващи водолюбиви птици.

Места на концентрация на водолюбиви птици

Зимуващи водолюбиви птици в периода на среднозимното преброяване са регистрирани в 116 водоема и маршрута на територията на цяла България (Фиг. 6.17 и Фиг. 6.18). Най-големи струпвания са наблюдавани по черноморското крайбрежие и на места във вътрешността на страната, но отново – в близост до черноморското крайбрежие.

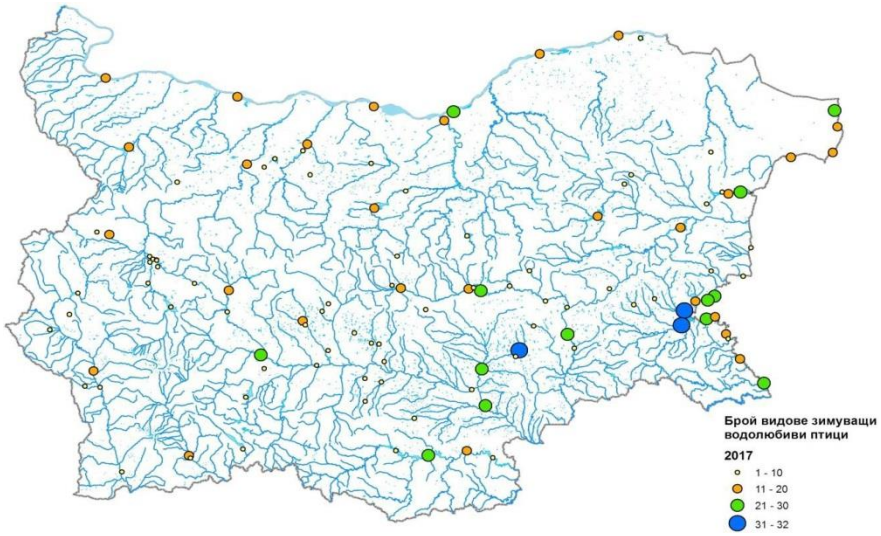
По българското **черноморско крайбрежие** най-многочислени са птиците на територията на Комплекс "ез. Вая" – 425537 индивида от 32 вида, Комплекс „Дуранкулак" – 19351 индивида от 23 вида и Комплекс „Шабленско езеро" – 13038 екз. от 20 вида зимуващи водолюбиви птици.

Във **вътрешността на страната** най-големи концентрации са регистрирани на язовирите Трояново и Крушово – съответно 34434 екз. (6 вида) и 30188 екз. (4 вида), както и на яз. Овчарица – 12750 индивида от 32 вида зимуващи водолюбиви птици.

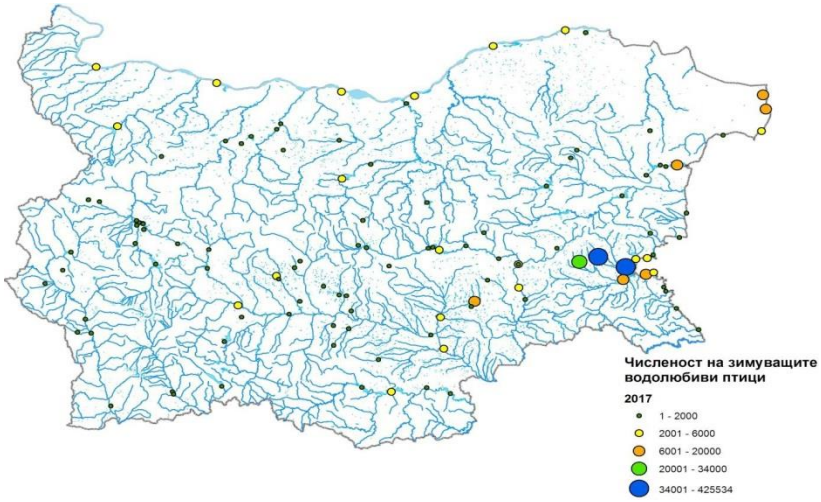
Голямата отчетена численост в западната част на Бургаската низина (района на язовирите Трояново и Крушово) е основно заради масовото присъствие на голямата белочела гъска по водоемите в бургаския регион по време на преброяването.

В българският участък на **река Дунав**, най-многочислени са птиците в участъците: Сомовит–Свищов – 4706 индивида от 20 вида, Горни Цибър–Гулянци – 3941 индивида от 16 вида.

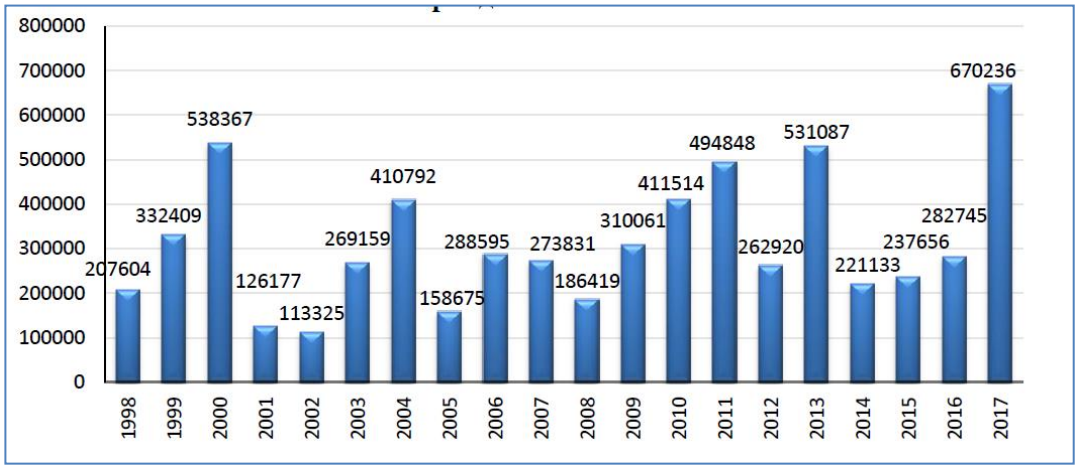
От **високопланинските язовири** най-голямо значение има язовир Батак, като са регистрирани 776 индивида от 2 вида водолюбиви птици.

Фигура 6.17 Брой видове на зимуващите водолюбиви птици през 2017 г. по места. *Източник: НСМСБР, ИАОС*

Фигура 6.18 Численост (брой екз.) на зимуващите водолюбиви птици през 2017 г., *Източник: НСМСБР, ИАОС*

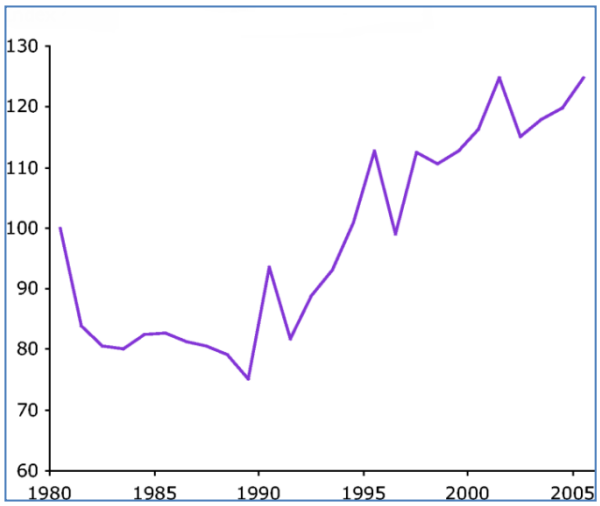
Фигура 6.19 Численост (брой екз.) на зимуващите водолюбиви птици за периода 1998-2017 г., *Източник: НСМСБР, ИАОС*

Числеността на водолюбивите птици (Фиг. 6.19) и нейното отчитане в тесен времеви интервал е в тясна зависимост от редица фактори, като метеорологични условия,

хранителна база, демографски параметри на популациите (гнездови успех, емиграция, имиграция и др.), в някои случаи антропогенна преса (лов, бракониерство) и т.н.

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪРХУ ПОПУЛАЦИИТЕ НА ПТИЦИТЕ (SEBI 011)

Според Доклада на Световната банка за климатичните промени и влиянието им в България (2017), влиянието на климатичните промени върху биологичното разнообразие може да се илюстрират чрез индикатора „промяна в числеността на зимуващите водолюбиви птици“ в България. Броят им варира съществено през последните 5 години, напр. през 2012 г. той е с 46.87% по-нисък от този през 2011 г. Тези промени зависят главно от метеорологичните условия в България и в страните на север от нея. През последните години се установява и изместване на максимумите в числеността на някои водоплаващи птици (главно гъски, патици и др.)

Фигура 6.20 Индекс на въздействие на климатичните промени върху птичите популации

Индикаторът за климатичното въздействие (CII\ИКВ) измерва различията между тенденциите в популацията на видовете птици, които се предвиждат да разширят обхвата си, и тези, за които се предвижда да свият ареала си поради климатичните промени (Фиг. 6.20). Индикаторът се основава на комбинация от наблюдавани тенденции в популацията, наблюдавани от 122 често срещани вида птици в 20 европейски страни през 26 години, и прогнозирано потенциално свиване или разширяване на обхвата на всеки от тези видове в последната част на този век (2070 - 2099 г.), получени от модели на климатични пликове. Ансамбълът в този случай е средната прогноза за климатичната обвивка въз основа на шест различни бъдещи сценария.

Както при всички биологични данни, има наблюдавани годишни колебания и статистически шум около наблюдаваната тенденция в ИКВ. Въпреки това, общата тенденция на CII е ясно нагоре, което показва, че климатичните промени оказват все по-голямо влияние върху популациите от птици. Когато тенденцията е низходяща, това означава, че влиянието на климатичното затопляне върху популациите на птиците се преодолява от други натиски в околната среда; това може да бъде създаден от човека натиск или естествени, например студено зимно време. CII демонстрира недвусмислено и за първи път, че климатичните промени са засегнали популациите на птиците в европейски мащаб. Той показва съответствие между наблюдаваните тенденции в

популацията и моделирани прогнози за това как всеки вид трябва да реагира на климатичното затопляне.

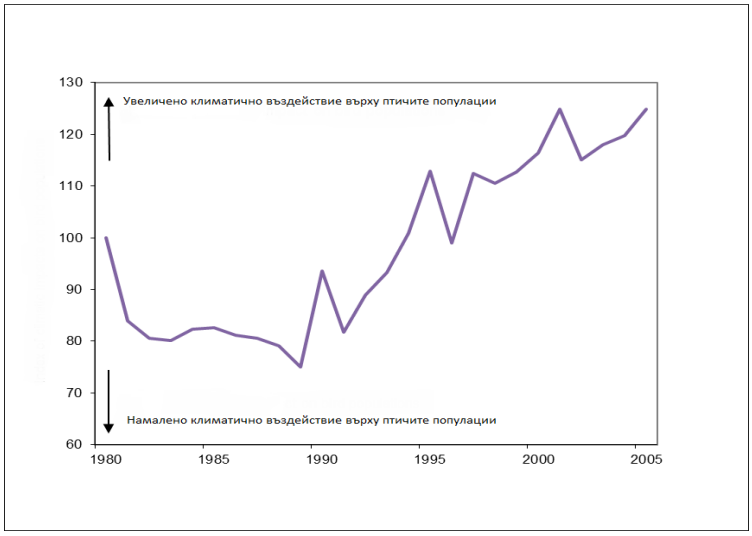
ИКВ спада през 80-те години на миналия век, отразявайки влиянието на студените зимни метеорологични събития през това време (особено около 1980 и 1985 г., когато подобни събития значително увеличават смъртността при малки птици) в комбинация с други известни водачи, като промяна на използването на земята и интензификация на селското стопанство, което действа за депресиране на популациите на птиците. Индикаторът не показва сигнал за климатично затопляне до приблизително 1986 г. Стабилните температури в началото на 80-те години представляват края на период на стабилна средна годишна температура в Европа, който започва около 1950 г. От края на 80-те години обаче, CII показва ефектите от климатичното затопляне върху тенденциите в популацията на птиците, подобно на прогнозираното от моделите на климатичната обвивка, и досега въздействията са се увеличили приблизително линейно. Броят на видовете птици, чиито популации се наблюдават отрицателно повлияни от климатичните промени, са три пъти по-големи от тези, за които се наблюдава, че са повлияни положително от затоплянето на климата в този набор от широко разпространени европейски сухопътни птици. През последните двадесет години ИПС се увеличава бързо, което съвпада с период, признат от климатолозите като време на бързо наблюдавано климатично затопляне в Европа.

По-близък анализ разкрива, че данните на подиндикаторите, които стоят зад изграждането на CII (Фиг. 6.21 и 6.22), показват различно състояние за онези видове, чиито диапазони се очаква да бъдат отрицателно повлияни от климатичното затопляне в сравнение с тези, които са повлияни положително. Докато много европейски сухопътни птици показват признаци на спад в отговор на затоплянето (92 вида се прогнозират да се свият в обхвата на обхвата, отразени в фигура 6.16 на подиндикатора), някои популации на птици са отговорили положително на климатичните промени и са се увеличили в броя (30-те вида предвидено да придобие размер на диапазона, отразено на фигура 6.17 на под-индикатора). Това вероятно е довело и все повече ще доведе до промени в състава на видовете в регионален мащаб. Можем само да спекулираме относно потенциалната връзка между такива промени в популациите на птиците и функциите и устойчивостта на екосистемите. Предполага се, че увеличаването на климатичните въздействия може да промени функционирането и устойчивостта на екосистемите.

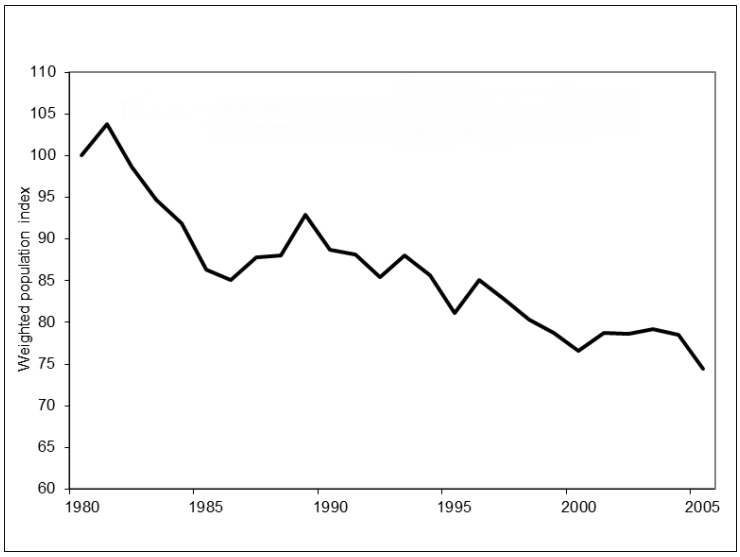
Индикаторът се основава на комбинацията от **два набора от данни**:

i) Данни за тенденцията на популация на 122 често срещани и широко разпространени видове птици за която и да е част от периода между 1980 г. и 2005 г. в 20 европейски държави (от Общоевропейската обща схема за наблюдение на птиците: PECBMS). Вижте Gregory et al. (2005, 2008); (from the Pan-European Common Bird Monitoring Scheme: PECBMS). See Gregory et al. (2005, 2008);

(ii) Прогнози за климатичните пликове за всеки от 122-те вида за симулираното бъдеще между 2070 и 2099 г., показващи разширяващ се потенциален географски обхват или намаляващ потенциален географски обхват. Те се основават на прогноза за ансамбъл, изградена върху три модела на обща циркулация и два сценария за емисии на IPCC SRES. Вижте Gregory et al. (2009), Huntley et al. (2007, 2008).

Фигура 6.21 Тендеции в промяната на индекса

Фигура 6.22 Претеглен популационен индекс на видовете птици, който се предвижда да загуби своя набор от видове под въздействие на климатичните промени (92 вида)

Екстремните прогнози за увеличаване или загуба на обхвата за отделните видове имат по-голямо влияние върху линията. Тенденциите в популацията, показани от птиците, предвидени в моделите, могат да бъдат повлияни значително от климатичните промени (отрицателно или положително), регистрират силно влияние върху посоката на линиите, показани на фигурите на субиндикатора.

Анализ на периода на мътене на видовете диви птици в България и разпространението на видове птици в рамките на земеделските земи

Около 22 вида птици от българската орнитофауна, обитаващи земеделските площи са подбрани за основни индикаторни видове за състоянието на околната среда в селскостопанските райони, поради изключителната им чувствителност към интензификацията на селското стопанство и ползването на инсектициди в земеделието.

Гнездовия сезон на тези птици започва от м. април и средно трае два или три месеца в зависимост от биологията на вида. Само при селската лястовица продължава до м. август. Активния периодът на мътене е през м.май.

Полска чучулига (*Alauda arvensis*)

Категория на тенденцията: Стабилна

Полската чучулига е един от основните индикаторни видове, който се използва за показател на състоянието на околната среда. Причините за това са тясната приспособеност на вида към средата, в която живее. В следствие на тази приспособеност птицата реагира веднага дори и на минимално въздействие върху местообитанията й.

Гнездене: Гнездовият сезон започва в края на април. През май полската чучулига снася между 3 и 5 сиво-бели полуелипсовидни яйца. Гнездото е плитка трапчинка на земята скрита до туфа трева или друга растителност. Малките се излюпват след около 10 дни, а след още 10 дни напускат гнездото, но могат да летят едва когато достигнат 20 дневна възраст. За един гнездови сезон чучулигите могат да имат до четири люпила, като успеваемостта на всяко от тях зависи от наличната храна.

Щиглец (*Carduelis carduelis*)

Тенденция на популацията: Слабо намаляваща

Това е един широко разпространен вид из цялата страна. Включен е сред индикаторните видове, които представят състоянието на земеделските земи у нас.

Гнездене:Гнезди поединично или в рехави групи. Гнездовият сезон за щиглеца започва у нас през втората половина на април и началото на май. Женската снася 4-6 яйца, които мъти сама в продължение на 9-14 дни. Най-често, гнездата са разположени на дървета изтъкани от мъхове, треви и други материали в добре оформена чашка.

Бял щъркел (*Ciconia ciconia*)

Категория на тенденцията: Слабо намаляваща

Гнездото му е голямо и ежегодно се отремонтира. Изгражда се от клони, като дългите и здрави служат за основа, а останалите се вплитат между тях. Вътре в него птиците поставят суха трева, по-рядко парцали или хартия. Няколко вида птици използват щъркеловото гнездо като място за изграждане на своите гнезда. Сред най-често срещаните видове са домашното, испанското и полското врабче, обикновеният скорец, а по-рядко керкенез, домашна кукумявка, синявица, бяла стърчиопашка, домашна червеноопашка и чавка. Обикновено първо пристига мъжкият, а по-късно женската. Снася 2-4 яйца, има едно поколение годишно през периода април-юни. Инкубацията започва веднага след излюпването на първото яйце, поради което се наблюдава асинхронно израстване на малките.

Градинска овесарка (*Emberiza hortulana*)

Категория на тенденцията: Неопределена

Гнездене: Гнезди поединично или в рехави групи. Гнездовият сезон за градинската овесарка започва в средата на април-началото на май. Женската снася между 4-5 яйца. Гнездата са разположени най-често на земята като са прикрити от туфа трева или друга растителност, камък или др. Малките се излюпват след 11-12 дни от снасянето на яйцата. Малките се хранят основно от женската, а мъжкия помага след излитането им. Нормално малките напускат гнездото след 10 дни.

Пъдпъдък (Coturnix coturnix)

Категория на тенденцията: Слабо намаляваща

Гнездене: Полигамен вид. Мъжкият заема територия, в която токува и привлича женските. Най-активно токуват от средата на май до средата на юни. Женските снасят в гнездова трапчинка на земята 7-20 яйца. Мъти само женската в продължение на 15-17 дни. Малките са гнездобегълци.

Черноглава овесарка (Emberiza melanocephala)

Тенденция на популацията: Стабилна

Гнездене: Гнезди поединично или в рехави групи. Гнездовият сезон за черноглавата овесарка започва в началото на май – юни, когато женската снася 4-5 яйца. Най-често, гнездата са разположени в ниските части на бодливи храсти, но понякога и на леснодостъпни места по ниските клони на дърветата. Малките се излюпват след 14 дни от снасянето на яйцата. Малките се хранят основно от женската, а мъжкия помага след излитането им. Нормално малките напускат гнездото след 10 дни.

Черношипа ветрушка (*Falco tinnunculus*)

Категория на тенденцията: Неопределена

Гнездене: Гнезди поединично или в рехави групи. Гнездовият сезон за керкенеза започва у нас през април. Женската снася 4-6 яйца, като мътенето продължава около месец, а малките напускат гнездото след 28-30 дни. Гнездото е разположено в скални ниши, пукнатини, в стари гнезда на вранови птици по дървета, сврачи гнезда по електрически стълбове, по покривите на високи сгради или корнизи, активно заема и изкуствени гнездилки.

Качулата чучулига (*Galerida cristata*)

Тенденция на популацията: **Неопределена**

Гнезден: Гнездото е на земята. Снася 3 - 6 яйца, има 2 - 3 поколения годишно през периода април-юни.

Червеногърба сврачка (*Lanius collurio*)

Тенденция на популацията: Слабо намаляваща

Това е и един от основните индикаторни видове за състоянието на околната среда в селскостопанските райони, поради изключителната му чувствителност към интензификацията на селското стопанство и ползването на инсектициди в земеделието. Тези две заплахи са довели до изчезване на вида във Великобритания и до значителното му намаляване в други държави от Европейския съюз.

Гнездене: Гнездовият сезон за червеногърбата сврачка започва в средата на май като най-късно в края на юни женската снася между 3 и 9 яйца. Гнездата са най-често в ниските части на бодливи храсти, но понякога и на леснодостъпни места по ниските клони на дърветата. Средният диаметър на гнездото е 14 см и е построено от тънки клончета, листа, треви, пера и др. материали. Често гнездата са "украсени" с цветна хартия, плат или конци. Яйцата са с разнообразна форма и цвят и тежат средно около 3 гр. Малките се излюпват на 14-тия ден от полагането на яйцата и биват хранени от двамата родители още 15 дни преди да излетят от гнездата си. Гнездовият успех на вида е около 86%, като основната причина за провал на гнезденето е хищничество от вранови птици, най-често свраки (Pica pica) и сойки (Garrulus glandarius).

Сива овесарка (*Miliaria calandra*)

Категория на тенденцията: Слабо намаляваща

Сивата овесарка е един от основните индикатори, който се използва за показател на състоянието на околната среда в земеделските райони, поради факта, че е изключително чувствителна към промяната в местообитанията и интензификацията в селското стопанство.

Гнездене: Гнездовият сезон започва в средата на март, като най-късно до средата на юни женската снася 4-6 яйца. Обикновено гнезди на земята или в гъсти храсталаци в обработваеми земи, пасища и хълмисти терени осеяни с храсталаци. Гнездата са с диаметър около 12 см, построени от предимно растителни материали и положени с перушина. Яйцата се мътят само от женската за около 12-14 дни. След като се излюпят малките се хранят предимно от женските и по-рядко от мъжките, които са полигамни, а понякога и от младите птици от предишното люпило на женската. Макар и рядко е възможно и второ люпило за един сезон. Малките напускат гнездото още преди да започнат да летят и биват хранени от родителите още около 2 седмици преди да станат напълно независими. Гнездовият успех при сивата овесарка (*Miliaria calandra*) варира в зависимост от хранителната база между 50% и 70%.

Жълта черноглава стърчиопашка (*Motacilla flava feldegg*)

Тенденция на популацията: Слабо намаляваща

Гнездене: Моногамен вид, гнезди поединично. Гнездото се разполага на земята, като се строи от женската. През май снася средно 4-6 яйца. Малките се излюпват след 11-13 дни и излитат от гнездото след 15-16 дни

Селска лястовица (*Hirundo rustica*)

Тенденция на популацията: Слабо намаляваща

Гнездене: Гнездото е изградено от кал и сламки, има форма на чаша (отворено отгоре). Разположени са във вътрешността на селскостопански сгради, складове, навеси на къщи и др. Снася 4 - 6 яйца, има 2 - 3 поколения годишно през периода април-август

Голямо белогушо коприварче (*Sylvia communis*)

Тенденция на популацията: Силно увеличаваща

Гнездене: Птиците се завръщат в местата за гнездене през април и не след дълго двойките пристъпват към гнездене. Гнездата се строят в ниските части на храстите. Женската снася от 3-7 яйца, които мъти около 11-12 дни. Малките остават в гнездото около 10-12 дни; в южна Европа видът често успява да отгледа и второ люпило. Женските започват да мътят веднага след снасянето на първото яйце, а мъжките намаляват интензитета на песента си, но спират да пеят едва в началото на август. Това намаляване е от голямо значение за регистрирането на вида по площадките от МОВП, тъй като е възможно участниците да не успеят да го регистрират при посещение на местата си за броене в края на определения период (15 юли).

Полско врабче (*Passer montanus*)

Тенденция на популацията: Неопределена

Гнездене: Гнезди в хралупи на дървета, кухини по сгради, огради и електрически стълбове, често в малки колонии. Снася 4 - 6 яйца, има 2 - 3 поколения годишно през периода април-юли.

Гургулица (*Streptopelia turtur*)

Тенденция на популацията: Стабилна

Гнездене: Гнезди поеденично или в рехави групи. Гнездовият сезон започва в средата на април-началото на май. Гургулицата гнезди по ниските дървета и високите храсти на 2-3 м от земята. Гнездото й е плоско, направено е от клечки. То прозира и често отдолу се виждат яйцата. В някои случаи използва стари гнезда на пойни птици. У нас гнезди два пъти годишно. Двамата родители мътят най-често 2 бели яйца в продължение на 13-14 дни.

Обикновен скорец (*Sturnus vulgaris)*

Категория на тенденцията: **Слабо намаляваща**

Гнездене: Скорците снасят от 4 до 6 бледосини яйца. Първоначално, гнездото се пази изключително чисто, но преди малките да се излюпят, възрастните птици допускат то да се замърси до такава степен, че да се напълни с паразити. Случва се женска да се опита да снесе яйцата си в гнездото на друга женска, която вече мъти или има излюпени малки. Женски индивиди, които опитват тази тактика на гнездови паразитизъм, вероятно не са могли да намерят мъжки рано през гнездовия сезон. Най-добрите женски са тези, които успяват да намерят партньори възможно най-рано и започват веднага да гнездят. Това им позволява да имат второ люпило по-късно през гнездовия сезон. Колкото по-дълго отнеме на птицата да намери партньор, толкова по-голяма е вероятността нейното люпило да се провали.

Папуняк (*Upupa epops*)

Тенденция на популацията: Неопределена

Гнездене: Гнезди поединично в кухини на дървета, скали, каменни зидове и струпани камъни, земни откоси. Размножаването започва през втората половина на април и май. Снася 5-8 яйца, които женската мъти 16-18 дни.

Фазан (*Phasianus colchicus)*

Категория на тенденцията: Слабо увеличаваща

Гнездене: В диво състояние при малка гъстота колхидският фазан образува двойки, но е склонен и към полигамия. Мъжкият се задържа в гнездовия участък на женската, но след като тя започне да мъти, при възможност той привлича друга фазанка. Един петел може да оплоди от 3 до 10 кокошки. Сватбуването е през март-април. Сватбеният период продължава около 2 месеца и интензивността му зависи от характера на времето.

Обикновен пчелояд (*Merops apiaster*)

Категория на тенденцията: Слабо увеличаваща

Пчелоядите са колониални птици и по време на гнездене двойката се грижи за отглеждането на собственото си потомство. Тъй като няма много естествени врагове, той се размножава сравнително бързо. Женската снася от 3 до 8 яйца и двамата родители участват в мътенето. Малките се излюпват през юни, юли за около 20 дни. За около приблизително месец, те са вече самостоятелни и могат да напуснат гнездото.

Черночела сврачка (Lanius minor)

Категория на тенденцията: Силно намаляваща

Гнездене: Гнезди по дървета. Снася 5 - 7 яйца, има едно поколение годишно през периода май-юни.

Жълта овесарка (Emberiza citrinella)

Категория на тенденцията: Неопределена

Гнездене: Гнездото е на земята или в основата на храст или туфа трева. Снася 3 - 5 яйца, има 2 - 3 поколения годишно през периода април-юли.

Черногушо ливадарче (*Saxicola rubicola)*

Категория на тенденцията: Неопределена

Гнездене: Гнезди на земята. Строи гнездото си от тревички, стъбълца и коренчета в естествени полуприкрити вдлъбнатини и ниши, в основата на храсти и подобни. Женската снася 5 – 6 яйца, които мъти сама в продължение на две седмици.

Червеноглава сврачка (Lanius senator)

Категория на тенденцията: Слабо намаляваща

ИЗВОДИ

Два са основните фактори, открояващи се като въздействащи негативно върху състоянието на птиците като цяло в земеделските земи и периодите на мътене.

Първият е свързан с премахването на храсти от пасищата и ливадите. Голяма част от тях представляват естествени и полуестествени пасища и ливади, които по начин на трайно ползване са категоризирани като орни земи, но не са били разоравани в последните 5 или повече години, като съответно са се превърнали и представляват постоянни пасища.

Промените в селскостопанските практики в България и Европа и особено ползването на пестициди и въвеждането на различни високостеблени култури, премахването на синурите в обработваемите земи оказват влияние на разпространението им. Най-големите заплахи, с които се сблъскват видовете в България е интензификацията на земеделието и особено навлизането на култури за производство на биогорива като рапицата. При това производство се ползват големи количества пестициди и изкуствени торове, което води до създаването на огромни площи от монокултури с изключително ниско биоразнообразие.

ВИДОВЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИ ИНТЕРЕС (SEBI.03 и SEBI.05)

Индикаторът **SEBI 03** касае **видовете**, а **SEBI 05** - **природните местообитания (хабитатите)** с европейска значимост, включени в Директивата за местообитанията (92/43/ЕЕС).

Страните членки на ЕС имат задължение, съгласно чл. 17 от Директивата за местообитанията, да докладват на всеки 6 години природозащитното състояние (ПС) на видовете и природните местообитания с европейска значимост, включени в Директивата. Също така, страните членки на ЕС имат задължение, съгласно чл.12 от Директивата за птиците (2009/147/ЕО), да докладват състоянието на видовете **птици** (индикатор SEBI 03 не включва видовете птици с европейска значимост). България докладва за първи път по двете Директиви през 2013 г. и за втори път през август 2019

г. по Директивата за местообитанията, а по Директивата за птиците (докладване от 2013 г. и 2020 г.).

Дял на видове и местообитания от интерес за Общността, свързани със земеделието със стабилна или повишаваща тенденция (* I.19)	**Природозащитно състояние на видове и местообитания от Европейски интерес (Article 17)**	**SEBI 003: Видове 2012**: Благоприятно (FV) – 53%; Неблагоприятно-незадоволително (U1) – 36% Неблагоприятно–лошо (U2) % Неизвестно (XX) %	**SEBI 003: Видове 2019 г.:** Благоприятно – 38,08% Неблагоприятно-незадоволително – 3,15% Неблагоприятно-лошо 31,08% Неизвестен 27,70%	% от оценките на видовете и местообитанията	**SEBI 005: Местообитания 2012 г.:** Благоприятен – 20% Неблагоприятен-незадоволителен – 88% Неблагоприятен–лош % Неизвестен %	**SEBI 005: Местообитания 2019 г.:** Благоприятен – 23% Неблагоприятен-незадоволителен – 79% Неблагоприятен–лош % Неизвестен %	**Видове**: **В периода 2012-2019:** Намален дял на тези в благоприятно и тези в неблагоприятно-незадоволително (U1) състояние. **Местообитания -** общо подобряване на консервационния статус – намален дял в незадоволително- неблагоприятно (U1), и увеличен дял в благоприятно състояние. Тези с неблагоприятно стабилен статус намаляват значително в периода 2012-2019
	Article 12				**Птици 2012 г.:** Виж Фиг.6.28 и Фиг. 6.29 Увеличаващи се Стабилни Колебаещи се Неизвестни Несигурни Намаляващи Неприложими/неотчетени	**Птици 2018 г.:** Виж Фиг.6.28 и Фиг. 6.29 Увеличаващи се Стабилни Колебаещи се Неизвестни Несигурни Намаляващи Неприложими/неотчетени	Делът (в %) на **размножаващи** се видове/ популации с **намаляващ** или **стабилен** статус остава относително постоянен. Положителна тенденция при популациите със **увеличващ** се статус. Делът на **зимуващи** видове/ популации с **намаляващ** или **увеличващ** се статус, е относително постоянен, като той се увеличава при дългосрочната тенденция .

Цел 1-ва на стратегията за биологично разнообразие на ЕС 2020 е насочена към целите за опазване на природата чрез правилно прилагане на директивите за природата. ДЧ се стремят да подобрят състоянието на опазване на видовете, обхванати от Директивата за местообитанията, така че до 2020 г. 25% от оценките на видовете да са благоприятни или да се подобряват. Към 2012 г., около 28% от оценките на видовете отговарят на целевите условия. Този напредък обаче се дължи главно на промени в резултат на по-добри данни или промени в методологията. Например, много видове, оценени като неизвестни в предишния цикъл на докладване, сега са благоприятни. За да се вземе предвид това, трябва да се определи по-точна базова линия за целта за 2020 г. от 34,5%.

За видовете птици, изброени в Директивата за птиците, целта е 78% от видовете птици да бъдат защитени или подобрени до 2020 г. В момента статуса сигурни представляват 52% от всички оценки и по-малко от 9% от статуса незащитените се подобряват. Това

означава, че следващите 17% от видовете трябва да станат сигурни или да се подобрят до 2020 г., за да постигнат целта.

Основни изводи на ниво ЕС

Целта за 2020 г. за подобряване на състоянието на опазване на видовете, обхванати от Директивата за местообитанията, изглежда е постигната. Този очевиден напредък обаче до голяма степен се дължи на подобрените данни и промените в методологията.

По подобен начин е постигнат малък напредък по отношение на целта за популациите на птиците съгласно Директивата за птиците. Това показва, че трябва да бъдат положени значителни усилия за опазване, за да се върнат текущите тенденции.

На равнище ЕС, около 23% от оценките на видове, защитени съгласно Директивата за местообитанията, показват благоприятен природозащитен статус. В същото време 60% от оценките на видовете са неблагоприятни. Все още има значителни пропуски в знанията, особено за морските видове.

Рибите, мекотелите и земноводните имат особено висок дял от видове, които проявяват влошаваща се тенденция.

Състоянието на опазване на видовете варира значително от един биогеографски регион до друг. На равнище държави-членки по-неблагоприятните оценки показват спад от тези, които се подобряват.

В ЕС над половината от видовете птици, изброени в Директивата за птиците, се считат за „сигурни“, т.е. те не показват предвидим риск от изчезване, упадък или изчерпване. От друга страна, 17% от изброените видове все още са застрашени, а други 15% намаляват или изчерпват.

Основни тенденции на ниво България

Докладването за местообитанията от приложение 1 и видовете от приложение 2 на Директивата за местообитанията се основава на данните от проект "Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I". Общите доклади за тях са публикувани на http://natura2000.moew.government.bg/Home/Documents.

Таблиците, представени в ЕЕА (виж по-долу) са част от националното дкладване (проект), представящ основните резултати от докладването на държавите-членки по член 17.

Обща информация за съобщените местообитания и видове - Брой на местообитанията и видовете / подвидовете

Таблиците показват броя на приоритетните и неприоритетните местообитания в приложение I, целеви и нецелеви видове от приложение II и броя на приложение IV (включително и без тези от приложение II) и приложение V (включително и без тези в приложение II) видове за държава-членка. Същата информация е показана за биогеографски / морски регион.

Данни:
- Статистическите данни за отчетния период 2013-2018 г. включват само информация за местообитанията и видовете, присъстващи редовно, и за изчезнали видове (вижте общи методи за национални обобщения https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-

492d-a3a9-df99c4aa8807/library/b619e4b1-aff1-4a20-990e-41bf7174f6c4/details?download=true for further details.

Хабитатите и видовете, включени в статистиката, са означени като „Използване за статистика“ в „3.3 Списък на местообитания и видове доклади“.

Таблица 6.14 Брой на местообитания и видове/под-видове в България и за биогеографски /морски регион (проект)

	Брой местообитания			**Брой видове**						
	Анекс I нецелеви	Анекс I - целеви	Анекс I - общо	Анекс II - нецелеви	Анекс II - целеви	Анекс II - общо	Анекс IV – без тези от Анекс II	Анекс IV – включ. тези от Анекс II	Анекс V – без тези от Анекс II	Анекс V – включ. тези от Анекс II
Брой местообитания и видове	64	28	92	116	8	124	62	142	23	35
Биогеографски /морски регион										
Алпийски	45	15		64	7		45	94	13	18
Черноморски	31	16		58	4		42	86	11	16
Континентален	49	26		105	8		59	130	22	34
Морски – Черно море	6			2			1	3	3	3

Природозащитен статус на видовете в Европа, съгласно Директивата за местообитанията

Данните и свързаните с тях таблици са част от националното докладване (проект), представящ основните резултати от докладването на държавите-членки по член 17.

Диаграмите показват съотношението на оценките във всяка категория на състоянието на опазване за двата отчетни периода; 2007-2012 и 2013-2018 г. за местообитания и видове.

Данни:
- Статистиката за отчетния период 2013-2018 включва само информация за местообитанията и видовете, присъстващи редовно, и за изчезнали видове (вижте общи методи за национални обобщения (https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/b619e4b1-aff1-4a20-990e-41bf7174f6c4/details?download=true for further details). Хабитатите и видовете, включени в статистиката, са обозначени като „Използване за статистически данни“ в „3. Списък с доклади за местообитания и видове “. Статистиката за периода 2007-2012 включва видове, присъстващи в статистиката в доклада за състоянието на природата за 2015 г.
- „Неизвестно: XX“ се отнася до броя неизвестни оценки (т.е. когато държава-членка е докладвала състоянието на опазване като „неизвестно“), а „Неприложимо / не се съобщава: НС“ се отнася до там, където не е имало информация за състоянието на запазване. предоставено (т.е. полето е оставено празно).

Видове

Констатирани са значителни промени по отношение на докладите за видовете спрямо предходното докладване, въз основа на бележките за България в Технически доклад №2/2015 "Състояние на природата в ЕС" на Европейската агенция по околна среда и приложения към него с резултатите от докладването по природните директиви 2007 - 2012 г., в който са посочени някои основни недостатъци и възможни грешки допуснати от страните при определяне на оценките (МЗХ, 2019). Силно е ограничено използването на моделиране, поради което площта на ареала (Range) за редица от видовете е по-малка спрямо предходното докладване, като съответно са променени и стойностите на Благоприятните референтни стойности за разпространение (FRR):

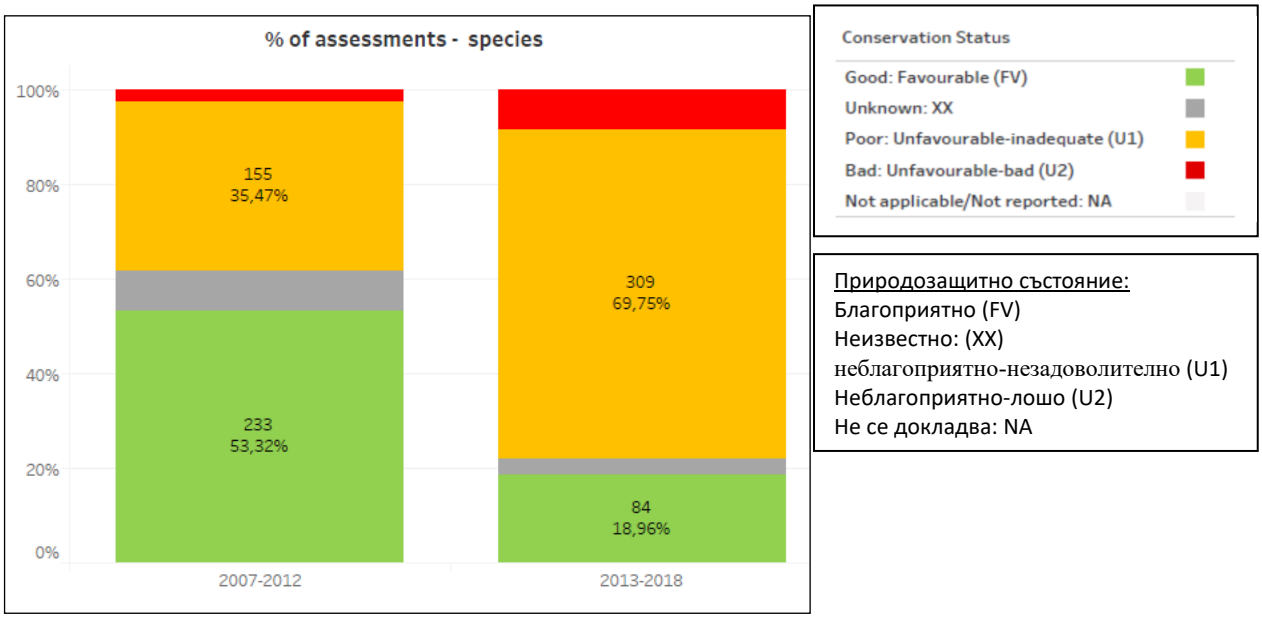
Ареал (Range)

За голяма част от видовете в докладите за ПС площта на ареалите е по-малка, спрямо предходното докладване, а определената тенденция остава стабилна или неизвестна. Намаляването не се дължи на реална промяна, както е отбелязано във форматите. Поради тази причина при определяне на природозащитното състояние тази промяна в площта на ареала не се отчита. Това се дължи на използването на различен метод, а именно определяне на ареала на вида на база документирани регистрации - исторически и актуални.

БРР (FRR)

За тези видове, за които има промяна в площта на ареала, се намалява и благоприятна референта стойност на разпространение спрямо определените в предходното докладване. БРР от предходното докладване е приравнена на площта на ареала за над 90% от докладваните видове.

Данните за 2007-2012 и 2013-2018 г. (Фиг. 6.23) не са непременно пряко сравними, тъй като промените в състоянието на опазване на държавата-членка може да се дължат на промени в методите или на по-добри данни, а не на реални промени. Освен това данните за периода 2013-2018 включват информация за случайни, пределни, новопристигнали местообитания и видове и местообитания и видове с резерв, които са изключени от данните за периода 2007-2012.

Фигура 6.23 Дял на оценката на не-птичите видове във всеки природозащен статус за България (% оценени видове). *Източник: ЕЕА на база данни от двете оценки - през 2013 и 2019 г. Източник: Member State reported data on conservation status of habitat types and species (Article 17, Habitats Directive 92/43/EEC) -*

https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-17-national-summary-dashboards/conservation-status-and-trends , *Credentials: ETC/BD, EEA*

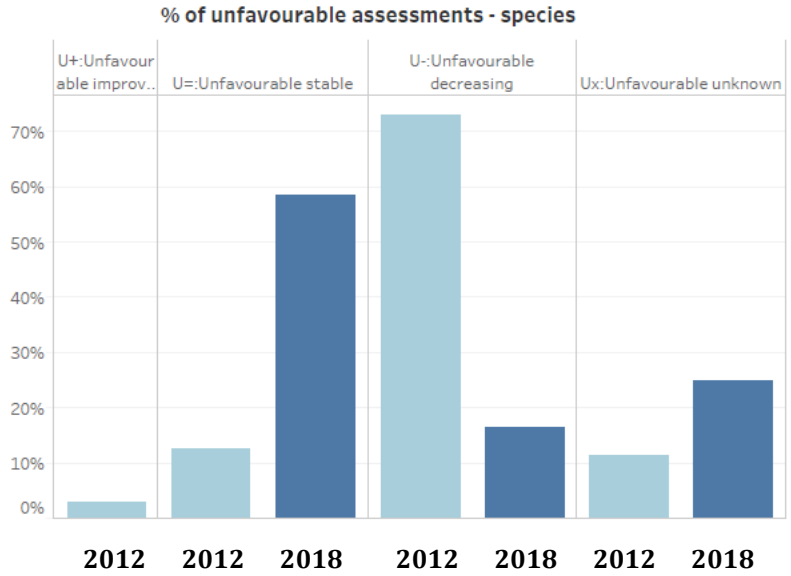
За страната данните показват повишаване процента на видовете в неблагоприятно-незадоволително (U1) консервационното състояние, от 35,74% в периода 2007-2012 до 69,75% в периода 2013-2018. Видовете в благоприятно състояние за този период намаляват от 53,32% до 18,96%. Общо видовете със неблагоприятно-стабилен статус (Фиг.6.24) се увеличават значително през 2018 спрямо 2012 г., а тези с неблагоприятен-намаляващ статус намаляват за периода.

В последствие, за периода 2013-2018 е извършена актуализация на доклаването за видовете и повторно докладване на ПС за тях (или т.н. "resubmission") на 09.01.2020 г. Съответно официално са променени изцяло и данните в националното резюме на ЕТЦ/БР за България, както е видно на https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-17-national-summary-dashboards/conservation-status-and-trends,т.е. Видовете в FV състояние са 38,06%, в U2 - 31,08%, в U1 – 3,15% и в неизвестно – 27,70%.

Значителните разлики може да се дължат на „неестествени" (non-genuine) промени (Табл. 6.15).

Таблица 6.15. Причини за промяна в консервационния статус – видове (%). *Източник: EEA, 2019*

Причини за промяна в консервационния статус – видове (%)				
Държава-членка	*genuine*	*Non-genuine*	*No change*	*Under revision*
BG	*0.7*	*55.2*	*43.0*	*1.1*

Фигура 6.24 Консервационен статус и тенденции в консервационния статус на не-птичите видове, оценени като имащи неблагоприятен статус в страните-членки. *Източник: EEA, 2019.*

АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА МЕСТООБИТАНИЯТА ПОД ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРАКТИКИ

ХАБИТАТИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИ ИНТЕРЕС (SEBI.005)

Природозащитният статус на видовете и местообитанията е свързан с оценката по Член 17 от Директивата за Хабитатите[10].

В следващите части се оценява напредъка по индикатори, описващи природозащитния статус на местообитанията.

Процент видове и местообитания от интерес за Общността, свързани със селското стопанство със стабилна тенденция към подобрение (C.36).

Индикаторът показва състоянието на опазването на селскостопанските местообитания (пасища) и измерва процента на оценките на селскостопанските местообитания (пасища), които имат благоприятно, неблагоприятно-незадоволително и неблагоприятно-лошо състояние на опазване, включително в контекста на оценката на промените в състоянието на опазване на европейските тревни екосистеми.

Тенденциите в този показател се повлияват преди всичко от прилагането на подпомаганията по 1-ви и 2-ри Стълб на ОСП, както и мерките съгласно Директивата за местообитанията, като например мрежата Натура 2000, както и мерките за защита на местообитанията и видовете. Този комплекс включва:

• местообитания, които са застрашени от изчезване в естествения им обхват;

• местообитания, които имат малък естествен ареал, вследствие на регресията или поради присъщата им ограничена зона;

• местообитания, които представят изключителни примери за типични характеристики на един или повече биогеографски региони "[11].

Данните позволяват да се оцени степента на амбициозност на мерките по Натура 2000 и извън тях, предложени от ДЧ в областта на развитието на селските райони по отношение на биоразнообразието. Информацията допълва Индекса на Птиците в обработваемите площи, който не е показател за местообитанията и е фокусиран само върху обикновените птици. Две мерки за „екологизиране" на Стълб 1 от ОСП (екологично насочени площи (ЕНП) и мярката за опазване на пасищата), както и някои разпоредби за кръстосано спазване са допълнителни ключови елементи, които допринасят за подобряване на състоянието на опазване на тревните площи.

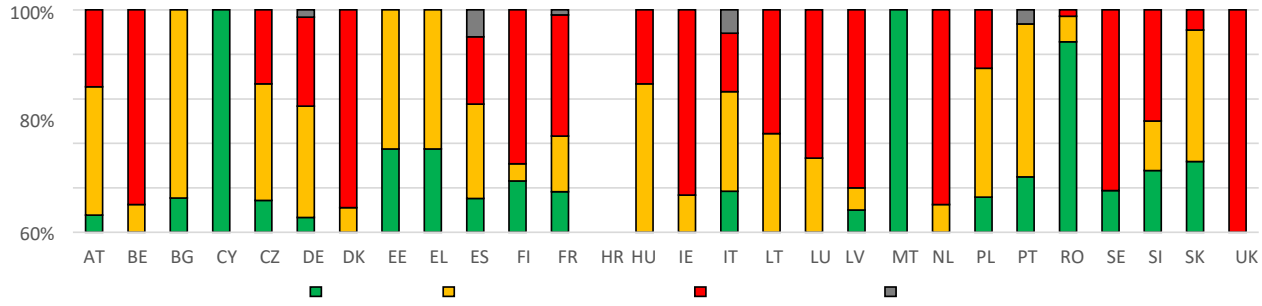
Природозащитен статус на видове и местообитания, свързани с оценка по Член 17 от Директивата за Хабитатите[12]

Според наличните данни, в България само 15,4% са в благоприятен статус (Фиг. 6.25).

[10] Article 17, Habitats Directive 92/43/EEC

[11] член 1 от Директивата за местообитанията

[12] Article 17, Habitats Directive 92/43/EEC

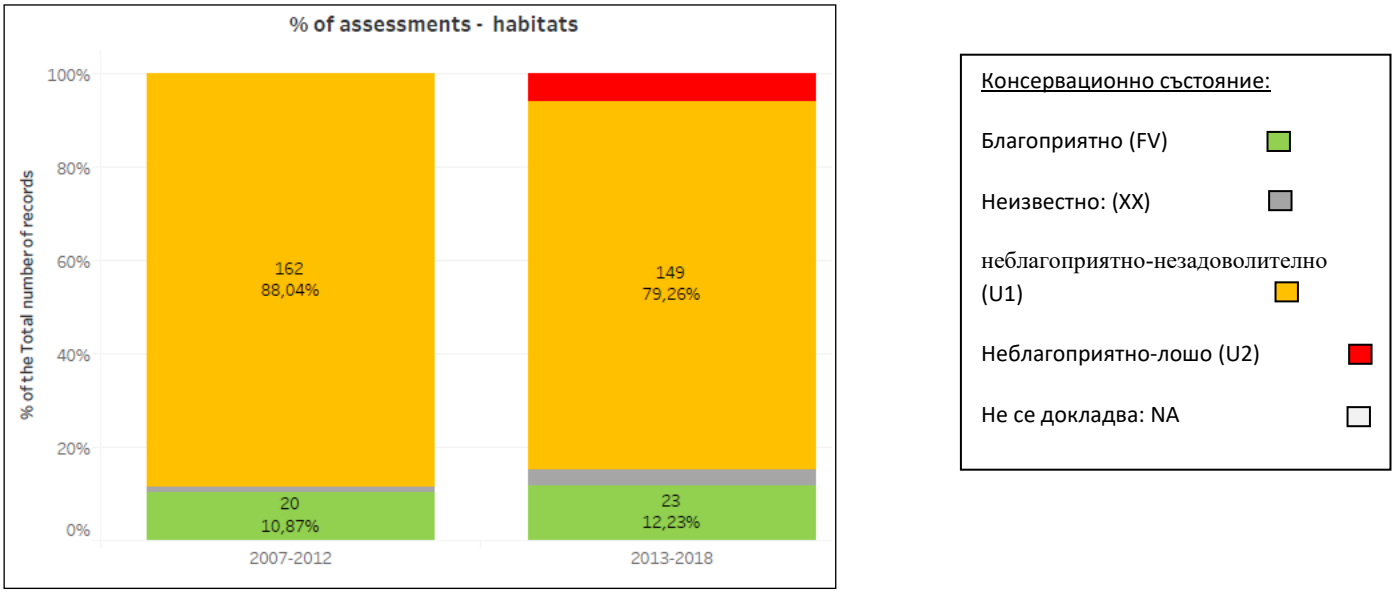
Source: EEA - DG ENV Methodology (C.36)

Фигура 6.25 Природозащитен статус на пасища и ливади (% от оценките на местообитанията (Conservation status of grassland (% of assessment of habitats) at 2012. *Източник: EEA, 2019*

Около 84,6% от тревните площи имат неблагоприятен природозащитен статус.

Обща оценка на консервационния статус на местообитанията в страната

Оценката е извършена на база докладване през 2013 и 2019 г. от всяка страна-членка на ЕС.

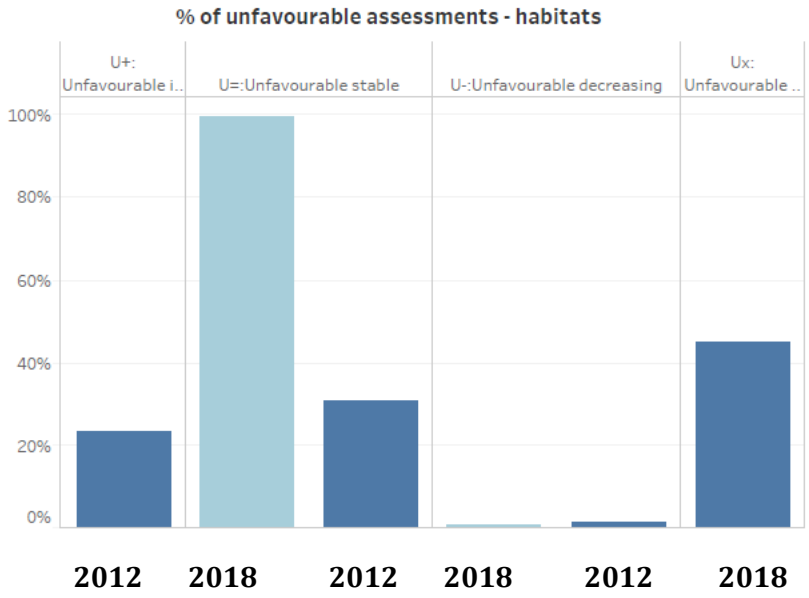
Фигура 6.26 Дял на оценката на местообитанията във всеки природозащен статус за България (% оценени видове). *Източник: ЕЕА на база данни от двете оценки - през 2013 и 2019 г. Източник: Member State reported data on conservation status of habitat types and species (Article 17, Habitats Directive 92/43/EEC) - https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-17-national-summary-dashboards/conservation-status-and-trends , Credentials: ETC/BD, EEA*

Данните (Фиг. 6.26), докладвани за България, показват **общо подобряване на консервационния статус на местообитанията**. Отчита се намаляване на дела на местообитанията в неблагоприятно-незадоволително (U1) състояние от около 88% през 2012 г. на 79% през 2018 г., а тези в благоприятно състояние се увеличават от около 11% през 2012 г. до около 12% през 2018 г. Общо местообитанията със неблагоприятно стабилен статус (Фиг.6.27) намаляват значително през 2018 спрямо 2012 г.

Данните в Табл. 6.16 сочат, че разликите в състоянието при двете докладвания са или без промяна (24,2%) или може да се дължат на „неестествени“ (non-genuine) промени.

Таблица 6.16 Причини за промяната в консервационния статус на местообитанията (%). *Източник: EEA, 2019.*

Причини за промяната в консервационния статус – местообитания (%)				
Държава-членка	*genuine*	*Non-genuine*	*No change*	*Under revision*
BG	*0.5*	*7.5*	*24.2*	*4.7*

Фигура 6.27 Тенденции в консервационния статус за местообитанията оценени като имащи неблагоприятен статус. *Източник: EEA на база данни от 2018 г.*

Състояние по Член 12 на Директивата за птиците

Фигурите, представени по-долу, показват данните, предоставени от държавите-членки по докладите от 2013 и 2019 г:

https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-12-national-summary-dashboards

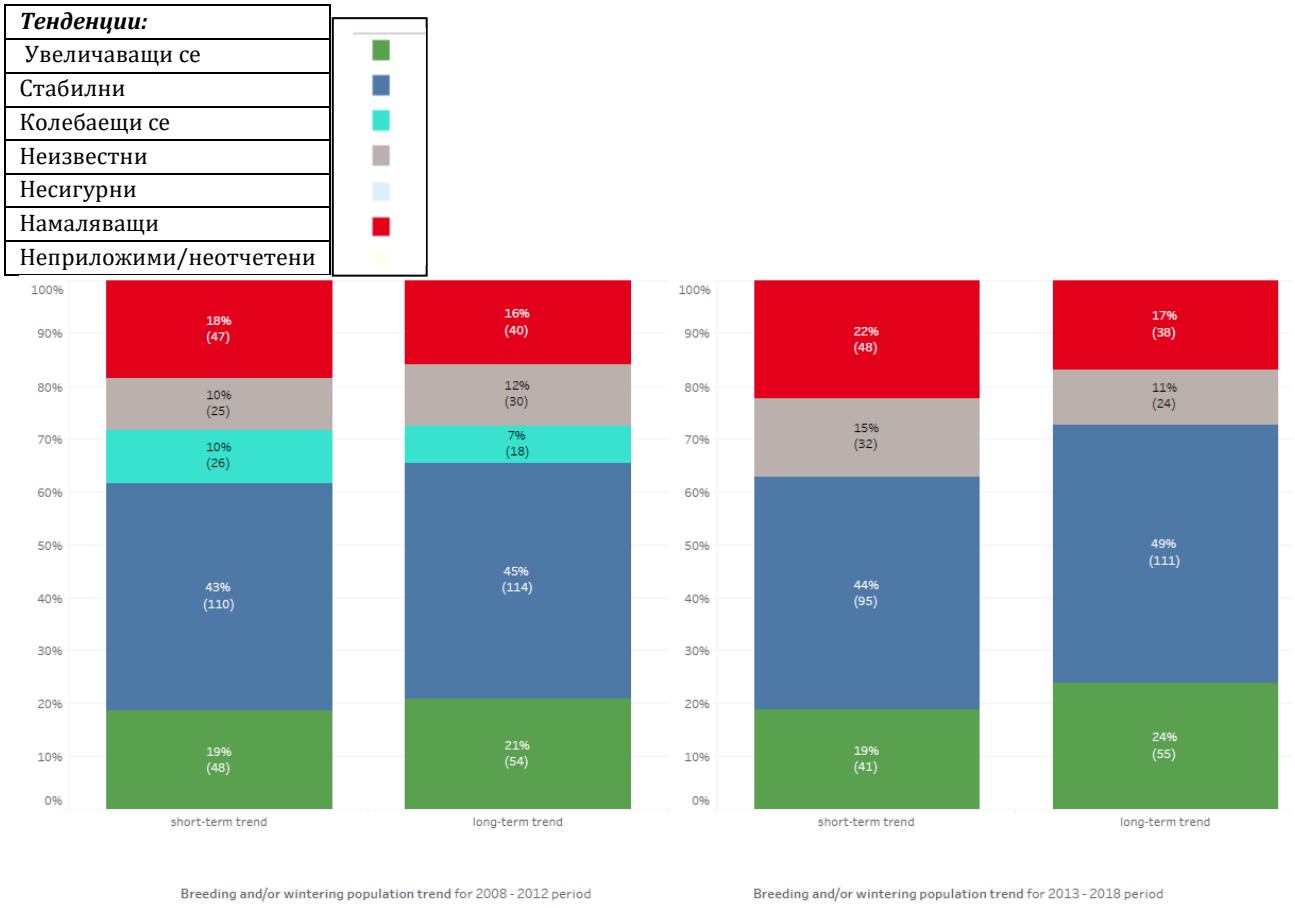
Тенденции в популациите

Диаграмите показват съотношението на видовете / популациите на птици във всяка категория тенденции за краткосрочни и дългосрочни тенденции за двата отчетни периода - 2008-2012 и 2013-2018 г. Показани са размножаващите се и зимуващи популации в страната.

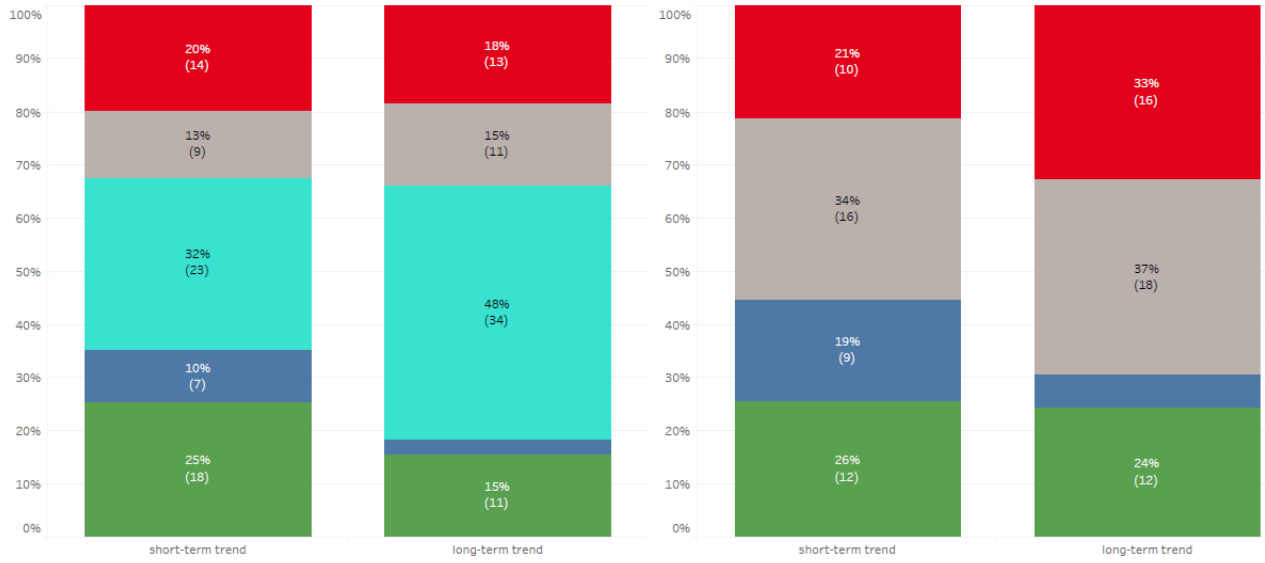
Данни:
Статистиката за отчетния период 2013-2018 включва информация за всички докладвани видове птици (независимо от категорията на появата, напр. Новопристигнали видове, предоставени в контролния списък), с изключение на незадължителните или други отчети (отчети за случайни, неместни и др. видове). Статистиката за периода 2008-2012 г. включва видове птици, присъстващи в статистиката в доклада за състоянието на природата за 2015 г. (освен ако за някои изключителни случаи селекцията в доклада за състоянието на природата се основава на същия набор от критерии като фигурите за 2013-2018 г. по-горе).

„Неизвестен“ се отнася до съотношението на видовете с неизвестна тенденция (т.е. когато държава-членка е отчела тенденцията за популация като „неизвестна“). Това обхваща и двата

случая, в които тенденцията за популация не е поискана (например дългосрочна тенденция за новопристигнали видове).

Фигура 6.28 Дял (в %) на видове/популации на птици, размножаващи се в България, докладвани с тенденции за намаляване, стабилизиране, колебаещи се, увеличаване или неизвестни за периода 2008-2012 и 2013-2018 (проект).

Фигура 6.29 Дял (%) на видове/популации на птици, зимуващи в България, докладвани с тенденции за намаляване, стабилизиране, колебаещи се, увеличаване или неизвестни за периода 2008-2012 и 2013-2018 (проект). *Забележка: Данните за двата периода не са директно сравними, поради промени в методологията или подобрено подаване на данни.*

Данните на Фиг. 6.28 сочат, че делът (в %) на видове/популации на птици, **размножаващи** се в България, със **намаляващ** статус остава относително постоянен при краткосрочната тенденция - 18% и 22% през 2012 и 2018 г. съответно, както и при дългорочната тенденция от 16% до 17% през 2012 и 2018 г. съответно. Подобна е тенденцията при популациите със **стабилен** статус, като техния дял при краткосрочната тенденция е 43% и 44% през 2012 и 2018 г. съответно, както и при дългорочната тенденция от 45% до 49% през 2012 и 2018 г. съответно. Прави впечатление положителната тенденция за запазване при популациите със **увеличващ** се статус, като техния дял при краткосрочната тенденция е 19% през 2012 и 2018 г., както и при дългорочната тенденция от 21% до24% през 2012 и 2018 г. съответно.

Данните на Фиг. 6.29 сочат, че делът (в %) на видове/популации на птици, **зимуващи** в България със **намаляващ** статус, е относително постоянен при краткосрочната тенденция - 20% и 21% през 2012 и 2018 г. съответно, но с увеличение при дългорочната тенденция от 18% до 33% през 2012 и 2018 г. съответно. Подобна е тенденцията при популациите със **увеличващ** се статус, като техния дял при краткосрочната тенденция е 25% и 26% през 2012 и 2018 г. съответно, както и при дългорочната тенденция от 15% до 24% през 2012 и 2018 г. съответно. Прави впечатление увеличаването на категорията на популациите със статус **неизвестни**, като техния дял при краткосрочната тенденция е 13% и 34% през 2012 и 2018 г., както и при дългорочната тенденция от 15% до37% през 2012 и 2018 г. съответно.

Обобщение на основния напредък на България по Директивата за местообитанията

/по Докладване за напредъка, 2013/[13]

През периода 2007 – 2012 г. бяха направени значителни изменения и допълнения в българското законодателство, вкл. приети нови наредби и инструкции с цел постигане на пълна синхронизация с Директива 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и дивата флора и фауна (Директивата за местообитанията), както следва:
- Закона за биологичното разнообразие (Обн., ДВ, бр. 77 от 9.08.2002 г , посл. изм. и доп., бр. 66 от 26.07.2013 г.) - направени няколко изменения, като по този начин, България е постигнала пълно транспониране на разпоредбите на Директивата;

- Наредбата за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони. (обн., ДВ, бр. 73 от 11.09.2007 г., посл . изм. и доп. бр. 94 от 30.11.2012 г.);

- Наредба за условията и реда за разработване и утвърждаване на планове за управление на защитени зони (обн., ДВ, бр. 7 от 27.01.2009 г., посл. изм., бр. 93 от 24.11.2009 г.);

- Наредба за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда (обн. ДВ бр.25 от 18 Март 2003г., посл. изм. и доп. бр. 94 от 30.11.2012 г.);

- Наредба за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми (обн., ДВ, бр. 57 от 2.07.2004 г., посл. изм., бр. 94 от 30.11.2012 г.);

- Наредба № 2 от 18.12.2006 за условията и реда за създаването и функционирането на Националната Система за Мониторинг на Състоянието на Биологичното разнообразие /НСМСБР/ (обн., ДВ, бр. 3 от 12.01.2007 г.).

За съответния период екологичната мрежа Натура 2000 бе развита и допълнена на няколко етапа. Съгласно националното законодателство това бе направено с Решения на Министерския съвет №122/02.03.2007 г., № 661/16.10.2007г. , № 802/04.12.2007 г., №811/16.11.2010 г., и № 335/26.05.2011 г. Така обхвата на мрежата от защитени зони съгласно Директивата за местообитанията съставлява 30% от територията на страната, а цялата мрежа Натура 2000 в България спрямо Директива за местообитанията и Директива за птиците заема 34.9 %, което ни поставя на едно от първите места в ЕС. С това процеса по изграждане на сухоземната част от мрежата от защитени зони по Директивата за местообитанията е почти приключил. Продължава работата по изграждането на морската част от мрежата, като през 2011г. бяха предприети значителни стъпки за попълване на празнотите в познанията и постигане на по-добро покритие на мрежата.

Бе изградена и Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие като комплексен механизъм за проследяване и обобщаване на промените в биологичното разнообразие на Република България в дългосрочен план.

---

13 https://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=bg/eu/art17/envxhyhkg/BG_general_report.xml&conv=587&source=remote

В Закона за биологичното разнообразие (чл. 19) е предвидена възможността в случай на наличие на опасност от увреждане на защитени зони, преди да бъдат издадени заповедите за обявяването им, съдържащи режими или ограничения на дейности, от министърът на околната среда и водите да бъдат издавани временни заповеди за забрана или ограничаване на отделни действия в границите на зоните. Срокът на тези заповеди е до две години. През докладвания период бяха издадени общо 6 такива заповеди за защитени зони за местообитанията.

През периода 2007 – 2012 година по ОП „Околна среда 2007-2013г.“, ОП „Развитие на сектор рибарство“, Програма за развитие на селските райони 2007-2013 г., програмата LIFE+, Седма рамкова програма и програмите за трансгранично сътрудничество бяха договорени редица проекти включващи директно насочени към Натура 2000 мерки, мерки за опазване и възстановяване на видове и местообитания от Директивата за местообитанията, както и такива свързани с провеждането на проучвания и популяризирането на опазването на природата и Натура 2000 мрежата. Използвани са и други чуждестранни и национални инструменти, като Българо-Швейцарска програма, Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство, Норвежка програма, финансиране по линия на Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда, Националния доверителен екофонд, Фонд „Научни изследвания“, както и форми на публично-частно партньорство. Отношение към дейностите, свързани с НАТУРА 2000, имат и проекти, реализирани по ОП “Регионално развитие“ и ОП „Административен капацитет“. Общо договорените за периода проекти са 446. Пълни списъци и информация за възложените проекти са налични на интернет страниците на съответните програми.

През периода на докладване стартира изпълнението на няколко основни проекта на национално ниво, свързани с опазването и управлението на мрежата Натура 2000, финансирани по ОП ”Околна среда” 2007-2013, изпълнявани от МОСВ:
- Проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природните местообитания и видове – фаза 1”. В резултат от проекта, за почти всички местообитания и видове от Приложения 1 и 2 на Директивата за местообитанията (с изкл.. на морските видове и местообитания), предмет на опазване в защитените зони в България, са разработени методики за картиране и за определяне на природозащитното състояние, определени са референтни стойности за благоприятно природозащитно състояние, извършено е картиране и са изготвени оценки на национално, биогеографско и локално ниво. Изготвени са схеми за мониторинг на биологичното разнообразие на ниво защитена зона и на национално ниво. Получените резултати от картирането ще дадат възможност да се съчетаят задълженията на страната за защита на местообитанията и видовете, и постигането на икономическо развитие, което да е в унисон с опазване на околната среда.

- Проект „Разработване и внедряване на информационна система за защитените зони от екологичната мрежа НАТУРА 2000”. В резултат от проекта е изградена единна информационна система за защитените зони от екологична мрежа Натура 2000, в която са събирани и обединени наличните данни и чрез която е осигурен бърз и лесен достъп до тях от страна на МОСВ, регионалните структури, заинтересованите ведомства, обществеността, бизнеса и др.

- Проект „Национална информационна и комуникационна стратегия за мрежата НАТУРА 2000”. С приета вече от Министерския съвет стратегия ще се подобри цялостния процес

на комуникация през следващите десет години между всички страни, които имат отношение към развитието, утвърждаването и функционирането на мрежата НАТУРА в България – централни и местни администрации, НПО, академична общност, бизнес, медии и други заинтересовани страни.

Други основни проекти на национално ниво, осъществени през периода с национално финансиране и чрез Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство са:
- Проект „Разширяване на екологичната мрежа Натура 2000 в българската черноморска акватория", като в резултат от проекта е ревизирана наличната информация и са набрани нови данни за морските видове и местообитания, стартирана е и административна процедура по разширение на екологичната мрежа Натура 2000 в акваторията на Черно море.

- Проект "Разработване на информационна система към Националната система за мониторинг на биоразнообразието в България". В резултат от проекта е доразвита и усъвършенствана изградената до момента информационна система към Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие. Наличието на актуална информация за разпространението, числеността и състоянието на видовете и природните местообитания ще допринесе за провеждането на ефективна национална политика по тяхното опазване. Публичната част на информационната система предоставя възможност за достъп до информация на широката общественост.

С цел опазване и управление на популацията на видове включени в Приложение 2 и 4 от Директивата за местообитанията са изготвени 4 бр. плана за действие. В процес на изготвяне са още 9 плана за животински видове и 47 за растителни видове. За постигане на по-добро управление на горите в Натура 2000, включващи местообитания от Приложение 1 от Директивата и свързаните с тях видове, през 2011 г. е изготвен специфичен пакет от мерки, които са задължителни за съблюдаване при разработването на плановите документи за управление на горите.

През 2008 г. стартира мярка 214 „Агроекологични плащания", а през 2011 г. стартира мярка 213 „НАТУРА 2000 за земеделски земи", с които се подпомагат земеделските стопани за прилагане на земеделски дейности, насочени към подобряване на опазването на природната среда, и в частност постигане и осигуряване опазването, поддържането и/или възстановяването на благоприятното състояние на природни местообитания и местообитания на видовете, предмет на опазване в Натура 2000.

/по Докладване за напредъка, 2019/[14]

През периода 2013 – 2018 г. продължи развитието и допълването на екологичната мрежа Натура 2000 основно в морската й част. Приети са общо 5 нови защитени зони за местообитанията и са разширени границите на още 8 зони. С Решение на Министерския съвет № 660/01.11.2013 г. морската част от мрежата в частта и от защитени зони за местообитанията беше разширена, като се одобриха 3 нови изцяло морски зони и беше

14 https://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=bg/eu/art17/envxhyhkg/BG_general_report.xml&conv=587&source=remote

разширена акваторията на 6 от съществуващите зони. С Решение на Министерския съвет № 223/24.04.2014 г. още една териториална защитена зона за местообитанията беше одобрена и беше разширен териториалния обхват на още две зони. С Протокол № 23 от проведено на 07.12.2018 г. заседание на Националния съвет по биологично разнообразие към министъра на околната среда и водите беше одобрена 1 нова защитена зона за местообитанията в района на Рила планина и предложена за приемане от Министерския съвет (МС) на Република България - BG0000636 „Ниска Рила“. В последствие зоната бе официално приета от МС и предложена за одобрение на Европейската комисия.

През периода на докладване бе допълнена и мрежата от защитени зони по Директивата за птиците като бяха определени 2 нови защитени зони и разширена 1 зона за опазване на дивите птици.

Така обхвата на мрежата от защитени зони съгласно Директивата за местообитанията покрива 30.3% от територията на страната, като цялата мрежа Натура 2000 в България включва общо 341 защитени зони съгласно Директивата за местообитанията и Директивата за птиците и заема 34.9% от националната територия.

Бяха издадени и първите заповеди за обявяване на специални консервационни зони за едни от най-чувствителните зони, включващи редица административни природозащитни мерки.

В Закона за биологичното разнообразие (чл. 19) е предвидена възможността в случай на наличие на опасност от увреждане на защитени зони, преди да бъдат издадени заповедите за обявяването им, съдържащи режими или ограничения на дейности, от министъра на околната среда и водите да бъдат издавани временни заповеди за забрана или ограничаване на отделни действия в границите на зоните. Срокът на тези заповеди е до две години. През докладвания период неколкократно бяха издавани такива заповеди.

Бяха направени промени и допълнения в нормативната уредба, насочени към подобряване контрола и управлението на пасищата, както и по-пълното интегриране на изискванията на Директивата за местообитанията в горскостопанските дейности. В резултат от обществените обсъждания в хода на обявяване на първите специални консервационни зони бе взето решение и с нарочна заповед на министъра на земеделието, храните и горите през 2016 г. бяха определени горите във фаза на старост в държавните горски територии, управлявани от Министерство на земеделието, храните и горите, попадащи в защитени зони от Натура 2000, като елемент от системата за поддържане на благоприятното природозащитно състояние на горските типове природни местообитания, съгласно изискванията на Директива 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна. Общата площ на определените гори във фаза на старост е 109 000 ха, като определянето е направено на ниво защитена зона, при заложен минимум от 10 % гори във фаза на старост във всяка зона.

През докладвания период бяха отчетени някои недостатъци в националната правна уредба и нейното прилагане, свързани с ефективността на управлението на Натура 2000 мрежата в страната и водещи до забавяне на процеса на обявяване на специалните консервационни зони. Във връзка с това основните усилия на администрацията през периода 2013 -2018 г. бяха насочени към отстраняването на тези недостатъци и въвеждането на нов, ефективен подход за управление на екологичната мрежа Натура

2000. Новият подход следва да оптимизира управлението на мрежата в България, както и да спомогне в най-пълна степен за постигане на целите на Директивата за местообитанията.
Новият подход бе разработен в рамките на успешно изпълнен проект, финансиран по Оперативна програма „Околна среда 2014 -2020 г.“ - „Управленски подход за мрежата „Натура 2000“. Подходът е съобразен с последните тенденции в управление на мрежата Натура 2000 в ЕС и насоките на ЕК, като е изготвен на базата на редица анализи, проучвания и предложения за решения, обсъдени широко с представителите на основните заинтересовани страни в страната в рамките на работни групи и кръгли маси. Предвижда се изграждане на допълнителен капацитет, децентрализация на процеса и въвличане на местните общности в процеса на вземане на решения.

Подходът включва въвеждане на двустепенен модел на управление на Натура 2000, включващ управление на национално и регионално ниво, създаване на Национален консултативен съвет за Натура 2000 към националния орган за управление на мрежата и Комитети на заинтересованите страни към регионалните органи, въвеждане на задължително разработване на планове за управление за всички защитени зони и четиристепенен подход за определяне на природозащитните цели, включващ разработването на национален документ за целите на Натура 2000. Четиристепенният подход е научен подход, който поставя във фокуса на управлението конкретните видове и природни местообитания, като се отчита тяхното природозащитно състояние и приносът на конкретните територии за подобряването му на биогеографско ниво.

Внедряването на новия подход за управление на Натура 2000 изисква законодателни промени, като във връзка с това в края на докладвания период стартира процедура за изменение и допълнение на Закона за биологичното разнообразие, с цел въвеждане на посочената по-горе концепция. Към настоящия момент законопроектът е внесен за съгласуване от Министерският съвет. Стартира и разработването на предвидения съгласно подхода Документ за целите на Натура 2000.

През периода 2013 – 2018 година продължи прилагането на мерките от договорен характер за поддържане и възстановяване на видовете и местообитанията, предмет на опазване съгласно Директивата за местообитанията, свързани с ползването на земеделските земи – мярка 213 – „Плащания по Натура 2000“ и мярка 214 „Агроекологични плащания“от „Програмата за развитие на селските райони за периода 2007 - 2013 г. “ (ПРСР), преадаптирани съответно в мярка 12 и мярка 10 от ПРСР 2014-2020 г.

Също така бяха изпълнени и договорирани (все още в процес на изпълнение) редица проекти включващи директно насочени към Натура 2000 мерки, мерки за опазване и възстановяване на видове и местообитания от Директивата за местообитанията, мерки от планове за управление и планове за действие за видове, както и такива свързани с провеждането на проучвания, развитие на Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие и популяризирането на опазването на природата и Натура 2000 мрежата. Пълни списъци и информация за възложените проекти са налични на интернет страниците на съответните финансиращи програми. По отношение на структурните инструменти на ЕС информация за всички проекти може да бъде намерена на страницата на специализираната информационна система, както следва:
- за изпълнените проекти с финансиране от предходния програмен период (2007 – 2013 г) - http://umispublic.government.bg/prProcedureProjectsInfo.aspx?op=-1&proc=-2&clear=1

- за проектите с финансиране от настоящия програмен период (2014 – 2020 г.) – http://2020.eufunds.bg/en ; http://2020.eufunds.bg/en/0/0/Operations?ProgrammeId=AYfIOSQIKPc%3D&ShowRes=True

Освен включените в т. 7 от настоящия доклад реинтродукции на видове от Приложение 4 на Директивата, през периода са изпълнени и редица проекти за възстановяване на типове природни местообитания от Приложение 1 на Директивата и за възстановяване на популации на видове от Приложение 2 на Директивата, които не са включени в Приложение 4. В резултат на успешно приключили такива проекти са нанесени и промени в стандартните формуляри на защитените зони по отношение на местообитания 91E0 и 9180 и видовете Балкански щипок (Sabanejewia aurata) и Главоч (*Cottus gobio*).

През периода на докладване бяха разработени два плана за действие за видове от приложенията на Директивата за местообитанията, които към настоящия момент са в процес на приемане – за Вълка (*Canis lupus*) и за Европейския лалугер (*Spermophilus citellus*). Бе възложено разработването на план за действие за Северния гребенест тритон (*Triturus cristatus*) и бяха утвърдени задания за разработване на планове за действие на още 15 животински и 5 растителни вида от Приложения 2 и 4 на Директивата.

В изпълнение на действащите през периода планове за действие за видове бяха изпълнени редица мерки, като например тези свързани с опазването на Кафявата мечка (Ursus arctos) и за намаляване на конфликта човек-мечка. Изплатените през периода обезщетения за щети, нанесени от кафява мечка, възлизат на ок. 170 000 евро. Закупени са и са раздадени на фермерите в проблемните райони електропастири и овчарски кучета. Във всички проблемни райони са сформирани и функционират групи за бързо реагиране. Проведени са обучителни кампании. Видът е обект на регулярен мониторинг.

Беше изготвена и утвърдена Инструкция за взаимодействие за повишаване на ефективността на действията при случаи на изхвърлени бедстващи живи и останки от мъртви китоподобни по Българското черноморско крайбрежие (публикувана на интернет страницата на министерството: https://www.moew.government.bg/bg/priroda/zakonodatelstvo/nacionalno-zakonodatelstvo/naredbi-pravilnici-i-instrukcii/). Към инструкцията е приложен унифициран протокол за събиране на данни. Целта е създаване на единен, ясен и работещ модел на действие при подобни случаи.

Обобщение на основния напредък на България по Директивата за птиците

/по Докладване за напредъка, 2013/[15]

През периода 2008 – 2012 г. бяха направени значителни изменения и допълнения в българското законодателство, вкл. приети нови наредби и инструкции с цел постигане на пълна синхронизация с разпоредбите на Директива 2009/147/ЕО относно опазването на дивите птици (Директива за птиците), основно свързани със задълженията за превантивна защита на защитените зони за птиците, произтичащи от чл. 4 (4) от

15

https://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=bg/eu/art12/envurvl3a/BG_birds_general_report.xml&conv=346&source=remote

Директивата и заменени от задълженията по чл. 6 (2-3) от Директива 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и дивата флора и фауна (Директивата за местообитанията), както следва:

- Закона за биологичното разнообразие (Обн., ДВ, бр. 77 от 9.08.2002 г , посл. изм. и доп., бр. 66 от 26.07.2013 г.) - направени са няколко изменения, като по този начин България е постигнала пълно транспониране на разпоредбите на двете директиви;
- Наредбата за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони. (обн., ДВ, бр. 73 от 11.09.2007 г., посл . изм. и доп. бр. 94 от 30.11.2012 г.);
- Наредба за условията и реда за разработване и утвърждаване на планове за управление на защитени зони (обн., ДВ, бр. 7 от 27.01.2009 г., посл. изм., бр. 93 от 24.11.2009 г.);
- Наредба за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда (обн. ДВ бр.25 от 18 Март 2003г., посл. изм. и доп. бр. 94 от 30.11.2012 г.);
- Наредба за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми (обн., ДВ, бр. 57 от 2.07.2004 г., посл. изм., бр. 94 от 30.11.2012 г.);

В изпълнение изискванията на Директивата за птиците продължи укрепването на институционалния капацитет на Министерство на околната среда и водите и неговите регионални структури – Регионалните инспекции по околна среда и води, и по-специално на създадените административни звена за Натура 2000, които изпълняват специфичните дейности в процеса на изграждане и управление на мрежата от Защитени зони за опазване на дивите птици (специалните защитени зони, СЗЗ). Създадени са механизмите за прилагане на Директивата, проведена е информационна кампания във връзка с мрежата Натура 2000.

С оглед по-пълното обхващане на определените Орнитологично важни места в страната от мрежата от СЗЗ през докладвания период нейния обхват бе допълнен, чрез разширяването на 2 от класифицираните през 2007 г. СЗЗ и класифицирането на 4 нови. Съгласно националното законодателство това бе направено с Решение на Министерския съвет № 335/26.05.2011 г. (ДВ бр.41 от 31.05.2011г.). Така обхвата на мрежата от защитени зони съгласно Директивата за птиците стана 22.6% от територията на страната, при 20.4% до тогава, а цялата мрежа Натура 2000 в България спрямо Директива за местообитанията и Директива за птиците заема 34.9%, което ни поставя на едно от първите места в ЕС.

През докладвания период бяха издадени заповеди на министъра на околната среда и водите за обявяване на всички класифицирани през 2007 г. СЗЗ, съдържащи забрани или ограничения на дейности, противоречащи на целите за опазване на защитените зони. Обявяването на Защитените зони за птиците преминава през няколко етапа поради необходимостта за някои от тях да бъдат извършени допълнителни дейности по аргументирането им пред бизнеса и обществеността в тези зони. В този процес МОСВ получи подкрепата на влиятелни обществени фактори, включително активна намеса на националната природозащитна общност.

През периода 2008 – 2012 година по ОП „Околна среда 2007-2013г.“, ОП „Развитие на сектор рибарство“, Програма за развитие на селските райони 2007-2013 г., програмата LIFE+, Седма рамкова програма и програмите за трансгранично сътрудничество бяха договорени редица проекти включващи директно насочени към Натура 2000 мерки,

мерки за опазване и възстановяване на видове птици и техните местообитания, както и такива свързани с провеждането на проучвания и популяризирането на опазването на природата и Натура 2000 мрежата. Използвани са и други чуждестранни и национални инструменти, като Българо-Швейцарска програма, Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство, Норвежка програма, финансиране по линия на Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда, Националния доверителен екофонд, Фонд „Научни изследвания“, както и форми на публично-частно партньорство. Отношение към дейностите, свързани с НАТУРА 2000, имат и проекти, реализирани по ОП “Регионално развитие“ и ОП „Административен капацитет“. Пълни списъци и информация за възложените проекти са налични на интернет страниците на съответните програми.

През периода на докладване стартира изпълнението на няколко основни проекта на национално ниво, свързани с опазването и управлението на мрежата Натура 2000, финансирани по ОП ”Околна среда” 2007-2013, изпълнявани от МОСВ:
- Проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природните местообитания и видове – фаза 1”. В резултат от изпълнението на дейностите за определяне и минимизиране на рисковете за дивите птици по проекта, бяха разработени: 3 методики за проучване на миграция на птиците по комбиниран визуален и радарен метод, за проучване на гнездящите птици и за проучване на местата за хранене на зимуващите водолюбиви птици, ГИС карта със зонирането на България по отношение на риска за птиците при изграждане на ветрогенератори, Ръководство за опазване на дивите птици при развитието на ветроенергийните източници в България, набрани нови данни от проведените теренни проучвания. Получените резултати от проекта ще дадат възможност да се съчетаят задълженията на страната за защита на птиците и постигането на икономическо развитие, което да е в унисон с опазване на околната среда.

Проект „Разработване и внедряване на информационна система за защитените зони от екологичната мрежа НАТУРА 2000”. В резултат от проекта е изградена единна информационна система за защитените зони от екологична мрежа Натура 2000, в която са събирани и обединени наличните данни и чрез която е осигурен бърз и лесен достъп до тях от страна на МОСВ, регионалните структури, заинтересованите ведомства, обществеността, бизнеса и др.

- Проект „Национална информационна и комуникационна стратегия за мрежата НАТУРА 2000”. С приета вече от Министерския съвет стратегия ще се подобри цялостния процес на комуникация през следващите десет години между всички страни, които имат отношение към развитието, утвърждаването и функционирането на мрежата НАТУРА в България – централни и местни администрации, НПО, академична общност, бизнес, медии и други заинтересовани страни.

Друг основен проект на национално ниво, осъществен през периода с финансиране от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство, е проект “Разработване на информационна система към Националната система за мониторинг на биоразнообразието в България”. В резултат от проекта е доразвита и усъвършенствана изградената до момента информационна система към Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие. Наличието на актуална информация за разпространението, числеността и състоянието на видовете и природните местообитания ще допринесе за провеждането на ефективна национална политика по

тяхното опазване. Публичната част на информационната система предоставя възможност за достъп до информация на широката общественост.

Основните проекти изпълнявани през периода, свързани с предприети мерки за осигуряване кохерентността на мрежата от СЗЗ, опазването и възстановяването на конкретни видове, прилагането на иновативни методи на управление, подобряване на сътрудничеството между институциите и заинтересованите страни, подобряване на общественото мнение за Натура 2000 и съвместяването й с развитието на местната икономика, с набирането на данни за популациите на птиците, както и основните публикации в допълнение на информацията посочена в т. 6 от доклада са описани в приложения файл - Add_Info_art12_Birds_2008-2012.doc

През отчетния период са приети 2 плана за действие за опазване на птици, а именно:
• План за действие за опазване на египетския лешояд в България 2009 – 2018;
• План за действие за опазване на къдроглавия пеликан (Pelecanus crispus) в България 2013 – 2022;

На различни НПО е възложено изготвянето на още 13 плана за действие за видовете Кръстат орел (Aquila heliaca), Ловен сокол (Falco cherrug), Белогръб кълвач (Dendrocopus leucotos); Белоока потапница (Aythya nyroca), Глухар (Tetrao urogallus), Голям воден бик (Botaurus stellaris), Малък корморан (Phalacrocorax pygmaeus), Трипръст кълвач (Picoides tridactylus), Тръноопашата потапница (Oxyura leucocephala), Червеногуша гъска (Branta ruficolis), Черен лешояд (Aegypius monachus), Брадат лешояд (Gypaetus barbatus), Белоглав лешояд (Gyps fulvus). (http://www.moew.government.bg/?show=top&cid=215)

През докладвания период стартира процеса по подготовка на първите планове за управление на защитените зони за птиците. В процес на съставяне са 7 плана за управление на защитени зони за птици, които не се припокриват със защитени зони за местообитания. Това са плановете за управление на следните защитени зони: BG0002015 Язовир Конуш; BG0002023 Язовир Овчарица; BG0002052 Язовир Жребчево; BG0002086 Оризища Цалапица; BG0002090 Берковица; BG0002099 Кочериново; BG0002101 Мещица. В процес на изготвяне е и 1 интегриран план за защитена зона за местообитанията BG0000620 Поморие и защитена зона за птиците BG0000152 Поморийско езеро.

Мониторинг на дивите птици се извършва чрез Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие (НСМБР), която е в действие от 2007 г. и Екологичният мониторинг в националните паркове (2004-2012г.).

През 2008 г. стартира мярка 214 „Агроекологични плащания", а през 2011 г. стартира мярка 213 „НАТУРА 2000 за земеделски земи", с които се подпомагат земеделските стопани за прилагане на земеделски дейности, насочени към подобряване на опазването на природната среда, и в частност постигане и осигуряване опазването, поддържането и/или възстановяването на благоприятното състояние на природни местообитания и местообитания на видовете, предмет на опазване в Натура 2000.

В периода 2008 – 2012 г. не са разрешавани дейности по въвеждане на чужди видове. Приложение - Научни изследвания и дейности за защита, управление и използване на популациите на птиците (Чл. 10 от Директива 2009/147/ЕО).

/по Докладване за напредъка, 2019/

През периода 2013 – 2018 г. продължи допълването на мрежата от Специални защитени зони (СЗЗ) по Директивата за птиците, с оглед по-пълното обхващане на определените

Орнитологично важни места в страната, като е разширена 1 от класифицираните през 2007 г. СЗЗ и класифицирани 2 нови СЗЗ. Съгласно националното законодателство това е направено с Решение на Министерския съвет № 678/07.11.2013г. (ДВ бр.99 от 15.11.2013г.) и с Протокол № 23 от проведено на 07.12.2018 г. заседание на Националния съвет по биологично разнообразие към министъра на околната среда и водите. Одобрената от Националния съвет по биологично разнообразие в края на периода на докладване нова защитена зона (BG0002129 „Рила буфер“) в последствие е класифицирана и като СЗЗ с Решение на Министерския съвет. Така обхвата на мрежата от СЗЗ, съгласно Директивата за птиците, достигна покритие от 23.1% от територията на страната и включва общо 120 СЗЗ.

За всички СЗЗ, с изключение на последно класифицираната зона, са издадени заповеди на министъра на околната среда и водите по реда на чл. 12 от Закона за биологичното разнообразие, съдържащи забрани и/или ограничения на дейности, противоречащи на целите за опазване на защитените зони. През докладвания период бе издадена и една временна заповед по реда на чл. 19 от същия закон за налагане на забрана за изграждане на вятърни генератори с цел предотвратяване на увреждане на защитената зона до издаване на заповедта по чл. 12 от Закона за биологичното разнообразие.

В изпълнение на предвидените мерки в заповедите по чл. 12 от Закона за биологичното разнообразие за обявяване на 3 СЗЗ в района на нос Калиакра със Заповед № РД-94/19.02.2018 г. на министъра на околната среда и водите е утвърдена Инструкция относно изграждането, експлоатацията и оценката на ефективността на системите за ранно предупреждение за управление на риска от сблъсък на птиците с ветрогенератори.

В този район, в изпълнение на поетите ангажименти от Република България пред Европейската комисия, в изпълнение на Решение на Съда на ЕС по Дело С-141/14, през 2018 г. е изградена Интегрирана система за защита на птиците. Системата за ранно предупреждение позволява управление и минимизиране на риска от сблъсък на птици с въртящите се части на вятърни генератори, чрез спиране на единични или групи турбини, или цели вятърни централи, както и мониторинг за видовете с консервационна значимост. Извършва се системен мониторинг включващ основно смъртност, причинена от сблъсък с роторите на вятърни генератори, безпокойство, водещо до изместване на птиците от местообитанията им и бариерния ефект от генераторите, както по отношение достъпа до местообитания, така и по отношение увеличения разход на енергия за заобикалянето им. Тя се прилага от всички вятърни електроцентрали на територията на СЗЗ BG0002051 „Калиакра“, както и от такива в близост до нея (общо 141 турбини). Системата функционира целогодишно, включително по време на пролетна и есенна миграция и регистрирани хранителни миграции, водещи до висока концентрация на птици. Прилагат се комбинация от съществуващи високотехнологични радарни наблюдения и метеорологични данни, интегрирани с полеви визуални наблюдения от опитни орнитолози, които съвместно гарантират прецизната оценка на риска и незабавното предприемане на подходящи действия. Подробна информация относно обхвата, методиката и резултатите от мониторинга са налични на - https://kaliakrabirdmonitoring.eu/.

Разработени и утвърдени са първите 7 плана за управление на СЗЗ, които не се припокриват с национални защитени територии. Разработени са планове за управление на 2 природни парка и актуализирани плановете за управление на трите национални и

на един от природните паркове, които се припокриват със защитени зони от екологична мрежа Натура 2000, като в плановите документи са отразени видовете и местообитанията, предмет на опазване в припокриващите ги защитени зони и са предвидени редица консервационни мерки, имащи отношение към целеви местообитания и видове по двете природни директиви. От тези планове за управление към момента са утвърдени и влезли в сила два.

Направени са промени и допълнения в нормативната уредба, насочени към подобряване контрола и управлението на пасищата, както и по-пълното интегриране на изискванията на двете природозащитни директиви на ЕС в горскостопанските дейности в страната.

През докладвания период са отчетени някои недостатъци в националната правна уредба и нейното прилагане, свързани с ефективността на управлението на Натура 2000 мрежата в страната. Във връзка с това основните усилия на администрацията през периода 2013 -2018 г. бяха насочени към отстраняването на тези недостатъци и въвеждането на нов, ефективен подход за управление на екологичната мрежа Натура 2000, който да спомогне в най-пълна степен за постигане на целите на природозащитните директиви на ЕС.

Новият подход е разработен в рамките на успешно изпълнен проект, финансиран по Оперативна програма „Околна среда 2014 -2020 г.“ - „Управленски подход за мрежата „Натура 2000“. Подходът е съобразен с последните тенденции в управление на мрежата Натура 2000 в ЕС и насоките на ЕК, като е изготвен на базата на редица анализи, проучвания и предложения за решения, обсъдени широко с представителите на основните заинтересовани страни в страната в рамките на работни групи и кръгли маси. Предвижда се изграждане на допълнителен капацитет, децентрализация на процеса и въвличане на местните общности в процеса на вземане на решения.

Подходът включва въвеждане на двустепенен модел на управление на Натура 2000, включващ управление на национално и регионално ниво, създаване на Национален консултативен съвет за Натура 2000 към националния орган за управление на мрежата и Комитети на заинтересованите страни към регионалните органи, въвеждане на задължително разработване на планове за управление за всички защитени зони и четиристепенен подход за определяне на природозащитните цели, включващ разработването на национален документ за целите на Натура 2000. Четиристепенният подход е научен подход, който поставя във фокуса на управлението конкретните видове и природни местообитания, като се отчита тяхното природозащитно състояние и приносът на конкретните територии за подобряването му на биогеографско ниво, съответно на национално ниво по отношение на видовете птици, предмет на опазване съгласно Директивата за птиците.

Внедряването на новия подход за управление на Натура 2000 изисква законодателни промени, като във връзка с това в края на докладвания период стартира процедура за изменение и допълнение на Закона за биологичното разнообразие, с цел въвеждане на посочената по-горе концепция. Към настоящия момент законопроектът е внесен за съгласуване от Министерският съвет. Стартира и разработването на предвидения съгласно подхода Документ за целите на Натура 2000.

През периода 2013 – 2018 година продължи прилагането на мерките от договорен характер за поддържане и възстановяване на видовете, предмет на опазване съгласно Директивата за птиците и техните местообитания, свързани с ползването на

земеделските земи – мярка 213 – „Плащания по Натура 2000“ и мярка 214 „Агроекологични плащания“ от „Програмата за развитие на селските райони за периода 2007 - 2013 г. “ (ПРСР), преадаптирани съответно в мярка 12 и мярка 10 от ПРСР 2014-2020 г. Също така бяха изпълнени и договорирани (все още в процес на изпълнение) редица проекти включващи директно насочени към Натура 2000 мерки, мерки за опазване и възстановяване на видове птици и техните местообитания, мерки от планове за управление и планове за действие за видове, както и такива свързани с провеждането на проучвания, развитие на Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие и популяризирането на опазването на природата и Натура 2000 мрежата. Пълни списъци и информация за възложените проекти са налични на интернет страниците на съответните финансиращи програми. По отношение на структурните инструменти на ЕС информация за всички проекти може да бъде намерена на страницата на специализираната информационна система, както следва:
- за изпълнените проекти с финансиране от предходния програмен период (2007 – 2013 г) - http://umispublic.government.bg/prProcedureProjectsInfo.aspx?op=-1&proc=-2&clear=1
- за проектите с финансиране от настоящия програмен период (2014 – 2020 г.) – http://2020.eufunds.bg/en ; http://2020.eufunds.bg/en/0/0/Operations?ProgrammeId=AYfIOSQIKPc%3D&ShowRes=Tru

В периода са осъществени и продължават да се осъществяват редица консервационни дейности в рамките на проекти по програма LIFE насочени основно към опазване и възстановяване на застрашени видове птици или на такива с европейска значимост като царския орел (Aquila heliaca), малкият креслив орел (Aquila pomarina), ловния сокол (Falco cherrug), египетския лешояд (Neophron percnopterus), белоглавия лешояд (Gyps fulvus), черния лешояд (Aegypius monachos), брадатия лешояд (Gypaetus barbatus), червеногушата гъска (Branta ruficollis), малката белочела гъска (Anser erythropus), белошипата ветрушка (Falco naumanni) и на други редки и застрашени грабливи и водолюбиви птици. В хода на тези дейности са събрани и данни за редица други видове, като в съответствие с новопостъпилата информация е извършена и актуализация на стандартните формуляри на защитените зони. От изпълнените проекти четири са отличени като „най-добри“ по програма LIFE: LIFE07 NAT/BG/000068 – „Спаси грабливите птици“ на БДЗП насочен основно към опазването на царския орел и ловния сокол в ключови Натура 2000 места; LIFE08 NAT/BG/000277 – “Живот за Бургаските езера“ насочен към опазване на приоритетни видове птици и крайбрежни местообитания в Бургаските Натура 2000 влажни зони; LIFE08 NAT/BG/000278 – „Завръщане на лешоядите в България“ – насочен към възстановяване на популациите на едрите европейски лешояди в България; LIFE11 NAT/BG/000360 – “По-голяма шанс за белошипата ветрушка (Falco naumanni) в България“ насочен към възстановяване на вида в България.

През периода българските организации са отличени с 5 спечелени награди „Натура 2000“ - с 3 проекта, в които са водещи изпълнители и 2 проекта, в които са ключов партньор.

През отчетния период са приети 10 плана за действие за опазване на птици, а именно за кръстатия орел (*Aquila heliaca*), ловния сокол (*Falco cherrug*), белооката потапница (*Aythya nyroca*), голямия воден бик (*Botaurus stellaris*), малкия корморан (*Phalacrocorax pygmaeus*), тръноопашатата потапница (*Oxyura leucocephala*), малката белочела гъска (*Anser erythropus*), червеногушата гъска (*Branta ruficollis*), черния лешояд (*Aegypius monachus*) и малкия креслив орел (*Clanga pomarina*).

Също така са разработени още 7 плана за действие за птици, които към настоящия момент са в процес на приемане, съответно за видовете: Белогръб кълвач (*Dendrocopos leucotos*), Глухар (*Tetrao urogallus*), Трипръст кълвач (*Picoides tridactylus*), Белоглав лешояд (*Gyps fulvus*), Брадат лешояд (*Gipaetus barbatus*), Белошипа ветрушка (*Falco naumanni*), Малък креслив орел (*Clanga pomarina*).

Възложени за разработване са още 2 плана за действие за опазване на видовете Вечерна ветрушка (*Falco vespertinus*) и Планински кеклик (*Alectoris graeca graeca* Meisner, 1804) и са утвърдени задания за разработване на планове за действие за опазване на още 17 вида птици (16 от които в общ многовидов план за действие за колониално гнездящи видове водолюбиви птици).

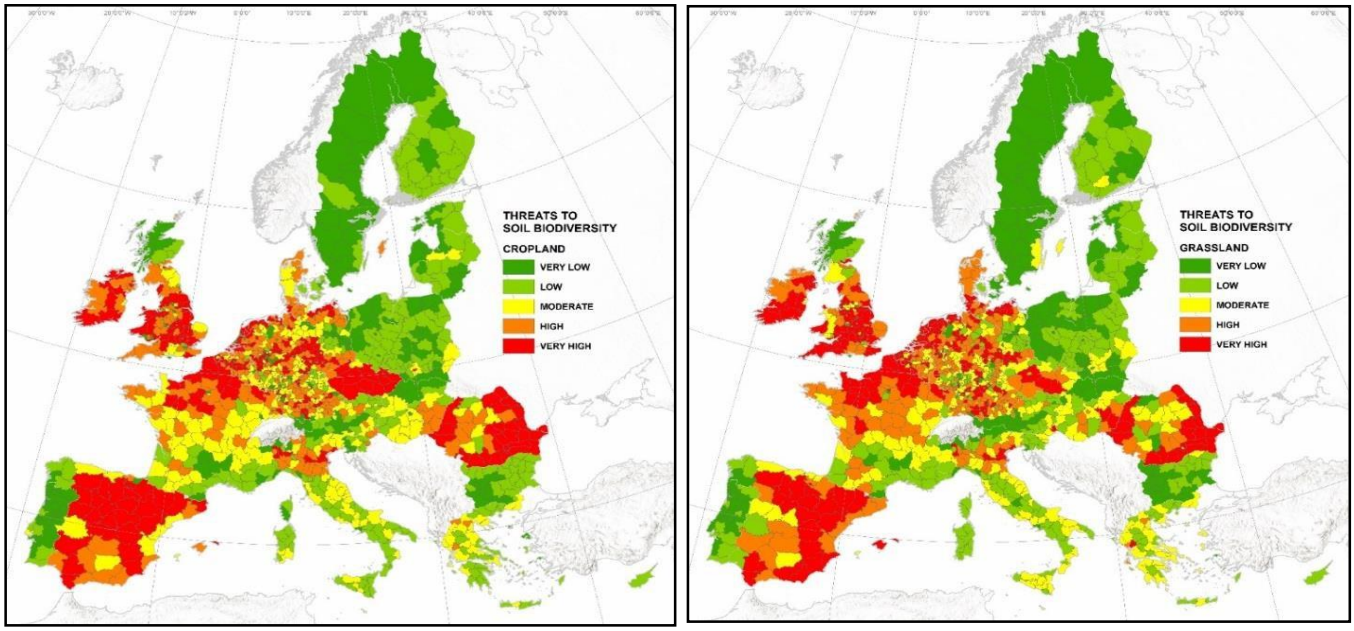
В периода 2013 – 2018 г. не са разрешавани дейности по въвеждане на чужди видове птици.

На територията на България не са разпространени инвазивни видове птици. Предвид Списъка с инвазивни чужди видове, които засягат ЕС, към Регламент(ЕС) 1143/2014 предстои да бъдат предприети превантивни мерки.

Потенциални заплахи за биологичното разнообразие на почвите в културите и затревените площи[16]

Картирането на потенциалните заплахи за биологичното разнообразие на почвата (13 потенциални заплахи за три категории почвени организми: почвени микроорганизми, фауна и биологични функции) е извършено чрез събиране на данни на ниво NUT3 на карта с висока разделителна способност (500 m) (Фиг. 6.30). Здравата почва и нейното биоразнообразие осигуряват предоставянето на редица екосистемни услуги (например производство на храни и регулиране на циклите на хранителните вещества). Като цяло, данните от картирането показват, че северните страни имат по-голям потенциален риск по отношение заплахите за почвеното биоразнообразие, в сравнение с южните, с изключение на Испания. България се намира сред териториите на ДЧ с малко до средно ниво на заплаха за почвеното биоразнообразие.

[16] ГД-Агри, Земеделие и околна среда, 2018 г.

Фигура 6.30 Заплахи за биологичното разнообразие на почвата в обработваемите площи и затревените площи.
Източник: ГД-Агри, Земеделие и околна среда, 2018 г.

БИОЛОГИЧНИ ГРУПИ – състояние в България[17]

Земноводни и влечуги

Според изследванията на ИБЕИ-БАН (МОСВ, Доклад за състоянието и опазването на ок.среда, 2018), през 2017 г. с конкретни находища са доказани два нови за територията на България вида безопашати земноводни – жаба на Лесона *Pelophylax lessonae* (Camerano, 1882) и жаба на Левант *Pelophylax bedriagae* (Camerano, 1882) (Lukanov et al. 2017, Lukanov et al. 2018). Така общият брой потвърдени видове земноводни за България нараства на 23, докато при влечугите остава 38 [18]. По отношение на чуждия инвазивен вид водна костенурка *Trachemys scripta* (Thunberg in Schoepff, 1792) е установено разширяване на ареала спрямо предходни години, като освен досега срещаният подвид червенобуза водна костенурка *T. scripta elegans* (Wied-Neuwied, 1839) са регистрирани и индивиди от подвида жълтобуза водна костенурка *T. scripta scripta* (Thunberg in Schoepff, 1792). В някои райони е установено и успешно размножаване, поради което следва да се приеме, че има тенденция за увеличаващ се риск от този инвазивен вид[19].

Растения

Според изследванията на ИБЕИ-БАН (МОСВ, Доклад за състоянието и опазването на ок.среда, 2018), в периода 2010-2017 г. от Института по биоразнообраие и екосистемни изследвания към БАН са проведени теренни наблюдения върху състоянието на популациите на 10 растителни вида с консервационно значение в България.

Изследването в периода 2010-2014 год. е съфинансирано от Програмата Лайф на ЕС и МОСВ в рамките на проект "Пилотна мрежа от малки защитени територии за опазване на растения от българската флора по модела на растителните микрорезервати", а в

[17] МОСВ - Доклад за състоянието и опазването на околната среда за 2017
[18] Stoyanov et al. 2011, Tzankov & Popgeorgiev 2014
[19] Цанков и кол. 2017

периода 2016-2017 г. – от ПУДООС в рамките на проект "Опазване на редки и застрашени растителни видове в България чрез изпълнение на дейности от утвърдени планове за действие". В табл. 6.19 е представена информация за проучваните растителни видове.

Таблица 6.17 Проучвани растителни видове

Растителен вид	Консервационен статус	Застрашаваши фактори	Наблюдавани популации
Swertia punctata Петниста сверция	Критично застрашен	Ерозия; Конкуренцията на други растителни видове	1.Стара планина (Западна – край р. Бърза, над с. Горни Лом)
Astragalus dasyanthus Вълнестоцветно сграбиче	Критично застрашен	Коситба; Промяна в динамиката на местни видове – захрастяване; Навлизане на инвазивни видове в находището	1. Дунавска равнина (с. Комарево); 2. Струмска долина (гр. Бобошево); 3. Североизточна България (с. Мечка)
Astragalus physocalyx Мехуресточашков клин (сграбче)	Критично застрашен	Вътревидови причини; Ерозия на терена; Паша и утъпкване; Конкуриращи видове	1. Струмска долина (с. Кулата); 2. Тракийска низина (гр. Пловдив)
Erodium absinthoides Балканско часовниче	Застрашен	Утъпкване при паша на домашни животни; Ерозия	1. Влахина планина (с. Логодаж)
Serratula bulgarica Български сърпец	Критично застрашен	Промяна в динамиката на растителността; Навлизане на конкуриращи видове (тръстика)	1. Дунавска равнина (с. Хаджидимитрово)
Verbascum spathulisepalum Родопски лопен	Застрашен	Нерегламентирана Паша, Утъпкване и Косене на частните ливади; Усвояване на терена за обработваеми земи за отглеждане на тютюн; Ограничената площ на подходящите местообитания.	1. Източни Родопи (с. Горни Юруци)
Achillea thracica Тракийски равнец	Критично застрашен	Разораването на синурите и прокарването на „черни" пътища.	1. Тракийска низина, северозападно от с. Маноле - Популацията е единствената в света. - Състоянието й се оценява като критично.
Centaurea trinervia Трижилкова метличина	Критично застрашен	Малочислена популация; нисък възобновителен потенциал и слаба конкурентна способност на вида; паразити и болести по растенията; Промени в състава на растителното съобщество (обрастване с храсти); Пожари; Залесяване.	1. Североизточна България (местностите Таушан тепе и Тепичките, землище на с. Невша
Centaurea waginitziana Вагеницова метличина	Критично застрашен	Разораването; Високата склопеност на гората и обрастването с храсти.	1.Тунджанска хълмиста равнина, с. Голям Дервент

Bupleurum uechtritzianum Уехтрицова у́рока	Застрашен	Неблагоприятните климатични условия; Паша и утъпкване; Рудерализация на местообитанието; Промяна в динамиката на местни видове	1. Североизточна България (с. Острица); 2. Черноморско крайбрежие (Аксаково); 3. Черноморско крайбрежие (Балчик)

Вековни дървета

През 2017 г. (МОСВ/ИАОС: Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда за 2017 г. http://eea.government.bg/v-trees/bg/) са обявени 3 бр. вековни дървета по реда на Закона за биологичното разнообразие и са заличени други 39 поради изсъхване или невъзстановимо увреждане. Обявените вековни дървета се вписват в специализиран регистър с публичен достъп на интернет страницата на ИАОС.

ГЕНЕТИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО (SEBI.006)

Генетични ресурси

Животните, растенията, микроорганизмите и безгръбначните животни, които се използват за храна, селско стопанство и горско стопанство, се наричат генетични ресурси. Заедно с компонентите, които изпълняват агроекологични функции, те се групират под концепцията за агробиоразнообразие. Според Втория доклад за състоянието на световните животински генетични ресурси за храна и селско стопанство, около 17 процента (1458) от световните породи селскостопански животни са изложени на риск от изчезване, докато рисковият статус на много други (58 процента) е просто неизвестен поради липса на данни за размера и структурата на тяхното население. Близо 100 породи животни са изчезнали между 2000 и 2014 г. Данните за страните показват, че безразборното кръстосване се счита за основната причина за генетична ерозия. Други често срещани заплахи за генетичното разнообразие на животните са нарастващата употреба на неместни породи, слабите политики и институции, регулиращи сектора на животновъдството, спадът на традиционните системи за производство на животновъдство и пренебрегването на породите, считани за недостатъчно конкурентни.

Показателят се отнася до един от трите компонента на биоразнообразието, т.е. генетичното разнообразие и директно показва загуба на биоразнообразие. Отчита делът на размножаващата се женска популация между въвежданите и местните породи видове (а именно говеда и овце) за всяка страна, като прокси за оценка на генетичното разнообразие на тези видове. Освен това той показва делът на местните породи, който е застрашен поради ниско размножаваща се женска популация.

Основни изводи[20]

В няколко страни популациите от местни породи, въпреки че като цяло са добре приспособени към местните обстоятелства и ресурси, остават в критично нисък брой, заменени от няколко и широко разпространени високопродуктивни породи, въведени

[20] Според ФАО, застрашената порода се оценява по количествени критерии като общия брой гнездящи женски или общия размер на популацията и процента на чистокръвните женски. Тук обаче всяка страна има свое тълкуване.

за тази цел. Фактът, че местните породи съставляват само малка част от цялото население и че висок процент местни породи са застрашени (1), показва риск от загуба на биологично разнообразие. Въпреки че има данни само за няколко държави, това показва, че много местни породи говеда са застрашени. Проблемна е и ситуацията с овцете. Като цяло ситуацията е стабилна, но отрицателна.

В няколко държави-членки популациите от местни породи, които като цяло са добре приспособени към местните обстоятелства и ресурси, са в критично ниско количество. Те биват замененяни от няколко широко разпространени високопродуктивни породи, въведени за тази цел. Фактът, че местните породи съставляват само малка част от общото количество и че висок процент местни породи са застрашени, разкрива риска от загуба на биоразнообразие. Въпреки че са налични данни само за няколко държави, това показва, че много местни породи говеда са застрашени [SEBI-006 – Livestock Genetic Density - https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/livestock-genetic-diversity/livestock-genetic-diversity-assessment-published]. Като цяло ситуацията предизвиква безпокойство. За разнообразието на растенията все още не са налични данни, които да позволят да се направят заключения.

ПРСР допринася чрез агроекологични и климатични мерки за опазването на генетичните ресурси на земеделските стопанства и насърчава стопаните да съхраняват местни породи и култури, като ги подпомагат за тяхното ангажиране с опазването на генетичните ресурси на селското стопанство или предприемат разпространение и консултативни действия.

Необходимо е засилване на свързаността и синергията между научните звена/институти и приложната наука със земеделските практики, с цел използване на генофонда в земеделието и животновъдството (приспособени към климатичните и екологични условия на страната породи), както и насърчаване закупуването и разпространението на култури и сортове, приспособени към климатичните изменения.

РАСТЕНИЯ

Данните по отношение на изпълнение на целите на Европейската стратегия за Биоразнообразие 2020 и Плана за Действие за Биоразнообразие (Biodiversity Action Plan) в BISE (Biodiversity Information System For Europe) са от 2010 г.

Генетичните ресурси за храна, селско стопанство и горско стопанство включват както диви видове, така и опитомени форми. Отразявайки основните области на употреба - растениевъдството, животновъдството, горското стопанство, рибарството и микроорганизмите - те са групирани в:

• Растителни генетични ресурси

• Животински генетични ресурси

• Горски генетични ресурси

• Водни генетични ресурси и

• Генетични ресурси на микроорганизми и безгръбначни животни

Стратегии за опазване

Стратегия за опазване на генетичните ресурси включва прилагането in situ / на фермерски мерки и ex situ методи. Това са допълнителни възможности за запазване на разнообразието от генетични ресурси за храна и селско стопанство.

От 70-те години на миналия век са положени усилия за смекчаване на загубата на променливост на растителни генетични ресурси (PGR) чрез създаване на колекции ex situ Genebanks в Европа поддържат приблизително една трета от световните колекции от зародишни култури ex situ. Конвенцията за Биоразнообразие (CBD) насърчи опазването на in situ на видове. Член 2 специално признава домашните и култивирани видове като важен компонент от глобалното биологично разнообразие.

Растителни генетични ресурси

Около 10 000 растителни вида са били използвани за храна от човека от началото на земеделието. Днес само около 150 растителни вида съставляват диетите на по-голямата част от световното население. От тях само 12 вида осигуряват над 70 процента храна, докато четири - ориз, царевица, пшеница и картофи - съставляват над 50 процента от предлагането на храна, а само 30 култури осигуряват 90 процента от световния калориен прием.

Европа носи голяма отговорност за растителните генетични ресурси, както в региона, така и по отношение на други части на света. Европейските страни и институции имат традицията и много често също и напреднали технологии, необходими за осигуряване на устойчиво използване и опазване на растителните генетични ресурси в селското и горското стопанство. Genebanks в Европа поддържат приблизително една трета от световните колекции за култури ex situ.

Дивите родственици на културите (CWR-crop wild relatives) са видове, тясно свързани с културите (включително културите потомство) и това определя тяхната потенциална способност да допринасят за полезните качества на културните видове, като устойчивост на вредители или болести, подобряване на толерантността на културите към стресови абиотични условия като суша, подобряване на добива или стабилност. Те също могат да повишат хранителното съдържание на културите, включително протеин в твърда пшеница, калций в картофи и провитамин А в домат и др.

Според втория доклад на ФАО на Световния доклад на PGRFA интересът и осведомеността за важността на опазването на CWR, както ex situ, така и in situ, както и използването му при подобряването на културите са нараснали значително. От 50 000–60 000 CWR в световен мащаб (същият род като културата) 700 CWR се считат за най-висок приоритет от глобална гледна точка, тъй като са видовете, които включват първичните и вторичните генополи на най-важните хранителни култури в света.

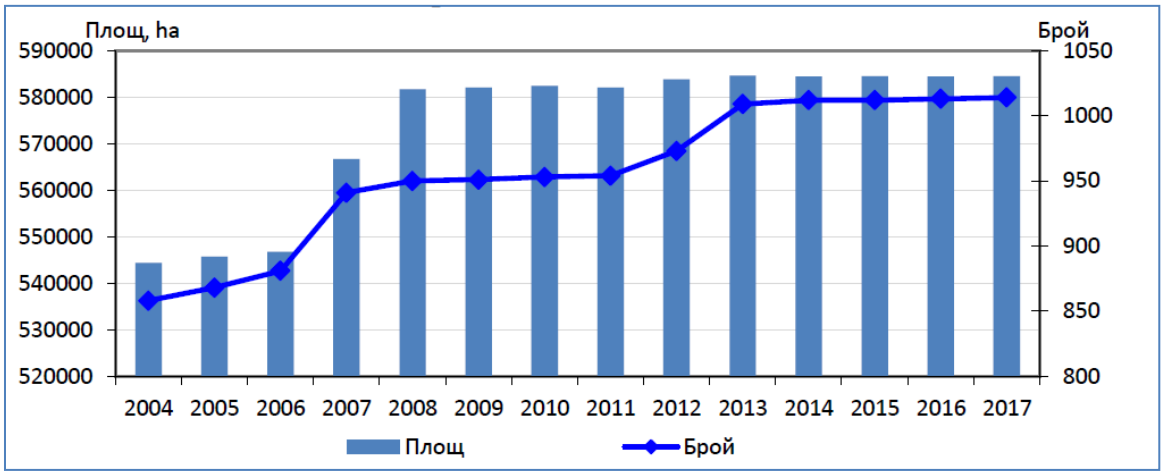
НАЦИОНАЛНА ЕКОЛОГИЧНА МРЕЖА НАТУРА 2000

ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ ПО НАЦИОНАЛНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО В БЪЛГАРИЯ (SEBI.007)

За периода 2004-2017 г. площта на защитените територии се е увеличила. В края на 2017 г. броят на защитените територии в България е 1 014 с обща площ 584 563.2 ha или 5.27 % от територията на страната.

Индикаторът показва **промяната на броя и общата площ на защитените територии** по националното законодателство в България в определен времеви обхват.

Според Докладите на МОСВ (ИАОС) Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда за 2017 http://eea.government.bg/zpo/bg/ , Статистически справочник, 2017 и Докладване до ЕАОС 2017 г. се наблюдава тенденция към увеличаване на броя и площта на защитените територии, за периода 2004-2017 г. (Фиг. 6.29). През 2017 г. са обявени 3 нови защитени територии от категорията „защитена местност", с обща площ от 52,826 ha; заличена е една защитена територия от категорията „защитена местност" с площ 2 ha и е актуализирана площта на 7 защитени територии, на основание чл. 42, ал. 6 от Закона за защитените територии, във връзка с извършени по-точни замервания.

Фигура 6.31 Промяна на броя и площта на защитените територии в България за периода 2004 – 2017 г., ха.
Източник: МОСВ (ИАОС) Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда за 2017 г

ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ ПО ДИРЕКТИВАТА ЗА МЕСТООБИТАНИЯТА И ДИРЕКТИВАТА ЗА ПТИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ (SEBI.008)

От 2002 г. до 2006 г. (Актуализирана НПРД за Натура 2000, 2019), благодарение на успешното изпълнение на редица проекти, е изработен национален списък с потенциални места на НАТУРА 2000. Първоначално предложеният списък съдържа 114 защитени зони за опазване на дивите птици (НАТУРА 2000 места по Директивата за птиците), обхващащи приблизително 23,6 % от територията на страната, и 225 защитени зони за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна (НАТУРА 2000 места по Директивата за хабитатите), обхващащи приблизително 30 % от територията на страната. С решения №122/02.03.2007 г., № 661/16.10.2007 г. и № 802/04.12.2007 г. на Министерски съвет на Р България, България представя в Европейската комисия национален списък с потенциални НАТУРА 2000 места, който съдържа:

✓ 114 защитени зони за опазване на дивите птици, покриващи 20,4 % от територията на България;

✓ 228 защитени зони за опазване на природни местообитания, покриващи 29,5 % от територията на България.

С Решения на Министерския съвет № 811/16.11.2010 г., и № 335/26.05.2011 г. националният списък със защитени зони е допълнен до 118 защитени зони за опазване на дивите птици и 231 защитени зони за опазване на природните местообитания.

С Решения на Министерския съвет №660/01.11.2013 г. броят на защитените зони за природните местообитания е увеличен с 3 морски зони, а с Решения на Министерския съвет №678/07.11.2013 г. броят на защитените зони за опазване на дивите птици е увеличен с една зона.

С Решения на Министерския съвет №177/03.04.2019 броят на защитените зони е увеличен с още две: BG0002129 Рила Буфер и BG0000636 Ниска Рила.

Текущото състояние на изпълнението на Директивата за опазване на естествените местообитания и дивата фауна и флора (92/43/ЕИО) и Директивата за опазване на дивите птици (2009/147/ЕИО) от държавите-членки на ЕС **включва два компонента:**

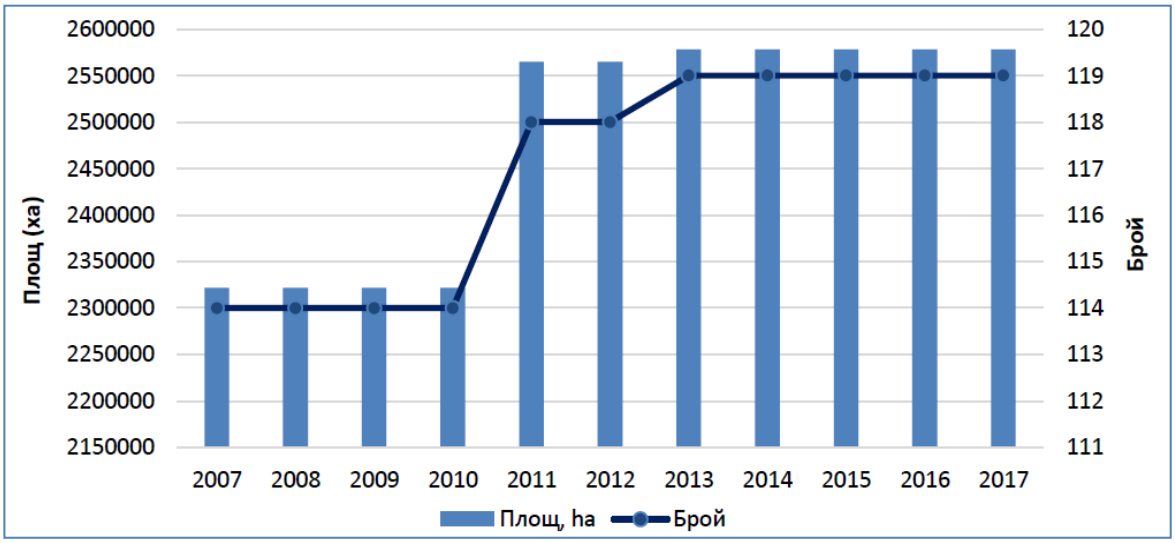
- Тенденции в пространственото покритие на предложените зони;
- Индекс на достатъчност, базиран на тези предложения (само за Директивата за местообитанията)

Обявяването на зони, определени съгласно директивите за местообитанията и за птиците е инструмент за спиране на загубата на биоразнообразие и показва отговорността на държавата по опазване на биоразнообразието и намаляване на загубата му.

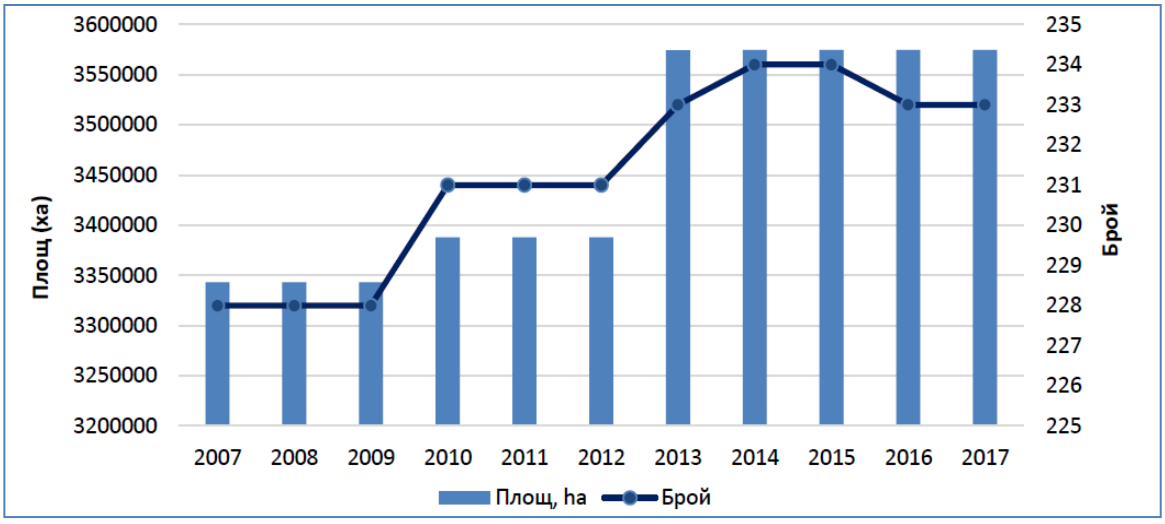
Първият компонент "Тенденции в пространственото покритие на предложените зони, определени съгласно директивите за местообитанията и за птиците" представя промяната в площното покритие на предложените зони от държавите-членки в km^2 за определен времеви период.

Вторият компонент "Индекс на достатъчност" показва оценката на Европейската Комисия колко близо са държавите членки до целта да имат достатъчно предложени зони за опазване на местообитанията и видовете от интерес на общността. Държавите членки със 100% достатъчност са предложили достатъчно обекти, в съответствие с изискванията на Европейската Комисия (ЕК) за всички сухоземни типове местообитания от Приложение I и за сухоземните видове от интерес за Общността от Приложение II, наблюдавани на тяхна територия и оценени в съответствие със спецификациите на съответната директива.

По процентно покритие на мрежата „Натура 2000“ спрямо националната територия България се нарежда на трето място в ЕС, след Словения и Хърватия. Индексът на достатъчност на мрежата „Натура 2000“ се доближава до 100% (МОСВ: http://natura2000.moew.government.bg/; ЕК: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/index_en.htm).

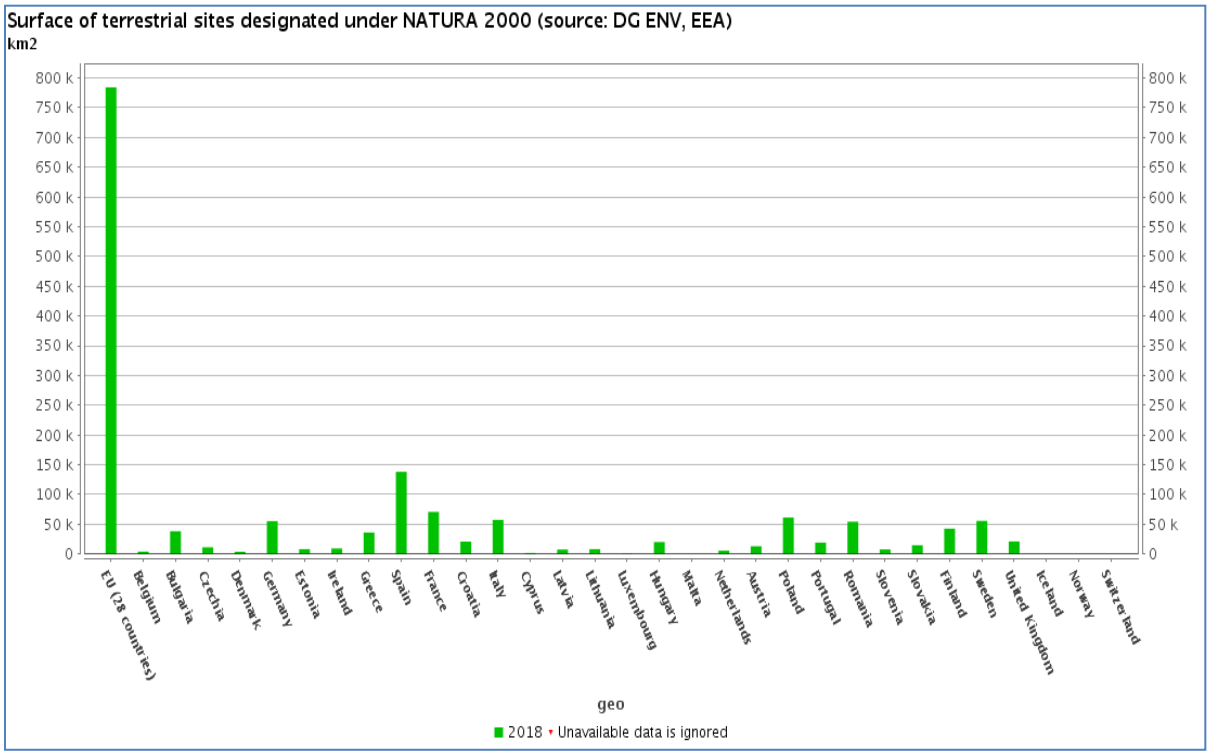
Фигура 6.32 Промяна в броя и площта на определените защитени зони по Директивата за птиците за периода 2007-2017 г., ha в България. *Източник: МОСВ (ИАОС) Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда за 2017 г*

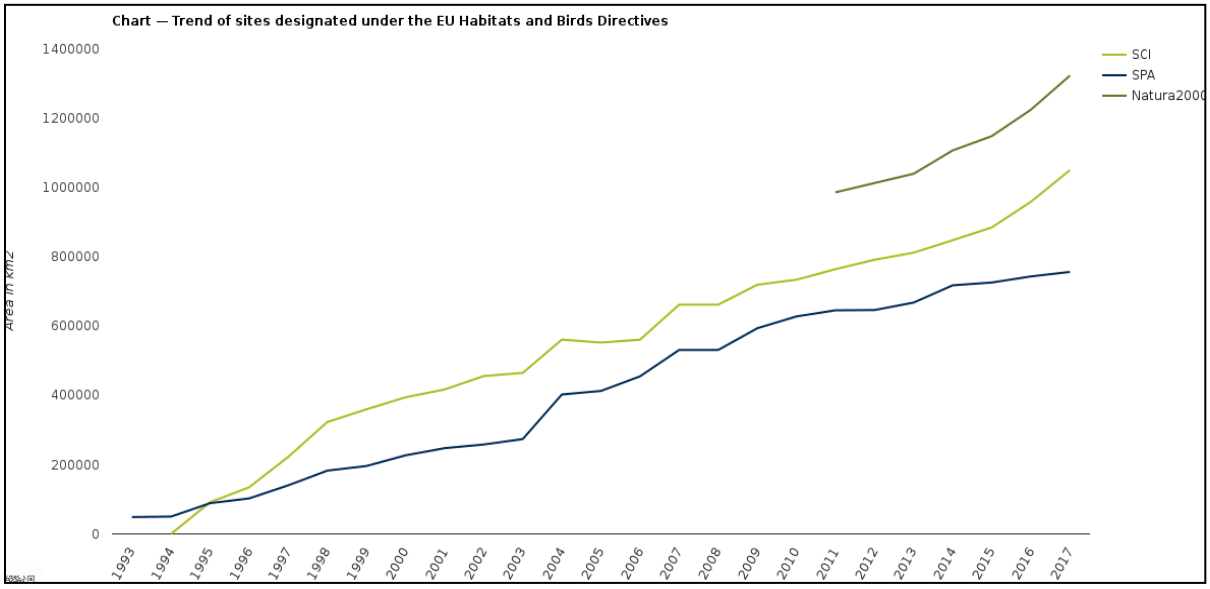
Фигура 6.33 Промяна в броя и площта на определените защитени зони по Директивата за местообитанията за периода 2007 – 2017 г., ha в България. *Източник: МОСВ (ИАОС) Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда за 2017 г*

Показател: Площ на наземните обекти, определени по НАТУРА 2000

Мрежата Натура 2000 включва както морски, така и сухоземни защитени зони, определени съгласно Директивите за хабитатите и птиците на ЕС, с цел поддържане или възстановяване на благоприятно състояние на опазване на типове местообитания и видове от интерес за ЕС (Фиг. 6. 32). Всяка страна е длъжна да попълни стандартен формуляр за данни, където местата, определени съгласно директивите, се отчитат подробно, включват размера на площадката в км^2, съществуващите местообитания и видове и тяхното процентно покритие на обекта. Разработена е щателна типология в подкрепа на точното отчитане.

Фигура 6.34 Площ на наземните обекти, определени по НАТУРА 2000, в км. *Източник: DG ENV, EEA), 2018 г.*

Фигура 6.35 Тенденции в площите определени по Натура 2000 по Директивата за птиците и Директивата за хабитатите, в ЕС в км², към 2017 г. *Източник:* ***EEA*** - *Natura 2000 barometer statistics*

В пределите на правната рамка на двете Директиви, всяка държава-членка е длъжна да допринесе за създаването на Натура 2000, като определи местата пропорционално на естествените типове местообитания и местообитанията на видове от европейски интерес, присъстващи на нейната територия. (Фиг. 6.33).

Основна информация за типовете земеползване и екосистемите в защитените зони от НАТУРА 2000

При изготвянето на картата на екосистемите в България (Актуализирана НПРД за Натура

2000, 2019) е използван подходът на работната група на ЕК, наречен Картиране и оценка на екосистемите и техните услуги (Mapping and Assessment of Ecosystems and their Services (MAES). Тази карта допълнително ще бъде обсъдена със заинтересованите страни преди да бъде възприета за използване за целите на управлението.

Биологичните съобщества, намиращи се в постоянно взаимодействие чрез кръговрата на веществата и потока на енергията, с обитаваната от тях абиотична среда, имаща относително сходни екологични параметри (литосфера, педосфера, хидросфера, атмосфера, климатични и космически фактори), в биологичната наука се наричат **екосистеми**. Разположението на България на кръстопътя на три биоклиматични области и ускоряващата се глобална промяна на климата влияят върху биологичното разнообразие на страната и сформираните екосистеми.

Картирането и оценката на екосистемите и определянето на услугите, които те предоставят, е един от основополагащите принципи в Стратегията за биологично разнообразие на ЕС (вж. Дейност 5 на Стратегията). За тази цел се разработва цялостна аналитична рамка, която да бъде прилагана от ЕС и държавите-членки, за да се осигури устойчиво развитие и последователност на прилаганите подходи. Аналитичната рамка на MAES обвързва състоянието на екосистемите в Европа с благосъстоянието на хората посредством предоставяне на екосистемни услуги. Тази концепция включва и типология на екосистемите и на екосистемните услуги.

Подходът за оценката на екосистемните услуги (Актуализирана НПРД за Натура 2000, 2019) до голяма степен се основава на съществуващата информация, в частност от наличните общоевропейски бази данни. За набирането на информация за тях се използват дистанционни наблюдения на средата или данни и резултати, събрани на място или симулирани чрез екологични модели за оценка на видовете и местообитанията, замърсяване на въздуха, водните количества, качество на почвата или свързаните с тях проблеми. Използват се и други източници на информация, например наличните статистически данни за земното покритие и земеползването. Ползва се горска и земеделска статистика и данни от агро-пазарна информация.

Предложените от работната група на MAES типовете екосистеми са:

- ✓ Земни, които включват (1) урбанизирани, (2) земеделски, (3) тревисти, (4) горски, (5) храсталачни и ерекоидни, (6) площи с разпокъсана растителност или без растителност, (7) влажни зони;
- ✓ Сладки води, които включват (8) реки и езера;
- ✓ Морски, които включват (9) крайбрежни влажни зони.

Картата на екосистемите в България е създадена след извършване на следните геостатистическите анализи:

- ✓ Генериране на основните картни единици;
- ✓ Идентифициране на типовете екосистеми на основа на картата на природните местообитания в България;
- ✓ Идентифициране на типовете екосистеми на основа на картата на физическите блокове;
- ✓ Идентифициране на типовете екосистеми на основа на картата Корине Ланкавър.

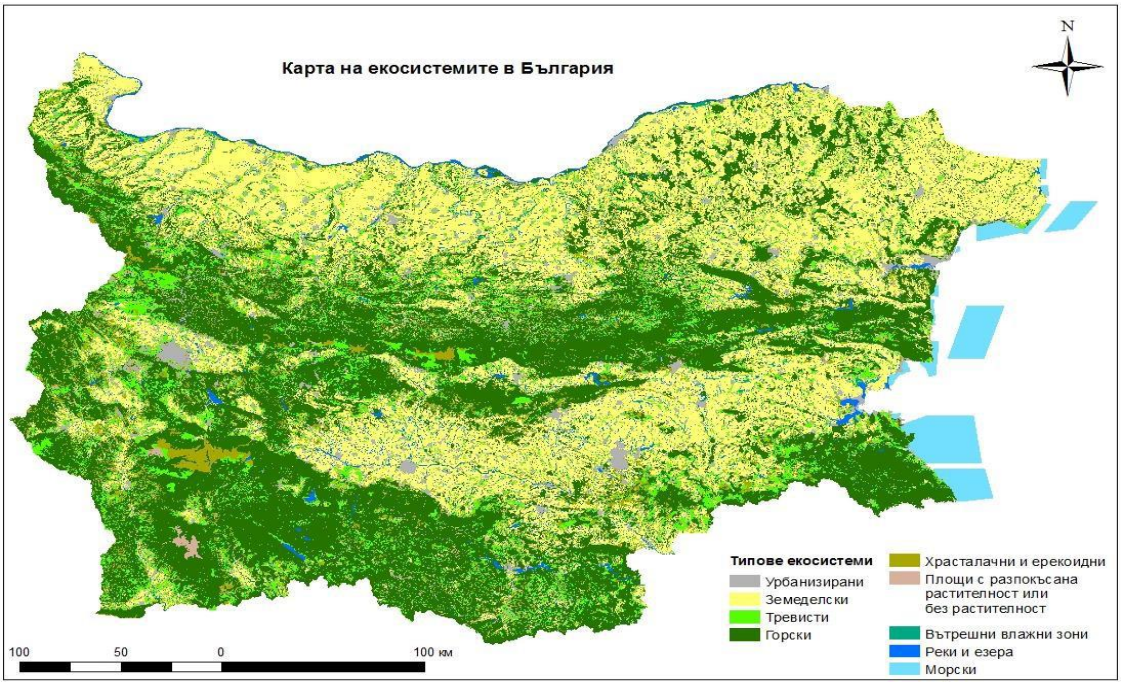
Цифровият графичен полигонов слой, съдържа информация за всяка една площна единица (полигон), идентифицирана като определен тип екосистема, както следва:

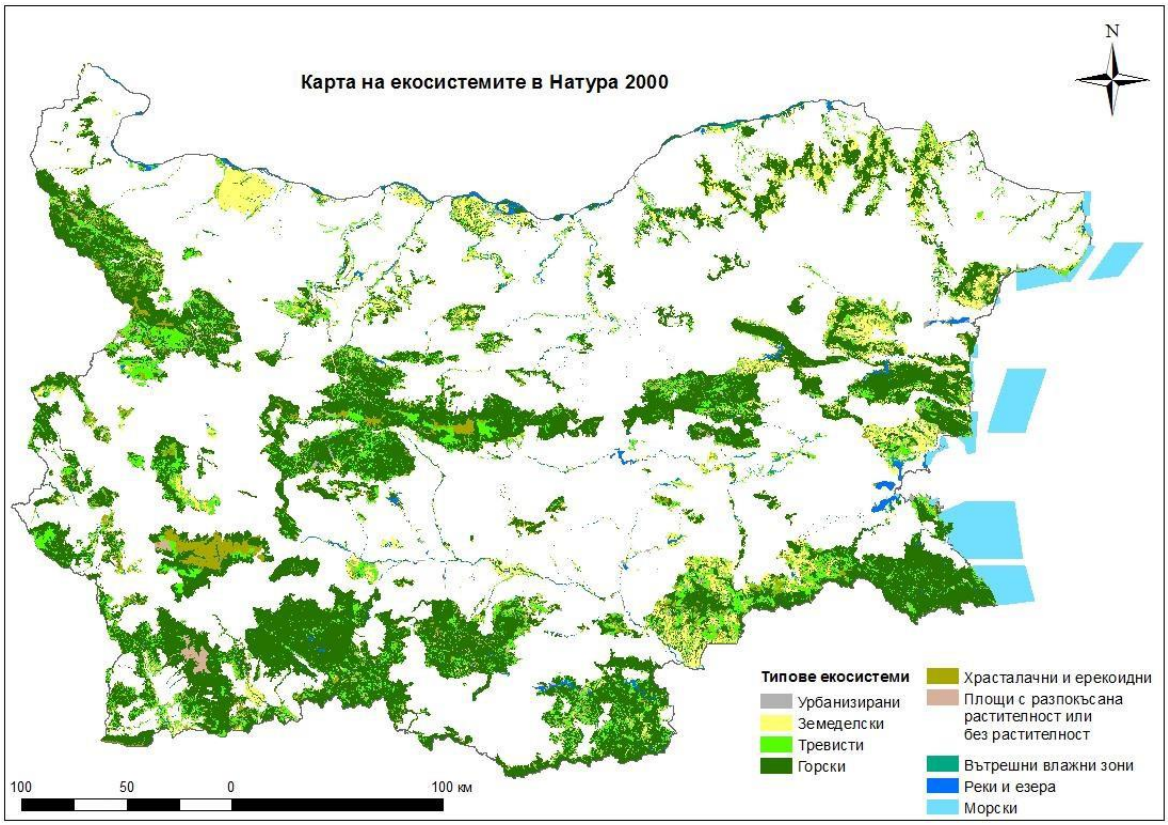
- ✓ Тип екосистема;

- ✓ Тип земеползване, съгласно карта на физическите блокове;
- ✓ Тип земеползване съгласно Корине Ландкавър;
- ✓ Тип природно местообитание съгласно Приложение I от Директива 92/43 на ЕИО.

Цифровата информация е организирана в геобазаданни, и е проверена за топологични грешки на площни припокривания.

(Актуализирана НПРД за Натура 2000, 2019)

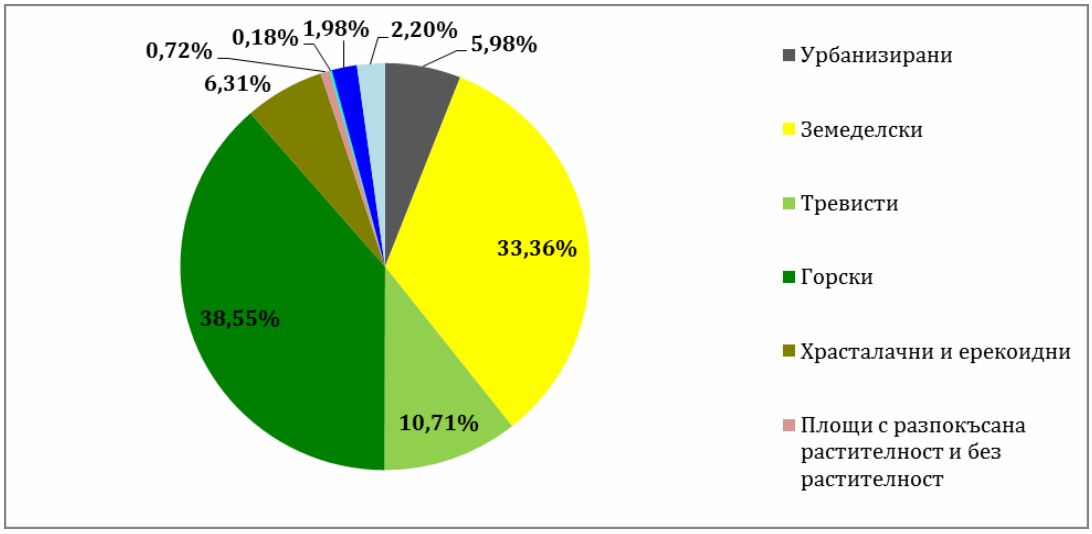

(Актуализирана НПРД за Натура 2000, 2019)

Като резултат от създаването на картата на екосистемите в България, е изчислено и площното разпространение на всеки един тип екосистема на територията на страната.

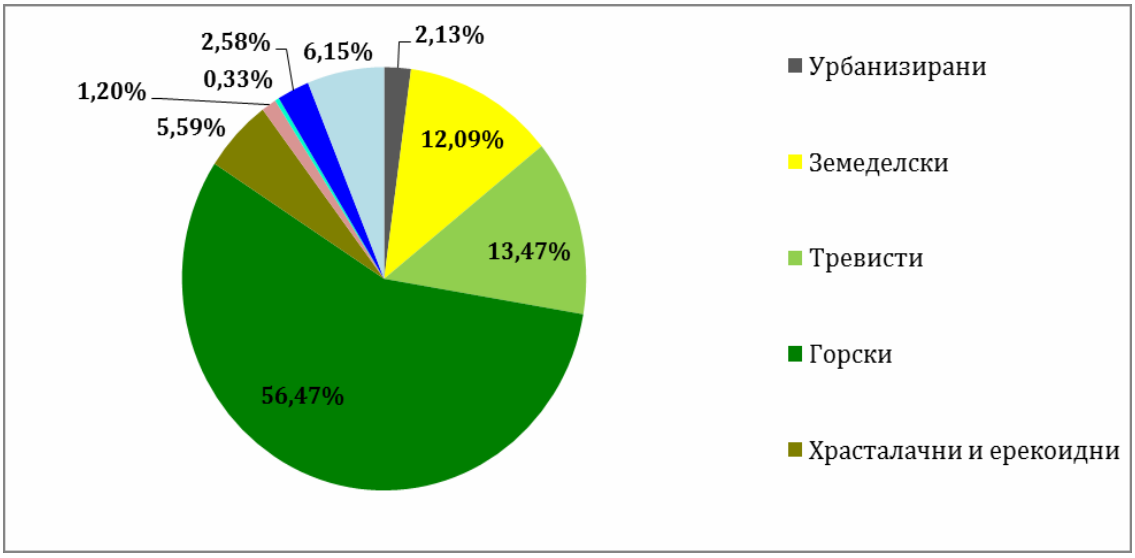
Площно разпределение на типовете екосистеми на територията на страната

Типове екосистеми	Площ в ха	%
Урбанизирани	678624	5,98
Земеделски	3784997	33,36
Тревисти	1215187	10,71
Горски	4373959	38,55
Храсталачни и ерекоидни	716551	6,31
Площи с разпокъсана растителност и без растителност	82237	0,72
Вътрешни влажни зони	20888	0,18
Реки и езера	225211	1,98
Морски	249581	2,20

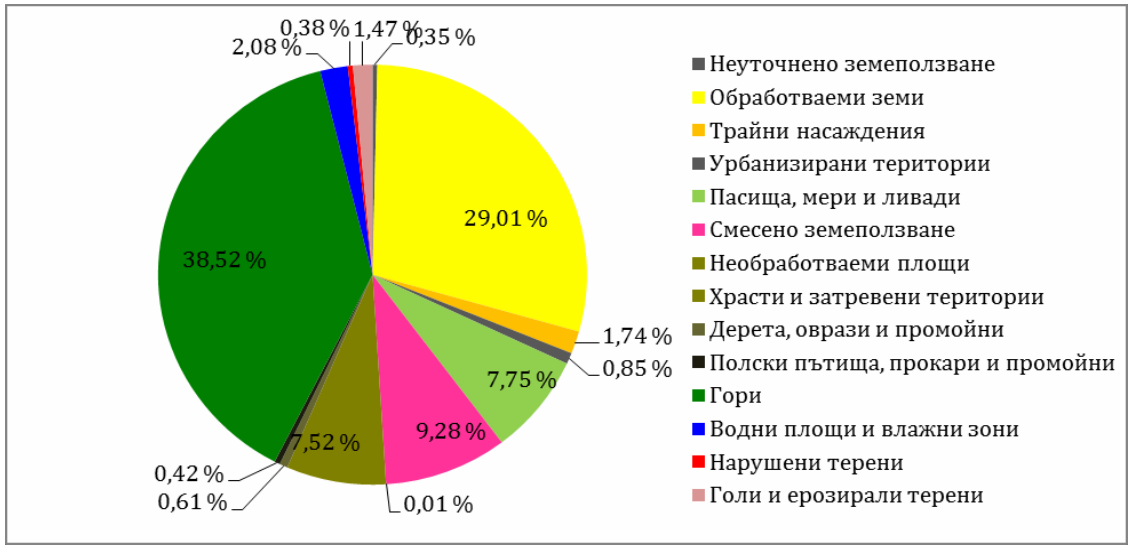
Площно разпределение на типовете екосистеми на територията на защитените зони от НАТУРА 2000

Типове екосистеми	Площ в ха	%
Урбанизирани	86363,86	2,13
Земеделски	4 0127,30	12,09
Тревисти	545867,68	13,47
Горски	2289162,17	56,47
Храсталачни и ерекоидни	226644,02	5,59
Площи с разпокъсана растителност и без растителност	48517,20	1,20
Вътрешни влажни зони	13545,44	0,33
Реки и езера	104404,84	2,58
Морски	249308,93	,15

Направен е и допълнителен сравнителен анализ на площното разпределение на типовете екосистеми на територията на страната и площното разпределение на типовете земеползване в страната, съгласно карта на физическите блокове.

Площно разпределение на типовете земеползване на територията на страната

Типове земеползване - площ в ха:

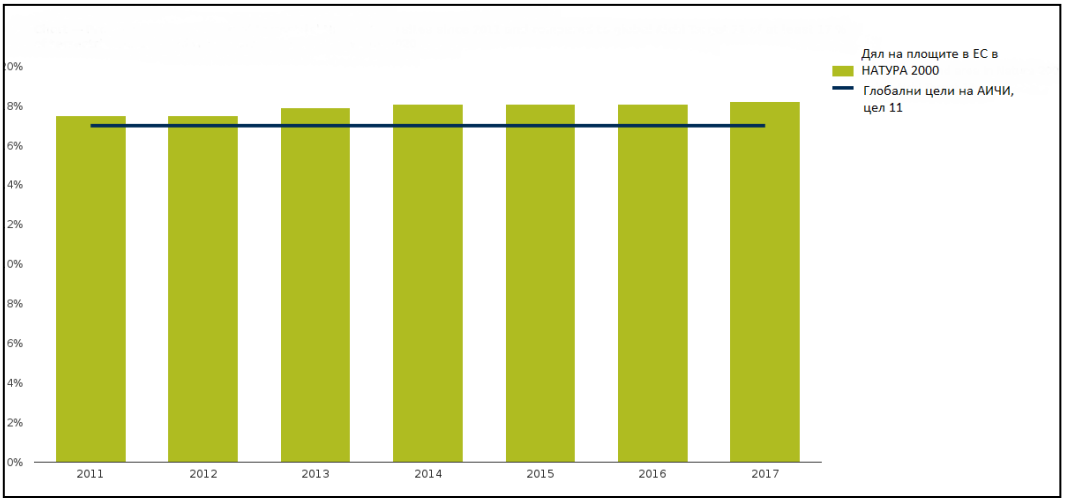
- Неуточнено земеползване - 39211
- Обработваеми земи - 3220209
- Трайни насаждения - 192745
- Урбанизирани територии - 94606
- Пасища, мери и ливади - 860600
- Смесено земеползване - 103040

Необработваеми площи	672
Храсти и затревени територии	834158
Дерета, оврази и промойни	68163
Полски пътища, прокари и промойни	46453
Гори	4275627
Водни площи и влажни зони	231384
Нарушени терени	42523
Голи и ерозирали терени	162760

Всички площни и сравнителни анализи, които дават информация за пространственото разпределение на типовете екосистеми в екологичната мрежа НАТУРА 2000 са направени след пространствени анализи на картата на екосистемите и картата на защитените зони НАТУРА 2000.

Изводи:

След създаването на мрежата Натура 2000 през 1993 г. се наблюдава непрекъснато увеличаване на нейната кумулативна площ (Фиг.6.34). Наземните и морските обекти от значение за Общността (SCIs), обозначени съгласно Директивата за местообитанията, сега обхващат 1 049 871 km², докато специалните зони за защита (SPAs), създадени съгласно Директивата за птиците, обхващат 756 142 km² . Много обекти са обозначени съгласно двете директиви (като SCI и SPA). Като се има предвид това припокриване, общата площ на мрежата Натура 2000 е 1 322 630 км². Тези постоянни увеличения се дължат главно на ускоряването на обозначенията, направени съгласно Директивата за птиците, и увеличаването на обозначаването на морските райони, както и увеличаването на броя на страните от ЕС.

Фигура 6.36 Прогрес при обозначаването на сухоземни площи в зоните по Натура 2000 от 2011 г. до 2017, за постигане на цел 11 от Аичи за не по-малко от 17% от сухоземните (и вътрешните водни) площи да са под защита до 2020 г. *Забележка: Мрежата Natura 2000 е съставена от припокриващи се СЗЗ и SCI. За изчисляване на площта на Натура 2000 се вземат припокриванията между обектите. Изчисляването на площта Натура 2000 е достъпно само от 2011 г. нататък. Източник:* ***EEA*** *- Natura 2000 barometer statistics*

Наземните територии на Натура 2000 покриват 18,2% от сухоземната площ на ЕС (Фиг 6.35). Това е над Цел 11 на Конвенцията от Аичи за глобалното биологично разнообразие, която има за цел да запази най-малко 17% от сухоземните и вътрешните водни зони до 2020 г.

Към края на 2017 г. 14 държави-членки са определили над 17% от тяхната земна площ като обекти на Натура 2000: България, Хърватия, Кипър, Естония, Гърция, Унгария, Италия, Люксембург, Полша, Португалия, Румъния, Словакия, Словения и Испания (вижте Natura 2000 Barometer за повече информация).

Мерки за осигуряване на свързаност на мрежата Натура 2000 (Art. 10)

Понастоящем България е транспонирала изискванията на чл. 10 на Директива 92/43/ЕИО в Закона за биологичното разнообразие и по-конкретно в чл.30, ал.2 на същия, както и чрез чл.2, ал.2 на Наредбата за условията и реда за извършване на оценка на съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони[21]. Всички планове свързани с устройство на територията се подлагат на оценка за съвместимост. В хода на тази оценка се цели осигуряването на необходимите взаимовръзки между елементите на мрежата „Натура 2000“, чрез осигуряване на естествено срещащи се и/или възстановени ландшафтни елементи, които трябва да служат като коридори между защитените зони. Отделно в редица административни и нормативни актове, както и в други стратегически документи, са разписани специфични консервационни мерки с хоризонтален характер, които имат отношение, както към поддържане и възстановяване на някои от основните елементи на ландшафта в защитените зони, така и извън тях, което има отношение и към подобряване на екологичната кохерентност на „Натура 2000“. Документи, в които са разписани подобни хоризонтални консервационни мерки са: - Регионални планове за управление на речните басейни (ПУРБ), в които са предвидени редица мерки за опазване на реките като биокоридори. Територията на страната е изцяло обхватата от 4 такива плана за четирите Басейнови дирекции, като в рамките на периода на докладване се изпълняваха плановете с период на действие 2010 – 2015 г. и са разработени и утвърдени нови планове, с период на действие 2016-2021 г. Повече информация е достъпна на адрес https://www.moew.government.bg/bg/vodi/planove-za-upravlenie/planove-za-upravlenie-na-rechnite-basejni-purb/, както и на съответните страници на басейновите дирекции. - Регионални планове за управление на риска от наводненията (ПУРН). В рамките на периода на докладване територията на страната е изцяло обхватата от 4 такива плана с период на действие 2016-2021 г. Повече информация е достъпна на адрес https://www.moew.government.bg/bg/vodi/planove-za-upravlenie/planove-za-upravlenie-na-riska-ot-navodneniya-purn/planove-za-upravlenie-na-riska-ot-navodneniya-2022-2027vmchvch/. - Горскостопански планове и програми, които се изготвят във връзка с изискванията на чл. 9 и чл. 13 от Закона за горите. В тях се планират всички горскостопански дейности и въобще насоките за постигане целите на управлението на горските територии в страната за период от 10 години, в т.ч. консервационни мерки в горите, попадащи, както в Натура 2000, така и извън нея. - В много от стратегиите за развитие на областите в България за периода 2014-2020 г. са поставени цели за възстановяване, подобряване състоянието и изграждане на нови ландшафтни елементи, което е пряко или косвено свързано с подобряване на екологичната кохерентност на „Натура 2000“ (например рекултивация на нарушени терени в резултат на добив на инертни материали и др.). - Национални стандарти за добро земеделско и екологично състояние (http://www.mzh.government.bg/mzh/ShortLinks/DZEU/NacionalniStandarti.aspx). С

[21] EIONET, 2019

тях се определят правила, които следва да се спазват при упражняване на дейности в земеделските земи с положително отражение по отношение на ландшафтните елементи на съществуващата зелена инфраструктура в земеделски стопанства. Така напр. национален стандарт 1 забранява използването на минерални и органични азотсъдържащи торове в буферните ивици около реки, потоци, канали, езера, язовири, море. Със стандарт 6 се забранява изгарянето на стърнищата, а съгласно национален стандарт 7 е задължително да се запазват и поддържат съществуващите полски граници (синори - вдлъбнати, изпъкнали или наклонени части на земната повърхност, покрити с камъни, тревни, храстови или дървесни съобщества), трайни тераси в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел, както и да се запазват и поддържат съществуващите постоянни пасища, мери и ливади от навлизането на нежелана растителност от навлизане на агресивни/инвазивни видове.

С отношение към **устойчивото управление на ландшафтните елементи** на територията на страната е и разработения през 2014 г. и утвърден със заповед на Министъра на земеделието, храните и горите слой „Постоянно затревени площи“. Той е създаден съгласно разпоредбите на чл.16д от Наредба № 105 от 22.08.2006 г. за условията и реда за създаване, поддържане, достъп и ползване на Интегрираната система за администриране и контрол. Слоят е създаден с цел подпомогне опазването на съществуващи постоянно затревени площи от разораване и преобразуване, което е и изискване на общата селскостопанска политика на ЕС през настоящия период, част от "екологизирането" на земеделието, както и запазване съотношението на заявени за подпомагане постоянно затревени площи спрямо общата заявена площ през отделните кампании за директни плащания, на национално ниво. През периода на докладване са изпълнени и отделни проекти както за проучване на основните биокоридори, използвони от видовете, предмет на опазване от Директивата, така и за възстановяване на местообитания извън мрежата от защитени зони Натура 2000 и за създаване на „стъпкови биокоридори“ извън зоните.

ИНВАЗИВНИ ЧУЖДИ ВИДОВЕ (SEBI 010)

Въздействие на инвазивни видове

Инвазивните видове са една от основните заплахи за биоразнообразието, както и един от основните натиски в Европа (Световна банка: ***Адаптация към изменението на климата - Оценка на сектор „Биологично разнообразие и екосистеми“*, Доклад, 2017)**. Те се конкурират с местните видове и ги заменят в традиционните им ниши, като променят интегритета на екосистемата. Могат да предизвикат загуба на биоразнообразие особено по отношение на редки и защитени видове. Съществуват множество примери в Европа и по света за това, как инвазивни видове - предимно гъби и насекоми - причиняват масова смъртност в горите. Много от тези инвазивни видове предпочитат по-топли климатични зони и предвид очакваните по-високи средни температури, натискът от тях ще се усили в бъдеще. За редките местообитания това е реален риск, например зараза с инвазивната гъбата *Cryphonectria parasitica* по *Castanea Sativa Mill.* може да застраши кестена като вид. Други видове болести, като раковия вредител, се предават от имунните инвазивни видове върху неимунните местни видове. Друг механизъм на инвазия е физическото и/или химическо видоизменяне на екосистемите от някои инвазивни видове (екосистемни инженери), какъвто е случаят с площите с рядка растителност, засегнати от бързоразвиващи се видове инвазивни треви. Някои от видовете вероятно ще се разпространят по-широко в условия на затоплящ се климат - примери за това са инвазивните *Opuntia cacti* и инвазивните видове папагали.

В България, близо 60 вида цъфтящи растения се считат за инвазивни или потенциално инвазивни. Някои от най-проблемните за местното биоразнообразие са *Ailanthus altissima*, *Amorpha fruticosa*, *Fallopia bohemica* и от скоро – *Opuntia humifusa*. Въздействието на тези видове се дължи на конкуренцията им с местни растения, промените, които предизвикват в състава и структурата на растителните съобщества и местообитания, както и паразитният им характер. От общо 347 чужди сухоземни членестоноги, 52 вида са широко разпространени вредители с потенциално отрицателно въздействие върху горското стопанство, селското стопанство, градинарството и оранжерийното производство. Най-голямата заплаха за биоразнообразието в България са два вида: Азиатската калинка *Harmonia axyridis* и кестеновият листоминиращ молец *Cameraria ohridella*.

По-строг контрол върху инвазивните чужди видове е една от шестте цели на стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г. Инвазивните чужди видове причиняват вреди в размер на милиарди евро всяка година в ЕС, не само за екосистемите, но и за културите и добитъка, разрушават местната екология и оказват влияние върху здравето на човека. Ключова характеристика на Регламент 1143/2014 относно предотвратяването и управлението на въвеждането и разпространението на инвазивни чужди видове е списъкът на инвазивните чужди видове, които засягат Съюза. Регламентът има за цел — чрез превенция, ранно предупреждаване и бързо реагиране — да защитава местното биологично разнообразие и да сведе до минимум и смекчава въздействието на такива видове върху човешкото здраве и икономиката. По-конкретно, държавите членки ще трябва да установят системи за наблюдение и планове за действие.

Политически контекст

Инвазивните чужди видове (ИЧВ) представляват една от най-важните заплахи за биологичното разнообразие, причинявайки сериозни екологични и социално-икономически въздействия. Като признават необходимостта от координиран набор от действия за предотвратяване, контрол и смекчаване на последствията от ИЧВ, Европейският парламент и Съветът приемат Регламент 1143/2014 на ЕС (наричан Регламент за ИЧВ). Регламентът дава приоритет на списък от видове, наречен ИЧВ от значение за Съюза. Видовете са включени в този списък, *inter alia*, защото могат да причинят значителни щети в държавите-членки (ДЧ), обосноваващи приемането на специални мерки на равнищеЕС. Първият списък от ИЧВ от значение за Съюза включва 37 вида. Поради динамичния характер на списъка от ИЧВ от загриженост за ЕС, 12 вида бяха добавени чрез Регламент за изпълнение (ЕС) 2017/1263 на Комисията от 12.07.2017 г. Всички видове са влезли в сила на 02.08.2017 г., с изключение на *Nyctereutes procyonoides*, за които Регламентът се прилага от 02.02.2019 г. Съгласно Регламента за ИЧВ, държавите-членки трябва да предотвратят въвеждането и разпространението на ИЧВ от загриженост за ЕС, да прилагат ефективни механизми за ранно откриване и бързо премахване на новите видове и да приемат мерки за управление на вече широко разпространените видове.

Необходима е подробна и актуална пространствена информация за ИЧВ от загриженост за ЕС на териториите на ДЧ за определяне на географска базова линия на тяхното текущо разпространение, по-специално за подпомагане прилагането на чл. 16 от Регламента за ИЧВ, като разпорежда задължителното уведомяване за ранното откриване на изброени видове на ЕК и на другите държави-членки. Базовата линия на ЕС за пространствено разпределение за 37 ИЧВ от първия списък на ИЧВ от загриженост за ЕС беше публикувана през 2017 г. като доклад „наука за политики“. По-късно през 2019 г. се публикува нов доклад с цел да определи базовата линия на ЕС за пространствено разпространение за 11 вида (с изключение на *Nyctereutes procyonoides*), включени в първата актуализация на списъка на ИЧВ от загриженост за ЕС.

Базово изследване

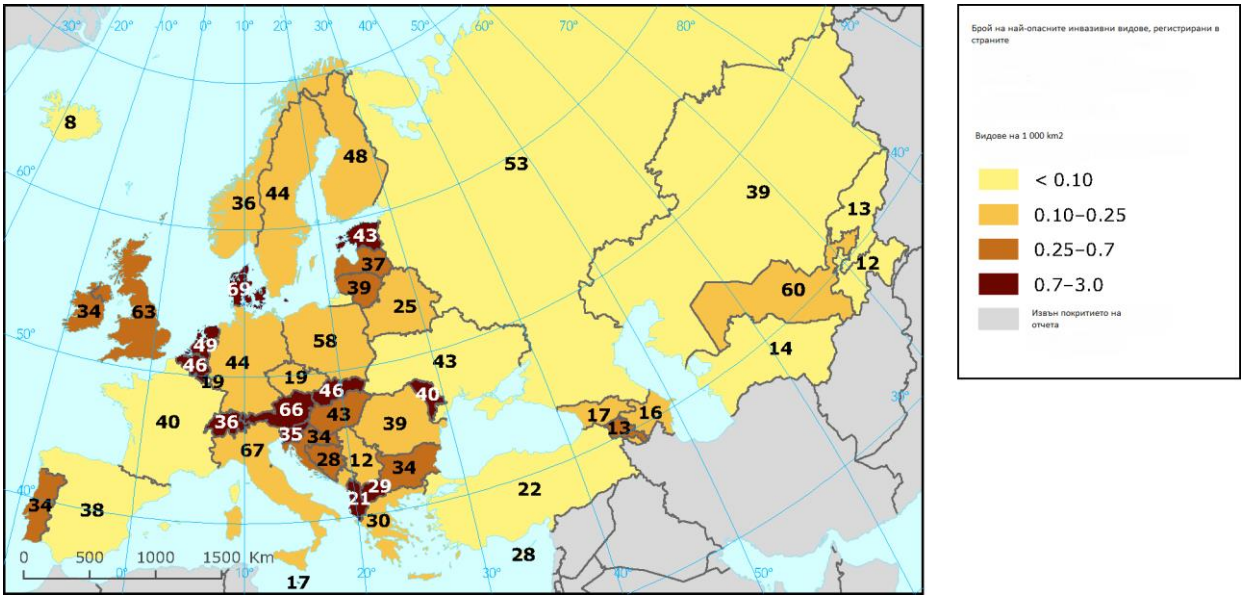
Пространствената информация за видовете, включени в първата актуализация на ИЧВ от загриженост за ЕС, е извлечена от различни източници (научна литература, онлайн и офлайн бази данни, доклади и др.). За да се справи с това предизвикателство, Европейската информационна мрежа за чуждестранни видове (EASIN), разработена от Съвместния изследователски център (JRC), предлага единна точка за събиране на пространствени данни на чужди видове (ЧВ), които са стандартизирани, хармонизирани и интегрирани. Следователно EASIN е избран за основен източник на данни за съставяне на основната линия на разпространение на видовете, изброени в 1-вата актуализация на ИЧВ от загриженост за ЕС. Във втора фаза компетентните органи на държавите-членки, отговорни за прилагането на Регламента за ИЧВ, бяха поканени да проверят базовите данни на EASIN за целевите видове на ниво държава и мрежа 10x10 км и да допълнят наличната информация с национални данни. Крайната цел беше да се насърчи сътрудничеството и координацията с държавите-членки и да се осигури обмен на данни и обмен, което доведе до консолидирана основна линия на видовете от първата актуализация. Обратната информация, получена от компетентните органи на MS, беше задоволителна, като 21 MS предоставиха отзиви и допълнителни данни. 7 държави-членки (вкл. България) не предоставят обратна информация и съответната информация за основната линия, предоставена в настоящия доклад, идва само от EASIN гео-базаданни, като това следва да се счита за възможно най-добрия източник на информация.

Определение на индикатора

Индикаторът „Инвазивни извънземни видове в Европа“ включва два елемента:

1. **„Кумулативен брой чужди видове в Европа от 1900 г.“,** който показва тенденциите във видовете, които потенциално могат да станат инвазивни чужди видове. Кумулативният брой чужди видове, установен в Европа от 1900 г. нататък, се изчислява на интервали от 10 години. Информацията е разбита по основни екосистеми (сухоземни, сладководни и морски) и избрани „таксономични“ групи: гръбначни, безгръбначни, първични производители (съдови растения, моховици и водорасли) и гъби.
2. **„Най-опасните инвазивните чужди видове, застрашаващи биоразнообразието в Европа“.** Списъкът с най-опасните инвазивни видове, отличава редица най-вредни инвазивни чужди видове в Европа, в екосистемите и основните таксономични групи, по отношение на тяхното въздействие върху европейското биоразнообразие и променящото се изобилие или обхват. Списъкът обхваща общоевропейското пространство.

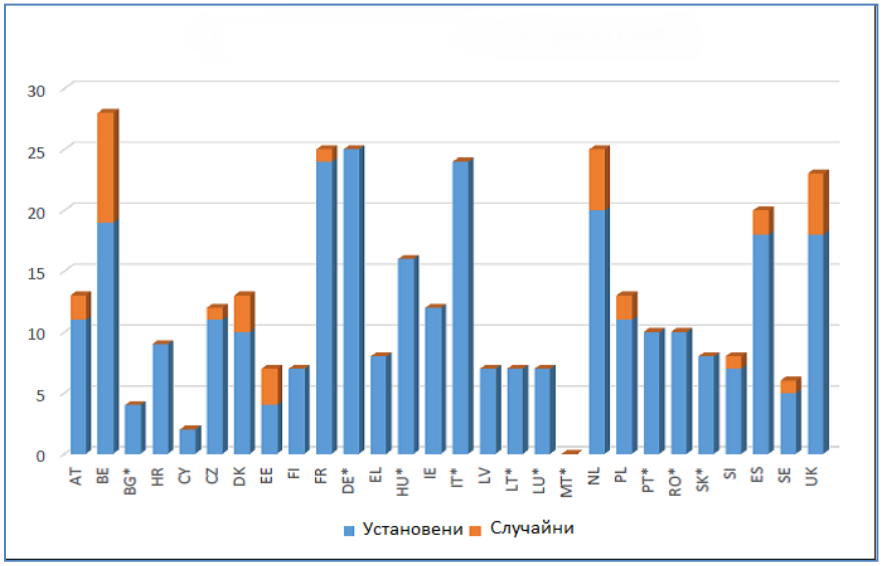
България се намира сред страните с относително средно равнище по брой на опасните ИЧВ (Фиг.6.36).

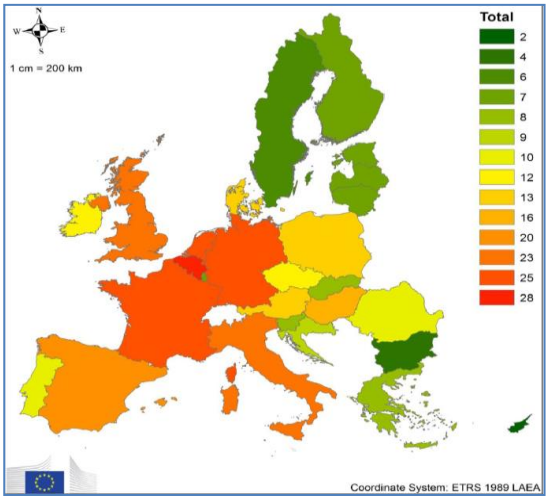
Фигура 6.37 Брой на най-опасните инвазивни видове, регистрирани в страните (по данни EEA от North European and Baltic Network on Invasive Alien species (NOBANIS) 2012 г.)

Основно разпределение на ниво ДЧ (проучване 2017 г.)

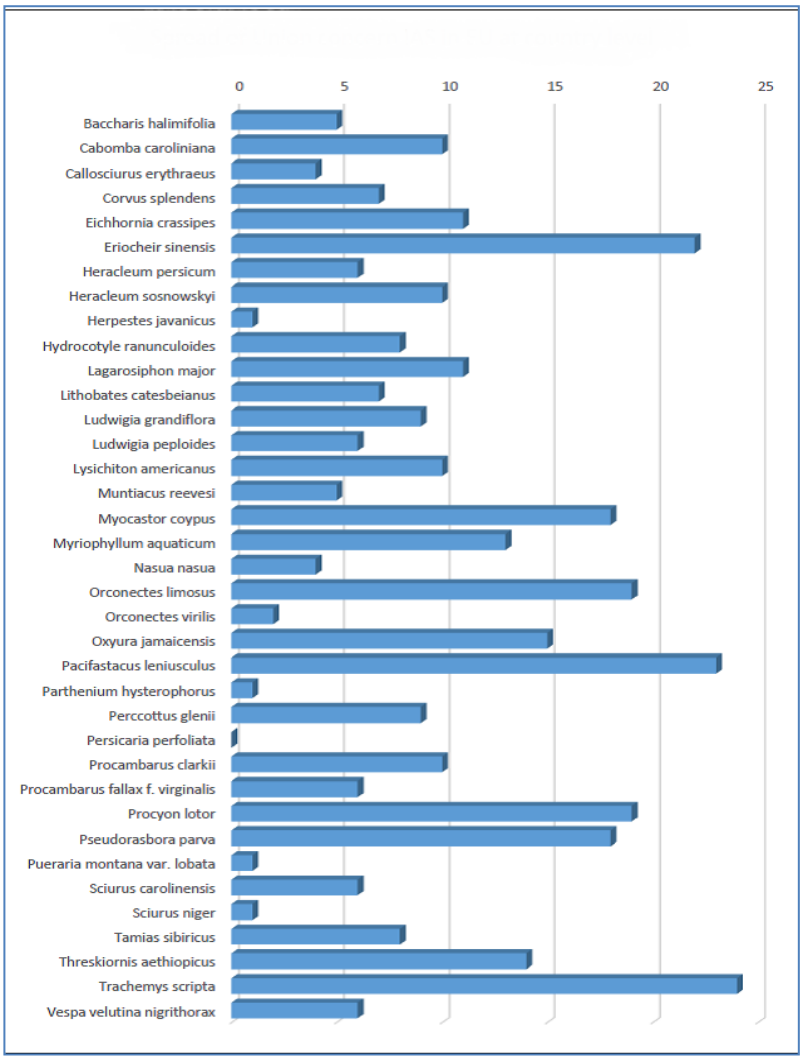
По дани на Tsiamis et.al. (2017), по-големият брой ИЧВ от загриженост за Съюза е установен в Белгия (28 вида), Франция (25 вида), Холандия (25 вида) и Германия (25 вида), докато Кипър (2 вида) и Черна Гора (няма видове) имат най-ниският брой в ЕС (Табл. 6.21 и Фиг.6.37). Влечугите *Trachemys scriptpta* са най-често срещаните ИЧВ в ЕС, тъй като са били открити в 24 държави членки. Безгръбначните животни *Pacifastacus leniusculus* и *Eriocheir sinensis* също са много често срещани в ЕС, отчетени съответно в 23 и 22 MS. Други видове рядко се срещат в ЕС (например *Herpestes javanicus, Parthenium hysterophorus, Sciurus niger*) или не присъстват (*Persicaria perfoliata*) (Фиг.6.39).

Фигура 6.38 Брой на ИЧВ, от загриженост за ЕС, отчетени в държавите-членки на ЕС. *Изобразени са както установени, така и случайни записи на ниво ДЧ. Информацията, отговаряща на ДЧ, маркирана с *, идва само от EASIN. В тези случаи няма разлика между установени и случайни записи. Източник: JRC, 2017*

Фигура 6.39 Кумулативен брой ИЧВ от загриженост за ЕС за ДЧ. Установените и случайните записи на ИЧВ за ДЧ са включени при анализа. *Източник: JRC, 2017*

Фигура 6.40 Брой ДЧ, в които ИЧВ от загриженост за ЕС са били отчетени. Установените и случайните записи на ИЧВ за ДЧ са включени при анализа. *Източник: JRC, 2017*

Таблица 6.18. ИЧВ от загриженост за ЕС, отчетени в държавите членки на ЕС

E = установени популации, C = случайни събития. Информацията, съответстваща на страната-членка, маркирана с * и сиво, идва само от набори от данни на EASIN. В тези случаи няма разлика между установени и случайни записи (всички маркирани като Present = "P"). За *Trachemys scriptpta* са включени три подвида: *T. scriptpta scriptpta, T. scriptpta elegans* и *T. scriptpta troostii*. *Източник*: *JRC, 2017*																												
Име на ИЧВ	AT	BE	BG*	HR	CY	CZ	DK	EE	FI	FR	DE*	EL	HU*	IE	IT*	LV	LT*	LU*	MT*	NL	PL	PT*	RO*	SK*	SI	ES	SE	UK
Baccharis halimifolia		E								E					P											E		E
Cabomba caroliniana	E	E					E			E	P		P							E	E						E	E
Callosciurus erythraeus		C								E					P					E								
Corvus splendens										C		E	P			E				E	E					C		
Eichhornia crassipes		C				E				E	P		P		P					C		P	P			E		C
Eriocheir sinensis	C	E				E	C	C	E	E	P		P	E	P	E	P	P		E	E	P	P	P		E	E	E
Heracleum persicum						E	E	E	E																		E	E
Heracleum sosnowskyi							E	E	E		P		P			E	P				E		P	P				
Herpestes javanicus				E																								
Hydrocotyle ranunculoides		E								E	P		P		P					E						E		E
Lagarosiphon major	E	E								E	P		P	E	P					E		P				E		E
Lithobates catesbeianus		E								E	P	E			P										E			E
Ludwigia grandiflora		E								E	P		P	E	P					E						E		E
Ludwigia peploides		E								E		E			P					E						E		
Lysichiton americanus		E					E	C	E	E	P			E						E							E	E
Muntiacus reevesi		E					E							E						E								E

Myocastor coypus	E	E	P	E		E	E			E	P	E	P	E	P					E	E		P	P	E	E		
Myriophyllum aquaticum	E	E								E	P		P	E	P			P		E		P	P			E		E
Nasua nasua		C								E	P															E		
Orconectes limosus	E	E	P	E		E				E	P		P		P	E	P	P		E	E		P	P	E	E		E
Orconectes virilis																				E								E
Oxyura jamaicensis	E	E				E	C		E	E	P		P	E	P					E	C	P			C			E
Pacifastacus leniusculus	E	E		E		E	E	E	E	E	P	E	P		P	E	P	P		E	E	P		P	E	E	E	E
Parthenium hysterophorus		C																										
Perccottus glenii			P	E				E			P		P				P				E		P	P				
Persicaria perfoliata																												
Procambarus clarkii	E	E			E					E	P				P					E		P				E		E
Procambarus fallax virginalis				E		E					P				P					E				P				
Procyon lotor	E	E		E		E	E			E	P		P	E	P		P	P		C	E		P	P	E	E		C
Pseudorasbora parva	E	E		E		E	E			E	P	E	P		P		P	P		E	E		P		E	E		E
Pueraria montana var. *lobata*															P													

Sciurus carolinensis		C									P			E	P					C							E
Sciurus niger		C																										
Tamias sibiricus		E								E	P			E	P					E						C		C
Threskiornis aethiopicus	C	C				C	C			E	P	E			P	E				C	C	P				E		C
*Trachemys scripta**	E	C	P	E	E	E	E	C	E	E	P	E		E	P	E		P		C	E	P	P		E	E	C	C
Vespa velutina nigrithorax		C								E	P				P							P				E		

Таблица 6.19 Характеристики на ИЧВ от загриженост за ЕС (отчетени и докладвани за България).. *Източник: JRC, 2017. Информацията е взета от EASIN, Risk Assessments of the IAS Regulation and web sources (CABI, GISID, NOBANIS, DAISIE, ITIS, WORMS). For more details see sub-chapter 2.7*

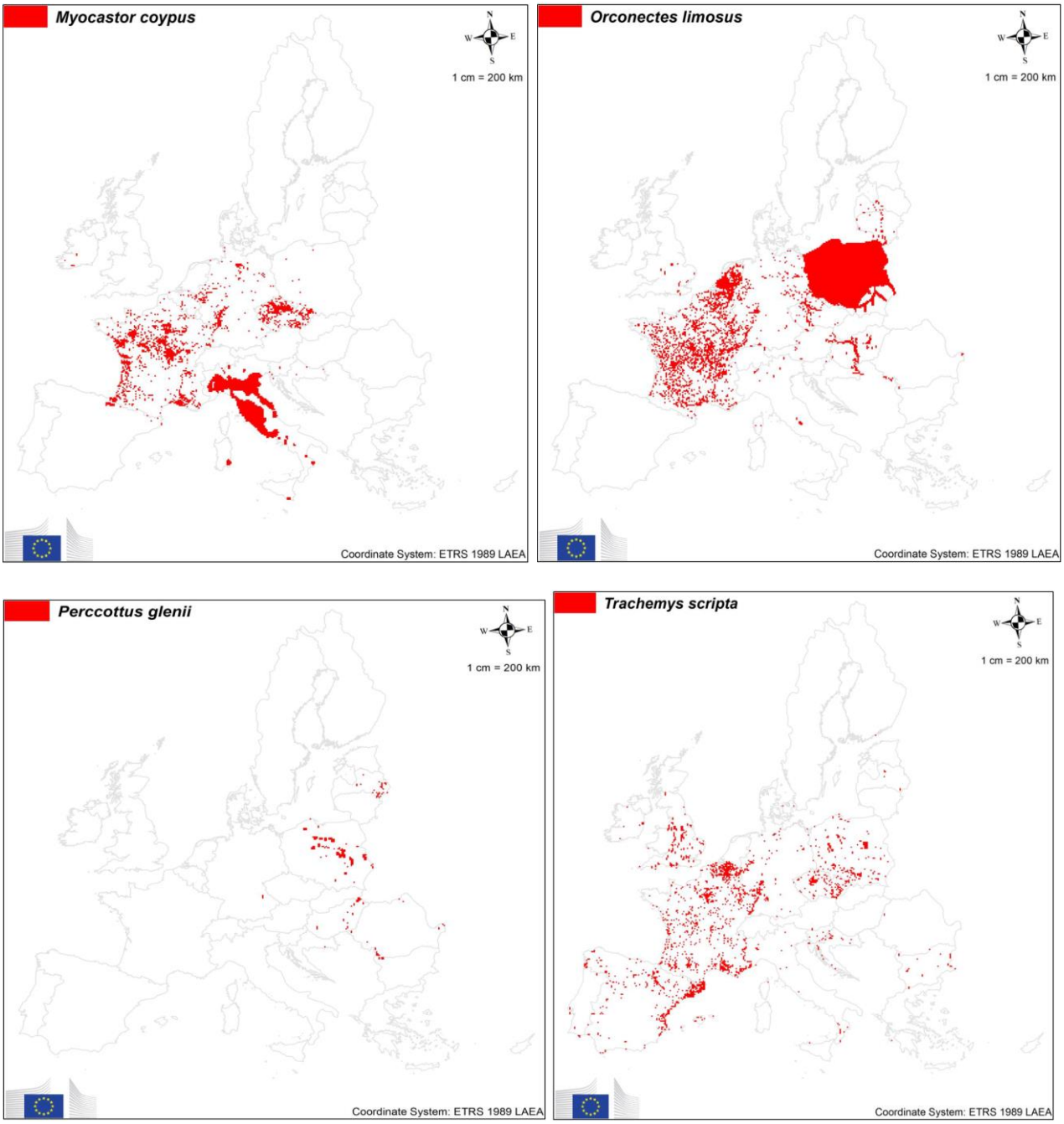
Име на вида	Обичайно име	Таксомична група	Местообитание (хабитат)	Произход	Разпространение (Конв. за Биоразнообразие)	Година на първо навлизане в ЕС	Държава на първо навлизане в ЕС	Екологично въздействие	Икономическо въздействие	Социално въздействие
Myocastor coypus	Нутрия	Бозайници Клас Mammalia	Сухоземен/сладководен	Южна Америка	Бягство от ферми за кожа; Освобождаване в природата: за употреба (различна от горопосочетата, в т.ч. козина, транпорт, медецински цели) Без намеса: естествено трансгранично разпростарнение на ИЧВ, които са били интродуцирани чрез път 1до 5.	1882	Франция	(-) намаляване на естествената растителност	(-) нанася щети в селското стопанство	(-) преносител на лептоспироза
Orconectes virilis	Източен рак /Шипобуз ест рак/	Висши ракообразни Подклас Malacostraca	Сладководен	Северна Америка	Бягство от ферми: аквакултури/морски култури; отглеждане като домашни любимци-аквариуми, терариуми (включително като жива храна за животни, жива плячка)	1890	Германия	(-) може да надделее над местните видове раци (-) преносител на чума по	(-) повреди по риболовни уреди	(+) използва се за храна

					Освобождаване в природата: биологичен контрол. Транспорт – замърсител: замърсител на животни (с изключение на паразити, видове които се пренасят от гостоприемник/вектор)			раците (-) рязко намалява популацията на водните макрофити (-) неговите дупки могат да дестабилизират речните брегове		
Perccottus glenii	Китайски поспаланко /ротан/	Actinopterigii - Лъчеперки	Сладководен	Азия	Бягство от ферми: аквакултури/морски култури; отглеждане като домашни любимци-аквариуми, терариуми (включително като жива храна за животни, жива плячка) Транспорт – замърсител: замърсител на животни (с изключение на паразити, видове които се пренасят от гостоприемник/вектор)	1985	Литва	(-) отрицателен ефект върху местните сладководни риби, земноводни и безгръбначни.	(-) може да намали продукцията на икономически важни риби.	
Trachemys scripta	Червеноуха костенурка	Клас Влечуги Reptilia	Сладководен	Североизточ-на Америка	Бягство/освобождаване: като домашни любимци- аквариуми, терариуми (включително като жива храна за такива видове, жива плячка)	1960	Чехия	(-) надделява над местните видове, вкл. застрашения Обикновенна блатна костенурка – *Emys orbicularis*	(+) много известна като домашен любимец заради малките размери и ниска цена	(-) възможен преносител на салмонела (-) болезнено ухапване на хора

Таблица 6.20 Характеристики на ИЧВ от загриженост за ЕС (отчетени и докладвани за България). *Източник: JRC, 2019. Информацията е взета от EASIN, Risk Assessments of the IAS Regulation and web sources (CABI, GISID, NOBANIS, DAISIE, ITIS, WORMS). For more details see sub-chapter 2.7.*

Име на вида	Обичайно име	Таксомична група	Местообитание (хабитат)	Произход	Разпространение (Конв. за Биоразнообразие)	Година на първо навлизане в ЕС	Държава на първо навлизане в ЕС	Екологично въздействие	Икономическо въздействие	Социално въздействие
Pseudorasbora parva	Псевдоразбора	Actinopterigii - Лъчеперки	Сладководен	Източна Азия	Бягство/освобождаване: аквакултури/морски култури, като домашни любимци- аквариуми, терариуми (включително като жива храна за такива видове) Освобождаване в природата: други международни освобождавания. Транспорт – замърсител: замърсител на животни (с изключение на паразити, видове които се пренасят от гостоприемник/вектор. Коридор: взаимосвързани водни пътища/басейни/морета.	1960	Словения	(-) храни се с ювенилниформи на ценни местни видове риби. (-) вектор на заразни болести по местните риби.	(-) може да намали продукцията от аквакултури (+) търговия с домашни любимци	(-) загуба на рекреационни възможности за риболов

За България, JRC-EASIN през 2017 г. отбелязва следните ИЧВ от загриженост за ЕС:

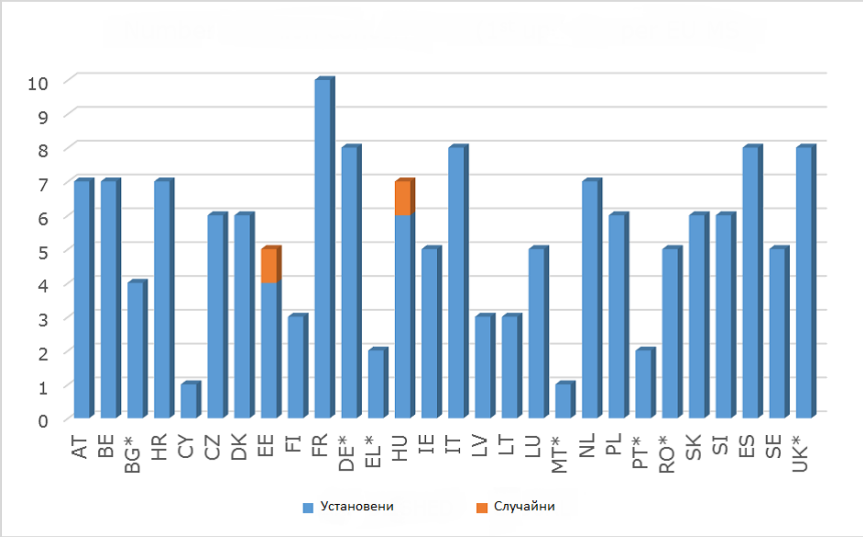

Фигура 6.41 Ниво на квадратите за отчитане (10x10 km) и основно разпространение на Myocastor coypus, Orconectes limosus, Perccottus glenii I Trachemys scripta в ЕС. Видовете са отчетени и в AT, BG, DK, HU, EL, RO и SK, но липсват референтни географски данни.

След 2017 г. три допълнителни компетентни органи на ДЧ (България, Италия и Люксембург) предоставят валидирани данни. Тази информация актуализира информацията, свързана със съответните видове и ДЧ от основната линия на първите 37 ИЧВот загриженост за ЕС. Информацията информира за прилагането на чл. 16 от Регламент 1143/2014 на ЕС, който диктува задължителното уведомяване за ранното откриване на изброените видове на Европейската комисия и на другите ДЧ.

През 2019, България добавя още един ИЧВ с установена популация *Pseudorasbora parva,* отчетен в страната от 1975 г. [22].

Основно разпределение на ниво ДЧ (проучване 2019 г.)

Фигура 6.42 Брой на ИЧВ от загриженост за ЕС (изброени в първата актуализация) за ДЧ на ЕС. Изобразени са както установени, така и случайни записи на ниво държава. Информацията, съответстваща на MS, маркирана с *, идва само от набори от данни на EASIN. В тези случаи няма разлика между установени и случайни записи. *Източник: JRC, 2019*

Таблица 6.21 ИЧВ, включени в първото допълване на списъка с ИЧВ от загриженост за страна-членка на ЕС. Е-установени популации, С – случайни отчитания; Q – отчитания под въпрос. Информацията, съответстваща на MS, маркирана с *, идва само от набори от данни на EASIN. В тези случаи няма разлика между установени и случайни записи. *Източник: JRC, 2019*

Table 3. IAS included in the 1st update of the list of Union concern per EU MS. E=established populations, C=casual occurrences, Q=questionable occurrences. Information corresponding to MS marked with * comes only from EASIN datasets. In these cases there is no distinction between established, casual or questionable records (all marked as Present = "P"). Information corresponding to grey-shaded indicates grid level data coming only from EASIN datasets.

SPECIES NAME	AT	BE	BG*	HR	CY	CZ	DK	EE	FI	FR	DE*	EL*	HU	IE	IT	LV	LT	LU	MT*	NL	PL	PT*	RO*	SK	SI	ES	SE	UK*
Alopochen aegyptiacus	E	E		E		E	E	C		E	P	P	C		E			E		E	E	P	P	E	E	E		P
Alternanthera philoxeroides										E					E											E		
Asclepias syriaca	E	E	P	E		E	E			E	P		E		E		E			E	E		P	E	E	E	E	P
Elodea nuttalli	E	E	P	E		E	E	E		E	P		E	E	E			E		E	E		P	E	E		E	P
Gunnera tinctoria										E	P			E														P
Heracleum mantegazzianum	E	E		E		E	E	E	E	E	P		E	E	E	E		E		E	E			E	E	E	E	P
Impatiens glandulifera	E	E	P	E		E	E	E	E	E	P		E	E	E	E	E	E		E	E		P	E	E	E	E	P
Microstegium vimineum																												
Myriophyllum heterophyllum	E	E		E						E	P		E							E						E		P
Ondatra zibethicus	E	E	P	E		E	E	E	E	E	P	P	E	E	E	E	E	E		E	E		P	E	E	E	E	P
Pennisetum setaceum					Q					E					E				P			P				E		

Общата базова линия на ИЧВ на ниво държава, включена в първата актуализация на списъка на ИЧВ от загриженост за ЕС показва, че по-високите стойности са открити в FR (10 вида), DE (8 вида), IT (8 вида), ES (8 вида) и Великобритания (8 вида), докато CY (1 вид) и MT (1 вид) имат най-нисък брой (Фиг. 6.41). Бозайникът *Ondatra zibethicus* е най-разпространеният вид в рамките на ЕС, тъй като е открит в 25 ДЧ (Таблица 6.24). Наземните растения *Impatiens glandulifera* и *Heracleum mantegazzianum* също са много често срещани и се отчитат съответно

[22] Stefanov et al. 2018

в 24 и 21 ДЧ. Други видове рядко се срещат в ЕС (напр. *Alternanthera philoxeroides, Gunnera tinctoria*) или не присъстват (*Microstegium vimineum*).

За България, JRC-EASIN през 2019 г. отбелязва допълнени следните ИЧВ от загриженост за ЕС, *Източник*: JRC, 2019 (Табл. 6.25).

Таблица 6.22 Характеристики на ИЧВ от загриженост за ЕС (допълнителни видове отчетени и докладвани за България). *Източник: JRC, 2019. Информацията е взета от EASIN, Risk Assessments of the IAS Regulation and web sources (CABI, GISID, NOBANIS, DAISIE, ITIS, WORMS). For more details see sub-chapter 2.7.*

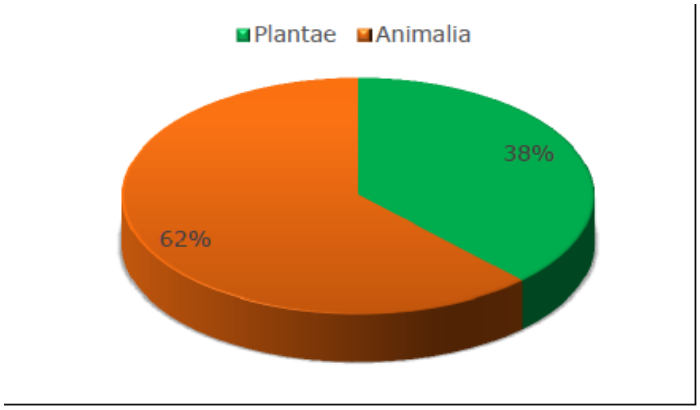
Име на вида	Обичайно име	Таксомична група	Местообитание (хабитат)	Произход	Разпространение (Конв. за Биоразнообразие)	Година на първо навлизане в ЕС	Държава на първо навлизане в ЕС	Екологично въздействие	Икономическо въздействие	Социално въздействие
Asciepies syriaca	Асклепиас	Растения	Сухоземен	Северна Америка	Освождаване в природата: освобождаване в природата за употреба (различна от горопосочетата, в т.ч. козина, транпорт, медецински цели) Бягство от ферми: селскостопанство (вкл. Суровина за биогорива); декоративно растение; Транспорт: превозни средства (леки коли, влакове и др.)	1825	Франция	(-) заплашва местни видове и естествени местообитания (-) може да наруши структурата на растителността	(-) отрицателно въздействие върху селското стопанство (-) отровно растение за овце, едър рогат добитък, домашни птици (-) може да отклони пчелите от слънчогледа и да не го опрашат, така нанася загуби на реколтата (+) отглеждано в Европа като медоносно и влакнодайно растение и като декоративно;	(-) предизвиква алергични и алелопатични реакции; при допир може да предизвика зачервяване на кожата; (-) има отровен млечен сок
Eiodea nutalli	Нуталиева водна чума	Растения	Сладководно	Северна Америка	Бягство/освобождаване: като домашни любимци- аквариуми, терариуми (включително като жива храна за такива видове, жива плячка)	1939	Белгия	(-) доминира над местните растения (-) може да ограничи движението на водата, достъпа на светлината, да намали съдържанието на кислорода и улавянето на утайки в	(-) запушва тръби и отводнителни системи (-) възпрепятства гребане с лодки, риболов, туризъм (+) търговия като аквариумно растение	

								системата; (-) въздейства на успеха на хвърляне на хайвера сред местните риби (-) ефективно усвояване на тежки метали и хранителни вещества		
Impatiens glandulifera	Жлезиста слабонога	Растения	Сухоземен	Азия	Бяство от ферми: за озеленяване и други градинарски цели. Освождаване в природата: освобождаване в природата за употреба (различна от горопосочетата, в т.ч. козина, транпорт, медецински цели)	1839	Великобритания	(-) намаляване на разнообразието от местни видове (-) може да отвлече опрашителите от местните видове растения (-) подпомага ерозията на бреговете на реките	(-) ограничава риболовната площ на реките и езерата (+) използва се като медоносно растение	
Ondatra zibethicus	ондатра	Бозайници Клас Mammalia	Сухоземен, сладководен	Северна Америка	Бягство от ферми за кожи; Освобождаване в природата: за употреба (различна от горопосочетата, в т.ч. козина, транпорт, медецински цели)	1905	Чехия	(-) уврежда растителността чрез изпасване (-) може да заплаши съобществата на безгръбначните	(-) щети в селското стопанство, железопътни линии, язовирни стени, диги, бентове, рибни стопанства (+) оглеждане в ферми за кожи до неотвадна	(-) може да е гостоприемник на опасни за човека и домашните животни паразити

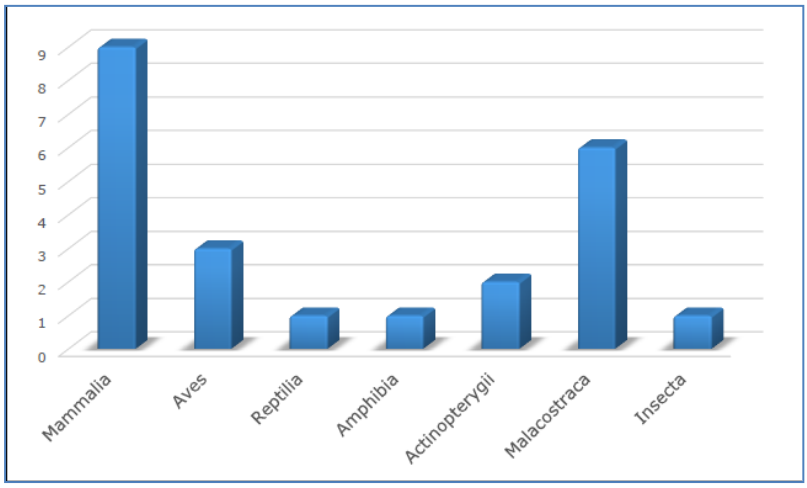
								животни (-) ровенето може да отслаби речните брегове и те да свлечат		

Таксономия

Първият списък на МСС, засягащ Съюза, включва повече животни (62%), отколкото растителни видове (38%) (Фиг.6.42). Животинските видове съответстват най-вече на гръбначни животни, главно бозайници. Има и няколко вида безгръбначни, всички принадлежащи към *Malacostraca*, с изключение на едно насекомо (Фиг.6.43). Всички растения принадлежат към отдела *Tracheophyta*.

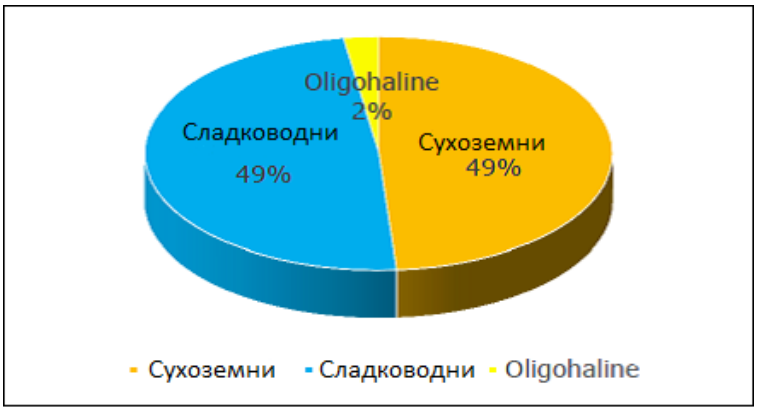
Фигура 6.43 Пропорция на животински и растителни видове от загриженост на ЕС.

Фигура 6.44 Таксономия на фауната на ИЧВ от загриженост за ЕС.

Местообитания

Първият списък на МСС, засягащ Съюза, съдържа около 50% сухоземни видове и 50% сладководни видове (Фиг.6.44). Има един вид олигохалин (*Eriocheir sinensis*), докато нито един морски вид не е включен в списъка на Съюза.

Фигура 6.45 Обкръжаваща среда на ИЧВ от загриженост за ЕС.

Изводи

Много ИЧВ от загриженост за ЕС, са големи и лесно разпознаваеми видове (напр. *Muntiacus reevesi, Myocastor coypus*), които се срещат в сухоземни и сладководни местообитания в съседни градски райони (например *Corvus splendens* се среща само в близост до населени места). Поради тази причина, широката общественост, по-специално учените, биха могли лесно да участват в отчитането и мониторинга на ИЧВ от загриженост за ЕС, което би могло да помогне за ранното им откриване и за приемането на механизми за бързо реагиране. За тази цел JRC[23] разработва и разпространява специализирано приложение за смартфони на ИЧВ от загриженост за ЕС. Това приложение може да действа като допълнителен инструмент за наблюдение на ИЧВ от загриженост за ЕС и като начин за повишаване на обществената информираност и ангажираността на гражданите. По-конкретно, гражданите могат да имат достъп до текущото разпространение на регулираните видове, което може да бъде важно за приоритет на усилията за откриване на нови вписвания и проверка на наблюдения на видове, които вече съществуват в тяхната зона.

Данните показват и специфичните модели за растенията, въведени главно чрез декоративни цели, както и за всички сладководни раци, които са въведени чрез аквариумна търговия и аквакултура. Трябва да се отбележи обаче, че повечето първични събития за въвеждане са се състояли преди 1960 г., свързани с бягства от декоративно засаждане, ботанически градини и зоологически градини.

Накрая трябва да се отбележи, че въпреки че настоящата базова линия предлага най-добрата налична информация за ИЧВ от загриженост за ЕС, тя може да бъде допълнително обогатена в цяла географска Европа чрез допълнително ангажиране на страни извън ЕС (например Норвегия, Швейцария, няколко Балкански страни), разкривайки по този начин важна информация за изброените видове извън територията на ЕС. Това би било от полза за държавите-членки, които съседват със страни извън ЕС, за по-добро насочване на мониторинга и персонализирания контрол, и по този начин за ефективното прилагане на Регламента за ИЧВ.

ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ, ЕКОСИСТЕМИТЕ, ЗАЩИТЕНИТЕ ТЕРИТОРИИ И ЗАЩИТЕНИТЕ ЗОНИ

През 2017 г. са утвърдени и влезли в сила актуализирани планове за управление (ПУ) на 4

[23] „Invasive Alien Species Europe“ - Tsiamis et al. 2017

защитени територии: природна забележителност (ПЗ) “Хълм Бунарджик”, ПЗ “Данов хълм”, ПЗ “Младежки хълм”, Поддържан резерват (ПР) „Ардачлъка“.

През 2017 г. със заповед на министъра на околната среда и водите са утвърдени нови планове за управление на 7 защитени територии, включително на: ПР „Училищна гора“, ПР „Богдан“, ПР„Женда“, ПР “Чамлъка“, ПР „Борака“, ПР„Боровец“, , Резерват (Р) „Вълчи дол“ ,които са влезли в сила през 2018 г.

През 2017 г. в процес на разработване и/или процедиране по реда на ЗЗТ са били други 11 Плана за управление, а именно на:

- 2 национални парка - Рила и Пирин;
- 2 природни парка - Витоша и Българка;
- защитени местности - ЗМ „Дефилето“,ЗМ „Ботаническа градина - Балчик“, ЗМ „Чокльово блато“;
- 2 резервата – Р „Ропотамо“ (РИОСВ - Бургас), Р „Бистришко бранище“
- „Торфено бранище“ (РИОСВ - София);
- 1 поддържан резерват – ПР “Атанасовско езеро“ (РИОСВ - Бургас);

До 2017 г. са утвърдени седем плана за управление на защитени зони за опазване на дивите птици: BG0002015 „Язовир Конуш“, BG0002023 „Язовир Овчарица“, BG0002086 „Оризище Цалапица“, BG0002090 „Берковица“, BG0002052 „Язовир Жребчево“, BG0002099 „Кочериново“ и BG0002101 „Мещица“.

През 2017 г. бяха внесени в МОСВ проекти на **Планове за действие** на следните защитени видове:

1. „План за действие за опазване на черния лешояд (*Aegypius monachus*) в България 2015-2024 г.“;
2. „План за действие за опазване на белоглавия лешояд (*Gyps fulvus*) в България 2015-2024 г.“;
3. „План за действие за опазване на брадатия лешояд (*Gypaetos barbatus*) в България 2015-2024 г.“;
4. „План за действие за опазване на малката белочела гъска *(Anser erythropus*) в България за периода 2017-2026 г.“;
5. „План за действие за опазване на малката червеногушата гъска (*Branta ruficollis*) в България за периода 2017-2026 г.“
6. „План за действие за глухаря (*Tetrao urogalus*) в България за периода 2016-2025г.“;
7. „План за действие за белогърбия кълвач (*Dendrocopos leucotos*) в България за периода 2016-2025 г.“;
8. „План за действие за трипръстия кълвач (*Pycoides tridactilus*) в България за периода 2016-2025 г.“.

Всички те са обсъдени на заседание на Националния съвет за биологично разнообразие и започва процедура по тяхното утвърждаване.

6.2. Анализ на постигнатото в областта на мерките за защита на екосистемните услуги

ЕКОСИСТЕМНО ПОКРИТИЕ (EKOSYSTEM COVERAGE) (SEBI.004)

В изпълнение на изискванията на „Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2020“, в рамките на Европейският съюз, включително в България, се изпълняват редица проекти и дейности за картиране и оценка на състоянието на екосистемите и техните услуги, като се ползват данни за биологичното разнообразие. Значението на биологичното разнообразие се разглежда в контекста на оценка на състоянието, опазване и възстановяване на екосистемите и техните услуги на локално, национално и европейско ниво.

Оценката и картиране на екосистемите и екосистемните услуги е важна предпоставка за създаване на изходна база за оценяване на настъпили промени в състоянието на екосистемите и осигуряваните от тях екосистемни услуги с течение на времето. Успешното екосистемно управление, като част от политиките, плановете и проектите за развитие, свързани с благосъстоянието на хората (UNEP, 2014), изисква идентифициране на дългосрочни тенденции на развитие на екосистемите в България.

В периода 2015 – 2017 г. за територията на страната, намираща се извън екологичната мрежа НАТУРА 2000, изходната база е облечена в референтна времева рамка на полевите сезони 2015-2016 г. посредством седем проекта, които извършват картиране и оценка на девет основни типа екосистеми в рамките на програмата BG03 „Биоразнообразие и екосистемни услуги“, финансирана от финансовия механизъм на Европейското икономическо партньорство. В тези проекти участват голям брой учени от институтите на БАН, различни ВУЗ и специалисти от държавни институции (МОСВ, МЗХГ) и неправителствени организации, като водещи в изпълнението на проектите бяха МОСВ, ИАГ-МЗХГ, ИБЕИ-БАН, ИГ- БАН, СУ „Климент Охридски“.

Типове екосистеми и основни характеристики

Типовете екосистеми се предлагат като основни единици за картиране на екосистемите в европейски мащаб. Тези основни класове трябва да позволяват последователна оценка на състоянието и услугите от местен до национален, регионален и европейски мащаб. Според типологията на MAES (MAEC 2018) съществуват три основни типа екосистеми на ниво 1: **сухоземни, сладководни** и **морски**. На ниво 2 основните типове екосистеми са допълнително подразделени (Таблица 6.26). Предложената типология комбинира класовете CORINE земно покритие (CORINE Land Cover (CLC)) с типовете класификация на местообитанията на Европейската природозащитна информационна система (EUNIS).

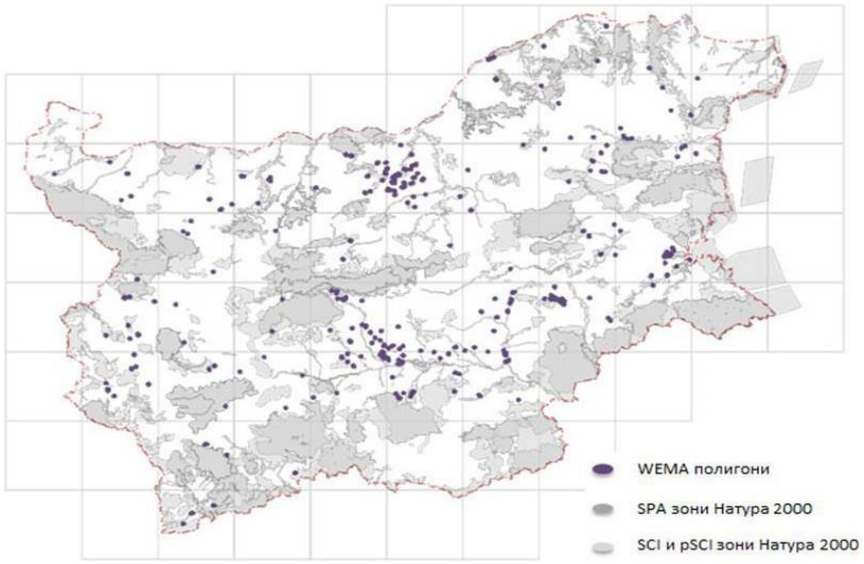
Таблица 6.23 Основни типове екосистеми в България и тяхното подразделяне

Ниво 1	Ниво 2	Ниво 3, EUNIS2 БГ специфичен
Сухоземни	Урбанизирани екосистеми Агроекосистеми Тревни Гори и горски територии Храстови и ерикоидни Рядка растителност Влажни зони	1 - 10 (10 подтипа) 1 - 5 (5 подтипа) 1 - 5 (5 подтипа) G1 - 4 (4 подтипа) F2,3,9 (3 подтипа) 1 - 5 (5 подтипа) D1,4,5 (3 подтипа)
Сладководни	Реки и езера	C, J, X (16 подтипа)
Морски	Типологията на морските екосистеми свежда 3-измерната структура на океана до 2- измерните местообитания на морско легло (дънни местообитания), отнасяйки третото измерение, водния стълб (пелагични местообитания), към дълбочинното зониране. Бракичните води и морските екосистеми на границата суша- море са групирани заедно в един и същи тип.	1 - 8 (8 подтипа)

РЕЗУЛТАТИ ОТ КАРТИРАНЕТО НА ТИПОВЕТЕ ЕКОСИСТЕМИ

1. Влажни зони

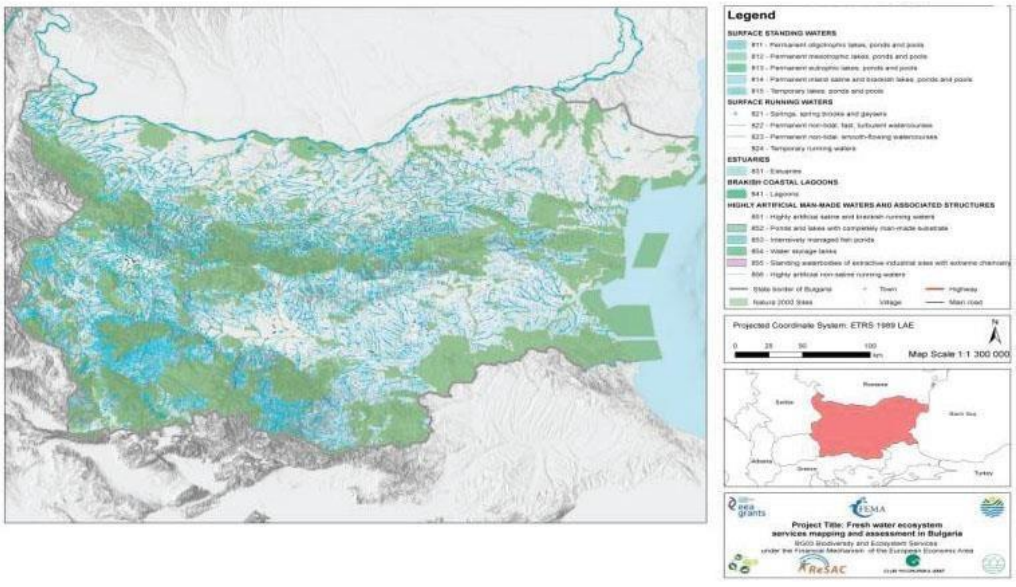
Общият брой картирани полигони с вътрешни влажни зони е 285, от които един е от подтип 701 – Преходни блата и подвижни торфища (EUNIS код D2), шест са от подтип 702 – Алкални блата и мочурища (EUNIS код D4) и 278 са от подтип 703 – Съобщества от тръстика, папури и острицови треви, които не са свързани с открити водни площи (EUNIS код D5) (Фиг.6.45). Основните методи, използвани при картирането са визуална инспекция и интерпретация на изображения и векторни слоеве с атрибути в GIS среда в камерални условия, векторизация на обекти от изображения и полева работа с GPS приемници и таблети за картиране. Картираните полигони на екосистеми от тип вътрешни влажни зони попадат в 44 квадрата от координатната мрежа, съответно по 44 карти са подготвени за екосистемните типове, за състоянието на екосистемите и за всяка услуга, предоставяна от тях. Цветовите кодове за визуализация на типовете екосистеми от ниво 3 са в съответствие с тези, използвани в Европейската карта на типовете екосистеми, а цветовите кодове за визуализация на състоянието и предоставяните услуги са според утвърдената методика за картиране на екосистемни услуги.

Фигура 6.46 Карта на типовете вътрешни влажни зони (WEMA полигони) в България

2. Сладководни екосистеми

Картирането на екосистемните типове сладководни екосистеми обхваща цялата територия на страна извън зоните на НАТУРА 2000. По отношение на сладководните екосистеми са картирани: над 5700 обекта на стоящи сладководни екосистеми с обща площ от 456 km² (Фиг. 6.46). Минималната картируема площ за тях е 0.25 ha. Тук спадат естествени езера, язовири, временни водни басейни, изкуствени водоеми; 2/ около 32 000 линейни сегмента на течащи сладководни екосистеми с обща дължина близо 52 000 km. Тук спадат всички речни течения и изкуствени канали; 3/ около 340 броя точкови обекти, каквито са изворите, каптажите и др. В резултат на картирането са създадени три ГИС слоя, съдържащи следните типове екосистеми: 1/ Точков слой, съдържащ 338 броя извори; 2/ Линеен слой, съдържащ около 38 хиляди обекта – реки и канали, с обща дължина близо 52000 км; 3/ Полигонов слой, съдържащ над 5700 стоящи водни обекти – езера и язовири, с минимална площ над 0.25 ha, и обща картирана площ 456 km².

Фигура 6.47 Карта на типовете сладководни екосистеми в България извън НАТУРА 2000 (в зелено)

3. Морски екосистеми

Класовете от ниво 2 за морските екосистеми са определени и картирани по време на изпълнение на проекта за "Първоначалната оценка на състоянието на морската околна среда…" по изискванията на РДМС [24]. Резултатите от това картиране са: крайбрежна зона с площ 2,177 km^2; шелфова зона – 9,928 km^2 и открито море – 22,418 km^2. Данните, използвани за картирането на екосистемни подтипове, включват точкови данни (извадки на наблюдения от научни статии), регионални данни (информация и проектни доклади за вододели, селища и курорти; защитени и други специфично проучвани зони), и данни с европейски и национален обхват (напр. EUSeaMap). Проведено е пилотно полево верифициране на разпространението на основните подтипове екосистеми в избрани площадки в крайбрежната зона на Черно море. При работата бяха приложени комбинация от методи за дистанционно наблюдение (с дронове и от сателитни снимки), insitu видео- и фотозаснемане и събиране на проби от лодка и под вода с водолазни методи. По време на това проучване бяха изпълнени 26 km трансекти с лодка, със заснемане на над 90 видео- и фото-записа, покриващи разпространението на подтиповете екосистеми в избрани крайбрежни зони на изследване в района на гр. Созопол.

4. Тревни екосистеми

В България извън Натура 2000 тревните екосистеми заемат площ от 6695 km^2. Това е приблизително 5% от територията на страната. Те са представени в над 200 000 полигона, от които с площ по-голяма от 1 ha са 1/3 от всички полигони. Най-голяма площ заемат сухите тревни екосистеми – 81.02% от площта, следвани от умерено влажните тревни – 17.22%, влажните и сезонно влажни – 1.31%, вътрешните солени степи – 0.37% и алпийските и субалпийски тревни екосистеми – 0.07%. Този резултат логично следва от факта, че страната с южното си разположение се характеризира със сух климат, което предполага развитие на сухоустойчива растителност. Мезофилните ливади са с ограничено разпространение не само поради климатични и хидрологични причини, но и защото голяма част от тях са били разорани в миналото. Малкият процент високопланински тревни екосистеми се обяснява с факта, че повечето от планинските територии попадат в мрежата Натура 2000 и поради това извън нея остават твърде малко тревни екосистеми.

Установени са общо 123 152 отделни полигона с тревни екосистеми (обща площ: 63 4518.23 ha) извън границите на мрежата Натура 2000. От тях 72 972 полигона принадлежат към „Ксеротермни (Сухи) тревни екосистеми"(E1), 35 270 полигона към „Умерено влажни тревни екосистеми" (E2), 14 174 принадлежат към „Сезонно влажни и влажни тревни екосистеми" (E3), 128 полигона към „Алпийски и субалпийски тревни екосистеми" (E4) и 608 полигона са към „Вътрешноконтинентални халофилни (солени) тревни екосистеми" (E6).

5. Екосистеми на земи с рядка растителност

Първоначално са определени 1018 полигони въз основа на съществуваща информация от проект DIR-59318-1-2 „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I" (завършил през 2013 г.). Този първоначален брой е редуциран впоследствие чрез прецизиране по ортофото карти до около 770, са добавени около 3900 нови полигона, получени от извадката по категории земи или чрез директно разпознаване и очертаване върху ортофото изображения на територията. Общият окончателен брой полигони е 4673.

6. Храстови и ерикоидни екосистеми

При картирането на храсталачните и ерикоидни екосистеми, като храстови екосистеми са определени такива, при които окомерното проективно покритие е 10% и повече от 10%. За

[24] Мончева, Тодорова и кол., 2013

определяне на тази процентна граница са следвани инструкциите на Рамковото статистическо изследване на земеползването и земното покритие на площите (Land Use/Cover Area frame Survey (LUCAS)), на Статистическия офис на Европейската комисия EUROSTAT, отнесени за категория D: Shrubland, от дефинираните 8 основни категории земно покритие. Храсталаците почти винаги са комплексни съобщества, респективно екосистеми между тревни съобщества и разпръснати в тях, с различна степен на плътност, групи от храсталаци. И при ниско покритие, те продължават да осъществяват екосистемни функции, поради което е възприето минималното покритие да бъде 10%. Доминантният подтип е 502 (F3. Temperate and Mediterranean-montane shrubs), защото подтип 501 (F2. Arctic, alpine and subalpine shrubs) е разпространен най-вече в зоните от екологичната мрежа Натура 2000, докато 503 подтип (F9. Riverine and fen shrubs) е ограничен по тесни ивици (до 20-30 m широчина) покрай реките или водните басейни.

7. Земеделски екосистеми

Общо са картирани 213 210 полигона със земеделски земи обхващащи площ от около 3 435 029.43 ha. Тези полигони и тяхната площ са разпределени между пет подтипа земеделски екосистеми както следва:

201 Годишни култури (предимно зърнени) - 107 767 полигона – 2835754.04 ha;

202 Многогодишни култури (плодни градини и лозя) - 30 565 полигона -151 061.54 ha;

203 Многогодишни култури (предимно бобови) - 15 910 полигони - 61 634.5 ha;

204 Смесени култури – 44 376 – 358723.83 ha;

205 Животновъдни ферми за големи и малки животни, включително пчели - 14 592 полигони, 27 855.87 ha.

Анализ на промяната на площите и превръщането им от един в друг тип ползване на етап, в който е извършено само едно картиране на екосистемите, е нецелесъобразен. Необходими са поне две последователни картирания, за да се извърши анализ на промените в площта и състоянието на екосистемите.

ЕКОСИСТЕМНИ УСЛУГИ – ВИДОВЕ, ОЦЕНКА, АНАЛИЗ

1. Видове екосистемни услуги

Концепцията за екосистемните услуги (ЕсУ) подчертава многобройните ползи на екосистемите за хората (МА 2005) и използването ѝ може да улесни сътрудничеството между учени, професионалисти, практици и лица, отговорни за вземането на решения, и други заинтересовани страни. Следователно работата по картиране на ЕсУ не е насочена към идентифициране на максималния потенциал на една услуга, а към разбиране на пространственото разпределение на предоставянето на множество услуги от взаимосвързани екосистеми.

Всяка екосистема предоставя множество услуги. За класифициране на екосистемните услуги има три международни класификационни системи, публикувани съответно в Оценка на екосистемите на хилядолетието (МА), Икономиката на екосистемите и биоразнообразието (TEEB) и Общата международна класификация на екосистемните услуги (CICES). По същество те до голяма степен са съотносими. Всичките три класификации включват материални, регулиращи и културни услуги.

А) Материални/Продоволствени услуги – това са продуктите получавани от екосистемите, включително храна, влакна, гориво, генетични ресурси, медицина, прясна вода. Материалните

услуги се отнасят до продукцията, добита от екосистемите и директно използвана в производството или за лична консумация от хората.

Б) Регулиращи и поддържащи услуги

Регулиращи услуги - това са ползите, които получаваме от регулирането на екосистемните процеси, включително качество на въздуха, климата, водата, ерозията, болести, вредители, заплахи от наводнения. Тази група услуги е свързана с капацитета на естествените и полуестествени екосистеми да регулират природните процеси и системи чрез биогеохимични цикли и други биосферни процеси. Освен че поддържат доброто състояние на екосистемите, регулиращите функции предоставят много услуги с пряко и/или косвено въздействие върху човешкото благополучие.

Поддържащи услуги – това са услуги необходими за поддържането на всички останали екосистемни услуги, включително почвообразуване, фотосинтеза, първична продукция и кръговрат на биогенните вещества.

Поддържащите услуги се различават от материалните, регулиращите и културните услуги по това, че за разлика от другите видове услуги, от които хората могат да се възползват пряко, въздействието им върху човешкото благосъстояние е косвено и обикновено са с дългосрочен характер. Почвообразуването например, трае десетилетия или столетия. Поддържащите услуги са силно взаимосвързани помежду си и като цяло се обуславят от широк спектър от физични, химични и биологични взаимодействия.

В) Културни услуги – това са нематериални облаги получавани от екосистемите, в това число духовно обогатяване, познавателно развитие, рекреация, развлечения и др. Културните услуги са нематериални ползи, които хората извличат от екосистемите под формата на естетична наслада от красивата природа, културно, интелектуално и духовно вдъхновение, чувство за принадлежност към определено място, морална удовлетвореност от съществуването на чиста и непокътната природа, удоволствието от рекреационни дейности и екотуризъм.

Оценка на екосистемните услуги (по екосистеми)

1. Влажни зони

Оценката на екосистемните услуги (ИБЕИ-БАН, Доклад за състоянието и опазването на ок.среда, МОСВ, 2018) предоставяни от вътрешните влажни зони извън екологичната мрежа Натура 2000 е извършена на базата на 16 индикатора от предложените 19 в Методиката (Табл. 6.27). От оценените 16 екосистемни услуги, 9 са оценени с нерелевантен капацитет, т.е. вътрешните влажните зони не могат да предоставят тези услуги. Анализът на останалите ЕУ показва, че с най-голям релевантен капацитет (висок и много висок) е услугата *„Поддържане на популации и местообитания за размножаване (2312)“*. С висок капацитет за предоставяне са също ЕУ-и *„Защита от наводнения (2222)*“ и *„Научен интерес (3121)“*. С нисък релевантен капацитет за предоставяне е услугата *„Стабилизиране на земни маси и контрол на ерозията (2211)*“.

Таблица 6.24 Обобщени данни за оценката на екосистемните услуги на подтипове екосистеми във вътрешни влажни зони на национално ниво (в тъмен шрифт са дадени ЕУ-и, на които не е извършена оценка)

№	Вътрешни влажни зони			
	Код	**Преходни блата и подвижни торфища, 701 (D2)**	**Алкални блата и мочурища, 702 (D4)**	**Съобщества от тръстика, папури и острицови треви, които не са свързани с открити водни площи. Изключват се крайбрежните съобщества. 703 (D5)**
1	1122 Подземни води за питейни цели	0, няма релевантен капацитет		
2	1211 Влакна и други суровини от растения, водорасли и животни за директна употреба или обработка	0, няма релевантен капацитет		
3	1221 Повърхностни води за непитейни цели	0, няма релевантен капацитет		
4	1222 Подземни води за непитейни цели	0, няма релевантен капацитет		
5	2211 Стабилизиране на земни маси и контрол на ерозията	няма релевантен капацитет (0)	нисък (1) към релевантен (2) капацитет	нисък (1) към релевантен (2) капацитет
6	**2212 Буфериране и намаляване на потоци земна маса**	**0, няма релевантен капацитет**		
7	**2221 Хидрологичен цикъл и поддържане на водните потоци**	**0, няма релевантен капацитет**		
8	2222 Защита от наводнения	среден капацитет (3)	среден (3) към висок (4) капацитет	висок капацитет (4)
9	2312 Поддържане на популации и местообитания за размножаване	много висок капацитет (5)	висок (4) към много висок (5) капацитет	висок капацитет (4)
10	2332 Процеси на разграждане и усвояване	висок капацитет (4)	нисък (1) към релевантен (2) капацитет	среден (3) към висок (4) капацитет
11	2341 Химично състояние на сладките води	-	среден капацитет (3)	среден капацитет (3)
12	**2352 Микро и регионално климатично регулиране**	**0, няма релевантен капацитет**		
13	3111 Емоционални преживявания, свързани с растения, животни и пейзажи	0, няма релевантен капацитет		
14	3112 Физическо използване на територии и акватории в различни условия на	0, няма релевантен капацитет		
15	3121 Научен интерес	висок капацитет (4)	висок капацитет (4)	висок капацитет (4)
16	3122 Образователен интерес	0, няма релевантен капацитет		
17	3125 Естетически наслади	0, няма релевантен капацитет		
18	3211 Символни взаимодействия	много висок капацитет (5)	релевантен капацитет (2)	среден капацитет (3)
19	3221 Съществуване /консервационна значимост/	0, няма релевантен капацитет	0, няма релевантен капацитет	0, няма релевантен капацитет

2. Сладководни екосистеми

По-долу са представени (Табл. 6.28) осреднените стойности за оценката на предоставяните екосистемни услуги по подтипове сладководни екосистеми в страната

Таблица 6.25. Обобщени данни за оценката на екосистемните услуги на подтипове сладководни екосистеми на национално ниво

EUNIS Ecosystem types											
EUNIS Ecosystem subtypes	C1. Surface standing waters (lakes)						C2. Surface running waters (Rivers)				
CICES Codes	C1.1 Permanent oligotrophic lakes, ponds, and pools	C1.2. Permanent mesotrophic lakes, ponds and pools	C1.3. Permanent eutrophic lakes, ponds and pools	C1.5. Permanent inland saline and brackish lakes, ponds & pools	C1.6. Temporary lakes, ponds and pools	C2.1. Springs, spring brooks	C2.2. Permanent non-tidal, fast, turbulent water-courses	C2.3. Permanent non-tidal, smooth-flowing water-courses	C2.5. Temporary running waters	X01. River esuaries	X03. Brackish coastal lagoons
1111. Cultivated crops	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1112. Reared animals and their outputs	0	4	4	4	3	0	0	0	0	0	0
1113. Wild plants, algae and their outputs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1114. Wild animals and their outputs	1	4	4	3	3	1	1	3	1	4	4
1115. Plants and algae from in-situ aquaculture	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1116. Animals from in-situ aquaculture	4	4	4	4	4	5	2	2	0	0	0
1121. Surface water for drinking	5	4	2	2	0	5	5	0	0	0	0
1122. Ground water for drinking	0	0	0	0	0	5	4	4	0	0	0
1211. Fibres and other materials from plants, algae and animals for direct use or processing	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1212. Materials from plants, algae and animals for agricultural use	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1213. Genetic materials from all biota	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1221. Surface water for non-drinking purposes	0	5	5	0	0	0	5	5	1	0	4
1222. Ground water for non-drinking purposes	5	4	2	2	0	5	5	0	0	0	0
1311. Plant-based resources for energy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1312. Animal-based resources	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1321. Animal-based energy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2111. Bio-remediation by micro-organisms, algae, plants, and animals (water selfpurification)	5	5	5	4	2	5	4	3	2	4	4
2112. Filtration/sequestration /storage/accumulation by aquatic biota	2	3	4	4	2	2	2	4	4	2	2
2121. Filtration/sequestration /storage/accumulation by ecosystems	2	3	4	4	2	2	2	4	4	2	2

2122. Dilution by atmosphere, freshwater and marine ecosystems	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2123. Mediation of smell/noise/visual impacts	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
2211. Mass stabilisation and control of erosion rates	5	5	5	4	2	2	2	4	4	4	4
2212. Buffering and attenuation of mass flows	2	4	4	4	2	4	4	4	2	4	4
2221. Hydrological cycle and water flow maintenance	2	5	5	5	2	4	4	4	2	4	4
2222. Flood protection	2	5	5	5	2	4	4	4	1	5	5
2231. Storm protection	1	3	3	3	1	1	3	3	3	5	5
2232. Ventilation and transpiration	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
2311. Pollination and seed dispersal	1	5	5	5	2	1	5	5	2	5	5
2312. Maintaining nursery populations and habitats	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
2321. Pest control	??	??	??	??	??	??	??	??	??	??	??
2322. Disease control	2	5	5	5	2	2	5	5	2	5	5
2331. Weathering processes	5	4	2	2		5	5	5	2	2	2
2332. Decomposition and fixing processes	5	5	5	2	2	5	5	5	2	2	2
2341. Chemical condition of freshwaters	5	4	4	4	2	5	5	4	4	2	2
2342. Chemical condition of salt waters											
2351. Global climate regulation by reduction of greenhouse gas concentrations	3	4	5	5	2	5	5	5	2	3	3
2352. Micro and regional climate regulation	2	4	5	5	2	2	5	5	2	4	4
3111. Experiential use of plants, animals and land-/seascapes in different environmental settings	??	??	??	??	??	??	??	??	??	??	??
3112. Physical use of land-/seascapes in different environmental settings	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3121. Scientific	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3122. Educational	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3123. Heritage, cultural	??	??	??	??	??	??	??	??	??	??	??
3124. Entertainment	5	5	5	5	2	5	5	5	2	5	5
3125. Aesthetic	5	5	5	5	2	5	5	5	2	5	5
3211. Symbolic	5	5	5	5	2	5	5	5	2	5	5
3212. Sacred and/or religious	5	5	5	5	2	5	5	5	2	5	5
3221. Existence	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3222. Bequest	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

4. Морски екосистеми

При избора на индикатори за състоянието на морските екосистеми е използвана разработената от MAES класификационна система. Избрани са индикатори от двата типа - “структура на екосистемата“ (14 индикатора) и “екосистемни процеси“ (2 индикатора). Така подбраните показатели оценяват състоянието чрез стойностите на абиотични и биотични компоненти на морските екосистеми и са разработени за целите на мониторинга на екологичното състояние на крайбрежните води (до 20 м дълбочина) по критериите на РДВ и на РДМС - за крайбрежни и откритоморски екосистеми. Голямата част от тези показатели са нормирани в Наредба Н-4/2013 за характеризиране на повърхностните води, вкл. и крайбрежните морски води, което съществено подпомогна процеса на оценяване.

По-долу се представят два параметъра за оценка на екосистемните услуги при морските екосистеми.

Параметър *Макроводорасли и покритосеменни растения, Екологичен индекс (ЕИ)*

Параметърът оценява екологичното състояние на крайбрежни морски води в Черно море, чрез съотношението на биомасите на чувствителни към натоварване с биогени (еутрофикационно въздействие) видове макроводорасли (напр. кафяви водорасли от род *Cystoseira*) и устойчиви видове макроводорасли-опортюнисти (напр. зелени водорасли от род *Ulva, Cladophora*). Индексът е широко прилаган при мониторинг на екологичното състояние на крайбрежните морски водни тела в България и Румъния и дава релевантна оценка на дългогодишното изменение в състоянието на изследваните екосистеми.

Параметър 1114. Диви животни и предоставени от тях ползи

Екосистемната услуга включва уловите от индустриалния риболов, както и тези, извършвани за прехрана от населението. За оценка на ЕСУ са използвани официални данни от риболовната статистика на ИАРА за българските улови с активни (тралове и др.) и пасивни риболовни уреди (мрежи, даляни и др.), реализирани в крайбрежната и шелфовата зона на нашето Черно море. За гео-реферииране на уловите са използвани данни от системата за наблюдение на риболовните кораби (VMS). Филтрирането на записите с предполагаемите трални маршрути от общия трафик на рибарските кораби е извършено въз основа на скоростта на риболовните съдове.

За оценка на ЕСУ е предложен индикаторът – общ улов на риба (в тона). Данните за общия лов на риба (Landings) са сумирани в грида за оценка (10 km^2) (Фиг. 6.47).

Фигура 6.48 Капацитет на екосистемната услуга „Диви животни и предоставени от тях ползи“ с параметър „общ улов на риба (в тона)“

5. Екосистеми на земи с рядка растителност

Преобладаващата част от териториите, заети от земи с рядка растителност са оценени с балове

2 и 3 по отношение на възможностите за предоставяне на услуги. Тези оценки отразяват реално капацитета на този тип екосистеми, предвид съвкупността от специфични характеристики по отношение на биотично разнообразие, абиотични фактори, разпространение в България, начин на ползване, потенциал за използване. Територите на Черноморското крайбрежие са с по-голяма стойност и потенциал като места, предлагащи условия за туризъм в съчетание на места с достъп до обекти на културно-историческото и археологическото наследство. Предлагат възможност за обучение, научни изследвания, съхраняват специфично биоразнообразие. Скалните и сипейните местообитания във вътрешността на страната досега са били основно използвани за научни проучвания в областта на биоразнообразието, но определено имат потенциал като ландшафтни обекти с естетическа стойност, особено по-достъпните от тях, намиращи се в близост до населени места, туристически обекти и маршрути.

По-долу (Табл. 6.29) са представени осреднените стойности за оценката на предоставяните екосистемни услуги по подтипове екосистеми с рядка растителност.

Таблица 6.26. Средни стойности за оценката на предоставяните екосистемни услуги по подтипове екосистеми с рядка растителност

		Подтипове екосистеми с рядка растителност				
		B1 Крайбрежни дюни и песъчливи брегове	**B2 Крайбрежен чакъл**	**B3 Крайбрежни скали, скални тераси и брегове, включително супралиторални**	**H2 Сипеи**	**H3 Континентални скали, скални плочи и оголени скали**
ESs class codes CICES	1114	0	0	0	2	2.5
	2311	1	1	1	1.5	3
	2312	3	3	3	4	4
	3112	4	3	4	2.5	3
	3121			5	5	4
	3122	4	3	4	2.5	3
	3123	0.5	0	0	0	0.5
	3124	0	0	0	0	0
	3125	5	4	5	2	3
	3211	2.5	3	3.5	2	2
	3212	0.5	0	0	0.5	0.5
	3221	0	0	0	0	0

За всеки полигон е получена стойност и оценка за общия реализиран капацитет на предоставяните екосистемни услуги – по сбора от оценките за всяка група екосистемни услуги (12 групи, стойности 0-60):

Сбор	Брой	Оценка общ реализиран капацитет
0-12	0	1
12-24	2154	2
24-36	2487	3
36-48	32	4
48-60	0	5

6. Тревни екосистеми

Предоставянето на суровина **(свежа тревна маса и сено) за отглеждане на селскостопански животни и съответно за получаване на редица продукти от тях (месо, мляко, вълна и др.)** е една от основните преки, продоволствени услуги, предоставяни от тревните екосистеми (ливади и пасища). Предоставянето на тази екосистемна услуга може да бъде оценявано както с капацитета на даден полигон на тревна екосистема да изхранва определен брой селскостопански животни, така и с количеството на получените животински продукти. За целите на настоящата оценка на екосистемни услуги е избран индикатор ***Отглеждани животни***, като най-подходящ да отрази капацитета на всеки конкретен полигон на тревна екосистема за предоставяне на тази услуга. Това изчисляване, обаче, изисква съобразяване с категорията на земята (плодородността на почвата), продуктивността на растителното съобщество, неговия ботанически състав, хранителната стойност на суровината (в кръмни единици), както и вида и възрастта на животното, и не на последно място предназначението за неговото отглеждане (за месо или за мляко). Този подход изисква много време, ресурси и специфични изследвания, както и експертен потенциал. След преглед на редица справочни източници (виж Детайлен протокол за картиране на екосистемните услуги), за изчисляване на капацитета на тревните екосистеми да предоставят възможност за отглеждане на животни са използвани тяхната продуктивност (биомаса). Прави впечатление, че в района на Предбалкана са концентрирани тревни екосистеми с много висок потенциал.

Екосистемна услуга – опрашване

Една много важна екосистемна услуга е опрашването, което изисква ***поддържане на популациите на опрашители*** , тъй като много култури, между които овощни и зеленчукови градини зависят от наличието на насекоми, които осигуряват формиране на продуктите използвани за храна от хората. На европейско ниво има разработен модел за оценка на опрашителния потенциал на екосистемите с отчитане на броя опрашители и наличието на растения, които им служат за храна.

Опрашителите са основен компонент на биоразнообразието и са необходими за възпроизводството на повечето растителни видове. Намаляващата популация на опрашителите оказва влияние върху качеството и количеството на селскостопанските добиви и икономическата възвръщаемост на земеделските стопанства, но влияе и индиректно върху контрола на вредителите, качество на почвата и водата и ландшафтна естетика. Опрашителите включват не само пчели, но и пеперуди, молци, бръмбари, оси и бозайници, като прилепи и птици. Те представляват един от най-важните показатели за здравето на нашата околна среда, като се има предвид, че статистиките и тенденциите от цяла Европа, макар и понякога частични, показват притеснителен спад в популацията на опрашители - 56 вида опрашители са защитени от Директива 92/43 / ЕИО за местообитанията, от които 67% от оценките са неблагоприятни.

Дейностите за повишаването на биологичното разнообразие на ниво ферма трябва да се стимулират в прилагането на бъдещата ОСП в България. Те трябва да се насочат към подпомагане опазването на районите с ВПС и земеделието, като е необходимо да се вземат спешни мерки за намаляване на използването на пестициди и минерални торове и насърчаване на поликултурите и сеитбообращението..

Ключова цел е разработването на план с мерки за намаляване на ПРЗ, които са токсични за пчелите, с ясни цели, основни етапи и времева линия, а намаляването на ПРЗ следва да бъде определен като „общ показател“, с който да се проследяват тенденциите. Задължителните цели за намаляване на ПРЗ в ЕС следва да бъдат включени в предстоящото преразглеждане на Директивата на ЕС за устойчиво използване на пестициди (2009/128 / ЕО). Агроекологичните мерки не са приложени в достатъчен мащаб в целия ЕС, за да компенсират загубите на местообитания на опрашители и спада в качеството на местообитанията, озеленяването не успя да осигури значително подобрение. Въвеждането на индикатор за опрашител може да допринесе за оптимални процеси на вземане на решения, по-ефективни публични разходи, повишена отчетност и разбиране на въздействието на политиките и законодателството.

Причините за нуждата от рязко намаляване на нивата на обработка с пестициди са научно обосновани и подкрепени с доказателства относно отрицателното им действие върху всички видове опрашители. Те притежават контактно и стомашно действие, действат на централната нервна система на насекомите, но към бозайниците проявяват по-слаба токсичност. Влиянието им върху пчелните семейства се изразява в:

1. Скъсяване продължителността на живот на пчелите работнички.
2. Негативно влияние върху нервната система и поведението на пчелите.
3. Намаляване на количеството на внесения в семейството прашец/нектар.
4. Намаляване на броя на полетите на летящите пчели.
5. Скъсяване продължителността на живот на пчелите-работнички.
6. Негативно влияние върху пилото.
7. Дезориентиращо влияние върху поведението на пчелите-събирачки.

Неоникотиноидите заедно с пиретроидите и кетоеноловите пестициди причиняват един или повече от следните ефекти върху медоносните пчели: влияят върху възпроизводството на пчелите/пилото, способността им за навигация или регулиране на температурата в гнездото.

През април 2018 г. Съюзът се съгласи напълно да забрани използването на имидаклоприд, клотианидин и тиаметоксам на открито, известни като неоникотиноиди. Няколко държави-членки нотифицираха спешни дерогации във връзка с използването на тези неоникотиноиди на тяхна територия.

Доказано е, че употребата на глифозат уврежда бактериите на пчелите, допринасящи за намаляването и загубата на местообитания. Освен въздействието на инсектицидите върху опрашителите, широкоспектърните хербициди, използвани в голям мащаб, например като предразполагащи средства за борба с плевелите или като десиканти, унищожават хранителните източници на опрашители извън основните периоди на цъфтеж на културите и допринасят за сривовете на населението.

Трябва да се подчертае значението на опрашителите за селското стопанство, заплахата за производството на храни, породена от настоящите спадове и необходимостта да се предприемат спешни и преобразуващи действия за защита и възстановяване на опрашителите и техните услуги.

Трябва да се подкрепи ползването на пасища и пасищни местообитания, включително горски пасища и други агролесовъдни системи, като критично условие за създаване на гнездови, размножаващи се и презимуващи субстрати за опрашители и в синхрон с поддържането на високо тревните съобщества в природата, да се ценят пашата и традиционните форми на екстензивно земеделие. Сеитбообращението, използването на силни сортове и механичното плевене / биологичен контрол на вредителите, ще спомогнат за възстановяване на местообитанията на опрашителите, докато големите полета с монокултури допринасят за намаляването на опрашителите.

Трябва да се подкрепят, както екологичната инфраструктура, която пресъздава и възстановява мозайки от местообитания и функционална свързаност на опрашителите в селските и градските пейзажи, така и да се насърчават поддържането на добре управлявани живи плетове. Важни са и концепциите за буферни ивици, тревисти/цъфтящи ивици по протежение на водни течения и многогодишни цъфтящи райони, като мерки за насърчаване на биологичното разнообразие с цел защита на възможностите за набиране и местообитания за опрашители и за биоконтролни агенти.В допълнение това осигурява по-добър контрол на ерозията на почвата.

Други екосистемни услуги

Извън мрежата Натура 2000, тревните екосистеми в България предоставят по-слаби възможности за ***познавателен туризъм***. Това се обяснява с факта, че основната инфраструктура за познавателен туризъм сред природата (еко пътеки, центрове за наблюдение на диви животни и други) както и повечето интересни за наблюдение редки растения и животни са в планинските райони. Концентрация на полигони с добър капацитет за познавателен туризъм се установяват в предпланинието на Рила, Източни Родопи и Сакар. За изчисляване на капацитета на тревните екосистеми за ***физическо ползване на средата (за туризъм и забавления)*** сме вземали под внимание наличието на язовири за риболов, пешеходни, вело- и конни маршрути в природата, както и наличие на природни дадености, като пещери или на ловни видове, които биха провокирали интереса на хората. Установихме, че за разлика от капацитета за познавателен туризъм, в този случай, извън мрежата Натура 2000, тревните екосистеми имат сравнително висок капацитет и в низинните райони на страната. Това се дължи на факта, че в тези територии се срещат редица видове животни обект на лов.

7. Земеделски земи

Като основен извод за земеделските земи може да се обобщи, че по отношение на състоянието им, те са предимно в добро или много добро състояние.

Капацитетът на земеделските земи за предоставяне на екосистемни услуги е изчислен като:

- Осигуряване на биомаса (храни и материали) и енергия – висок капацитет;
- Регулиращи и поддържащи услуги (mediation of flows, mediation of waste, maintenance of physical, chemical and biological conditions) - от среден до висок капацитет
- Културни услуги (взаимодействия с биотата и екосистемите) - от нисък до релевантен капацитет.

6.3. Анализ на постигнатото в областта на мерките за защита на местообитанията и ландшафта

Наличие на линейни елементи

Проучването на информационната система LUCAS включва информация за наличието на линейни елементи, записани от геодезист, който изминава пресечка на 250 м от посоката към изток, като записва всички преходи на сухоземно покритие и съществуващи линейни характеристики.

Картата (Фиг. 6.48) показва плътността на линейните характеристики в земеделските земи за NUTS3 регион (среден брой линейни елементи на точка), съгласно следния списък:

• Храсти, високи билки < 3m

• Единични храсти, единично дърво

• Паркови дървета

• Иглолистни живи плетове < 3m

• Жив плет /дървесни живи плетове /копчета, видимо управлявани (напр. поляризирани) < 3m

• Храстовидни огради / дървесни огради, не се управлява, с единични дървета или храсталаци, произтичащи от изоставяне < 3m

• Граници / гориста граница (ако няма жив плет) < 3m

• Сухи каменни стени

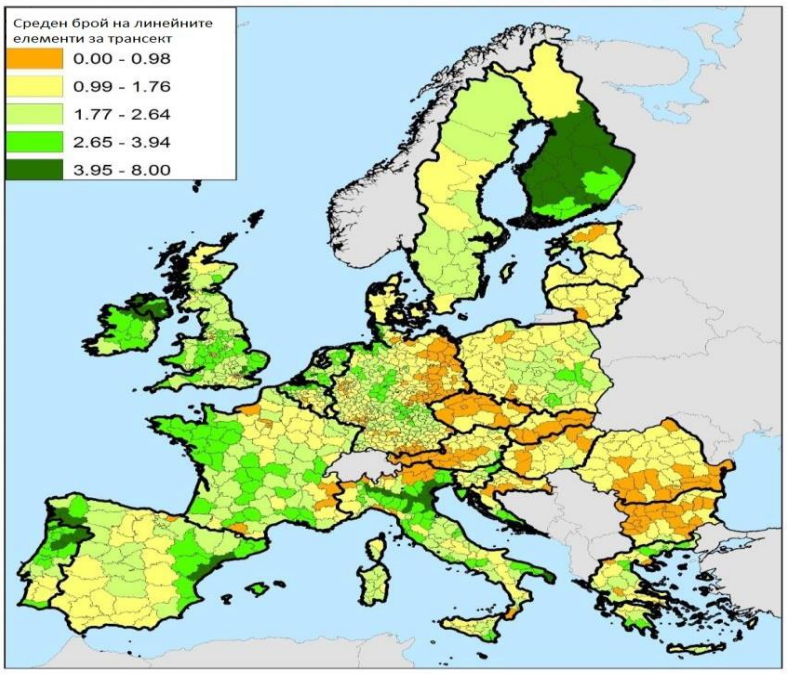
• Канави, канали < 3m

• Реки, потоци < 3m

• Езера, влажни зони < 3m

• Скални скали с естествена растителност

Разгледани са само точки, които имат основно земеделие (земеделски или тревни площи).

Фигура 6.49 Осреднен брой линейни елементи за трансект на главните типове земеделско покритие, 2015.
Източник: JRC, 2017. Картата показва в жълто и оранжево регионите с ниска гъстота на линейните елементи.

ФРАГМЕНТАЦИЯ НА ПРИРОДНИ И ПОЛУЕСТЕСТВЕНИ ЗОНИ (SEBI 013)

Предишни изследвания (EEA, 2006) правят изводи, че Европейските „основни естествени / полуестествени“ земи стават по-фрагментирани в повечето страни, загубвайки основния природен ландшафтен модел главно поради разпространението на изкуствени и / или селскостопански райони. През 2006 г. 35% от европейските горски земи са разпокъсани, т.е. разпределени като смесен образец на ландшафтна мозайка, където гората се смесва с естествени / полуестествени нелесови земи, селско стопанство и изкуствени земи в тяхната 1 km² околна среда. Средно в Европа между 2000 и 2006 г. горите с „основен естествен“

ландшафтен модел стават все по-фрагментирани и придобиват смесения модел на ландшафтна мозайка. Въпреки, че повече от 40% от европейските ландшафтни единици отчитат нетно увеличение на горските площи между 2000 г. и 2006 г., само в една трета от единиците това натрупва резултат значително увеличаване на свързаността с горите. Пейзажите със слабо свързани гори представляват повече от 60% от ЕС през 2006 г.

ФИНАНСИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Общи разходи за опазване и възстановяване на околната среда

Разходите за опазване и възстановяване на околната среда на национално ниво се оценяват на 1 934,96 млн. лв., като относителният им дял от брутния вътрешен продукт (БВП1) е 1,91 %. Разходите обхващат всички разходи на фирми, общински администрации, научни институти, министерства и други организации, свързани с придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи с екологично предназначение, поддържане и експлоатация на дълготрайните материални активи с екологично предназначение и извършване на мероприятия за опазване и възстановяване на околната среда.

Размерът на изразходваните средства за управление на отпадъците е най-голям за периода 2013 – 2017 г.

През 2017 г. (Табл. 6.30) разходите за опазване и възстановяване на околната среда на национално ниво се оценяват на 1 934,96 млн. лв., като относителният им дял от брутния вътрешен продукт (БВП) е 1,91 %. Отчита се по-високо равнище на разходите в сравнение с 2016 г. (1 894,96 лв.), и намаление спрямо 2015 г. (3 064,68 лв.), 2014 г. (3 326,84 лв.) и 2013 г. (2098,91 лв.).

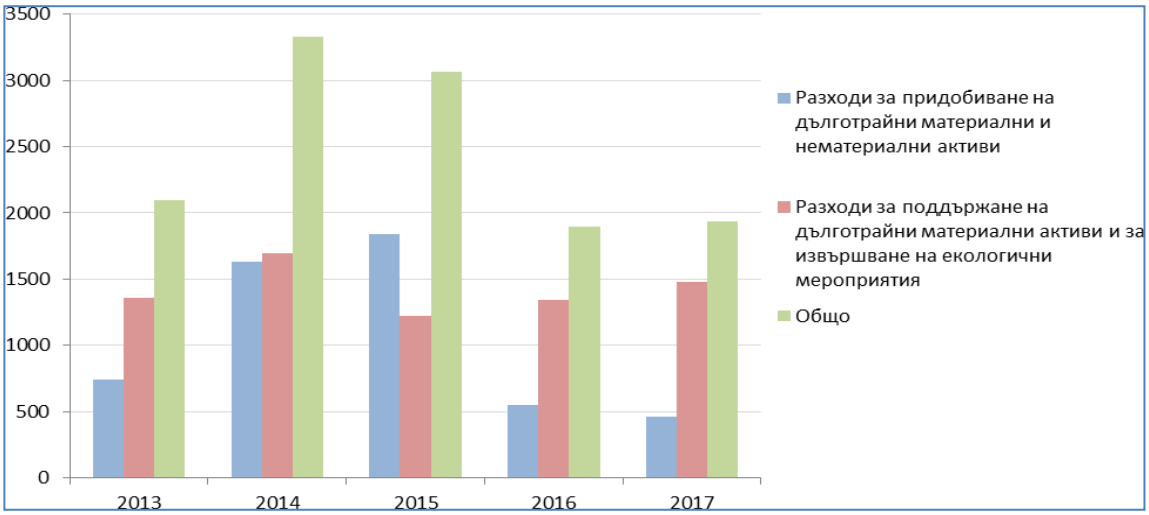
Наблюдава се тенденция към увеличаване на инвестициите за управление на отпадъците и задържане на високо равнище на разходите за опазване на чистотата на въздуха.

Таблица 6.27 Изразходвани средства за опазване и възстановяване на околната среда на национално ниво спрямо БВП на страната за съответната година, млн. лв. *Източник: НСИ*

Години	***Разходи за опазване и възстановяване на околната среда (млн. лв.)***			***БВП (млн. лв.)***	***Относителен дял на разходите от БВП (%)***
	Разходи за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи	**Разходи за поддържане на дълготрайни материални активи и за извършване на екологични мероприятия**	***Общо***		
2013	743,59	1 355,32	2 098,91	81 866	2,56
2014	1 630,15	1 696,69	3 326,84	83 756	3,97
2015	1 841,95	1 222,73	3 064,68	88 575	3,46
2016	551,75	1 343,21	1 894,96	94 130	2,01
2017	459,92	1 475,04	1 934,96	101 043	1,91

През 2017 г. (Фиг. 6.49) разходите за придобиване на дълготрайни материални (ДМА) и нематериални активи (НА) възлизат на 459,92 хил. лв. и относителният им дял в общите разходи е 23,8 %. За поддържане и експлоатация на ДМА с екологично предназначение и

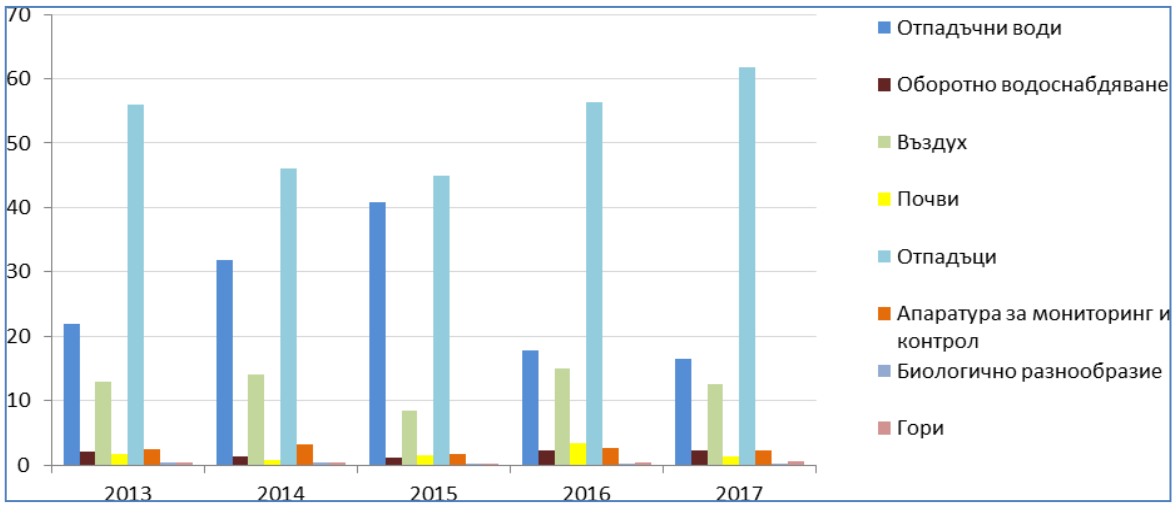
извършване на дейности за опазване и възстановяване на околната среда са усвоени средства на стойност 1 475,04 млн. лв. или 76,2 % от общите разходи.

Фигура 6.50 Динамика на изразходваните средства за опазване и възстановяване на околната среда по основни направления на национално ниво, млн. лв. *Източник: НСИ*

В структурата на разходите с екологично предназначение по направления за околната среда, най-голям е делът на усвоените средства за управление на отпадъците – 61,81 %, следван от тези за пречистване и отвеждане на отпадъчните води – 16,58 % и за опазване на чистотата на въздуха – 12,61 %. През 2017 г. делът на разходите за управление на отпадъците бележи известно увеличение – с 5,4 пункта спрямо 2016 г., а делът на разходите за опазване чистотата на въздуха – леко намаление, с 2,5 пункта спрямо 2016 г. За периода от 2013 г. до 2017 г. разходите за управление на отпадъците се задържат на високо равнище.

По-подробно структурата на разходите за опазване и възстановяване на околната среда по основни направления на национално ниво, за периода 2013 – 2017 г., е представена на Фиг. 6.50.

Фигура 6.51 Структура на разходите за опазване на околната среда по основни направления на национално ниво, процент (%) *Източник: НСИ*

По приоритетна ос 3 „Натура 2000 и биоразнообразие“ са обявени 3 процедури по Оперативна Програма Околна Среда (ОПОС):

1) Процедура BG16M1OP002-3.006 „Повишаване на информираността на заинтересованите страни за мрежата Натура 2000“ с конкретен бенефициент - дирекция „Национална служба

за защита на природата“ в МОСВ. Максималният размер на БФП е 4 300 000 лв. Целта на процедурата е организация на различни видове събития с цел повишаване на информираността на заинтересованите страни за мрежата Натура 2000. С процедурата се цели и актуализиране на Националната приоритетна рамка за действие за Натура 2000(НПРД), съгласно изискванията на Директива 92/43/ЕИО за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна.

2) Процедура BG16M1OP002-3.005 „Определяне и допълване на мрежата от морски защитени зони“ с конкретен бенефициент - дирекция „Национална служба за защита на природата“ в МОСВ. Максималният размер на БФП е 11 734 980 лв. Целта на процедурата е завършване изграждането на мрежата Натура 2000 в морска среда.

3) Процедура BG16M10P002-3.003 „Анализи и проучвания на видове и природни местообитания, предмет на докладване по чл. 17 от Директивата за местообитанията и чл. 12 от Директивата за птиците“ с конкретен бенефициент - Изпълнителна агенция по околна среда. Максималният размер на БФП е 18 150 000 лв.

6.4. Изводи

1. Процентът от земеделската земя в България под ангажименти за управление, подкрепящи биоразнообразието и/или ландшафтите (на база одобрени в ПРСР) е 15%, според данните на ЕЕА (2017), но нивата са относително сходни с тези на ЕС-28 и са по-високи в сравнение със страни като Франция, Унгария или Гърция. Той е свързан и с нивото на интензификация на земеделието. Насърчаването на природозащитни и устойчиви земеделски практики (като биологичното земеделие) в тези площи трябва да продължи. Може да се отчете напредък по ОРМО Индикатор за въздействие Т9 и ОРМО Индикатор за Резултат R.27. Preserving habitats and species: Share of agricultural land under management commitments supporting biodiversity conservation or restoration.
2. Според предоставените данни от Евростат (ниво NUTS-3), България попада сред държавите-членки с най-голяма **загуба на земи с ВПС**, поради интензификация на селското стопанство, като площите със загуби са в категориите повече от 0,2% и от 0,005 до 0,2% от ИЗП. Загубите са най-високи (>0,2% от ИЗП) в ценралната част на страната, в района Дунавската равнина и Добруджа. Най-малко са загубите на земеделски земи с ВПС в западната част на страната.
3. Горепосочената тенденция се отразява на състоянието на ОРМО индикатора **С.37 Селско стопанство с висока природна стойност** (I.09 - HNV, High Nature Value Farming). От 5 030 000 ха ИЗП, земите с ВПС са определени на 1 630 035 ha. Това представлява 32,4-% от ИЗП след 2009 г. МЗХГ адресира проблемите със земите с ВПС чрез Мярка 10. Агроекология и Климат на ПРСР 2014-2020. Очевидна е подкрепата на държавата за земите с ВПС и устойчивия интерес на бенефициентите към тези направления. **Ръстът в направление 10.1.1 в периода 2015-2017 г. в броя на оторизираните заявления е около 60% спрямо 2015 г., а на подпомогната площ с ~75% спрямо 2015 г. Между 2015 и 2018 г., оторизираните заявления по направление 10.1.2. Поддържане на местообитания-та на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение намаляват от 939 на 713, но е отделен значителен финансов ресурс от 15 756 405 до 17 488 669 съответно.**
4. **Делът на земеделските площи в Натура 2000** (**С.34-**Farming in Natura 2000 areas) е около 23% през 2016 г., с което превишава нивото от 2011 г. (22,2%) и поставя

страната на по-високо ниво средния за ЕС-28 (около 11%) и значително над този във Франция (около 8%), Румъния (около 13%) или Полша (около 12%).

5. **ОРМО С37. Контекст-индикатор** на ОСП Селско стопанство с ВПС има пряка връзка и със **Интензивността на земеползване** (ОРМО **С.33.** Контекст-индикатор на ОСП (Farming Intensity) и Агроекологичния индикатор **AEI.12 (Intensification/extensification).** Данните показват, че в България, площите на стопанства с **висока и средна интензивност** нарастват от 220 до 275 хил.ха и от 350 до 1 841 хил. ха съответно, като на ниво ЕС е подобна тенденцията в Гърция и Унгария, докато в Румъния и Полша, както и сррдно в ЕС-28 те спадат през 2016 г. в сравнение с 2007 г. **Тази тенденция се свързва с по-високите количества селскостопанските вложения (торове, пестициди и фуражи) на хектар ИЗП**. Най-значимият дял на ИЗП, стопанисван от стопанства с **ниска интензивност** се наблюдава в България (60,8%) като той намалява в сравнение с 2007 г. (87,6%), Литва (66,7%), Латвия (66,9%), Румъния (80,1%) и Португалия (83,6%) – при всички под 150 Евро/ха. **Площите под екстензивна паша, от своя страна, заемат в България около 8% от ИЗП,** като по този показател България се нарежда в средата на класацията на ДЧ на ЕС, като по-добри показатели в сравнение с нас отчитат Румъния и Полша.

6. **Площите под биологично земеделие (ОРМО Контекст-индикатор С.19)** през 2017 г. България площите нарастват десетократно, т.е 136 618 ха в сравнение с 2007 г. - 13 646 ха, но те са все още сравнително малък процент от ИЗП (2,72 %) в сравнение със страните от ЕС (средно 7,03%). Въпреки, че по този показател страната ни е на 25 място сред страните в ЕС, подобно на нас са страни като Ирландия (1,66% или 74 хил. ха), Румъния (1,93% или 258 хил. ха), Холандия (3,14% или 56 хил. ха), Унгария (3,73% или 199,6 хил.ха) и Полша (3,41% или 495 хил.ха). Данните показват много добро изпълнение на заложените показатели, а именно: Площ (хектар) — преминаване към биологично земеделие (11.1) – заложени 23 000,00 ха за подпомагане, а подпомогнати към края на 2017 г. 52 849 ха; Площ (хектар) — поддържане на биологично земеделие (11.2) – заложени 23 000,00 ха за подпомагане, а подпомогнати към края на 2017 г. 28 059 ха. и Общо публични разходи (в евро) – заложени за периода 2014-2020 - 151 593 438, а оторизирани плащания към края на 2017 г. - 145 969 748 лв. Развитието на сектора (по площи в преход към биологично производство, към края на 2017 г. България е на първо място в Европа) и интереса на производителите (особенно младите фермери по .1 "Стартова помощ за млади земеделски стопани") и преработвателите (по Мярка 4) вече допринася значително за постигането на Приоритет 4 от ПРСР 2014-2020, а именно Р4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство. Финансовото подпомагане на сектора трябва да се изведе като приоритет и през новата ОСП 2021-2027 за България.

7. **Обилието и разпространението на избрани Европейски видове (SEBI01)** показват значителни дългосрочни (25-годишни) тенденции към намаляване на обикновените птици (по-специално птиците в земеделските земи) и броя на популациите на тревни пеперуди, без признаци за възстановяване. Между 1990 и 2016 г. в 26-те държави-членки на ЕС със схеми за наблюдение на популацията на птиците се наблюдава намаление с 9%. **Индексът на обикновените горски птици** намалява с 3% (ЕС). Намаляването на броя на **птиците в обикновените земеделски земи** за същия период е много по-изразено - от 32% (ЕС). **Индексът на пеперудите** в тревните площи намалява значително в 15-те страни от ЕС, като през 2017 г. индексът е с 39% под стойността си от 1990 г. Индексите на птиците показват, че популациите и на трите групи обичайни видове птици намаляват през периода 1990 - 2016 г., като най-значителния спад се наблюдава при обикновените птици в земеделските земи (-1,34%). Тези годишни темпове на промяна водят до спад от 36,2% за обикновените птици в земеделските земи, 10,8% спад при обикновените горски птици и

13,2% спад за всички обикновени птици в ЕС. Според ЕЕА, дългосрочните тенденции в популациите на обикновени птици и тревни пеперуди показват, че в Европа има значителен спад в биоразнообразието, измерено чрез популациите на птици и пеперуди. Това се дължи основно на загубата, фрагментацията (например премахване на живи плетове и дървесни пояси, за увеличаване на обработваемите площи) и разграждането на естествените и полуестествените екосистеми, причинени главно от интензифицирането на селското стопанство (прилагане на агро-химикали), интензивното управление на горите и изоставянето на земи, при което птиците губят местата си за гнездене и хранителните източници, което допринася за намаляване на популацията. **В България се запазва силно неблагоприятната тенденция на видовете, обитаващи земеделските земи (-27%),** или обитаващи местообитания, които под някаква форма са повлияни от селскостопанските политики и практики. Намаляването на индекса за състоянието на популациите на птиците е признак за влошеното състояние на тези видове и средата, която обитават. От всички 76 вида птици, чието състояние е оценено през 2017 г., намаляващите са 16%, увеличаващите са 25%, стабилните са 25%, а тези с неопределена категория на тенденцията са 34%.

8. Данните за България по отношение на тенденциите в изменението на **Индекса за състояние на птиците в земеделските земи (С.35., I.08.** Farmland Bird Index (FBI) са много оскъдни (ЕЕА, 2019), показват доближаване до Европейската тенденция за намаляване на птиците в земеделските площи. **Общ индекс на обикновените птици в ЕС** показва, че популациите и на трите групи обичайни видове птици намаляват през периода 1990 - 2016 г., като най-значителния спад се наблюдава при обикновените птици в земеделските земи (-1,34%). Тези годишни темпове на промяна водят до спад от 36,2% за обикновените птици в земеделските земи, 10,8% спад при обикновените горски птици и 13,2% спад за всички обикновени птици в ЕС.
9. Световната банка аргументира (Доклад, 2017), че влиянието на климатичните промени върху биологичното разнообразие може да се илюстрират чрез индикатора „**промяна в числеността на зимуващите водолюбиви птици**“ в България. Данните на МОСВ показват, че при среднозимното преброяване през 2017 г. са установени 670 236 индивида от 8 разреда зимуващи водолюбиви птици, което е повече от наблюдаваните 288 128 индивида през 2016 г. и наблюдаваните 237 656 индивида през от 2015 г. Това е най-високата численост на зимуващи водолюбиви птици, установени у нас при среднозимните преброявания през последните 20 години. Броят им варира съществено през последните години (напр. през 2012 г. той е с 46.87% по-нисък от този през 2011 г.), като тези промени зависят главно от метеорологичните условия в България и в страните на север от нея. През последните години се установява и изместване на максимумите в числеността на някои водоплаващи птици (главно гъски, патици и др.).
10. Анализът на **периода на мътене на видовете диви птици в България** и разпространението на видове птици в рамките на земеделските земи показва, че от 22 вида птици от българската орнитофауна, обитаващи земеделските площи, Тези основни индикаторни видове за състоянието на околната среда в селскостопанските райони, са изключително чувствителни към интензификацията на селското стопанство и ползването на инсектициди в земеделието, премахването на храсти от пасищата и ливадите (по Условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние, Национален стандарт 4.2., одобрени със Заповед № РД 09-616/21.07.2010г. на Министъра на земеделието и храните.) и разораването на постоянно затревени площи (естествени и полуестествени пасища и ливади, които по начин на трайно ползване са

категоризирани като орни земи, но не са били разоравани в последните 5 или повече години, като съответно са се превърнали и представляват постоянни пасища). Промените в селскостопанските практики в България и Европа и особено ползването на пестициди и въвеждането на различни високостеблени култури, премахването на синурите в обработваемите земи оказват влияние на разпространението им.

11. Данните за индикаторът **SEBI 03**, касаещ **природозащитното състояние на видовете и природните местообитания с европейска значимост**, включени в Директивата за местообитанията (92/43/ЕЕС), и **SEBI 05** на **природните местообитания (хабитатите)** с европейска значимост (съгласно чл. 17 от Директивата), от докладването през 2019 г. показват повишаване процента на видовете в неблагоприятно-незадоволително (U1) консервационното състояние от 35,74% в периода 2007-2012 до 69,75% в периода 2013-2018, а видовете в благоприятно състояние (FV) за този период намаляват от 53,32% до 18,96%. Общо видовете със неблагоприятно-стабилен статус се увеличават значително през 2018 спрямо 2012 г., а тези с неблагоприятен-намаляващ статус намаляват. В последствие, за периода 2013-2018 е извършена актуализация на доклавването за видовете и повторно докладване на ПС за тях (или т.н. "resubmission") на 09.01.2020 г., като видовете в благоприятно (FV) състояние са 38,06%, повишават се тези в неблагоприятно-лощо (U2) - 31,08%, намаляват тези в неблагоприятно-незадоволително (U1) – 3,15% и в неизвестно – 27,70%.
12. Значителните разлики може да се дължат на „неестествени" (non-genuine) промени. През същите два периода на докладване се отчита **общо подобряване на консервационния статус на местообитанията** - намалява дела на местообитанията в неблагоприятно-незадоволително (U1) състояние от около 88% до 79%, а се увеличава дела на тези в благоприятно състояние от около 11% до 12%. Общо местообитанията със неблагоприятно стабилен статус намаляват значително през 2018 спрямо 2012 г.
13. Данните от докладванията на България във връзка с Член 12 от Директивата за птиците сочат, че делът (в %) на видове/популации на птици, **размножаващи** се в България, с **намаляващ** статус остава относително постоянен при краткосрочната и при дългорочната тенденция. Подобна е тенденцията при популациите със **стабилен** статус, Отчита се положителната тенденция на запазване и увеличаване при популациите със **увеличващ** се статус. Делът (в %) на видове/популации на птици, **зимуващи** в България с **намаляващ** статус, е относително постоянен при краткосрочната, но с увеличение при дългорочната тенденция. Популациите с **увеличващ** се статус показват тенденция на запазване , както тези в категорията на популациите със статус **неизвестни**.
14. За ЕС-28 над половината от **видовете птици, наблюдавани съгласно чл.12 от Директивата за птиците (2009/147/ЕО)** (индикатор SEBI 03 не включва видовете птици с европейска значимост), се считат за „сигурни", т.е. те не показват предвидим риск от изчезване, упадък или изчерпване. От друга страна, 17% от изброените видове все още са застрашени, а други 15% намаляват или изчерпват.
15. **Природозащитния статус на земеделските местообитания (пасища)** (**ОРМО Контекст-индикатор С.36** Conservation status of agricultural habitats (grassland), от интерес за Общността (по **Член 17 от Директивата за Хабитатите (Article 17, Habitats Directive 92/43/EEC)**, свързани със селското стопанство със стабилна тенденция към подобрение и показва, че в България само 15,4% са в благоприятен статус. Около 84,6% от тревните площи имат неблагоприятно-незадоволително природозащитен статус. Двете мерки за „екологизиране" на стълб 1 (екологично насочени площи и мярката за опазване на пасищата), мерките по Натура 2000 и извън тях, както и някои разпоредби за кръстосано

спазване са ключови елементи, които допринасят за подобряване на състоянието на опазване на тревните площи.

16. **Докладванията за периода 2007-2013** отчитат подобрено картиране и определяне на природозащитното състояние на **природните местообитания и видове** за почти всички от Приложения 1 и 2 на Директивата за местообитанията (с изключение на морските видове и местообитания), предмет на опазване в защитените зони в България. Подобрен е мониторингът на биологичното разнообразие на ниво защитена зона и на национално ниво и информацията за разпространението, числеността и състоянието на видовете и природните местообитания. **Докладванията за периода 2013-2018** показват допълване на мрежата от защитени зони по Директивата за местообитанията и Директивата за птиците (определени са 2 нови защитени зони и е разширена 1 зона за опазване на дивите птици). Така обхвата на мрежата от защитени зони съгласно Директивата за местообитанията покрива 30.3% от територията на страната, като цялата мрежа Натура 2000 в България включва общо 341 защитени зони съгласно Директивата за местообитанията и Директивата за птиците и заема 34.9% от националната територия. Направени са промени и допълнения в нормативната уредба, насочени към подобряване контрола и управлението на пасищата, както и по-пълното интегриране на изискванията на Директивата за местообитанията в горскостопанските дейности. През периода 2013 – 2018 година продължи прилагането на мерките от договорен характер за поддържане и възстановяване на видовете и местообитанията, предмет на опазване съгласно Директивата за местообитанията и Директивата за птиците и техните местообитания„ свързани с ползването на земеделските земи – мярка 213 – „Плащания по Натура 2000“ и мярка 214 „Агроекологични плащания“от „Програмата за развитие на селските райони за периода 2007 - 2013 г. “ (ПРСР), преадаптирани съответно в мярка 12 и мярка 10 от ПРСР 2014-2020 г. През периода са изпълнени и редица проекти за възстановяване на типове природни местообитания от Приложение 1 на Директивата и за възстановяване на популации на видове от Приложение 2 на Директивата, които не са включени в Приложение 4, подобрен е и текущият мониторинг на защитените зони по отношение на местообитания и видовете.

17. **Докладванията за природзащитното състояние на птиците по Член 12 от Директивата за птиците** отчитат внесени поправки и допълнения в законодателството и подобрен институционален капацитет на МОСВ и РИОСВ, и по-специално на създадените административни звена за Натура 2000, за по-добро изграждане и управление на мрежата от Защитени зони за опазване на дивите птици (специалните защитени зони, СЗЗ). Обхватът на определените Орнитологично важни места в страната от мрежата от СЗЗ е допълнен. Така през 2018 обхвата на мрежата от СЗЗ, съгласно Директивата за птиците, достигна покритие от 23.1% от територията на страната и включва общо 120 СЗЗ. Има действия за подобряване на мониторинга на птиците чрез методики за проучване на миграция на птиците по комбиниран визуален и радарен метод, за проучване на гнездящите птици и за проучване на местата за хранене на зимуващите водолюбиви птици, ГИС карта със зонирането на България по отношение на риска за птиците при изграждане на ветрогенератори. През отчетния период 2013-2018 са приети 10 плана за действие за опазване на птици, са разработени още 7 плана за действие за птици, които към настоящия момент са в процес на приемане, възложени за разработване са още 2 плана за действие за опазване на видове, и са утвърдени задания за разработване на планове за действие за опазване на още 17 вида птици (16 от които в общ многовидов план за действие за колониално гнездящи видове водолюбиви птици).

18. Направени са и промени и допълнения в нормативната уредба, насочени към **подобряване контрола и управлението на пасищата**, както и по-пълното интегриране на изискванията на Директивата за местообитанията в горскостопанските дейности. В резултат от обществените обсъждания в хода на обявяване на първите специални консервационни зони е взето решение и с нарочна заповед на Министъра на земеделието, храните и горите през 2016 г. са определени горите във фаза на старост в държавните горски територии, управлявани от МЗХГ, попадащи в защитени зони от Натура 2000, като елемент от системата за поддържане на благоприятното природозащитно състояние на горските типове природни местообитания, съгласно изискванията на Директива 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна. Общата площ на определените гори във фаза на старост е 109 000 ха, като определянето е направено на ниво защитена зона, при заложен минимум от 10 % гори във фаза на старост във всяка зона.
19. Данните от анализа на мерките от ПРСР 2007-2013 и 2014-2020, направен от Актуализираната НПРД за Натура 2000 (2019), показват, че подобреният административния капацитет и опростяването на процедурите по разглеждане на заявленията и извършване на плащанията, прилагането на модел за взаимна обвързаност на интервенциите, подкрепени по отделните приоритетни оси на ПРСР, както и необходимостта от точно фокусиране на подкрепата към конкретните нужди и ограничения, установени в процеса на предварително планиране на интервенциите по прилаганите мерки довеждат до увеличаване на разплатените средства и ефективното им усвояване от земеделските стопани. Значителен напредък се отчита и в изпълнението на меркитеза НАТУРА 2020 по линия на ПРСР през настоящия програмен период 2014-2020. За първи път в отделни мярка са предвидени компенсаторни плащания за земеделските стопани, които стопанисват земеделски земи в териториите от мрежата НАТУРА 2000, като към 31.05.2019 г. по Мярка 12 „Плащания по НАТУРА 2020" и Рамковата директива за водите" е постигнато усвояване от 66 % спрямо общия бюджет на мярката. Висок напредък е налице и в усвояването на наличните финансови ресурси по останалите мерки на ПРСР 2014-2020, имащи пряко отношение към дейностите по НАТУРА 2000. Това показва, че е налице засилване на ролята и значението на финансирането по линия на ПРСР чрез ЕЗФРСР през настоящия програмен период за изпълнение на целите за устойчиво управление и развитие на мрежата НАТУРА 2020 в България.
20. **Генетичното разнообразие в животновъдството (SEBI.006) показва, че** местните породи съставляват само малка част от общото количество и че висок процент местни породи са застрашени (напр. много местни породи говеда). ПРСР (Мярка 10. Агроекология и Климат) допринася за опазването на генетичните ресурси на земеделските стопанства и насърчава стопаните да съхраняват местни породи и култури, като ги подпомага за тяхното ангажиране с опазването на генетичните ресурси на селското стопанство или предприемат разпространение и консултативни действия. Силен позитив е, че в резултат на подпомагането при някои породи ЕПЖ вече е преминат т.нар. праг на застрашеност.
21. Данните (МОСВ, 2018) показват, че **общата площ на защитените територии в България (SEBI 007)** в периода 2004-2017 г. се увеличава - брой и площ на защитените територии, като през 2017 г. са обявени 3 нови защитени територии от категорията „защитена местност", с обща площ от 52,826 ha.
22. "Индексът на достатъчност" показващ достатъчно предложени **зони по Натура 2000 за опазване на местообитанията и видовете от интерес на общността** (SEBI 008) по Директивата за птиците и Директивата за местообитанията (за всички сухоземни типове

местообитания от Приложение I и за сухоземните видове от интерес за Общността от Приложение II), се доближава до 100% за България. Към края на 2017 г. 14 държави-членки са определили над 17% от тяхната земна площ като обекти на Натура 2000: България, Хърватия, Кипър, Естония, Гърция, Унгария, Италия, Люксембург, Полша, Португалия, Румъния, Словакия, Словения и Испания.

23. Данните показват, че повечето **ИЧВ от замърсяване за ЕС** са въведени и разпространени в северозападните страни на ЕС (напр. BE, DE, NL, FR, UK), докато тяхното присъствие е по-ограничено в южните държави-членки на ЕС (напр. MT, CY , BG).

24. В периода 2015 – 2017 г. за територията на страната, намираща се извън екологичната мрежа НАТУРА 2000, се извършва картиране и оценка на девет основни типа екосистеми по отношение на **екосистемните услуги**, които те предоставят. Анализ на промяната на площите и превръщането им от един в друг тип ползване на етап, в който е извършено само едно картиране на екосистемите, е нецелесъобразен. Необходими са поне две последователни картирания, за да се извърши анализ на промените в площта и състоянието на екосистемите.

25. ***Предоставянето на суровина*** **(свежа тревна маса и сено) за отглеждане на селскостопански животни и съответно за получаване на редица продукти от тях (месо, мляко, вълна и др.)** е една от основните преки, екосистемни продоволствени услуги, предоставяни от тревните екосистеми (ливади и пасища), и в района на Предбалкана са концентрирани тревни екосистеми с много висок потенциал, но капацитета на екосистемите да предоставят услуга опрашителен потенциал е по-слаба в планинските райони. Като основен извод за земеделските земи може да се обобщи, че по отношение на състоянието им, те са предимно в добро или много добро състояние.

26. Най-важните преки причини на загубата на биоразнообразие и екосистемни услуги са промените в местообитанията (например промяна на използването на земята, промени във водните басейни и и др.), изменение на климата, навлизане на инвазивни чужди видове, прееxплоатация на видове и замърсяване на околната среда.

27. Необходими са мерки и дейности в новия Стратегически План за адресиране на тенденцията за **намаляване популациите на опрашителите и по-специално на пчелите**. Те изпълняват съществена екосистемна услуга и са жизнено необходими за възпроизводството на повечето растителни видове. като оказват влияние върху качеството и количеството на селскостопанските добиви и икономическата възвръщаемост на земеделските стопанства, както и индиректно върху контрола на вредителите, качество на почвата и водата и ландшафта. Трябва да се използват разработените Европейски модели за оценка на опрашителния потенциал на екосистемите с отчитане на броя опрашители и наличието на растения, служещи за храна.

28. Трябва да се използват по-добре възможностите за синергии за изпълнение на различни международно договорени цели, свързани с биоразнообразието, устойчивостта на околната среда и развитието.

29. Като се имат предвид сроковете за реакция на политическите, социално-икономическите и екологичните системи, е необходимо да се разработят по-дългосрочни цели (например за периода до 2050 г.), за да се ориентират политиките и дейностите.

30. Добрият анализ и иновативните технологии за прогнозиране на въздействието на промените в механизмите за задвижване върху биоразнообразието, функционирането на екосистемите и екосистемните услуги, както и подобрените инструменти за измерване на биоразнообразието ще улеснят вземането на решения на всички нива.